

שינה ומנוחה

כל חייל במעוז אשר משך מנוחתו בשעות הלילה ינוח עם בגדיו ונעליו עליו.

שריקה במשרוקית

הצופה הכללי או צופי הנ.מ. או כל חייל אחר שמעו יציאה ושרקו במשרוקית התלויה להם על צווארם. הצופה מעביר את הידיעה ברשת למעוזים השכנים ע"י קריאה.

סיוע טנקים למעוז

לגבי כל מעוז מוקצית יחידת טנקים שתפקידה להגיע במהירות מירבית לעמדת חיפוי כלפי המעוז, ליצור אש לאגפיו ולהשמיד כוחות אויב תוקפים..."

מתוך תיק מעוז

"...אני לא יודע אם אתה יודע, אבל מהסוללה המשופעת, הרסיסים לא ניתזים כלפי מעלה אלא לצדדים! בדיוק איפה שאנחנו הקשרים נמצאים עם הראש בתוך האדמה, כמו איזו חפרפרת שנסתמה לה המחילה. לגידי קרה אתמול בדיוק אותו דבר ליד השער. וזה לא איזה משהו חד פעמי! אירוע כזה קורה לנו כל יום! לפעמים אפילו פעמיים ביום! וכך אנחנו מסתובבים בחוץ שעות על גבי שעות עם השכפץ הכבד והמסריח מזיעה, דוקרים את האצבעות בשברי העץ המחודדים של ארגזי הלסקוב, שצריך לתלות את מי שהמציא אותם, ומנסים למצוא את הנותק בקו..."

קשרי מעוז מתאר נאמנה את הוויית "המזח" מבעד לעיניו של קשר המעוז – חייל פשוט שאינו מצוי בתמונה הגדולה וכל מעייניו נתונים למלחמה הפרטית והקטנה שלו – שמירה על תפקוד מערך הקשר במעוז ולא פחות חשוב, שמירה על חייו.

יחד עם זאת הספר אינו ספר היסטוריה. מרבית האירועים המתוארים בו אכן התרחשו, אך חלקם – על אף שהם נשענים על יסודות אמתיים – שאובים מהזיכרון ואינם בהכרח נאמנים למציאות ההיסטורית – לא למועד המדויק, לא לאופן שבו התרחשו ואף לא לדמויות המתוארות בהם.

גיורא שנר, מחבר הספר – כיום חבר קיבוץ לוחמי הגיטאות אשר בגליל המערבי – שירת למעלה משבעה חודשים כאלחוטן קשר מעוז במעוזי התעלה – תחילה ב"מזח" שבגזרה הדרומית, מול העיירות פורט-תאופיק ופורט-איבראהים, ואחרי כן ב"נרקוזה" (כפי שנקרא אז) שבגזרה המרכזית, מול העיר איסמעיליה.

בהוצאת העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והחקשוב

גיורא שנר

קשרי מעוז

גיורא שנר קשרי מעוז

המזח 1970

"מה שאפיין את עיקר המלחמה לאורך התעלה הייתה המסיביות של האש, לעתים, על פי עדות המצרים, נפלו על עשרה מעוזים כארבעים אלף פגזים ביום אחד! זה לא ייאמן. מי שהיה שם, יודע שזה היה כך.

שלמה להט, מפקד הכוחות המשוריינים בסיני. מתוך "במחנה"

העיתונאי איתן הבר, שהיה אז הכתב הצבאי של "ידיעות אחרונות", אומר: "למלחמת ההתשה הייתה השפעה על מורל הציבור. "ספגנו אבדות די כבדות בקבוצות גדולות, כל יום או יומיים הופיעו תמונות חיילי צה"ל בעמודים הראשיים של העיתון והאווירה ברחוב הייתה קשה מאוד, דיכאון ציבורי. Ynet

בדצמבר 2002 החליטה ממשלת ישראל לחלק ללוחמי "מלחמת ההתשה" אות מערכה. אומר אלוף (מיל') יוסי פלד: "אני חושב שההחלטה להעניק את האות חשובה מאוד. מבחינתי זו אחת המלחמות היותר קשות שידע צה"ל. אין לי שום הסבר מדוע המלחמה נשכחה ברבות השנים. זו הייתה מלחמה קשה ומתישה, כשמה כן היא, ויכול להיות שאנשים ביקשו להדחיק אותה מהזיכרון.

מתוך "במחנה"

גיורא שני

קשרי מעוז

המזח 1970

העמותה להנצחת חילי חיל הקשר והתקשוב

ג'ורא ש'נר
קשרי מעוז
המזח 1970

עריכה לשונית: ע' לוי

עיצוב גרפי: עיניים גדולות | מבט. עיצוב. שינוי.

צילום העטיפה: מיכה בר-עם

הצילומים באדיבות ארכיון צה"ל ואלו הו

בהוצאת העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

תודות:

לשירלי ואיריס מארכיון צה"ל

לחגי גרי ואבי גולן מהעמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב

מסת"ב 978-965-555-550-9

נדפס בישראל, 2011

© כל הזכויות שמורות

אין להעתיק, לשכפל, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי, אלקטרוני, אופטי או מכני (לרבות צילום והקלטה), ללא אישור בכתב מהמוציא לאור.

שְׁבַחִי מְעוֹז

מְעוֹז צוֹר יְשׁוּעָתִי, לָךְ נֶאֱדָה לְשִׁבְחָה
הַרְחֵק הַרְחֵק לִידִי בֵּיתִי הַפְּרָדְסִים נָתַנּוּ רֵיחַ
אָבוֹא בַּמְּנִהָרוֹת וּבַמְצָדוֹת וּבַמְעָרוֹת
וּבַנְּקֻרוֹת צוֹרִים וּבַמְחִלוֹת עֶפֶר
אֵי שֵׁם בָּלֵב הַלֵּילָה דְרוֹף וַחֲרִישֵׁי
צוּפָה בִּי מִבְקֵשׁ נִפְשִׁי

נעמי שמר

למשפחתי היקרה
ש"סובלת" אותי ולא "נשברת"

תוכן העניינים

7		דבר העמותה
9		פתח דבר
14		מפת המעוזים 1970 וגזרת מעוז המזח
17		מבנה המעוז
19		פרק 1
45		פרק 2
57		פרק 3
61		פרק 4
75		פרק 5
83		פרק 6
97		פרק 7
107		פרק 8
117		פרק 9
133		פרק 10
147		פרק 11
151		פרק 12
167		פרק 13
171		פרק 14
185		פרק 15
205		פרק 16
217		פרק 17
224		רשימת קיצורים וראשי תיבות
225		מערך הקשר בסיני במלחמת ההתשה
229		תרשים סכמטי של מעוז במלחמת ההתשה
230		מרשמי קשר
233		תמונות

דבר העמותה

מאת אלוף (מיל') שלמה בורשטיין-ענבר **נשיא העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב**

ספר זה רואה אור ביזמת העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב ובמימונה, במסגרת טיפוח ושימור המורשת החילית.

העמותה הוקמה בשנת 1982 ע"י מספר משפחות שכולות שבניהן שירתו בחיל הקשר, יחד עם מספר קצינים בכירים מהחיל, במטרה להנציח את חללי חיל הקשר והתקשוב שנפלו במערכות ישראל. זאת ע"י הקמת אתר הנצחה חי ופעיל במשך כל ימות השנה, שישמש מרכז להתייחדות עם הנופלים, להעשרה טכנולוגית, לפעילות מורשת, לאירועים חיליים ולפעילות קהילתית.

בשנת 1983 הונחה אבן הפינה להקמת אתר ההנצחה במרכז העיר יהוד, העיר המאמצת את חיל הקשר והתקשוב. האתר נחנך בשנת 1989 ומופעל ע"י העמותה. הוא כולל אגף הנצחה ומורשת, מרכז להכשרה ולהעשרה טכנולוגית, אולם כנסים ואירועים, אנדרטה ורחבת טקסים וגן הנצחה. הרעיון להקים בית חי ותוסס למען החיים, למען הדורות הבאים ולזיכרון הנופלים, יצר מפעל חינוכי- ערכי בו חברו יחד תבונה ורגש. המייסדים נתנו את הדעת לקשור את תהילת העבר עם הישגי ההווה ואתגרי העתיד, ולשמר ולטפח את הקשר בין החיל למשפחות השכולות. את אלה מצליחה העמותה להפוך למציאות.

אנו, חברי העמותה, סבורים שהנצחת האלחוטנים וקשרי המעוזים והקרב הייחודי שניהלו יום-יום כדי לשמר את מערכות הקשר במעוזים – היא נדבך חשוב ואף הכרחי במורשת החיל, ושחשוב להנציח פרק זה בהיסטוריה החילית. לשם כך אין טוב מאשר לספר את סיפורו של אלחוטן המעוז.

המחבר, גיורא שר, עשה מלאכת מחשבת בתיאור הנאמן של חוויותיו כאלחוטן במעוז בתקופת מלחמת ההתשה, ועל כך הוא ראוי למלוא השבח והברכה. מעבר לסיפורו האישי של המחבר, מצאנו לנכון להוסיף סקירה היסטורית על מלחמת ההתשה ועל מערכות הקשר במעוזים, להשלמת התמונה הכוללת של התקופה.

תודות

צרור תודות לכל אלה שסייעו בידינו להוציא לאור את הספר, ובמיוחד לאנשים והגופים הבאים:

אל"מ (מיל') בני מיכלסון על סקירתו הממצה על מלחמת ההתשה; צבי אמיד, קצין הקשר של אוגדת סיני ויען ורד סגנו, על סקירת הקשר במלחמת ההתשה בסיני; ארכיון צה"ל; צוות ההבאה לדפוס בראשות אבי גולן; ולבסוף חגי גרי – היוזם, הדוחף והמוציא לפועל של הוצאתו לאור של הספר. יבואו כולם על התודה והברכה.

פתח דבר

מאת אל"מ (מיל) בני מיכלסון,

יו"ר העמותה הישראלית להיסטוריה צבאית

מלחמת ההתשה החלה ביזמה מצרית בחזית תעלת סואץ במארס 1969 ונמשכה ברציפות עד לחודש אוגוסט 1970. ב-15 ביולי 1967, בעקבות תקריות האש הראשונות בתעלה, נערכה חטיבה 7 ב"קו התעלה" והקימה מערך ביצורים מאולתר. כדי לקדם אפשרות של חציית התעלה התמקמו ב-18 שטחים שולטים יחידות חרמ"ש קטנות ומאחוריהן טנקים. בשנת 1968 הוקמו על שפת התעלה כמה מתחמים פלוגתיים וביניהם שדות מוקשים. סוללות עפר ארוכות חיפו על המתחמים, שצורתם הייתה כעין חצר גדולה שטנקים בתוכה. הבונקרים היו מוגנים בשכבת עפר דקה בלבד. ב-8 בספטמבר 1968 נפגעו רבים מן הבונקרים בהפגזה גדולה, וכפתרון זמני לבעיה פיתח אלוף-משנה דוד לסקוב, מפקד יחידת הפיתוח של חיל ההנדסה, שכבת פיצוץ המורכבת מפסי מסילת ברזל, מאבנים ומעפר.

בנובמבר 1968 הוחלט במטכ"ל להפעיל צוות תכנון להגנת סיני ולהקמת התשתית והביצורים. לראש הצוות ולמפקד הכוחות המשוריינים בסיני נתמנה תת-אלוף אברהם אדן. הוא ביסס את מערכת ההגנה על שורת מוצבים קטנים ("מעוזים") שהוקמו על קו המים, על סוללת העפר לאורך התעלה, שנועדה להסתיר תנועת טנקים וסיורים (הוא השלים את הסוללה ואף קבע בה עמדות לטנקים – רמפות) ועל מערכת דרכי הגישה למעוזים, ובכללה שני כבישי אורך ("דרך הרוחב" ו"דרך החת"ם"). התכנון ובניית הדגמים נמשכו כחודש. המערכת נועדה להפגין נוכחות ישראלית על "קו המים" ולענות על צורכי הביטחון השוטף. כיוון שהמרחק בין מעוז למשנהו היה כ-10 קילומטרים, החליט אלוף פיקוד הדרום להוסיף מעוזים אחדים (מקבצי מעוזים) במקומות תורפה שנחשבו

לצירי צליחה אפשריים: קנטרה, איסמעיליה, אל-פירדאן, המיתלה והג'ידי. את העבודה ביצעו כ-1,000 חיילי הנדסה ואזרחים וכ-2,000 טירונים, באמצעות כ-100 טרקטורים. היו אלה, למעשה, עמדות תצפית מבוצרות ומאובטחות שאפשרו איסוף מידע קרבי על הנעשה משני עברי התעלה ושימשו בסיסים ("עוגנים") לסירות ולמארבים לאורכה. הם נבנו על בסיס המוצבים הקודמים, ולעמידות הביצורים הוסיף חיל ההנדסה פיתוחים נוספים של לסקוב לעיבוי שכבת הפיצוץ בדמות גביונים (רשתות מלאות אבני סלע). במארס 1969 החלו המצרים להטריד את העובדים בצליפות, אך עד אז הושלמו רוב המעוזים. המצרים הדביקו לקו את הכינוי "קו בר-לב", על שם הרמטכ"ל דאז חיים בר-לב, כינוי שאימצו אמצעי התקשורת בעולם ובארץ, אף על פי שלא היה זה קו הגנה אלא מערך אבטחה לקיום הביטחון השוטף בזירה.

הפעילות המצרית במלחמה התאפיינה בהפגזות כבדות על המעוזים ועל דרכי הגישה אליהם, בתקיפות מטוסים, בפשיטות על מעוזים ובמארבים בשטחנו. כתוצאה מכך ידע צה"ל עשרות נפגעים. כוחותינו בקו התעלה השיבו אש, וכתוצאה מכך ננטשו היישובים המצריים לאורך התעלה והפכו לערי רפאים. במגמה לכפות על המצרים לקיים את הפסקת האש, עבר צה"ל לפעילות התקפית וביצע פשיטות בקו הקדמי ובעורף מצרים. אולם למרות הפגיעות שספגו לא הפסיקו המצרים את האש.

הסלמה בלחימה חלה ב-20 ביולי 1969. לילה קודם לכן נערך מבצע "בולמוס 6" – פשיטה לאי גרין, ולמחרת החל חיל האוויר לתקוף ברציפות מטרות בקו התעלה. מטרות התקיפה היו מגוונות וכללו מטרות בקו הראשון, מטרות כלכליות, ריכוזי רק"ם ופגיעה בסוללות טילים, שהושמדו כמעט כולן עד דצמבר 1969. יחד עם זאת נמשכו מבצעים מוטסים בעומק מצרים, ואף בוצעה פשיטה משוריינת בחוף המערבי של מפרץ סואץ. כתוצאה מפעילות כוללת זו ירד מספר נפגעינו בקו התעלה.

ב-7 בינואר 1970 קיבלה מלחמת ההתשה תפנית, עת החל חיל האוויר בהפצצת מטרות צבאיות בעומק מצרים. במסגרת פעילות זו הופצצו מחנות

וסוללות טילים באזור הדלתא של הנילוס, בקהיר ודרומה להם. בפברואר 1970 נטלו על עצמם הסובייטים את ההגנה האווירית של מצרים, וזאת על ידי הזרמת סוללות טילים והפעלתן, ואף הפעלת מטוסי יירוט על ידי טייסים סובייטים. באפריל 1970 החריפו המצרים את המלחמה בדרכים שונות: הגברה בירי ארטילרי ובירי טנקים, תקיפות חיל האוויר המצרי, תקיפת מעוזים, קידום סוללות טילים והפעלת הזרוע הימית. באמצע אפריל הפסיק חיל האוויר הישראלי את הפצצות העומק, אולם המשיך להפציץ מטרות בקו, סוללות טילים וסוללות ארטילריה והוגבר ביצוע פשיטות בשטח מצרים. בסוף מאי חלה הסלמה נוספת בקו ומספר נפגעינו הגיע ל-132. ביוני ביצע חיל האוויר תקיפות מסיביות בגזרה הצפונית של התעלה וניתק את הקשר היבשתי לפורט סעיד. כן בוצעו כמה פשיטות. הארטילריה המצרית התדלדלה וניסיונם של המצרים לקדם סוללות ארטילריה הוכשל על ידי חיל האוויר. עם זאת הצליחו המצרים לקדם סוללות טילי קרקע-אוויר לקו. חיל האוויר תקף סוללות אלה והשמיד חלק מהן, אבל ספג אבדות. ביוני החלו האמריקנים ביזמה להפסקת אש וב-7 באוגוסט נכנסה זו לתוקפה. המעוזים אכן מילאו את התפקיד שיועד להם במלחמת ההתשה, אם כי בפרוץ מלחמת יום הכיפורים לא יכלו להתמודד עם המתקפה המצרית הכוללת – לא לשם כך הם נועדו.

בתקופה זו, במקביל ללחימה בתעלה, התרחשה פעילות לחימה אינטנסיבית גם בבקעת הירדן, ברמת הגולן ובשטחים. במלחמת ההתשה נהרגו 968 ישראלים ונפצעו 3,730. 507 נהרגו בתקופה שבין מארס 1969 לאוגוסט 1970. מספרים אלה מעידים על האינטנסיביות במלחמה מאז מארס 1969, אך הם מעידים גם על כך שמלחמת ההתשה התרחשה בכל הגבולות, בשטחים, בארץ ובחו"ל. אבדות המצרים נאמדו ב-10,000 איש, מהם 4,000 במערכה לקידום הטיילים. לצבא ירדן היו 300 הרוגים, לצבא סוריה – 500. לפלסטינאים היו 1,800 הרוגים. בקרבות אוויר ומאש נ"מ הופלו 130 מטוסים ערביים לעומת 20 מטוסים ישראליים. נאצר לא השיג את מטרת המלחמה שקבע לעצמו. הפלסטינאים נכשלו בניסיונם להקים בסיס גרילה בשומרון ובעמק הע'ור הירדני.

אלחוטן במעוז בתקופת מלחמת ההתשה, ובמיוחד בשבעת החודשים האינטנסיביים של שנת 1970, היה תפקיד מפתח. בשל הפגזות האויב הכבדות והסכנה בהגעה למעוזים ובתנועה ביניהם, הרגישו הלוחמים תחושת בדידות וניתוק. הקשר הרצוף היחידי עם העורף התקיים באמצעות רשת הקשר שהאלחוטן היה אמון על הפעלתה ועל תקינותה. בידי הייתה היכולת לקיים קשר זה באופן סדיר או תוך התגברות על תקלות למיניהן. נוסף לכך, הייתה בתקופת לחימה זו לקשר הרצוף עם העורף השפעה מכריעה על מורל הלוחמים, על המוטיבציה שלהם ומכאן גם על יעילות תפקודם.

מלחמת ההתשה לא זכתה לאזכור רחב ולכתיבה רבה בהיסטוריוגרפיה הישראלית, ועד לא מכבר אף לא הוכרה כמלחמה אשר לוחמיה זכאים לאות. גם כאשר נכתב על מלחמה זו, היו אלו סקירות כלליות או זיכרונות מפקדים. חסרים אנו כתיבתם של לוחמים מהשורה אשר נשאו על שכמם, כמו בכל המלחמות, את כובד המערכה. עד עתה לא פורסם אף ספר מנקודת ראותו של אלחוטן המעוז.

על רקע זה יש לראות את תרומתו הרבה של הספר שלפנינו ואת התועלת אשר חיילי חיל הקשר והתקשוב בהווה, כמו כלל החיילים תומכי הלחימה, יכולים להפיק מקריאה בו. ספר זה כתוב בכישרון ספרותי לא מבוטל, והעניין שבו אינו מאפשר להניחו מהיד עד לסיומו.

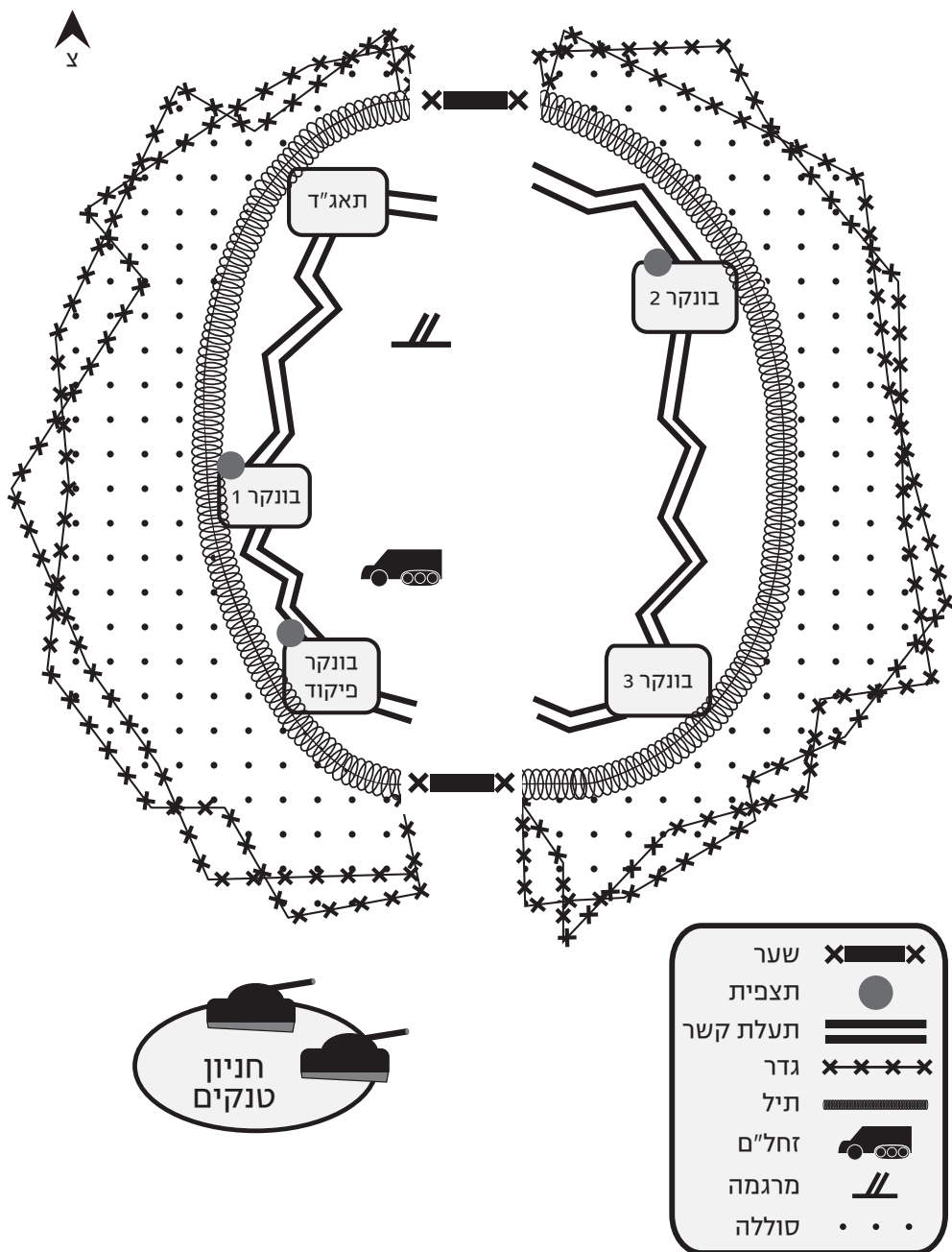
מפת המעוזים 1970

גזרת מעוז "המזח"

מבנה המעוז

פרק 1

היה עליי לאחוז היטב בבדל החבל שהתדלדל לו מתקרת המשאית, על מנת לשמור את עצמותיי בחבילה אחת. משאית הליילנד הצבאית דהרה כמטורפת על הדרך הכבושה והזרועה מהמורות, וכל אימת שנתקלה בהן הייתה מזנקת לאוויר על כל ארבעת גלגליה, כאילו הייתה מטוס מקרטע על המסלול בניסיון נואש להמריא.

אל הליילנד הגעתי לא כחייל מן המניין אלא כפריט אספקה. הואיל ו"שירות המוניות" למעוזים חדל לפעול בגלל הדרכים המשובשות, והואיל ומעמדי הדל לא הצדיק נסיעה בג'יפ או אפילו בקומנדקר, הרי שלא נותר אלא להתייחס אליי כאל אספקה לכל דבר ועניין ולהעמיס אותי אחר כבוד על משאית האספקה, יחד עם "נוסעים נוספים". די היה לי במבט אחד בחבריי למסע כדי להבחין כי נוסע אני בחברה טובה. על רצפת המשאית מושלכים היו באי סדר מופתי. ג'ריקנים מפלסטיק שחור, שתי חביות סולר, שאחת מהן לא עמדה בטלטולי הדרך ואחוזת בחילה החלה להקיא את תכולתה, דורגל למקלע 0.5, שלושה בלוני גז ארוכים וכסופים, פחיות שמן בגדלים שונים וכמובן תחמושת, הרבה תחמושת! מעודי לא ראיתי תחמושת רבה ומגוונת כל כך: פצצות תאורה

למרגמה 52 מ"מ, רימוני יד מס' 26 ארוזים בקפידה בתיבות שטוחות ואפורות, ארגזי כדורים לרומ"ט [רובה מטען] ועוד. ליד כל הכבודה הזאת, קצת בצד, הבחנתי בתיבה גדולה ומרובעת בצבע ירוק זוהר ועליה רשום באותיות שחורות של קידוש לבנה: **זהירות אבטיחים!**

תהרגו אותי, אבל העניין הזה נראה לי חשוב באופן מסוכן. מה הולך פה לכל הרוחות?! כל התחמושת הזאת שזרוקה לה במשאית כערמת גרוטאות היא בסדר, ודווקא האבטיחים הם הסכנה?! איזו סכנה, לעזאזל, יש באבטיחים? לי נראו דווקא הרימונים – המנסים בכל כוחם לפרוץ את מכסה התיבה – כפירות מסוכנים, אבל אבטיחים?! הרי אלה אינם יכולים להתפוצץ! בימים הבאים למדתי היטב כי האבטיחים הללו יכולים גם יכולים, וכי למעשה זאת היא תכליתם היחידה. מכל מקום, התהייה אודות אבטיחים מתפוצצים לא מנעה בעדי מלהבין כי התערובת המסוכנת של גז, תחמושת ודלק כשהם "ארוזים" בקפיצות המשאית הממריאה, איננה מתכון לאריכות ימים.

ללא ספק היה זה יום המזל שלי, כיוון שרצפת המשאית מרופדת הייתה כדבעי בחבילות שמיכות צה"ליות דוקרות ומחוספסות. בכל פעם שהמשאית "נחתה" בחבטה מפרקת הרים על "מסלול ההמראה" המשובש, שמרו השמיכות הללו על הסדר הנכון בחוליות הצוואר שלי.

עיקר דאגתי נתונה הייתה לראשי. האיבר הסגלגל הלזה, המורם מעם והנישא לו בגאון על גבעול הצוואר כמו איזו תפרחת לבנבנה של חצב ביום סתווי, היה ממוקם בקרבה מסוכנת למספר עצמים קשים ולא ידידותיים שנעו וחגו אנה ואנה כאחוזי תזזית. לרוע המזל לא היה ברשותי כיסוי הולם ונאות להגן עליו. הקסדה המחורבנת שהייתה אמורה לסוכך עליו באהבה וברחמים כסוכך ציפור על גוזלה, הייתה מוטלת לצדי מבושת ונכלמת. והרי נתן הזהיר אותי. נתן, הקשר מהכפר – המעוז השכן למעוז שאליו אני מתגלגל ממש ברגעים אלה ושבמאמצים על אנושיים הצלחתי להתקשר אליו מהגדוד דרך אינסוף מרכזיות – הזהיר אותי מפורשות שלא יעלו כל הרהורי כפירה בראשי הסהרורי, שלא תבצבץ לה ולו גם קצה קצה של מחשבה המביאה לדבר עברה.

אסור לי בתכלית האיסור להסיר את הקסדה מראשי אפילו לשנייה אחת! אף על פי כן הייתה הקסדה מונחת לצדי כאבן שאין לה הופכין. ולא שלא רציתי לעשות בה את השימוש לו נועדה, בכל מאודי רציתי! אף הייתי עושה כן לו אך נתנו לי בגדוד קסדה הראויה לראש בן אדם ולא איזה חצי כדור מברזל שלא יצלח אלא כסיר בישול. פעם אחר פעם חזרתי וניסיתי להניח אותה על ראשי באופן שלא תגרום לו נזק בלתי הפיך, ובכל פעם התנפצו ניסיונותיי אל סלע המציאות. הקסדה הארוורה, שהייתה מקומטת ובלה מזוקן, פשוט לא "התלבשה" על ראשי. חלקה הפנימי, המרופד כביכול, היה מרוט, מהזה ונוקשה ולא העניק את הרכות הנדרשת. כשניסיתי להעלותה על ראשי כמצוות חיילים מלומדה הייתה גורמת לי ללחץ מכאיב ובלתי נסבל בעורף וברקות, ונאלץ הייתי להסירה לאחר מספר דקות של סבל בל יתואר. "מה בצע לי בהגנת הקסדה", התרוצצו להן המחשבות בראשי הנמעך והמתעוות, "אם בסופו של דבר יהיו הקפלים במוחי מסודרים באופן שונה לחלוטין ממתכונתם המקורית". על אף שלא אחת העירו לי פה ושם אנשים טובים כי "המתכונת המקורית" שאני כה דבק בה אינה מציאה כה גדולה וייתכן שאצא נשכר משינוי קל שיחול בה, לא התפתיתי להאמין. למעלה משמונה עשרה שנים שירתו אותי הקפלים הללו בנאמנות, ולא הייתה בי כל נטייה לשנותם רק בגלל שכמה מידידי ודורשי טובתי הטילו בהם דופי.

היה איזה ריטואל קבוע ביחסי עם הקסדה. ברגע של אמת, כאשר ראיתי את אחד מאותם עצמים עוינים מתקרב לראשי באופן מסוכן, הייתי נתקף בחולשה רגעית, ממנה להעלות אותה על ראשי ולרכוס את רצועת הסנטר. בשניות הראשונות הייתה ממלאת אותי תחושת רווחה שהנה הצלתי את ראשי היחיד מפורענות. אלא שלא לאורך זמן. תוך דקות ספורות הייתה תחושת הרווחה מתחלפת בהדרגה במעין מועקה. כך, מבלי משים, כמו מאליו, החילתי לחוש בלחץ טורד ומדיח המתגנב באטיות אך בהתמדה לקצה סנטרי. לאט-לאט היה הלחץ מטפס ועולה במעלה רצועות הסנטר ומתמקם לו בשקערוריות רקותיי. שם היה קונה לו שביתה לשניות ספורות ואז היה הולך וגדל, הולך

ומתעצם עד ששוב לא יכולתי עוד לשאתו. בחמת זעם הייתי מושך באבזם, מסיר באחת את המשא הכבד מראשי המעונה, תוך שאני מנענע אותו מצד לצד בניסיון נואל להשיב לקפליי את תבניתם המקורית. יש והכאב שהתחיל בסנטר, כדרכו בקודש, במקום שיתגנב לאטו לצדעיי היה מחליט להתגבר על בישנותו ולחדול ללכת סחור-סחור, ובקפיצה נחשונית היה מדלג מעל רקותיי ונוחת במלוא כובדו ועוצמתו היישר בנקודה בה מתחבר הקדקוד לעורף, וממנה בפסיעה גסה אחת אל המצח ולבסוף לאוזניים. משהגיע לאוזניים היה נוהג באכזריות נבזית, וכשהוא חמוש באזמל ופטיש היה מתחיל לקדוח בהן בעוז כמנסה לחבר אותן בתעלה זו לזו. בדקות הראשונות עוד ניסיתי להתנגד ולהשיב מלחמה שערה, אך הכאב המפלצתי היה אזור משנה כוח ומגביר את עוצמת קידוחיו, עד כי שוב לא יכולתי לעמוד בפניו. או אז הייתי קורע מעליי את הקסדה במשיכה אחת גסה, ומיד הייתה משתחררת מפי אנחת רווחה בעת שראשי המכווץ והכבוש היה שב וחוזר לממדיו המקוריים. וכך עד לפעם הבאה. לאחר אינסוף ניסיונות סרק של מתיחות וכיווצים, חבישות והסרות, החלטתי לוותר על העניין. גם הטיפול המסור שהענקתי לריפוד הפנימי של הקסדה לא הועיל במאום. "מה שיהיה יהיה!" אמרתי בלבי, "אין היגיון בהגנה על ראשי במחיר אבדנו".

מהרגע שהשלמתי עם הפקרת ראשי, ריכזתי את כל מעייניי באיבריי האחרים, שלמרות היותם רכים וגמישים יותר, גם להם נשקפה סכנה בלתי מבוטלת. המטרה המוצהרת, שלא העזתי אפילו להעלותה על דל שפתיי, הייתה לשמור את כולם בחבילה אחת, ואל יהא הדבר קל בעיניכם, בהתחשב בחברה בה נסעתי. בהיסח הדעת נחו עיניי על הרומ"ט החצי אוטומטי שקיבלתי באפסנאות הגדוד. למזלי הכרתי את הנשק על בוריו עוד מהטירונות.

בגדוד הקשר לא ייחסו חשיבות מרובה לנשק האישי. לבד מהקצינים והנגדים שזכו בתמ"ק עוזי, "חתמו" החיילים הפשוטים על רובה צ'כי מיושן וארוך קנה. למען האמת, לא הייתה כל סיבה מוצדקת לכך שיישאו נשק חדיש

יותר. למעט שמירה בסיסית אחת לשבועיים או מסדר בוקר פעם בחודש, היה הנשק האישי ארוז בקפידה בניילון, משומן וסגור בארון על מנת שלא יתלכלך. הוא לא היה אפוא בלתי אם סרח עודף, רע הכרחי שיש לחיות עמו ותו לא.

"רובה מטען – נשקו האישי של כל חייל בצה"ל..." נזכרתי בדקלומו של המ"כ, עת נדדו מחשבותיי הרחק אל הטירונות שזה לא מכבר נסתיימה. זיכרונו המתוק של המטווח הראשון עלה בראשי: עומדים היינו בשורה ארוכה בתוך השוחות, תוך שאנו משעינים את הרומ"ט על שקי היוטה המלאים בחול. מטרת הדמות שציור ה-ח במרכז צפה ועלתה באוב. "אל המטרות בזמנכם החופשי אש!" עלתה פקודת המ"מ באוזניי כאילו היה זה היום. חשתי במגע הקר והמרגיע של המתכת הנצמדת ללחי, וטעמה המלוח של הזיעה הניגרת מהמצח עמד בפי. לחלחתי בלשוני את שפתיי היבשות, עצרתי קמעה את נשימתי וסחטתי בעדינות את ההדק. כבר אז במטווח הראשון הגדלתי לעשות – "מקבץ הכדורים" שלי היה הטוב מכולם. היטב זכרתי את צקצוק ההתפעלות של "פוצה" המ"מ ואת שביעות הרצון שהפגין יאיר המ"פ.

היכולת הגבוהה שגיליתי בקליעה למטרה עמדה לזכותי וריככה במעט את דלות המעש שהפגנתי בתחומים האחרים. חיי הצבא לא נטו עמי חסד. לא הסתדרתי עם כל ה"צ'יק-צ'ק" הזה, לא עלה בידי להסתגל לקצבם המטורף והפרוע, להכרח הבלתי מתפשר לעמוד בלוח הזמנים בכל מחיר. כל הריצה התזזיתית הזאת הייתה זרה לאופיי המהורהר והחולמני משהו. הייתי זקוק לזמן לחשוב על הדברים, להפוך בהם עד שאבינם לאשורם, ובטירונות זה "לא הלך"! הפכתי מאחר סדרתי על כל צעד ושעל. בדרך הקשה, במחיר אינספור מסדרים נוספים בשעות מוזרות, למדתי כי אין דבר חשוב יותר מעמידה בלוח הזמנים.

"תגיע בזמן אפילו בתחתונים", נזף בי עודד המ"כ, שדווקא נהג בי בסלחנות כלשהי.

"אל תענו לי!" עצר יקי, המ"כ "הבדרן", באיבן את השאלות שעמדו לנו בקצה הלשון, "אנחנו לא באספת קיבוץ ומעניין את הסבתא שלי מה אתם חושבים! יותר טוב שלא תנסו אפילו! חזרו על הפקודות בקול רם שישמעו אתכם בחדרה, ובצעו אותן מה יותר מהר ומה יותר טוב! בסוף הטירונות אני בטוח שתבינו הכול!"

להפתעתי התברר לי כי רווח והצלה יעמדו לי דווקא מהרומ"ט. הרומ"ט שהיה משענתי ומפלטי במטווחים, עמד לי גם במסדרים. להוציא פעם או פעמיים בהם כשילתי, הצלחתי לעמוד למסדר כשהרומ"ט נקי כנדרש. הרומ"ט היה מצויד באיבר מיוחד שנקרא "מגופת גזים", אשר נועדה לווסת את לחץ הגזים הנוצרים בעת הירי. המגופה הזאת, שבשל תפקידה - לקלוט גזים - צברה פיח כדבעי, הייתה ברייה עקשנית, שלוחת רסן ובלתי ניתנת לניקוי כהלכה. ליתר דיוק, בלתי ניתנת באופן שישביע את רצונם של המכ"ים. לפיכך הייתה מגופת הגזים בבת עינם ומחמל נפשם, בייחוד כאשר איתרע מזלם והחייל שבדקו נמצא ללא דופי. בחמת זעם היו מסתערים עליו ומפשפשים בכליו, כשהם אחוזי תאוות נקם למצוא ולו גם פגם אחד קטן שבקטנים. משהעלו חרס בידם, פנו תמיד אל מגופת הגזים - מפלטו האחרון של המ"כ המבקש להכשיל את חניכיו. תמיד ניתן היה להוציא ממנה צל צלו של פיח, בעיקר אם אתה תוחב באחד מאין ספור חריציה ומגרעותיה את חודו של מברג העטוף בפיסת פלנלית צחורה. אלא שלי - כמו למרבית חבריי לפלוגה - הייתה מגופה רזרבית! שמרתי עליה מכל משמר כאוצר יקר שלא יסולא בפז! עטופה הייתה בשבעה ניילונים ומשומנת דק - בדיוק לפי המידה. בהגיע עת פקודה הייתי מסיר מהרומ"ט את המגופה המלוכלכת ומרכיב את הנקייה תחתיה, בדיוק כפי שעשו שאר חבריי. מלחמת מוחות התחוללה תדיר בין המ"כים לבינינו: הם ידעו שיש לנו מגופות רזרביות ואנחנו ידענו שהם יודעים, כיוון שגם להם הייתה מגופה רזרבית בעת שהיו טירונים כמונו, שניים או שלושה מחזורים קודם לכן.

האמת היא, שברור היה לי כשמש בצהרי יום מדוע נטפלו המכי"ם למגופה כאשר מדובר בחבריי, שהיו חיילים מסודרים ומאורגנים לתפארת מדינת ישראל ולא דבק רבב בהופעתם המעוררת כבוד. אבל אני?! אני, שאם הצלחתי לא לשכוח פריט כלשהו מתוך האלפים שהיה עליי לזכור - היה זה בבחינת נס?! אני, שהופעתי הייתה מעוררת חמלה?! שתמיד קפץ לי הקפיץ במחסנית, שהחגור היה מונח על גופי כחבל תלייה על צווארו של נידון למוות ושתמיד, אבל תמיד, היה הרום"ט צונח לו בקול על האדמה בעת שהייתי מרפה ממנו רק לשנייה חטופה כדי לשפר הופעה...

"מה אמר הרום"ט?" היו שואלים עודד או יקי המ"כים.

"שעתיים שמירה", הייתי עונה באופן אוטומטי ובכך מסיים את העניין. פעם אחת ניסיתי להתחכם ותחת ה"שעתיים שמירה" המקובלות עניתי: "שעה שמירה".

יקי, שהיה המ"כ התורן, לא התבלבל. באטיות, כמעט בהנאה, הסתובב לעברי ובחצי החיוך המבודח שלו שפירשו: איזה אפסים גמורים אתם, אמר לי: "מה קרה לך, גידי? הפסקת להבין רומ"טית? הרי הוא אמר לך במפורש שלוש שעות שמירה!" מאז לא שבתי עוד להתחכם וקיבלתי בהכנעה את גזרות הגורל. ואלו היו לא מועטות. הייתי מקיף את המאהל באישון לילה כורעת תחת משקלו של "חגור פילים", מתרגל אינסוף תרגולים נוספים ושומר בקביעות "שמירת מאהל". "משמרת ראשונה לגידי", היה אומר בחיוך החניך התורן בהקריאו את רשימת השמירה.

גם קוצר הנשימה, שעלה ובצבץ כל אימת שנדרשתי למאמץ ארוך, לא הוסיף לי נקודות באימוני השדה, ולפיכך אהבתי את המטווחים. שם, במטווח, גזו ונעלמו כעשן כל מגבלותי האחרות. מיומנויות וכישורים אחרים נדרשו שם: דייקנות, ריכוז, ומאלה היה לי די והותר. איש מחבריי לא היטיב לירות ממני. בבוחן הסיכום של מסלול המכשולים נשמתי ונשפתי כקטר במעלה ההר ופיגרתי בהרבה אחרי חבריי. בקושי רב עלה בידי לסיימו. בבוחן הסיכום בירי, לעומת זאת, היה המצב הפוך. מתוך 21

המטרות הנעות שהיה עלינו לפגוע בהן ממרחקים שונים, פגעתי ב-20. כל חבריי נשארו הרחק מאחור.

"גידי מתקשה להגיע לשדה הקרב", היה המ"מ מתבדח על חשבוני, "אבל כשהוא כבר מגיע, אין לאויב כל סיכוי". אפילו גדי, הרב-סמל הפלוגתי שהילך עלינו אימים אך דאג למחסורנו כדאוג אב לבניו, ידע בדרכו המיוחדת להראות לי כי הוא מודע להצלחתי.

"אני פשוט מתקשה להבין, איך חייל שמצליח להשחיל את כל הכדורים למטרה, לא מסוגל לקפל שמירה כמו שצריך אפילו שהסברתי לו כבר אלף פעם איך עושים את זה", נזף בי בעת שערך ביקורת מאהל.

רק שלושה חודשים חלפו מסיום הטירונות. חבריי לפלוגה המשיכו במסלול הפיקוד, ואילו אנוכי נאלצתי לעזוב עקב קוצר הנשימה שלי. בקשתי לצאת לקורס צלפים נענתה בשלילה מוחלטת. "הפרופיל הרפואי של החייל אינו מאפשר את קבלתו לקורס", הייתה התשובה הרשמית לה זכיתי. הואיל ולא ראיתי את עצמי נהג, טבח ואפילו לא חבלן או חובש (לימים הצטערתי על כך), דחיתי בשאט נפש את הצעותיו של קצין השלישות "להשתלב במערך התחזוקה הפיקודי". לפיכך לא נותר לי אלא לעזוב את פיקוד הנח"ל, וכך הוביל אותי גורלי לחיל הקשר. "אתה מיועד לקורס צפנים", נאמר לי בבסיס ההדרכה החילי אליו הגעתי. מסיבות שאינן מחוורות לי עד היום, נשלפתי מהצופן בדקה התשעים והוצבתי לקורס אלחוטנים. באותו רגע לא ייחסתי לכך חשיבות, אך ההסבה מצופן לאלחוט שינתה כליל את מהלך שירותי הצבאי.

קורס האלחוטנים בבסיס ההדרכה של חיל הקשר היה שונה מהטירונות כרחוק מזרח ממערב. לא ריצות, לא טרטורים ולא בבל"ת. הלימודים היו ענייניים, תכליתיים והשתלטתי עליהם ללא קושי. בתום שישה שבועות סיימתי בהצטיינות את הקורס ונשלחתי למפקדת גייסות השריון. כל תחנוני והפצרותיי בפני קצין המיון שאני מת להגיע לִבְקָעָה נפלו על אוזניים ערלות. "בבקעה לא צריך אותך ובשריון כן!" סתם את הגולל על טענותיי.

כך הגעתי לכוחות המשוריינים בסיני בעיצומו של "התרגיל הגדול". הנה מצאתי את עצמי שנית במדבר הגדול שרק לפני מספר חודשים, בטיול השנתי של כיתות י"ב, התוודעתי אליו לראשונה. אלא שאז קיבל אותי המדבר במאור פנים של חופים זהובים ותכולים צלול שלא ראיתי כמותו. אז התקבלתי ע"י הודם הנשגב של צוקי גרניט אדמדמים, של קניוני הגיר הבוהקים ושל הלילות, לילות של מיליוני יהלומי כוכבים משובצים בקטיפת הרקיע השחורה משחור. כשלגופי רק מכנסיים קצרים ומהוהים, רגליי יחפות וכל יצורי גווי סופגים את קרניה הנעימות של שמש מדברית חורפית רכה והזויה, התרפקתי אל נעימותו המשכרת והסוחפת. ואילו עתה, מדבר אחר הקביל את פניי: זועף, אפור, מאובק ודהוי. לובש חול וחגור וכבד נעליים דהרתי במרכבות המתכת הגמלוניות והנוהמות על מישורי הַמְאָדָה האינוסופיים וסחופי הרוחות.

לילות אחרים, קרים ומעלי צמרמורת זימן לי המדבר, שבאהבה כה רבה עָרסל אותי לחיקו אך באביב האחרון. תחת החולות הזהובים והמלטפים העניק לי אדמת לס קמחית ואפורה שכל מדרך כף רגל מעלה בה ענני אבק מחניק וטורדני וטיפת גשם מצערה כי תיספג בה, תהפכה מיד לביצה דביקה וטובענית שמפלט אין ממנה.

במשך התרגיל סופחתי אל סגן-אלוף חיים, קצין האפסנאות האוגדתי. קצין האפסנאות היה יהודי עב בשר וגדל מידות בשלהי הקריירה הצבאית שלו. הוא היה מבוגר מעט מהקצינים האחרים שגדשו את זחל"מ הפיקוד שלו, אך בניגוד להם, שהיו יהירים ובוטים, היה הוא שקט ונעים הליכות. הפקודות יצאו מפיו כשקורטוב של בקשה מהול בהן, מעין התנצלות על כי העמידו אותו, בעל כורחו, לפקד על אחרים. נימת דיבורו של המפקד הזכירה לי את יותם בן ירובעל כאשר נשא את משלו על העצים שהמליכו עליהם מלך. מהר מאוד הבנתי כי אין כוחו של זה גדול ברזי המלחמה. קצין האפסנאות וחבורת קציניו היהירים הצליחו אך בקושי לקרוא את תמונת הקרב ולהבינה לאשורה. הבנתם את הפקודות הייתה לקויה,

ולמרות להיטותם הילדותית "לדבר בקשר", כאילו היה זה משחק, היו דבריהם למיקרופון עילגים ומקוטעים.

לא אחת שמעתי את קצין האג"מ או את סגנו, כשהוא אילו בטובם לפקוד את רשת המנהלה האוגדתית - נחלתם הבלעדית של קצין האפסנאות ועוזריו - נוזפים בשוכני הזחל"מ: "כמה פעמים אני צריך להסביר לכם שאחד יהיה הלילה בחבצלת 34". הזחל"מ היה עמוס, לצורך או שלא לצורך, בנגדי חימוש ואספקה ובמש"קי תובלה ורכב. תנועת הכוחות בשטח תורגמה אצלם מידית למנות קרב, לארגזי תחמושת ולמכלי סולר. בדברם אליי ואל זאב, חברי לקשר, היו תובעניים, בוטים ולעתים אף גסים. נדמה היה לי כי בכך פורקים הם תסכול כלשהו על כי עוסקים הם באספקה ולא בדבר האמתי.

קצין האספקה, סרן מיל' טיש, היה הגרוע והנבזה שבהם. טיש היה קצין מתוסכל ומריר שהאמין כי הצבא עושה לו עוול בכך שאינו מכיר בגאונותו. הוא סופח לתרגיל כקצין דלק, ובתוך שעות ספורות היה ברור לכל אנשי הזחל"מ כי התרגיל הזה נערך עבורו בלבד: הנה נפל האסימון לקציני הפיקוד הבכיר! הנה חדרה ההכרה למוחם המעוות עד כמה מוכשר הוא ויצירתי, והנה הם מזמנים לו במה! במה עליה יוכיח קבל עם ואוגדה לכל האפסים במפקדת קצין אספקה ראשי איזה נזק אדיר נגרם לצה"ל כאשר קידומו מעוכב. לא, סרן טיש לא יבזבז את ההזדמנות שניתנה לו! והוא אכן לא בזבז אותה. כדרכן של נמושות להתרפס בפני גדולים וחזקים מהם ולהתעמר בחלשים, כך רדה הסרן בנו, הקשרים, בגסות ובבוטות והפך את חיינו לגיהנום.

אני, שהייתי חייל "ירוק" ולא מורגל בכמות קצינים מרובה שכזאת, נהגתי בהם ביראת כבוד מהולה בפחד. אך מהר מאוד הבנתי כי ככל שהדבר נוגע לקשר, הידע שלי עולה בהרבה על שלהם ולפיכך אוכל לספק על נקלה את בקשותיהם. אלא שעם טיש זה לא עבד ככה. מעולם לא הצלחנו, זאב שהיה מש"ק קשר ותיק ומנוסה ואני, להשביע את רצונו.

"קיבלנו את שני הקשרים הכי דפוקים בגדוד הקשר", היה חוזר ואומר כל אימת שלא קיבל את מבוקשו.

"בלתי ניתן לבצע את מה שביקשת", היינו זאב או אנוכי אומרים בשקט, לאחר שיהירותו ובורותו הביאו אותו לבקש את הבלתי אפשרי. "בלתי אפשרי עבורכם", היה מצליף בנו בארס, "אלחוטנים אמתיים היו עושים זאת בעיניים עצומות".

"אל תשימו לב אל העגל הזה", היו אומרים לנו הקצינים האחרים, כולל המפקד, "האמביציה שלו מעבירה אותו על דעתו".

למרות שהחיים במחיצתו של טיש היו בלתי נסבלים, השלמתי בהכנעה עם גורלי. ידעתי כי תוך שבועיים-שלושה שוב לא אראה עוד את האיש המסליד הזה וחבל לי להסתבך איתו, אלא שהמציאות טפחה על פניי. יום אחד, בעת שהייתי מתקין על מכונו כבל שניתק ממקומו, ראיתי את הסרן הנכבד שולח את ידו לתא הכפפות ושולף משם בקבוק טמפו ו"מצופה" שקניתי במיטב כספי בקנטינה הניידת והנחתי שם למשמרת. מראה הקצין המאוס הזה העושה ברכושי כבתוך שלו "הקפיץ לי את הפיוזים" ושוב לא הצלחתי להבליג עוד: "חתיכת חרא שכמוך", קראתי לעברו של הסרן בקול רם שכולם ישמעו, "זה שאתה קצין לא נותן לך רשות להיות גנב!"

בבת אחת השתררה דממה כבדה בחלל הזחל"מ. המפקד - קצין האפסנאות - נראה כמי שהכה אותו הרעם. למשך שנייה ארוכה קפא במקומו, ואז פנה אל הסרן בטון שהביע מורת רוח גדולה: "איך אתה לא מתבייש לך! לא די שאתה יורד השכם והערב לחיי הקשרים, שלעניות דעתי עושים מלאכתם נאמנה, אתה גם שולח יד בכליהם?! אינני מתכוון לעבור על כך לסדר היום. אני מגיש נגדך תלונה, ולכשיסתיים התרגיל אדאג לכך שתועמד לדין בפני סגן מפקד האוגדה".

אדמומיות המבוכה וקורת הרוח אשר פשו בלחיי הלוהטות, באו יחד עם התהייה מניין לו למפקד השפה העשירה והמליצית שבה נזף בסרן.

טיש, לעומת זאת, לא הראה אפילו קורטוב של מבוכה או חרטה. "מה אתם עושים עניין ממצופה וטמפו", נהם. "כולה חצי לירה, הנה אני מחזיר לו וכולם יכולים להירגע", ובדברו שלף מטבע מכיסו והשליך אותה לעברי כפי שמשליכים עצם לכלב. "שמור לך את העודף", גיחך לעברי בהתנשאות. אירוע ה"מצופה" נגוז ונשכח מלב האנשים בתוך ימים, אך בלבי השאיר מכוות עלבון צורב, טינה כבדה ומפעפעת המחכה לגואלה.

"אני לא מתכוון לשכוח לך", אמרתי לזאב באחד הלילות, "יש לנו עוד שבועיים לפחות יחד ואני אחכה לך בפינה - בסוף הוא ייפול, עוד תראה!" "מה תעשה לך?" שאל זאב בחיוך, "תקשור לך את שרוכי הנעליים בעת שיישן?"

"אני לא יודע", אמרתי, "אבל החיוך שלך אינו במקומו, זמנו עוד יגיע ואז נראה מי יצחק אחרון". והוא אכן בא, מהר יותר מכפי שציפיתי. "תשיג לי דחוף את קצין האספקה של 'גוליבר'!" נבח אליי הסרן כבר ביום המחרת לשיחתי הלילית עם זאב. "ותעשה את זה מהר, לכל הרוחות, לא בקצב החילוץ הרגיל שלך".

נאמן למצוות הסרן, רכנתי לעבר מכשיר הקשר ועמדתי להשיג את הקצין המבוקש. ואז הבזיק באחת הרעיון במוחי. כאילו מבלי משים המשכתי את תנועתי לעבר מכשיר הקשר הגדול, המשדר באמצעות גלי רקיע. במכשיר הזה נהגנו לעשות שימוש רק כאשר כלי הרכב היו מרוחקים זה מזה וטווח השידור של המכשיר הרגיל לא הספיק. המכשיר מייצר בשעת שידור זרם חזק, ולפיכך עטופים מכלוליו בגומי מבודד, כבל הארקה מחובר לתושבת שלו, ודרושה מיומנות גבוהה כדי להפעילו.

"הגיעה עת נקם ושילם", סיננתי בשפתיים קפוצות והגשתי את המיקרופון לטיש.

"שדר! קצין האספקה מאזין!" אמרתי.

הסרן חטף מידי את המיקרופון, לחץ עליו פעם-פעמיים לוודא שהוא "עובר לשידור", ואז לחץ לחיצה ממושכת והחל "לשאת את דברו".

"איייייייייי" נפלטה מפיו זעקת כאב חדה בעת שהכה בגופו הזרם העודף, שדרכו לאדמה נותקה. הוא אחז ושפשף את ידו הצרובה שאדמומיות הכווייה ניכרה בה היטב, בעוד המיקרופון שנשמט ממנה מתדלדל לו הלוך ושוב על הכבל הספיראלי.

"אתה לא יודע שאסור לשדר במכשיר הזה שידורים ארוכים?!" אמרתי בתוכחה מהולה בדאגה, בעוד אני מתאמץ בכל כוחי לכבוש את הצחוק הכבוש שפעפע בתוכי ועמד להתפרץ בכל שנייה. יושבי הזחל"מ, שזעקת הכאב של טיש החרידה את מנוחתם, הביטו בפניו המעונים מי בגיחוך ומי בניד ראש קל. אמפתיה לכאבו לא ראיתי בעיניהם. איש מהם לא שב עוד לדבר בנושא, אך מאותו היום התרחק ממני הסרן הנתעב כמו מאש. התרגיל הסתיים במסדר חגיגי ורב רושם, ואני קיבלתי חופשה "רגילה". משחזרתי מחופשתי, העברתי חודש תמים בגדוד בשגרה משעממת של משמרות בתחנת הרדיו האוגדתית, שמירה בסיסית ועבודות רס"ר. ואז נקראתי יום אחד לאבשלום המ"פ, שבישר לי כי אני יורד לתעלה.

תוך שמחשבותיי מדלגות בין החבורה הלוהטת המקיפה אותי לאירועים שהביאוני עד הלום, שמתי לב כי המשאית האטה מעט את דהרתה ופנתה שמאלה לדרך עפר. תאוטת המשאית ציננה מעט את התלהבותם של חבריי למסע, כך שריקוד הדיסקו הפראי שלהם הפך לסלואו אטי ובלתי מזיק. כמוצא שלל רב מיהרתי לנצל את ההפוגה שזומנה לי, קירבתי בזהירות את ראשי ליריעת הברזנט המופשלת – תוך שאני מנסה לשמור על מרחק הולם בינו ובין קשתות הברזל של המשאית – והבטתי נכחי. הנוף שנגלה לי היה חדגוני, חרב וחסר חיים, וחלף במהירות מול עיניי האדישות: אדמה מישורית בגווני חום ובז', מנומרת זעיר פה וזעיר שם בשיחים אפורים ומאובקים ובמכתשים חרוטיים קטנים בעלי שוליים מפויחים של משאית "מק" כתומה היה מוטל על צדו כתמרור אזהרה לבאים. "כך נראית ארץ בשלבי גסיסתה האחרונים", חשבתי בלבי. בעוד אני מנסה לפענח את פשר הגומות החרוטיות והמשחירות שלא

נראו כחלק טבעי מהנוף הקודר והמשמים, נשמע קול התפוצצות עז באוזניי הדוויות, ופטריית עשן גדולה לבנבנה-אפורה, צצה לה במפתיע כמה עשרות מטרים מ"מסלול ההמראה" של המשאית. ללא שליטה החל לבי מגביר את קצב פעימותיו, כאשר שלוש התפוצצויות נוספות נשמעו בזו אחר זו ושלוש פטריות לבנבנות כדוגמת הראשונה צמחו להן בקרבה מסוכנת למשאית. מוניטור, לו היה מחובר ללבי, היה מראה כי הוא נכנס זה מכבר ל"תחום האדום", ולפיכך נשמתי עמוקות בניסיון להרגיע את המצב, תוך שאני מדבר אל לבו – כלומר אל לבי המפרפר – דברי כיבושין ותובע ממנו להירגע. "זה לא הזמן לפאניקה", נזפתי בו, "אתה לא יכול להשתולל לך סתם ככה ולהשאיר אותי לבד במערכה! יחד נכנסנו אליה ויחד נעמוד בה בגבורה". הואיל ולי עצמי קשה היה להאמין לדבריי מרגע שהבינתי כי הפטריות פירושן פגזים הנוחתים סביבנו, חרדה ידי במהירות אל הקסדה המונחת לצדי. באצבעות רועדות חבשתי אותה לראשי תוך שאני מקפיד לרכוס היטב את רצועות הסנטר. כמו תמיד, החלה הקסדה הרכוסה להכאיב לצדעיי אך הפעם, הפלא ופלא, התעלמתי מכך לחלוטין.

קולות התפוצצות נוספים נשמעו באוויר, ופטריות נוספות צצו להן מאחורי המשאית ומלפניה. הנהג המפוחד הגביר את מהירותה עד קצה גבול היכולת. בנהם אדיר טסה לה המשאית על הדרך המשובשת וזינוקיה לאוויר הפכו גבוהים וארוכים יותר, תוך שהיא מתנתקת מהדרך על כל ארבעת גלגליה ופולחת את האוויר כקליע גדול ומגושם. מבועת אחזתי בכוח בקשתות המתכת כשאני מביט בחוסר אונים בארגזי התחמושת הסובבים באוויר, מתנגשים בנופלם בבלוני הגז המתגלגלים על הרצפה כאקרובטים, ומכים בדלקני הבנזין המרקדים כאיילים. "רק בנס לא יקרה כאן אסון", חשבתי כשאני נושך את שפתיי עד זוב דם.

חריקת הבלמים של המשאית המאטה סימנה את דעיכת מחול הבלהות שהתחולל סביבי, וגם את שובו של לבי למקצבו הרגיל. מבעד לשולי הברזנט המוסטים הבחנתי כי המשאית פונה ימינה ונכנסת בשער ברזל פתוח לרווחה שחייל משופם ניצב לידו. המשאית נסעה עוד מספר מטרים מעבר לשער ואז נעצרה כליל, והנהג הדמים את המנוע.

"אהלן ברקו!" שאג החייל המשופם לעבר הנהג. "הבאת כלי ניקוי?"

"לא יודע מה הבאתי ותעזוב אותך מהשטויות", השיב הנהג כשהוא מניף ברוגז את ידו. "תקרא לחבר'ה שיפרקו את המשאית, וכדאי שיזדרזו כי אני לא מחכה כאן יותר מעשר דקות. תאמין לי, כמעט גמרו עלינו בדרך! הצומת הקטנה מטווחת משהו-משהו, רק בנס לא החזרנו ציוד. וואללה, המילואים האלה מקצרים לי את החיים! יש לי עוד חמש נסיעות כאלה, ורק אללה יודע איך אני עובר אותן בלי שאיזה פגז שולח אותי לשמים. יאללה חביבי!" צעק לעברי תוך שהוא מפנה את ראשו ודופק באגרופו על החלון, "תחנה אחרונה!" שנייה ארוכה עמדתי אובד עצות, מביט על הכבודה שהבאתי עמי, ואז השלכתי את הקיטבג ואת החגור מעבר לדופן המשאית, הכתפתי את הרומ"ט וירדתי מטה בקפיצה. "זה בטח המעוז", אמרתי בלבי עם שאני מביט סביבי בסקרנות, מנסה לקלוט כמה שיותר פרטים. ישר נכחי נפרשה לה סוללת עפר גבוהה שברזלים ארוכים – שנראו כפסי רכבת – היו נעוצים בה לכל אורכה. מתחת לאחד הברזלים הללו הבחנתי בפתח כניסה לתוך הסוללה. כאשר הבטתי סביבי ראיתי כי המעוז מוקף מכל עבריו באותה סוללת עפר גבוהה, שחלקים ממנה היו מדופנים בשקי יוטה קטנים מלאים בחול.

לרגע ניצבתי נטוע במקומי, סופג לתוכי את המראות, ואז התנערתי משרעפיי ופניתי לעברו של החייל המשופם: "אני צריך להגיע לסמובר", אמרתי, "הגעת למקום הנכון?"

"סמובר?" בהה בי החייל וגירד במבוכה את קרחתו שבצבצה מתחת לקסדה שלא נרכסה כהלכה. "מעולם לא שמעתי את השם הזה שלא בהקשר של שתיית תה. הגעת למזח!"

"למזח?! אבל הרס"ג בגדוד אמר לי במפורש שהמשאית הזאת מביאה אספקה לסמובר!" התעקשתי, "אני צריך להגיע לסמובר להחליף את משולם".

"משולם! איזה משולם?"

"משולם! האלחוטן מהאוגדה! אבשולם המ"פ אמר לי שהוא נמצא בסמובר למעלה מארבעה חודשים והגיע כבר הזמן להחליף אותו".

"משולם הבלונדי המתולתל שמדבר דרך האף?"

"תראה, אדוני", אמרתי בנימוס שחוסר סבלנות ברור מבצבץ ממנו, "אני לא יודע אם הוא בלונדי וגם לא איך הוא מדבר, אני חדש בגדוד. מעולם לא ראיתי לו את התלתלים וגם לא שמעתי אותו אומר משהו – לא מהפה ולא מהאף".

"רגע! אתה מהגדוד או מהאוגדה?"

"גם וגם! אני מגדוד הקשר של האוגדה". החייל המשופם הביט בי בעיניים בוהות כמי שאינו מאמין שזה קורה לו ומה פשעו שהנודניק הזה נחת עליו ככה פתאום.

"אני גידי", אמרתי בחיוך בניסיון לשבור את הקרח.

"נעים מאוד! אני אמנוני!" השיב לי השפם בחיוך רחב והושיט את ידו ללחיצה. שניות מספר עמדנו וחייכנו זה אל זה כמו שני עגלים מטופשים, ואז שבתי ושאלתי: "אז כאן זה סמובר או לא?"

"תראה, חביבי", הגה אמנוני את המילים מתון-מתון, "יש לנו כאן קשר בשם משולם והוא מהאוגדה, אבל תהרוג אותי אם אני יודע מאיפה לקחת את השם הזה 'סמובר'! אתה נמצא במזח!! המזח האחד והיחיד! המעוז הכי חם והכי מדליק בתעלה. תאמין למילה של אמנוני, משעמום לא תמות כאן! אין במזח רגע דל, זיקוקי דינור חינם כמה פעמים ביום".

אמנוני שאמר את המשפט האחרון במכה אחת עשה אתנחתא, שאף אוויר מלוא ריאותיו והמשיך: "אתה רואה את הפתח בסוללה ממול? רואה! זהו בונקר הפיקוד! קח את הפקלאות שלך לשם, שמשון או גרינוולד יוכלו על בטוח להגיד לך מה זה ואולי גם איפה זה סמובר. קדימה! זו! מסוכן להיות בחוץ זמן ממושך". "מאה אחוז", אמרתי והעמסתי את הקיטבג הכבד על כתפי תוך שאני פונה לעבר הפתח עליו הצביע אמנוני. לפתע נשמע מעין "בום" קל אי משם. כבמטה קסם הופיעה משרוקית בפיו של אמנוני, ושלוש שריקות חדות פילחו את האוויר. "קדימה, גידי!" צעק אליי, "רוץ לבונקר! יש לך רק 15 שניות בשביל זה!"

לרגע ניצבתי מסומר למקומי כמו מנסה להבין מה פשר הבהלה הזאת, אך מיד התעשתי ופתחתי בריצה היסטורית לעבר הפתח. הקיטבג הכבד והמסורבל

נחבט כנגד גופי ורצועת הרומ"ט חתכה בכתפי הימנית. מזווית העין ראיתי את אמנוני רץ לפתח אחר. האוויר נשאב לתוך חזי בשריקה חולנית, וריאותיי עלו וירדו כשני מפוחים ענקיים. חשתי את הדם הולם בכוח ברקותיי, ושרירי ירכי השתרגו במאמץ אדיר להניע את גופי מהר ככל שניתן. נושם ונושף כקטר בלה ותשוש מזוקן, הגעתי לפתח המקושת ונכנסתי לתוכו בסערה. "ריצה מהירה לא הייתה מעולם חלק מתכנית האימונים שעוברים בחיל הקשר", חלפה בראשי המחשבה בעוד לבי הולם בחזי כמטורף.

התפוצצות עזה אשר שילחה גלי הדף ברצפה ובכתלים החזירה אותי באחת למציאות. בתנועה אינסטינקטיבית של התגוננות אספתי את ראשי אל בין כתפיי וזרועותיי ונצמדתי בכל כוחי אל הקיר, כמי שמבקש לצמצם את עצמו. חשתי בפחד המטפס וזוחל במעלה עורפי תוך שהוא מסמר את שער פדחתי, מעביר צמרמורת בכל יצורי גווי וממלא את כל כולי בתחושת חידלון. שפתיי היו סדוקות וחרבות, וניסיונותי ללחלח אותן בלשוני הצבה שדבקה לחכי, עלו בתוהו.

זמן מה, איני יודע אם שניות או דקות, רבצתי לי כך מכונס בתוך עצמי כעובר ברחם אמו, עד שגלי ההדף שהרעידו את חלל המחילה אליה זחלתי כל עוד נפשי בי, התפוגגו לאטם. אט-אט, כצב המוציא את ראשו ממעמקי שריונו, הרמתי את ראשי ושאפתי אוויר מלוא ריאותיי. היה לו לאוויר טעם באוש במקצת, ריח שהעלה בי זיכרון מעומעם ישן נושן: "מהו הריח הזה שעיפוש ומתקתקות חמצמצה משמשים בו בערבוביה?" לבסוף מצאתי כי ריחו ואפילו טעמו של האוויר מזכירים לי את ריחה של מערה שירדתי למעמקיה אי שם בעבר. מששבה אליי נשימתי, התחלתי מתבונן סביבי. עיניי, שהסתגלו לבסוף לאפלולית ששררה סביב, הבחינו כי אני מצוי בתוך מנהרה קמורה. קירות המנהרה – או שמא נכון יותר המחילה – ותקרתה עשויים היו פח גלי מגולוון ונתמכו על ידי קשתות ברזל חלודות הנטועות בקרקע. בהתבונני ברצפה, העליתי כי עומד אני על מדרגות עץ המוליכות מטה בשיפוע מתון אל מעבה האדמה. שתי מנורות נתונות במסגרת מתכת שפכו אור צהבהב ודלוח על רצפת המנהרה וכתליה. הזדקפתי לאטי, נזהר שלא לחבוט את ראשי בתקרה

המקושתת, אחזתי ברצועת הקיטבג והחילותי יורד לאטי במדרגות כשהקיטבג נגרר אחריי וטופח על פניהן.

המחילה הצרה והקמורה התעקלה חדות שמאלה ואח"כ ימינה. אור אדמדם ועמום הבלח למולי ואוושתו המוכרת של מכשיר הקשר עלתה באוזניי. בחשש מה התקדמתי לעבר הפתח המלבני שראיתי לפניי. לשנייה עצרתי במקומי, חוכך בדעתי, ואז פסעתי פנימה בצעד מהוסס.

מצאתי את עצמי עומד בתוך חלל גלילי ומאורך. מימין לכניסה ניצב לו מעין ארון ברזל קלוף צבע ולידו שולחן קטן וכיסא. גב חסון וכפוף קמעה, עוטה חולצת דגמ"ח מקומטת, צמח לו מתוך הכיסא והסתיים בשפעת תלתלים בהירים שאינם אופייניים לחייל בסדיר. הארון היה עמוס במכשירי קשר מסוגים שונים, ומבט אחד הספיק לי כדי לראות שאני מכיר את כולם. מיד אחרי הארון, בהמשך החלל, עמדה לה מיטת קומתיים עשויה ברזל. מיטת קומתיים נוספת עמדה בצדו השני של החלל, ובהמשכה ניצבה לה מין מכונה משונה שנראתה כעין מפוח ענק. קול נחרה קל בקע ועלה מאחת המיטות, וזוג רגליים נעול נעליים מאובקות נראה מבצבץ מתוך המיטה הקרובה אליי. בחלל ה"חדר" עמדה אווירה כבדה ודחוסה משהו. בעודי מנסה להטמיע את הפרטים שמסביבי, מצאתי את עצמי מתחבט בשאלה האם "חדר" היא אכן המילה המתאימה לחלל בו אני עומד. ריח טחוב וכבד עמד באוויר, ריח שסרחון גרביים מהבילים, זיעה חמוצה ועשן סיגריות שימשו בו בערבוביה. הריח הכבד הזכיר לי במידה רבה את ריחו של אוהל הטירונים שזה לא מכבר היה ביתי. למרות הרעש שחולל הקיטבג הנגרר על הקרקע, לא נראה לי כי מישוהו שם לב לנוכחותי.

"שלום", אמרתי בקול מהוסס לגב שלפניי.

הגב שעל הכיסא נפנה לעברי וגילה פנים כחושות, אדמדמות ובעלות הבעה מיוסרת, שחוטם סמוק ובולבوسی צומח מתוכן לתפארת. מעל החוטם המפואר היו נטועות זוג עיניים כחולות ונוקבות, שסקרו אותי בחוסר הבעה משך מספר שניות, ואז נעו השפתיים הברשניות, שהיו מוצנעות משהו מתחת לאף ההדור, ופלטו בדוחק ובהיגוי כבד ומאנפף שלוש מילים ספק קובעות ספק שואלות: "באת להחליף אותי?!"

על פי התיאור של אמנוני הבנתי מיד כי החייל היושב מולי הוא משולם הקשר. לא יכולתי שלא להבחין בנימה כלשהי של תחינה שנשמעה בקולו.

"אני לא יודע", עניתי. "בגדוד שלחו אותי להחליף את משולם ב'סמובר' אבל האיש בחוץ, אמנוני, לא ידע לומר לי האם המזח הוא 'סמובר' או לא! הוא אמר ששמשון או גרינוולד ידעו! אתה יודע?"

"סמובר, סמובר", מלמל משולם תוך שהוא מקמט את מצחו באופן שגבותיו נבלעות להן בסבך השיער, "ראיתי את השם הזה איפ'שהו". לפתע שלח את ידו לארון הקשר ושלף ממנו תיק קרטון מהוה ומוכתם. הוא פשפש בקדחתנות בתוך התיק, ולבסוף שלה מתוכו כרטיס בריסטול כתום ששורות של מספרים ומילים מודפסות עליו שתי וערב.

"מצאתי!" קרא בשמחה כשהוא מראה באצבעו על הכרטיס. "הנה, הסתכל בעצמך, רואה?! 'כוח סמובר - נימה'. 'נימה' הוא אות הקריאה של המזח ברשת הקשר הגזרתית", הסביר לי משולם כשראה ארשת של חוסר הבנה משתלטת על פרצופי, "ומכאן ברור שהמזח הוא סמובר ואתה באת להחליף אותי". את המשפט האחרון אמר בביטחון כקובע עובדה, ופניו המעוננות הזדרחו באחת בחיוך מלבב.

"אני משולם, הקשר מהאוגדה", הוסיף ואמר לי כשהחיוך הרחב שאינו מש מפרצופו מבליט את שפתיו הבהרניות.

"נעים מאוד! אני גידי", השבתי וכאילו מבלי משים נשתלבו ידינו בלחיצה לבבית.

משולם לא ניסה כלל להסתיר את שמחתו מהופעתי הפתאומית. הארשת המיוסרת שרבעה לה כעננה על פניו האדמדמים נעלמה כלא הייתה. הוא פטפט בהתרגשות, ואז הבחנתי לראשונה בחיתוך דיבורו המאנפף: "איך אבשדום המ'פ? בבשיך דדבר עב ז'יין וצ'די? ואיך החברה, בקטריב? אדי בשאיר את החפיפה לעמוס ובסתדק די עב בשאית האספקה בעוד יובייב".

להפתעתי, לא פגם האנפוף בתום הנלבב שקרן ממנו, נהפוך הוא! האנפוף אף הוסיף לו לוויית חן כלשהי.

"משולם, מה אתה מרעיש כמו חטיבה מצרית", נשמעה לפתע גערה מעברן של הנעליים המבצבצות על המיטה שליד ארון הקשר. "בוקר טוב שבעון", ענה משולם בעליצות, "הגיע די בחדיר בהאוגדה, עוד יובייב ושכחתי בהחור הזה".

"בוא!" אמר לי וטפח טפיחה ידידותית על כתפי, "בוא אראה דך איפה דהדיח את הקיטבג ואת יתר הציווד. או איך שדשבר די כבר בהבזח הזה", הוסיף ואמר. משולם הוביל אותי למיטה העליונה הרחוקה. "בידתיים תישד כאד", אמר לי. "אחר כך תוכד דעבור דביטה שדי. בתור קשר, כדאי דך דהיות קרוב דקשר. תכף יבוא עמוס ואז דוכד דדכת דאכוד בשהו", הוסיף בחיוך. "בעדייד בה החארות האדו בבדבב הכידו דדו הפעם?! בטח עוד פעם דוף". פניו התעוותו בזעם משהגו שפתיו את המילה "דוף".

בתימהון הסתכלתי כיצד מאור פנים וכעס משמשים אצלו בערבוביה, אך לא אמרתי מאום. תחת זאת שאלתי מי הוא עמוס. בשלב הזה כבר הבנתי את חיתוך דיבורו של משולם והצלחתי לתרגם את דבריו לשפת בן אנוש. הבנתי כי אבשדום פירושו אבשולם, בשאית זה משאית ודוף הוא כמובן לוף.

"עמוס הוא הקשר השני והוא מהגדוד שמחזיק את הקו", ענה משולם. "תראה!" המשיך, "באופן רשמי הקשר מהאוגדה הוא האחראי על הקשר במעוז והוא גם זה שחתום על ציווד הקשר שמגיע ישירות מהאוגדה. הגדודים שמחזיקים את הקו מתחלפים כל מספר חודשים וגם הקשרים מהגדוד לא תמיד נשארים לכל התקופה. היוצא מכך הוא שהאלחוטן מהאוגדה הוא איש הקשר הקבוע במעוז, והוא גם נושא בתואר המפוקפק 'קשר המעוז'. הגדוד של עמוס יתחלף רק בעוד חודשיים בערך, ועד אז תספיק להשתפשף וללמוד את העבודה. בינתיים אני מציע לך לא לשחק את המפקד ולתת לעמוס לנהל את העניינים. תורך עוד יגיע, אל תדאג!"

"מה הוא בדיוק רוצה מחיי", חשבתי לי בשקט. "איך אני יכול לרצות לנהל את העניינים כשאני מבין מימיני ומשמאלי מה הולך כאן?" אלא שתחת זאת בחרתי לא להתייחס לנקודה ושאלתי את משולם: "איך הוא העמוס הזה?"

"דווקא בחור נחמד", אמר משולם, "שחור, פרענק, מאיזה חור באסיה, לא בדיק הבנתי מאיפה. הודו הצפונית או פקיסטן המזרחית, אף פעם לא הייתי חזק בגיאוגרפיה. מכל מקום, תראה עליו מיד שמשוודיה הוא לא. הוא גר באיזה מושב בדרום, משהו באזור אשקלון".

"ואיך הוא בעבודה?"

"על הכיף כיפאק!" ענה לי, "חרוץ, מקצועי ומבין עניין. בקיצור, קשר מעולה. לא סתם שלחו אותו למזח. אתה יודע שלכאן שולחים רק את הטובים ביותר?!" ואז מדד אותי ארוכות במבט מבודח משהו, כאילו שואל: "באמת רק את הטובים ביותר?"

עמדתי ובהיתי במשולם, מרגיש כאילו דבריו חולפים להם דרכי. לפתע שב ריח האוויר הבאוש והכה באפי, כמו מבקש להזכיר לי את שיהיה ביתי בחודשים הבאים. הרגשתי כיצד בטני מתהפכת והקבס מטפס ועולה בגרוני. ניסיתי להעלות את דמותו של עמוס בעיני רוחי. אחרי הכול, עמוס ולא משולם הוא זה שעתיד לחלוק עמי את המלאכה. הוא זה שיהיה שותפי, חברי, הכול! "אהלן, חבר'ה" מחוספס וצברי קטע את דיבורי עם משולם. "עכשיו תבוא הצ'פחה", חשבתי ומבלי משים הרכנתי מעט את ראשי. משבוששה זו לנחות על פדחתי, הרהבתי עוז ונשאתי את עיני לעבר הקול. פנים נעימות ושחרחרות עטורות תלתלים שחורים וקצוצים שבמרכזן קרוע לו חיוך נלבב וצחור שיניים, ניצבו למולי. מעל השיניים הבוהקות ניבטו אליי בשובבות מה זוג עיניים שחורות ויוקדות שכמותן לא ראיתי מעודי.

"אני עמוס", אמר לי הבחור הצנום שאליו מחוברות היו הפנים, והושיט לי ללחיצה יד חסונה ומחוספסת. "אני הקשר מהגדוד, מיקי הקשר"ג בטח עדכן אותך".

לא מצאתי כל טעם לומר לו כי איש לא עדכן אותי בכלום ושגם למעוז המחורבן הזה הגעתי רק מכיוון ששיחק לי מזלי. אף אחד במפקדת הגדוד המזוין שבו ביליתי את הלילה שבטרם יציאתי למזח, לא ידע לומר לי במפורש מה זה ובטח לא איפה זה סמובר.

הטנדר של סיבוב הדואר הוריד אותי בשער הגדוד בשעת ערב מוקדמת, והותיר אותי כורע תחת כובדו המעיק של הקיטבג בחוסר ידיעה אנה אפנה. "כשתגיע לגדוד תתייצב אצל קצין הקשר הגדודי", הנחה אותי מפורשות אבי הסמ"פ. "הוא האחראי על הקשרים במעוזים והוא ידאג לכך שתגיע לסמובר". אלא שאני, "אובר חוכם", לא עשיתי כדבריו ועד היום אני יודע למה. תחת שאפנה לעבר מחלקת הקשר גררתי את רגלי העייפות אל משרדו של הסמל התורן, שהיה בעיצומו של קרב שש-בש עם הרס"ג.

"מי אותה?" שאל הרס"ג במבטא שהסגיר מיד את מוצאו. עיני הדג המימיות שלו שנימי דם שזורות בהן, הביטו בי קרות ושוטמות. "אני צריך להגיע לסמובר מחר בבוקר", אמרתי תוך שאני נותן לקיטבג לגלוש מכתפי. "אני צריך מקום לישון הלילה ואם אפשר אז גם משהו לאכול". "תיקח אותו למוטבח ושסיון ייתן לו מה שנשאר מארוחת הערב. אח"כ תוראה לו איפה 'אוהל משמר' שיבחר לו מיטה". "ואיך אני מגיע לסמובר?" שאלתי.

"אני לא יודע מוזו הסמובר הזה, אבל אם זה מעוז אז אותה יוכלו לנסוע עום מושואית האוספוקה. תוהיה מוחר בושובע בבוקר ליד האופסנאות הגדודית".

בבוקר מצאתי ליד האפסנאות ארבע משאיות אספקה ומכלית מים אחת. איש מהנהגים, כולם אנשי מילואים, לא נסע לסמובר. רק ברקו, הנהג שאיתו נסעתי, אמר כי הוא נוסע למזח והוא חושב שהוא שמע שהמזח זה סמובר. כך הגעתי למזח! בפוקס! במקרה! לבטח יד ההשגחה הייתה בדבר. אלא שבמקום לספר לעמוס את כל הסיפור הארוך הזה, פשוט לחצתי בחום את ידו המושטת.

"אני גידי", אמרתי, "המחליף של משולם מהאוגדה, מקווה שתצליח לסבול אותי".

"על בטוח", צחק עמוס, "אתה נראה לי בסדר גמור. ייקח לך כמובן, כמו שקורה לכל אחד שנופל לכאן, כמה ימים לצאת מההלם, אבל אחר כך תהיה פנתר. הבטחה של עמוס". הוא המשיך לחייך אליי את חיוכו הנעים, והרגשתי כיצד אני הולך ונכבש בקסמו של הבחור השחרחר והלבבי. "איתו אני בטוח אסתדר ללא כל קושי", חשבתי בלבי. "הלוואי ויכולתי להיות בטוח כך גם לגבי הדברים האחרים".

"מה עם משהו לאכול?" שאלתי את עמוס, "אני מת מרעב".

משולם נשאר במזח למשך יומיים נוספים על מנת לאפשר לי חפיפה מסודרת. למרבה המזל לא הרבו המצרים לירות בשני ימי החפיפה. למעט מספר פצצות מרגמה פה ושם, הייתה הגזרה שקטה להפליא ואני ניצלתי עד תומו את השקט הזה.

משולם אייש את עמדת הקשר, ועמוס ואני חרשנו את המעוז לאורכו ולרוחבו. עלינו לעמדות התצפית, סבבנו בתעלות הקשר וירדנו לתוך הבונקרים – חמישה במספר.

ביומיים הללו למדתי להכיר את מערכת הקשר במעוז, שהייתה מורכבת מרשת קווי טלפון ולצדה רשת אלחוט גזרתית. רשת הטלפונים הייתה מסועפת וסבוכה. קוויה השחורים המפותלים היו פרושים על פני המעוז כולו, כזרועותיו של תמנון, והגיעו לכל נקודה בה שהו אנשים, אפילו למספר שעות בלבד. כל נקודות הקצה היו מחוברות למרכזייה שבבונקר הפיקוד – הוא ארמון הקשרים – אך גם בין לבין עצמן. משהו כמו רשת קורי עכביש. במערכת הטלפונים – כאשר הייתה תקינה – התנהלה מרבית שגרת המעוז.

רשת הקשר האלחוטית נועדה בעיקר לפעילות מבצעית, לקשר עם הסיורים ולקשר עם הגדוד כאשר הקווים נותקו. הרשת כללה תחנות רבות, ניידות ונייחות, ולא שבתה ממלאכתה אף לרגע. תמיד היה למישהו משהו להגיד ותמיד היה מי שיענה.

מניסיוני ב"תרגיל הגדול" ידעתי, כי מערכת הקשר היא נשמת אפה של כל יחידה צבאית. בהיעדר קשר, נפגעת יכולתם של המפקדים לשלוט בכוחות, ואז הופכים הם לחסרי סבלנות ויש אף שנוהגים בבוטות ואפילו בגסות. גם ידעתי היטב שאם אפשל, לא תהיינה לא פשרות ולא מחילות. לא יועילו לי ההסברים וההצטדקויות שאני לא אשם שהאנטנה רוסקה בהפגזה או שזחל"מ הסיוור "נקלע למיסוך" ולכן בלתי אפשרי לקלוט אותו. "זה לא מעניין אותי!" ישאג עליי המפקד, מי שזה לא יהיה, "אני רוצה לדבר איתו כאן ועכשיו". ידעתי גם ידעתי כי אם ישתבשו העניינים כתוצאה מהיעדר קשר, אני, גידי, אהיה האחראי הבלעדי לכך. אם אין קשר, רק הקשר אשם! תמיד ובכל מקום! אבל לא רק בנוגע לקשר. הקשר אשם שהטנקים לא פוגעים, הקשר אשם שהדלק לא מגיע בזמן והקשר אשם גם כאשר הג'יפ האישי של המפקד "נתקע" בסדנה ולא הגיע בזמן היעוד, ולפיכך המפקד אינו יכול להגיע בזמן לישיבה.

"הקשר המחורבן הזה דופק לי את כל שגרת החיים במעוז" - את המשפט הזה עתיד הייתי לשמוע לא אחת ממפקדים שלא צלח בידיהם ניהולו המסובך והמורכב של מעוז כמו המזח.

מהתבוננות במפה ומהסברים נוספים שקיבלתי משמשון המפקד, למדתי כי המזח אינו שוכן ממש על גדות התעלה אלא במבואותיה הדרומיים, לפתחו של מפרץ סואץ, אל מול העיירה המצרית פורט-איברהים, עיירה קטנה ששכנה מעט צפונה מהעיר סואץ.

המזח היה המעוז הדרומי ביותר בגזרת התעלה, וגם מיקומו הטופוגרפי הבדיל אותו מיתר המעוזים. לבד מצלעו הצפונית, המחברת אותו ללבשת, היה מוקף מים משלושת עבריו האחרים, ולפיכך היה המעוז היחידי שבו נדרשה תצפית הן לעבר צדו המצרי של המפרץ והן לצדו הישראלי, כלומר מזרחה לעבר "הארץ". מבנה טופוגרפי מיוחד זה של חצי אי בתצורת אצבע ארוכה וכפופה מעט, אף העניק למעוז את שמו: המזח.

המעוז עצמו, שהיה כאמור הדרומי ביותר בגזרת התעלה ולפיכך גדול ושונה במעט מיתר המעוזים, שכן בבסיסה של "האצבע הכפופה", כאשר כמה מאות מטרים הפרידו בין שערו הדרומי ובין קצה "האצבע". לשון היבשה הזאת הייתה שטח הפקר מסוכן וחשוף לפשיטות אויב. בכל לילה הייתה חוליית חיילים בפיקודו של קצין יוצאת למארב בקצה ה"אצבע". החוליה הייתה מצטיידת במכשיר טלפון, ומיד בהגיעה לאזור המארב הייתה מתחברת לקו טלפון שנסלל לאזור ושקצהו היה מוסתר בין האבנים והעשבים, ומודיעה כי היא ממוקמת. היציאה למארב – תמיד לאחר רדת החשכה והחזרה ממנו בטרם יעלה השחר. תיקון הקו לאזור המארב היה קשה ומסובך ביותר, הואיל ולא יכולנו לתקנו בלילה ובשעות היום היינו עלולים לחשוף את מיקומו. לפיכך, בעת שהקו היה ניתק היינו סוללים קו חדש בעת היציאה למארב, וגוללים את הישן בעת החזרה ממנו.

הואיל וה**המזח** היה מעוז קצה, חנתה בו דרך קבע מחלקת טנקים מעבר לשערו הדרומי. נדב, מפקד המחלקה, בחור גבה קומה בן אחד הקיבוצים בעמק יזרעאל, היה נוהג בי בסבר פנים יפות בעת שהייתי פוקד את החניון לצורך תיקון הטלפון או עדכון כרטיס "הוראות הקשר". עם רדת החשכה היו הטנקים נעים ומתמקמים בשני שערי המעוז כך שתותחיהם מופנים החוצה – האחד לדרום והשני לצפון.

משולם סיים את שני ימי החפיפה ועזב את **המזח** כשהוא מותיר אחריו חלל ריק שאותו יהיה עליי למלא כמיטב יכולתי. הוא נפרד בהתרגשות מכולם והפליג לדרכו. עמוס ליווה במבטו את משאית האספקה המתרחקת, ולא יכולתי שלא להבחין בצער הפרידה הנסוך על פניו.

חמישה חודשים תמימים חי לו משולם במעבה האדמה. כשהגיע לראשונה אל **המזח**, מצא שם את עמוס. אחר כך התחלפו הגדודים שאיישו את קו המעוזים, וגדודו של עמוס נסוג לעורף כשהוא מפנה את מקומו לגדוד טרי. בתום שלושה חודשים של "מנוחה" בעורף שב גדודו של עמוס לגדות התעלה ומצא ב**מזח** את משולם. היה בכך מעין סגירת מעגל.

עיניו השחורות של עמוס התנוצצו כשהן מפיקות עצב ללא גבול. תהיתי בלבי מה עובר בראשו של הבחור השחרחר: האם צער הפרידה ממשולם מהול גם בכעס על כך שבמקום קשר מנוסה קיבל טירון מבוהל שיש להאכילו בכפית עד שיגדל ויהיה עצמאי? האם יופנה הכעס הזה כלפיי, ועמוס ייטור לי על כי גזלתי ממנו, כביכול, את חברו ושותפו שעמו עשה כברת דרך ארוכה? עמוס הפנה את ראשו לעברי כאילו הרגיש במבטיי החודרים.

"זהו זה!" אמר בקול צרוד משהו, כמנסה לבלוע גוש כלשהו העומד בגרונו. "לפעמים הוא היה מוציא אותי מדעתי בעקשנות ה"יקית" שלו, אבל אין ספק שהיה קשר מעולה. למרות שהיה מוזר במקצת, ועל אף התקפי הזעם שפקדו אותו לא פעם, למדתי לחבב אותו ובסך הכול הסתדרנו מצוין יחד". עמוס השתתק ומדד אותי במבט ממושך, כאילו בוחן האם זה יצליח שוב.

"זה יהיה קשה בימים הקרובים", הוסיף בשקט, בוחר בקפידה את המילים. "אני יודע שביומיים האחרונים השקעת מאמץ גדול כדי ללמוד את המעוז ואת המערכות שלו, אבל מהר מאוד תגלה כי זה מעט מדי ולא מספיק. בעסק המחורבן הזה הניסיון הוא המצרף החשוב ביותר, ואותו תוכל לרכוש רק עם הזמן. כאשר נופלים הפגזים הכול נראה אחרת. לך יהיה קשה לתפקד באופן עצמאי, ולי יהיה קשה להתחיל שוב עם טירון חסר ניסיון. אתה תזדקק לי על כל צעד ושעל. אתה תעיר אותי בלילה כשלא תדע מי קורא לך ברשת, אתה תזעיק אותי כאשר לא תצליח למצוא את הנתק בקו, ואתה תקרא לי כשלא תבין למה המכשיר "ברחש קליטה קבוע". בקיצור, אתה תהיה תלוי בי כתינוק בן יומו וזה יעצבן אותי. ירגיז אותי כשאבין שאין לי על מי לסמוך, וירגיז אותי כפליים הנדנוד שלך וזה שאתה מציק לי ללא הרף ובא אליי בכל שטות. אני אצעק ואכעס עליך ואני בטוח שלפעמים תחשוב שאני בלתי נסבל לחלוטין, והרבה פעמים תהיה גם צודק. אבל בסוף תלמד! אני בטוח שתלמד! אז גם תבין כמה קשה היה לי בימים הראשונים שהיית טירון ותסלח לי על התנהגותי הגסה. עכשיו לך תבדוק למה, לכל הרוחות, הטלפון במטבח לא עונה".

פרק 2

המנורה העירומה המוצמדת בחבקים מעוקלים לתקרת הברזל, הפיצה אור אדמדם ורך בחלל הבונקר. חישוקי הברזל המקושטים, העפר הכבוש שבצבץ מתחת ללוחות העץ הישנים והמרקיבים שאך בדוחק ניתן לכנותם רצפה, המיטות והאנשים, הכול נראו כמי שטבלו בשלולית צבע אדום. קווי המתאר של העצמים היטשטשו משהו באור שעטף אותם כמעטה צמר גפן. הצבע האדום גרם לאוויר להיראות סמיך ועכור. האנשים נעו בתוכו באטיות כמרחפים, כאילו האט מאן דהוא את מהלך העניינים להילוך ראשון. האווירה הרגועה והמכושפת משהו ששררה בבונקר פנימה היוותה ניגוד מוחלט לתופת שהשתוללה מעלינו מעת לעת. לילותי הראשונים בבונקר לא הסכינו עם האור האדמדם. האור היה כהה מדי, "קצר" מדי. הקרניים האדומות והסמיכות לא התפזרו כדבעי בחלל, לא הצליחו להגיע לפינות הרחוקות ולא האירו כהלכה את כל הפאות, הזוויות והקדקודים שבחלל הבונקר. האור האדום שיבש אצלי את אומדן המרחק ואת יכולתי לראות "לעומק". לא אחת שלחתי יד לאחוז בחפץ כלשהו, ולהפתעתי המרובה נסגרו אצבעותי על אוויר. מספר לילות חלפו להם במגושמות ובמוגבלות כלשהן, לילות בהם הפלתי חפצים שלא בטובתי וספגתי מכות בקצות אצבעותי, עד שהסתגלו עיניי

לרכותו נוסכת ה'רוגע של האור האדום, ועד שהפנמתי והבנתי עד כמה נחוץ הוא ועד כמה רבה חשיבותו: המזח היה חשוך לחלוטין בשעות הלילה, שביב אור ולו גם קל שבקלים לא הבליח בעלטה הכבדה. היציאה מהבונקר המואר לאפלה הכבדה בחוץ כרוכה הייתה במעבר חד מאור לחושך. שניות ארוכות נדרשו לה לעין עד שהסתגלה למצב החדש. בשניות ההסתגלות הללו היה כל היוצא מהבונקר ניצב על מקומו עיוור כעטלף וחסר ישע כגוזל שבקע מהביצה, ומחכה כי ראייתו תשוב אליו. במציאות הקשה של המזח הייתה ההמתנה הזאת בבחינת מותרות שאיש משוכני המעוז לא יכול היה להרשות לעצמו. השהייה באור האדום אפשרה הסתגלות של הרף עין לחשכה. לאחר מספר שבועות של חיים באור אדום, התקשיתי להבין כיצד ניתן לחיות באור רגיל. האור הלבן היה עז, תוקפני ומסנוור, והכאיב לעיני כל אימת שנפל עליהן.

הבונקר היה שקט לחלוטין בשעות הקטנות של הלילה. זולת נחירותיו הכבדות של שמשון, מפקד המעוז, וזמזומו המונוטוני של ספק הכוח של מכשירי הקשר, לא הפריע כל רחש את השלווה.

הישיבה הממושכת ליד ארון הקשר נסכה בי לאות כבדה. אף אחוריי לא רוו נחת מהמפגש הממושך עם כיסא הברזל הקשה והלא נוח. עצמתי את עיניי להרף קצר ופשטתי לפני את זרועותיי בניסיון נואש להפיג את הלחץ שהצטבר בכתפיי. באחת התנערתי מרבצי והחילותי פוסע לי הלוך ושוב על מנת להשיב את הדם לאיבריי המאובנים. "אני חייב לצאת מעט החוצה", אמרתי לעצמי בקול רם, "הצעידה הזאת הלוך ושוב מזכירה לי נמר המהלך בסוגרו. עוד עשר דקות תתבצע הקמת הקשר עם הגדוד, ועד הקמת הקשר הבאה תהיה לי שעה שלמה להסתובב". נשימתו השלווה של עמוס עלתה מהמיטה שלידי. נעליו המאובקות בצבצו מבעד לשמיכת הצמר החומה שכיסתה ברישול את גופו. התבוננתי בשקט בנעליים המדולדלות וחיוך מר העווה את שפתיי. במזח ישנו האנשים כשנעליהם לרגליהם. כאשר אתה חשוך מכל עבר ובכל שעה לפשיטת קומנדו, אינך יכול להרשות לעצמך "לבזבז זמן" על נעילת נעליים. רק בשעות היום נתנו האנשים מרגוע לכפות רגליהם הדואבות, וגם זאת למשך ארבע שעות

בלבד. השינה בנעליים לא דמתה כלל ועיקר לשינה בבגדים באוהל הסיירים בטירונות או לתנומה שהייתי חוטף על ספסל הזחל"מ בלילות "התרגיל הגדול".

בזיכרוני עלה הלילה הראשון של שינה בנעליים. למרות עייפותי הרבה, לא עלה בידי להירדם כדבעי. הנעליים המסורבלות הכבידו ולחצו על רגליי, ולא הצלחתי למצוא להן תנוחה הולמת. שכבתי לי מכווץ ודרוך כולי, כשהדיעה שבכל רגע עלולה קריאת החירום לעקור אותי ממיטתי, טורדת את שלוותי ואינה מניחה לי לשקוע בשינה המיוחלת. ניסיתי לאסוף את ברכיי אל בטני בתנוחה עוברית משהו, אך עקבי הנעליים ננעצו בשיפולי ירכי. לבסוף הצלחתי להרפות קמעה את הלחץ בשכיבה על גבי כשרגליי הנעולות משתלשלות לצדדין. אלא שגם אז לא העליתי בחכתי בלתי אם שינה חטופה וטרופה, כזו שאינה טוענת כנדרש את המצברים ואינה מחדשת את הכוחות.

אין לך דבר המנוגד לעצם מהותה של השינה, משינה בנעליים. כאשר נעליך לרגליך, הרסן אינו מותר דיו והגוף נותר דרוך. האדרנלין ממשיך לגעוש בעורקיך ואינך מצליח להתנתק. אין כל סיכוי שתוכל לתת לגופך מנוחה מוחלטת במצב זה, קל וחומר אם אתה נעול בנעליים צבאיות מהסוג הכבד והמגושם שהיו מנת חלקי. אין עוד פעולה כהורדת נעל כבדה ומאובקת מרגל דוויה וצבה, המסמלת את המעבר מעבודה למנוחה. הנעליים הן אלה המחברות אותך לקרקע המציאות, הן הקשר שלך לעולם הארצי הגשמי היומיומי. רק כאשר אתה חולץ אותן, בסימום של יום מפרך, אתה יודע שסיימת את עבודתך והגעת אל המנוחה והנחלה. אתה מתיר לאט-לאט את השרוכים ומרגיש כיצד כף רגלך שהייתה דחוסה ולחוצה כבתוך מכבש, משתחררת מכלאה, מנענע קלות את הרגל שקורא לה דרור, מזיז קמעה את האצבעות, כמו מבקש להשיב להן את צורתן המקורית ולהפיח בהן רוח חיים לאחר שהפכו למקשה אחת בתבנית הנעל הגסה. קול צניחת הנעליים על הרצפה נשמע אז באוזניך כקול מנגינה ערבה.

מניח לכוח הכובד לעשות את שלו, אתה שומט באנקת הקלה את איברי גופך הכבדים והלאים על המיטה המזומנת לך, ומברך על כי קשר אתה ואינך נצרך לטפס לקומה השנייה.

במרוצת הימים אמנם הסכנתי לשינה בנעליים, אך שוב לא יכולתי עוד לשקוע בשינה עמוקה כמקודם. שנתי נותרה קלה ורדודה, והייתי מתעורר בחטף לכל רחש קל. שוכני המזח הסתובבו תדיר בעיניים אדומות וצרובות מחוסר שינה.

פחות משלושה שבועות חלפו מאז נחיתתי במזח, אבל אני כאילו מעולם לא הייתי במקום אחר. הטירונות, "התרגיל הגדול" ושגרת הגדוד ברפידים נדחקו וצנחו להם לתהום הנשייה. גם הבית בצפון הרחוק לא היה בלתי אם זיכרון מעורפל ובלתי מוחשי.

חיי המעוז פתלתולים היו ובלתי צפויים. האירועים רדפו זה את זה והיו צצים ועולים בפתאומיות וללא כל התראה מוקדמת, ומותירים את שוכני המזח חסרי נשימה. בתוך זמן קצר מצאתי את עצמי כורע תחת נטל העבודה.

לשמחתי הרבה השתלבתי בשגרת החיים במזח במהירות שהפתיעה אף אותי. עמוס, לעומת זאת, לא הופתע כלל. "לא יהיה לך זמן כדי להסתגל", נהג לומר לי, "במציאות הקשה של חיי חפירות אין לך ברירה אלא ללמוד במהירות את חוקי המשחק. ללמוד ולהפנים היטב אם חפץ חיים אתה".

במהירות הסתגלתי לקצב החיים השונה והמיוחד: פעילות בלילה ושינה ביום. לילות ארוכים הייתי יושב ליד מכשיר הקשר, תוך שאני נאבק בשינה. גם מיומנות מיוחדת פיתחתי לי: יכול הייתי לנמנם לי באין מפריע, אדיש לכל ה"ברברת" שהייתה מנת חלקה של "הרשת" בשעות הלילה. אולם אך נשמעה המילה "נימה" – אות הקריאה של המזח – מיד הייתי מזנק ממקומי ערני ודרוך. במשך הזמן למדתי שאיני היחידי שפיתח מיומנות כזאת, מרבית קשרי המעוזים למדו לעשות כדבר הזה בדיוק.

בלילות הארוכים באו לעזרתי ספרי הכיס. סדרת ספרי "תרמיל" משולבת ב"ספריית מסתורין" בכיכובם של פרי מייסון והרקול פוארו, הקלו עליי את

הישיבה הממושכת. בונקר הפיקוד היה מאגר בלתי נדלה של הסחורה הזאת, שזרמה אליו עם חיבוק אמיץ מהעם היושב בציון. תחנות הרדיו הביאו את מלחמת ההתשה על גדות התעלה לכל בית בישראל. הודעות כגון: "שני חיילים נהרגו ושישה נפצעו מירי על כוחותינו בגזרה הדרומית של התעלה", נשמעו ברדיו השכם והערב. העם בעורף חי יום-יום את החזית הרחוקה, וארגונים רבים התגייסו לעזרת חיילינו העומדים בגבורה. עשרות חבילות שהכילו בדרך כלל ספרים, ממתקים ודברי מאפה היו נוחתות על מעוזי התעלה. האחרונים נאכלו מיד עם הגיעם, אולם לספרים לא היה בדרך כלל דורש, והם נצברו חומרים-חומרים בפינות הבונקר.

תחנות ברדלס מברדלס, איך אני נשמע? ענו לפי הסדר, אוורסט עבור! "ברדלס" היה אות הקריאה של מפקדת הגדוד ו"אוורסט" היה אות הקריאה של המעוז הצפוני בגזרת התעלה הדרומית, שהיה ממוקם מול העיירה כברית. הגזרה הדרומית כללה שמונה מעוזים, שהמזח היה, כזכור, הדרומי מביניהם. למעשה כללה הגזרה עשרה מעוזים, אך שני הדרומיים, ראס-מסאלה וראס-סודר, היו מחוץ לטווח התותחים ולפיכך "לא נחשבו". האלחוטנים בגדוד הקשר נהגו להפיל גורל מי מהם יזכה וישרת בראס-סודר. השירות בראס-סודר נחשב לצ'ופר אדיר לא רק בהשוואה לשירות במעוזים, אלא בכל קנה מידה. היו בו מבנים נוחים, חוף ים זהוב ומי מפרץ תכולים וצלולים. כאשר התקרב מועד החלפתם, לאחר שלושה או ארבעה חודשים, נהגו אלחוטני האוגדה "לשבת" על המ"פ בגדוד הקשר ולוודא שלא יישכחו, כולם למעט האלחוטן מראס-סודר. הוא נהג לעשות בדיוק את ההפך ולדאוג לכך שלא יעלה בדעתו של מאן דהוא טוב לבב להחליפו, חס וחלילה.

העפתי מבט בשעוני. השעה הייתה ארבע לפנות בוקר. חמ"ל הגדוד נהג להקים קשר עם המעוזים בכל שעה עגולה. חיכיתי בסבלנות שיגיע תורי לענות. נימה מברדלס, איך נשמע עבור! נשמע לבסוף אות הקריאה של המזח. כאן נימה, אתה נשמע היטב! עניתי כנדרש.

נימה רות! תחנות ברדלס מברדלס, להתראות סוף!

"יפה", אמרתי לעצמי, "הגיעה העת לפוש מעט". מתחתי לצדדים את זרועותיי בניסיון לרפות מעט את שרירי המכווצים מחמת הישיבה הממושכת. מושיק, הקצין התורן, המשיך לנמנם על הכיסא לידי. העליתי על גופי את השכפץ המסורבל והמיוזע ויצאתי אל הלילה המוכב. שוליים בהירים, ורדרדים משהו, החלו להסתמן בפאתי המזרח. הלילות במזח היו חביבים עליי במיוחד, באשר שקטים היו בדרך כלל ורוגעים והביאו עמם הפוגה כלשהי מקצבם הסוער של חיי היום. התותחים נדמו, עשן הפגזים נמוג וצלילים רכים וחרישיים התפשטו מעדנות בחלל האוויר. יכולת לחוש במשב רוח רענן ולח הנושא בכנפיו ריח ים מלוח, ריח שהזכיר חופים רחוקים בזמנים שמכבר ואשר המתיק במשהו את טעמו הצורב של אבק השרפה ששלט בכיפה מרבית שעות היום. המצרים לא ירו בשעות החשכה. הקנים המאיימים, שכתשו את המזח עד דק בשעות היום, שבתו ממלאכתם לעת ליל, חרף העובדה שהיו מטווחים ביעילות ובדייקנות שטנית על כל מטר רבוע משטחו של המעוז. איש מאיתנו במזח לא ידע מדוע ואיש, כמובן, גם לא היצר על כך. מאושרים היינו כי לפחות הלילה ניתן לנו לשלל ויכולים אנו לנוח קמעה. נוהגים היינו להתבדח על כך שהמצרים, בניגוד לנו, הישראלים, מאמינים כי הלילה נועד לשינה ולא לעבודות מזדמנות, שכן החיים במעוז לא פסקו בשעות הלילה. נהפוך הוא! חלקם הגדול של החיילים ערים היו וטרודים איש-איש בעיסוקו. מיעוטם ניצבו על משמרתם בעמדות התצפית ומרביתם טורחים היו בתיקון הנזקים שנגרמו במשך היום. שעות ארוכות היינו עומדים וממלאים באתי חפירה שקי חול לעשרות על מנת שיבואו תחת אלו שניזוקו בהפגזות היום ויסתמו את הפרצות שנבעו בסוללה, מחברים מחדש את חוטי הטלפון שנקרעו, ומטליאים את גדרות התיל.

בחלוף הימים למדתי לחוש את מקצב החיים במעוז ולמששו בידי. בלילה דומה היה בעיניי המזח לחיה גדולה המלקקת את פצעי השותתים מקרבות היום. בבקרים סימר המזח את קוציו והתקפד אל תוך עצמו. מכונס עמוק בתוך שריון חפירותיו, נהג לספוג בשתיקה זועפת וקשת עורף את פצצות המרגמות ופגזי הנ"ט החורצים בבשרו עד זוב דם. לפעמים היה משיב מלחמה שערה

במרגמה 81 מ"מ דלה או שוטח את תחנוניו לעזרה בפני ה"נברונים" (כנראה על שם התותחים ההם), תותחי 150 מ"מ נייחים. הללו לא היו בלתי אם משענת קנה רצוץ ולא יכולים היו לעמוד בפרץ, שכן דלי אמצעים היו ועניים בתחמושת, ועל גבם הצר מכביד עולה של הגנת המתחם כולו.

שפע של אוויר טרי ורענן הכה בפני מיד כשעברתי בפתח הבונקר. שאפתי ברעבתנות מלוא ריאותיי מאוויר הלילה הצונן. אי משם נשמע קול נביחת כלבים. "בטח כלבים מצרים", חשבתי בלבי. פשפשתי בכיסי והצתי סיגריה "טיים" תוך שאני מקפיד, מכוחו של הרגל, לסוכך בכף ידי על הקצה המהבהב. "אסור בתכלית האיסור להרשות לאור כלשהו להיראות בלילה", התריע בפניי עמוס, לא אחת ולא שתיים. להפתעתי הרבה, הפעם עלה בידי להפנים במהירות וללא קושי את ההוראה, וזאת בניגוד מוחלט לטירונות שזה לא מכבר סיימתי. גם שם טרחו השכם והערב פוצה המ"מ ועודד ויקי המכ"ם, להכניס לראשם של הטירונים את ההכרה שאסור לאור, הבהק או נצנוץ כלשהו להיראות בחשכה.

"תָּג בְּצֶצֶת" - ראשי התיבות של עקרונות השדאות - הזכור לטוב עוד מהפעולות בתנועה, הפך בטירונות לדבר מוחשי ואמתי. האות ב' סימלה "ברק": "אסור שיעלה ברק כלשהו מהכוח בשטח!" חזרו ואמרו המפקדים שוב ושוב. לפיכך היה עלינו, הטירונים, לתפור כיסוי בד לדסקית הזיהוי, להרכיב מגן לשעון היד ולהימנע מנשיאת חפצים בוהקים כגון שרשרת לצוואר או עטי מתכת. כמו בשאר ההוראות והפקודות, גם הפעם "התקשיתי" מעט לעמוד במשימה. לא אחת נתפסתי ע"י עודד או יקי המכ"ם כשפיסה מהדסקית אינה מכוסה כיאות, או אף גרוע מזאת - דורגלי המקלעון אינם עטופים יוטה בצורה מניחה את הדעת. העונש על כך היה תמיד אחד: שעתיים שמירה. "זהו עונש חינוכי", נהגו המכ"ם לומר בחיוך, "תוכל לשפר את הכיסויים בזמן השמירה".

סוככתי באצבעותיי על קצה הסיגריה הבוערת ושאפתי ממנה בהנאה. בדיחה שהייתה רווחת בין חיילי המעוזים עלתה בראשי, ומבלי משים נמתחו שפתיי בחיוך רחב. הבדיחה מספרת על אישיות רמת מעלה שבאה לביקור ב"תעלה" על מנת לחזק את רוחם של "חיילינו האמיצים" הניצבים בעוז על משמרתם. למרבה הפתעתה, ראתה "האישיות" חייל שולף סיגריה מכיסו ומניף אותה מעל לראשו. מיד נשמע קול "יציאה", ופגז שחלף בשריקה מעל ראשו של החייל, הצית במעופו את הסיגריה. החייל נעץ בנונשלנטיות את הסיגריה בפיו, שאף ממנה ארוכות ופלט את העשן מנחיריו תוך שהוא ממשיך בדרכו.

"סלח לי", פנתה אליו האישיות הרמה, "זה לא מסוכן?"

"לא!" השיב החייל, "כלל וכלל לא! אני לא לוקח לריאות!"

נשפתי את העשן מנחיריי בשני סילונות מתאבכים והקשבתי בדריכות ללילה. בעוד שעה קלה יעלה השחר, והשלווה הנעימה הרובצת על המעוז תיעלם כלא הייתה. מוחמד או חוסיין יתעוררו משנתם וכדרכם בקודש יכבדו את השכנים ממול ב"קפה של שחרית" בדמותן של מספר פצצות מרגמה 60 מ"מ חמות ומהבילות, היישר מהתנור. היטב ידעתי כי פצצות 60 מ"מ, למרות היותן קטנות, פגיעתן רעה וקשה משל "אחיותיהן הגדולות". קול יציאתן אינו נשמע, והן נופלות עליך בחטף ובשאגת פתע, כנמר המזנק על טרפו. אם לא נפגע איש מרסיסיהן הקטלניים, ישתרר שוב שקט עצור ודרוך. השקט הזה אינו דומה כלל לשקט ששרר בטרם נפילת הפצצות. זהו שקט אחר, מתוח ומאיים, שקט הצופן בחובו את מלוא עוצמת הסערה העתידה לבוא, שקט המבשר את סיומו של הלילה הרוגע ואת תחילתו של היום הסוער. פצצות 60 המ"מ הללו, שנחתו עלינו מדי שחר, הפכו לחלק בלתי נפרד מחיינו, לשגרה כמעט. משהו הדומה לקריאת הגבר המודיענו כי עלה היום והגיעה העת להתגבר כארי לעבודת הבורא. לא היה איש במעוז שידע לומר בוודאות כמה זמן יארך שקט הבוקר עד מטח הפצצות הראשון. שעות הבוקר היו תמיד מועדות לפורענות. לפיכך התבצע המעבר משגרת לילה לשגרת יום במהירות, בדייקנות ובתרגולת קבועה ומשופשפת היטב!

העפתי מבט בשעוני. בעוד חצי שעה אעיר את עמוס, אעמיד קפה על האש ואחכה עד שחברי הטוב ישוב לעשתונותיו ויסיר מעליו כל שריד של שינה. אז אעביר לו את המשמרת ואצא לסיבוב בין הבונקרים להעיר את יתר האנשים. שגרת הבוקר במזח הייתה, כאמור, קשיחה ובלתי ניתנת לפירושים, והיה צריך להקפיד על ביצועה ללא פשרות: אין נוטשים עמדה כדי להעיר את "המחליף!" הקשר שסיים את משמרתו סובב בין הבונקרים ומעיר תמיד (!) את החייל שישן בקומה התחתונה מימין. אין מחפשים אנשים על פי רשימות שמירה! רשימות כאלו יתאימו אולי לשגרת בסיס עורפי, אך במעוזי התעלה לא יכירן מקומן. כאן נופל עליך בחטף הבלתי צפוי ואתה חייב להיות חד ומהיר במעשיך, אין זמן לחיפושם ולהתברברות.

לאחר שאסיים את סבב ההשכמות אלך לטפל בגנרטור ולהכינו לעבודת היום. "הדגנרטור", כפי שנהגתי לכנות בחיבה את הגולם האפור, היה נשמת אפו של המעוז. התקשיתי לתאר לעצמי את חיי הבונקר ללא חשמל – ללא תאורה, ללא קשר וללא יכולת להפעיל את מפוחי השאיבה המצויים בכל בונקר. "לעולם אל יעלה בדעתך להפעיל את הגנרטור בלילה!" התרה בי עמוס לא

פעם ולא פעמיים. "אבל מדוע?" הקשיתי, "במה שונה הלילה מהיום?"

"באמת מעניין למה, אך אני מעולם לא שאלתי", הצטדק עמוס.

גרינוולד, רב-סמל המעוז, שאליו הפניתי את השאלה, סיפק לי הסבר מפוקפק שלא הניח את דעתי.

"רעש הגנרטור בלילה מהווה נקודת ציון לטיווח המעוז", הטעים בפני את העניין, בהבעת חשיבות. "מה כבר אפשר לדרוש מרס"ר", המהמתי מתחת לשפמי והפניתי את השאלה לשמשון המפקד. להפתעתי הרבה, סיפק לי שמשון את אותה התשובה בדיוק.

תשובתו של שמשון סתמה את הגולל על ניסיונותיי לקבל תשובה הולמת ואינטליגנטית לשאלת הפעלתו של הגנרטור בלילה. לא שהסכמתי לתשובות! לא ולא! כל בר בי רב היה מבין מיד שאין בהן כל היגיון. הרי הבונקרים לא נעו ממקומם לעת ליל, ולפיכך יכלו המצרים לטווח ביום כאוות נפשם ולהפגז

בלילה ללא הפוגות. אין זאת אלא שהמצרים לא ירו בלילה כיוון שבאמת ובתמים האמינו כי הלילה נועד לשינה. לא המשכתי להקשות בנושא, ושוב לא הערתי דובים מרובים.

"הטיפול בגנרטור" – כך כתוב מפורשות בתיק פקודות הקבע של המעוז – "הוא באחריותו הבלעדית של קשר המעוז". על מנת שפקודות הקבע הללו, החיוניות כל כך לכושר העמידה של המעוז, תבוצענה הלכה למעשה, יצאנו, כל האלחוטנים העתידיים להישלח לארץ הגזרה הנקראת "מעוז", לקורס מיוחד להפעלת גנרטורים.

כך מצאתי את עצמי בבסיס חימוש במרכז הארץ, לומד פרק בהלכות גנרטורים. לשמחתי הרבה פגשתי שם כמעט את כל חבריי מקורס האלחוטנים שזה לא מכבר הסתיים. הסתבר כי רובם ככולם הגיעו, כך או אחרת, למפקדת הכוחות המשוריינים בסיני, חלקם "הורד" לדרגים נמוכים יותר של חטיבות וגדודים, אך מכיוון שהמלחמה התנהלה באותם ימים על גדות התעלה, הרי שבסופו של דבר היו המעוזים התחנה הסופית של כולם. חבריי ואני למדנו כיצד בנוי הגנרטור, שכמו כל דבר בצה"ל, היה אף הוא מורכב משלושה חלקים: מרכב, מנוע ומחולל זרם. למדנו כיצד להחליף שמנים ודלקים, היאך לאתר ולפתור תקלות אופייניות, וכן כיצד לתקן ולהחליף מכלולים הנוחים להתקלקל. בסך הכול לא היו הדברים זרים לנו לחלוטין, באשר היה בהם דמיון לא מבוטל ל"כ" – יחידת הכוח של חיל הקשר. ה"כ", שנקרא בפי כל "פֶּקֶפֶק", על שום הרעש שעלה ממנו, היה גנרטור קטן שסיפק מתח של 24 וולט והיווה חלק מצידו הקשר של זחל"מי הפיקוד וגם של רכבים "רכים" (גיפים, קומנדקרים וכו'). כאשר הרכב הדמים את מנועו לפרק זמן ממושך, בעיקר בעת פרישה או חניה ממושכת, היו מפעילים את הפקפק כדי שיטען את מצברי הרכב המתרוקנים ע"י מכשירי הקשר המותקנים עליו. בסיום הקורס קיבלנו, כל המשתתפים, תעודת המסמיכה אותנו כ"אחראי גנרטור במעוז".

לימים זכה המזח בגנרטור נוסף, קטן כמו הפקפק, אך בעל הספק גדול יותר ומתח של 220 וולט. הגנרטור הקטן, שהגיע כגנרטור חירום בלבד, היה אדום כולו ו"אזרחי" למהדרין. שלט קטן כסוף היה מוצמד אליו, ועליו מוטבעות המילים הנשגבות: "לחיילינו העומדים על המשמרת, מקהילת סן מיגל, מקסיקו". בניגוד לשניים האחרים, עבד "הגנרטור המקסיקני" בשקט משובב נפש. תחת הטרטור החד של הפקפק השמיע האחרון נהמה רכה ולוחשת, בלתי נשמעת כמעט. כה חרישי היה רעשו של "המקסיקני", כפי שקראו לו החבר'ה, עד כי איתמר, סגן מפקד המעוז, ביקש – אך לא קיבל – אישור להפעילו גם בשעות הלילה. כמובן שגם הגנרטור השלישי "סופח" היישר לשניים האחרים, שהיו כבר תחת אחריותי, ואני מצאתי את עצמי אחראי על שלושה גנרטורים. עמוס היה הראשון ששם לב לעובדה המעניינת, שאני מופקד על עוצמה מנועית שאין להתעלם ממנה. מכאן ועד להקבלה הבלתי נמנעת בין גנרטורים לטנקים הייתה הדרך קצרה ביותר.

"לגיל יש שלושה טנקים והוא מ"מ"?!" שאל-אמר עמוס, ספק ברצינות ספק בצחוק, "אז אין שום סיבה שחלקך יקופח! מהיום תהיה אף אתה מ"מ – מ"מ גנרטורים!"

ההברקה של עמוס התפשטה במעוז כאש בשדה קוצים, ושוכני המזח החלו לעשות בה שימוש השכם והערב.

"שלום! כאן מ"מ הבזנ"טים [ברזל זווית נגד טנקים – בעגה החיילית זהו כינוי לנשק אישי נחות], אפשר לקבל את מ"מ הגנרטורים?"

"כאן המ"פ, תשלח מיד גנרטור באיגוף ימני לשער הדרומי!"

כיוון שידעתי שהאנשים אינם מבקשים אלא להתבדח מעט, השתדלתי לקבל את ההערות הללו ברוח טובה ולעתים אף הייתי משתף פעולה ועונה משהו כמו: "יש לי שני גנרטורים פגועים, מבקש סיוע דחוף", אבל לפעמים זה ממש עלה לי על העצבים ואז הייתי פשוט טורק את הטלפון.

הואיל והגנרטור עבד בשעות היום, נהגתי להעניק לו את הטיפול היומי לקראת שחר בטרם יחל בטרטורו המונוטוני, או מיד לאחר שכיביתי אותו עם

רדת החשכה. "זהו בעצם 'טיפול לילי'", הייתי נוהג להתבדח ביני לבין עצמי בעת שהייתי יוצא להעניק "טיפול אוהב" לבן טיפוחי האפור והמטרטר.

ביתן הגנרטור, כמו כל מבנה במעוז, היה משוכפץ אך לא אטום, ולפיכך נאסרה הדלקת האור בתוכו לעת ליל בתכלית האיסור. כאשר הייתי נכנס אליו בדמדומי הבוקר או הערב, עת שררה בו אפלולית, אוחז בידי פנס צבאי ששפך מעט אור דלוח סביב, הייתי שב ושואל את עצמי, האם מתכנניו של "הדגנרטור" הזה הן בריות רגילות כמוני וכמו חבריי, או שמא ניחנו המתכננים הללו באיברים נוספים ונסתרים שאין אני מודע לקיומם. לא הייתי יכול לצאת ידי חובתך ולמלא כדבעי את מיכל השמן של הדגנרטור, אלא אם כן יש באמתחתך ניסיון עשיר של אקרויבט בקרקס, או לפחות של נערת גומי. בכל לילה, בעת שהייתי מנקב בעזרתם האדיבה של מברג ופטיש את קופסת השמן 2030 ועומד להתחיל במלאכה הסיזיפית של מילוי שמן, הייתי משוכנע כי תמנון ייטיב ממני עשרת מונים לבצע כהלכה את העבודה: כדי להצליח במשימה היה עליי לנעוץ את פנס הכיס בפי על מנת לשמור את שתי ידי חופשיות, לסובב את צווארי בזווית משברת מפרקת כדי להאיר את הפתח הארוך, ואז, בתזמון מדויק, בטרם יחליק הפנס מבין שיניי, להישען ביד אחת על גוף הגנרטור ולשלוח את ידי השנייה לעבר המיכל כשהיא כפופה בצורת האות **ל**, ולנסות לפתוח את המכסה השמנוני שתמיד, אבל תמיד, היה מחליק מבין האצבעות. וזה עוד היה החלק הקל של המלאכה. משעלה בידי לפתוח את המכסה החבוי, עדיין עמדה בפני מלאכת מילוי השמן, ולזאת לא הספיקה **ל** אחת אלא היית נזקק לשתיים.

ליצור אנוש שידי התברכו בשני מפרקים בלבד ובצווארו חוליות עצם ולא מסבים, הייתה זאת, ללא ספק, משימה לא קלה. חלק גדול מהשמן המיועד למכל הגנרטור היה מוצא את דרכו אל הרצפה, וכדי שלא אטבע בשלולית השמן הגדולה שנקוותה למרגלותיי דרך קבע, הייתי טורח עוד שעה ארוכה בניגוב השמן השפוף. לא אחת תהיתי על כי איש במפקדת הגדוד אינו בודק מדוע משתמשים במזח בכמות שמן כפולה מהנדרש.

פרק 3

עם סיום משימות הבוקר שלי הייתי עושה את דרכי לבונקר המטבח להכין לי, כהרגלי, חביתה משתי ביצים. לא בער לי! השעות הללו של טרם שחר בעת שפאתי המזרח מתבהרים מעט קט וגוון כתום כלשהו מתחיל להתגנב אל תוך השחור-כחול, היו השעות הבטוחות ביותר. הייתי פוסע לי מעדנות בשכפץ לא רכוס, כאשר הקסדה שבשעות היום הפכה לחלק בלתי נפרד מראשי, תלויה ברישול על כתפי. נכנס הייתי בביטחון, מעשה בעל בית, מבעד לפתח הגלילי של צינור הכניסה ושולח יד מגששת אל כפתור החשמל העגול והמשונן. סיבוב מלא ימינה בשתי אצבעות ושתי נורות אליפטיות, חבוקות לאורכן ולרוחבן בחבקי מתכת כסופים, היו ניצתות להן בתקרת הבונקר המקומרת ושופכות אור צהבהב ודלוח על הכתלים המחוספסים והרצפה העשויה עפר כבוש ולח. ארון מתכת בעל שתי דלתות, שעל אחת היה כתוב באדום "בשרי" ועל השנייה בכחול "חלבי", שולחן מטבח צה"לי שבו שישה מושבים וכירת גז כפולה, הטילו צללים ארוכים סביב-סביב. השקערוריות, הגאיות ופתחי הצינורות הענקיים שהיוו את תקרת הבונקר ואף את אחד מקירותיו, התמלאו באחת בבריכות חושך שחור וקודר, שכמו נסוג מהאור שהציף את החלל.

בונקר המטבח לא היה בונקר תקני ככל הבונקרים, הואיל והשכפ"צ שלו חסר היה את מרכיביו היסודיים – שכבת הרלסים והבטונדות המהווים את בסיס התקרה – ואף לא היה חפור באדמה כמותם. תחת זאת היה שכפ"צ המטבח בנוי מצינורות ברזל בקוטר 60 מ"מ, והרבה-הרבה שקי חול.

החילה שכפץ, שברבות הימים הפכה בפי העם למילה נרדפת למגן או מחסום, מקורה אם כן בראשי תיבות של "שכבת פיצוץ", שאינה אלא שכבת הבטונדות שיחד עם הרלסים היוו את מיגון הבונקרים הראשון, בטרם התפנה חיל ההנדסה לחפש פתרונות טובים יותר. משהגיעו למעוזים אפודי המגן הראשונים, שהיו מגושמים וכבדים להפליא, החילונו לקרוא להם "שכפ"צ אישי" שמהר מאוד התקצר למילה אחת – שכפץ. ברבות הימים נשתכחו המעוזים ושכפ"ציהם ואת מיגון המוצבים החליפו אמצעים אחרים, אך השכפץ נותר על כנו.

בונקר המטבח לא נחשב לפיכך כמקלט בטוח והארוחות הוגשו בו במשמרות, תוך הקפדה יתרה שלא ישוּבו בו יותר משישה חיילים בכל משמרת. על מנת למנוע התקהלות מיותרת ומסוכנת, לא נערכה החלפת המשמרות בתוך המטבח עצמו, אלא בבונקרים האחרים. משסיימו החיילים את ארוחתם היו יוצאים מהמטבח, ורק אז היו התורנים מזמינים בטלפון קבוצת חיילים נוספת.

עקב השיטה האטית והמסורבלת, התארכו להן הארוחות ונמשכו זמן רב. לא אחת קרה שאכלנו את ארוחת הצהרים במשמרת הראשונה בשעה 11:30 ואת ארוחת הערב במשמרת האחרונה בשעה 21:30. או אז היינו מסתערים אל תוך המטבח כשאנו מורעבים עד מוות ומתנפלים על המזון כעדת זאבים המשחרים לטרף. כמובן שלפעמים היה המצב הפוך, ויצא כי את ארוחת הבוקר אכלנו במשמרת האחרונה ואת ארוחת הצהרים בראשונה. במקרה כזה היה הטבח התורן "אורז" עבורנו, כמיטב יכולתו, את מנת הצהרים שלנו בעת שהיינו סועדים את ארוחת הבוקר, ובכך פותר אותנו מהצורך להגיע בשנית למטבח.

למרות הסכנה שבדבר, אהבו החיילים ואף אנוכי את הישיבה במטבח. חלל המטבח מרווח היה וסגלגל, בניגוד מוחלט לבונקר הגלילי והמוארך שבו עשינו את מרבית שעותינו הפנויות, ולפיכך שרתה בו תחושה ביתית וחמימה כלשהי. הישיבה ליד השולחן כשבידך כוס קפה מהביל, אפילו הוא קפה צבאי, השרתה אווירה נינוחה ורוגעת. היה בה באווירת המטבח משהו מן הטעם הרחוק והנכסף של בית קפה צבעוני והומה, אי שם ברחובה המואר והסואן של עיר תוססת. וכך, למרות שהיה בלתי בטוח בהשוואה לבונקרים האחרים, היו הלוחמים מאריכים בישיבתם בו ככל שיקלו, עד שהיו התורנים גוערים בהם על כי מעכבים הם את חבריהם מהמשמרת הבאה, המחכים מזי רעב להשביע את רעבונם.

שלחתי את ידי לעבר כרכוב הכירה המפויחת ונטלתי משם את קופסת הגפרורים שהייתה מונחת עליו דרך קבע. בתנועה רחבה הצתתי גפרור והדלקתי אש בראש הכירה הרחב. שמטתי חתיכת מרגרינה לתוך המחבת המפויחת שחנתה תדיר על הכירה, ובעוד המחבת מתחממת טרפתי את הביצים טרוף היטב. המתנתי לי בסבלנות עד שהמרגרינה במחבת החלה לרחוש ולבעבע ושינתה את צבעה לחום בהיר, ויצקתי פנימה את הנוזל הצהוב והחלקלק. קול רחש ושריקת הקיטור העולה מן הנוזל הבהירו לי כי המחבת לוחטת במידה הנדרשת. לעולם אל תשפוך את הביצים הטרופות למחבת שאינה לוחטת ככבשן, שאם לא כן החביתה שתקבל תהא בגוון צהבהב חיוור ותהא דחוסה ובעלת מרקם של נייר. בסבלנות המתנתי עד שייטגנו הביצים היטב מצדן האחד ויקבלו את הגוון החום זהבהב שאני אוהב, ואז הקפצתי את החביתה באוויר והפכתי אותה על צדה השני. תמיד אהבתי את החביתות שלי מטוגנות כדבעי, על סף החריכה ממש. משהשביע צבעה של החביתה את רצוני, שלפתי שתי פרוסות לחם מתוך השקית, פרסתי עגבנייה ארגמנית ובשרנית לפרוסות עבות, קלפתי בתנועות ארוכות ומאומנות בצל מצרי סגלגל וחריף ובצעתי אותו לרבעים בשתי אבחות סכין מכוונות היטב. עתה, משהכול היה מוכן, קיפלתי לשניים את החביתה על פרוסה אחת, הנחתי עליה בקפידה את פרוסות העגבנייה, ואז סגרתי עליה בכוח בפרוסה השנייה. לשנייה ארוכה הבטתי בשקיקה ביצירת האמנות שהכנתי,

ואז נעצתי את שיניי בהנאה בלתי מוסתרת בסנדוויץ' הכרסתני, תוך שאני נוגס נגיסה אמיצה בבצל שבידי השנייה. "אולי אספיק לנמנם שעה-שעתיים עד שתתחיל 'החגיגה היומית'", מלמלתי לעצמי בפה מלא מהסנדוויץ' הענק והמהביל. כיביתי את האור במטבח ופניתי לדרכי לעבר הבונקר.

פרק 4

התעוררתי לקולות נפץ עמומים שהרעידו וטלטלו את שכבת הפיצוץ של הבונקר. לא היה בכך כל חידוש יוצא דופן. מורגל הייתי להתעורר לקולות הנפץ הללו כפי שאחרים נעורים מרעש המכוניות ברחוב. החלקתי במהירות מהמיטה ורחצתי בחטף את פניי במי הג'ריקן השחור שניצב תדיר לידה.

נימה יציאה נימה יציאה, שמעתי את עמוס קורא ברשת הקשר הגזרתית.

כרוס יציאה דוחן יציאה, נשמעו בזה אחר זה קריאות המעוזים השכנים ברשת הקשר.

בימים הראשונים לשהייתי במזח לא ירדתי לפשרן של הקריאות המוזרות הללו, עד שעמוס הסביר לי את טעמן: "לעולם אינך יכול לדעת בוודאות האם ה'יציאה' ששמעת תהפוך ל'נפילה' בתוך המעוז שלך או במעוז השכן". לפיכך חשוב היה להתריע ברשת הקשר על כל "יציאה" הנשמעת בגזרה, מעין קריאות אזהרה של השומרים לכל הפרטים בלהקת בבונים.

"מה קורה, עמוס?" שאלתי את חברי הרכון על ארון הקשר.

"הפגזה כבדה בכל הגזרה", ענה לי הקשר המתולתל.

מתוך הרגל ניגשתי למ"ק-25 שניצב בין ארון הקשר והמיטה, בדקתי האם הוא כשיר ליציאה ואז שבת ונעמדתי ליד עמוס.

התפוצצויות עמומות שבאו בזו אחר זו ובקצב מהיר, היו מרעידות ומזעזעות את קירות הבונקר ואת יושביו. מדי פעם היה מטלטל את הבונקר קול פיצוץ עז ומבעית עשרת מונים, כמו מועך את הכתלים והתקרה ומרפה מיד. הרגשתי כאילו משאבת אדירים שואבת בפעימה אחת את האוויר מחלל הבונקר. להרף עין נוצר בפנים "תת לחץ" שהדביק אותי אל הכיסא והכאיב לארובות עיניי, ותוך שנייה שב הלחץ והיה כמקודם, אך תנועת האוויר המהירה הלמה כקורנס ענק בעור התוף של אוזניי וגרמה לו כאב חד. אבק דק וטורדני החל עולה מהכתלים והתקרה המזדעזעים, תוך שהוא ממלא את חללו הדחוס של הבונקר ומחלחל וחדר לכל נקב ופתח בגוף.

בפנים חיוורות הפניתי מבט שואל לעברו של עמוס. "152 קצר" הפטיר זה ביבושת. השפלתי את מבטי בחוסר אונים וחשתי בזעם ובתסכול המטפסים וזוחלים במעלה עורפי. למרות שהותי הקצרה במזח, הספקתי ללמוד כי אין כ"152 קצר" לזרוע הרס. שיוויתי בדמיוני את החורבן שנמצא למעלה כאשר ייסגר פיה של התופת השואגת מעלינו: ארגזי הֶלֶסְקוֹב (ארגזי העץ שדיפנו את תעלות הקשר) יהיו מנותצים ומרוסקים לשבבים ורסיסים, השקים המוערמים עליהם יהיו קרועים ונקובים ככברה והחול שבתוכם ייגר לו כמים מבין האצבעות, אך הנזק הכבד מכול ייגרם לקווי הטלפון! ברור היה לי מעבר לכל ספק כי קווי הטלפון – עורק החיים של המעוז – יהיו כלא היו. פגזי התותח שטוחי המסלול לא יותירו לחוטי הנחושת העדינים כל סיכוי. לכשיסתיים הכול שוב לא תהיה רשת הקווים השחורים שכה טרחנו, עמוס ואני, בסלילתם, אלא בליל קרעים מרוסקים ומפויחים שאינם ניתנים לשחזור. לא תהיה לנו כל אפשרות לדעת איזה קו מוליך לאין ומאיפה, ויהיה עלינו לסלול הכול מחדש. מבלי משים נאנחתי אנחה גדולה בהיזכרי כיצד עמלתי יחד עם עמוס שעות ארוכות בהשחלת החוטים השחורים בין קימורי התעלות, בניסיון להעניק להם הגנה כלשהי. כיצד קלעתי אותם ל"צמות" במעברים ובסיבובים ומשכתי אותם בתצורת

"שמיניות" כדי שיהיה להם "עודף" למקרה שרגל חופזת תיתקל בהם, בדיוק כפי שלמדתי בבסיס ההדרכה של חיל הקשר.

המטחים העמומים המשיכו להרעיד בקצב גובר והולך את הבונקר על יושביו. דומה היה כאילו מנוף ענק מרים את הבונקר באוויר, מטיח אותו בכוח באדמה, ומשלח בתוך כך גלי הדף מרוכזים וחדים של כאב חריף היישר לעבר אוזניי הדוויות. באופן מוזר הזכירו לי הפגזים המכים בבונקר ללא רחם ומטלטלים אותו טלטלה עזה, את הנחתת הספלים על השולחן במשחק "חפצים עוברים מיד ליד" שנהגנו לשחק עם תום ארוחת הערב בטיולים השנתיים.

ריח חריף וגופריתי של אבק שרפה החל להתגנב לאטו לאוויר המאובק ולצרוב בעיניים ובריריות האף.

עמוס היה מטפל בזריזות במרכזיית הטלפונים. ידו האחת תוחבת את "פתיל המרכזן" למנויים השונים, וידו השנייה מסובבת את מחולל הזרם.

הלו תאג"ד! הלו בונקר 3!" נשארו קריאותיו החוזרות ונשנות ללא מענה. "כל הקווים מנותקים, פטר", דיווח למפקד המעוז.

"בדיוק כמו שחשבתי", הפטרתי בשקט לעצמי, "לא נשאר אף קו תקין". האבק הצורב שהתאבק סביבנו החל לערפל את הראייה ולהכביד על הנשימה. חשתי כיצד שוקע האבק המעורב בריח הגפרית בנחירי אפי ובחלל הפה, והיאך הוא ממלא את גרוני בתחושת קבס צורבת ומאיים להחניקני.

"למה אתה מחכה?" צעק אליי פטר, "תפעיל את מטהר האוויר ותנסה ליצור קשר עם פלגי בתצפית לוודא שהוא עוד חי".

"בסדר!" הנהנתי בראשי וזינקתי לעבר המפוח. שלחתי את ידי אל המפסק הגדול והכסוף והרמתי אותו. המכונה הכרסתנית שרבצה לה מעברו השני של הבונקר כחיה מובסת, התעוררה בנהמה לחיים והוסיפה לשאון הפיצוצים את נהמתה המונוטונית. המפוח הגדול החל לרטוט ולקרטע על רגלי הקפיצים שלו ולשאוב את האבק הסמיך שערפל את חושינו. בתוך מספר דקות החל האבק להתפוגג ולהיעלם, ולבד מצריבה קלה שנותרה בגרון, צריבה שתחלוף לה בתוך שעה או שעתיים, שבה נשימתנו כבראשונה.

נימה כאן מקדח ברדלס, דו"ח מצב עבור! בקע מהרמקול קולו של נחמן הקמב"צ. הושטתי לפטר את המיקרופון, כדי שידווח ישירות.

מקדח כאן קדקוד נימה, הסוכריות מטפטפות בקצב מהיר, בינתיים אין דיווח על נפגעים אבל אין לי קשר במשני עם העמדות.

ניסיתי להתקשר ברשת הפנימית אל פלגי שבתצפית מעל בונקר הפיקוד. נימה א' מנימה, מצבך עבור! האזנתי בקשב ואז קראתי שנית: נימה א' מנימה!

נימה מ-א' שלך, נדמה לי שהשכפ"צ שקע קצת ויצטרכו לעזור לי לצאת מכאן כאשר העסק יירגע אבל חוץ מזה הכול בסדר עבור! שמחתי לשמוע את קולו של פלגי.

מנימה, יופי! תשב בשקט ואל תנסה להיות גיבור, להתראות!

נימה מעוגן של נימה, עבור!

כאן נימה, רות עבור! עניתי לרופא ברשת הקשר הפנימית.

כאן עוגן, המשני אינו תקין ויש לי שני קלים עבור!

כאן נימה, על השרוול או על הכתף? עבור!

על השרוול!

האם צריך את עוגן א' [אמבולנס]?

כאן עוגן, שלילי! עוגנון ואני מסתדרים. נשלח אותם לברדלס

בסיבוב היומי עבור!

כאן נימה, רות! מיד מדווח למקדחייה שיעדכנו את עוגן שלהם סוף!

"אני יוצא החוצה לבדוק את הנזקים", אמרתי לעמוס לאחר שההפגזה שככה.

עמוס נד לי בראשו. הוא ידע היטב שאין מה לבדוק.

"יותר טוב שתבדוק אם יש לנו מספיק ח-10 לסלול את הכול מחדש", סינן

מבין שפתי. נכנסתי לדרך הירי בבונקר, שם היה ממוקם מחסן הקשר של המעוז.

"גל-11 ושני תופי-17", קראתי.

"אני לא בטוח שזה יספיק", אמר לי עמוס. "תבדוק בבונקר 5 אולי יש עוד

תוף בציוד החירום".

עמוס אמר את המשפט האחרון בשקט, כהרגלו, אך משהו בחיתוך הדיבור שלו נשמע לי שונה. דומה היה כאילו הוא מסנן אותו בשפתיים קפוצות. חפזת חזרה לחלל המרכזי של הבונקר וראיתי כיצד פניו השחרחרות של חברי משנות את צבען. לו היו פניו בהירות, יכול הייתי לומר בוודאות כי הן סמוקות מזעם, אך במקרה דנן הן קיבלו גוון חום אדמדם כצבע החמר השרוף. פניו של שותפי, שבדרך כלל שלוות היו ונעימות, התעוותו בכיעור, וידו הימנית חבטה בכוח על מכסה המרכזייה, מפילה את מערכת השמע המונחת עליה. התבוננתי בפליאה במטמורפוזה העוברת על עמוס, ושאלתי את עצמי האם אני זוכה לראות את ד"ר ג'קיל ומר הייד.

"אמרתי למיקי כבר אלף פעם שאין מה להתעסק כאן עם תופים ותיקונים", צעק עמוס בפראות שהפתיעה אף אותי. "בטח כל שני מטר יש נתק. ואם לא נתק, אז מיליון קצרים במקומות שהבידוד נמס מהחום ושני הגידים נוגעים אחד בשני. עד שאנחנו מוצאים, אם בכלל, את כל הנתקים האלה, מתחילה הפגזה חדשה ושוב הכול נהרס. מה שאנחנו צריכים כאן זה 'מפזרת כבלים', הבנת?! ולא אחת – מאה! הייתה הפגזה?! הייתה! שוכחים מכל מה שהיה, לוקחים מפזרת וסוללים הכול מחדש. יותר קל, יותר מהר והכי חשוב – יותר בטוח! אבל אתם? מה איכפת לכם אתם! העיקר שיהיה קו, נכון?! העיקר שתוכל לדווח למג"ד שהכול בסדר! הכול בסדר? חרא הכול בסדר!" קולו של עמוס עלה לגבהים שלא הכרתי עד כה. "עד שמישהו מאיתנו לא ייהרג לכם כאן מאיזה 60 מ"מ קטן ומתוק, לא תבינו את זה! גם אז אני לא בטוח שלמישהו זה יזיז את קצה הביצה השמאלית. ייהרג? ייהרג! נביא קשר חדש! 'הלכו לי כל הקווים וגם קשר אחד', תדווחו בדוח מצב יומי ותסגרו עניין". את המשפטים האחרונים הפנה עמוס לעברו של פטר המפקד בשאגה ממש. הייתי המום! לא העליתי בדעתי כי עמוס מסוגל לכעוס כל כך. עיניו השחורות רשפו, וקולו רעד בדברו. "אף אחד במעוז המחרבן הזה לא מסתובב בחוץ כל כך הרבה כמו גידי וכמוני", המשיך. "כששומעים יציאה של 152 קצר" יש רק שלוש שניות לברוח! שלוש שניות, אתה קולט?! מאמצע הדרך, בין

המטבח לכאן, אי אפשר להגיע לשום מקום בשלוש שניות, גם אם אתה אלוף העולם בריצה. כל מה שנשאר לך לעשות זה להוריד את הראש בתוך התעלה המזוינת ולהתפלל שהפגז הארור לא ייכנס לך ישר בתחת. עד היום היה לנו מזל, אבל אתמול כשתיקנתי ליד המים את הקו לגדוד ושמעתי את היציאות של ה'קצרים', הרגשתי שהמזל הזה מתחיל להיגמר. אפשר לראות מהתצפית את הבורות שעשו ה'קצרים' האלה בסוללה המזרחית, רק כמה מטרים מהמקום שבו הייתי. אני לא יודע אם אתה יודע, אבל מהסוללה המשופעת, הרסיסים לא ניתזים כלפי מעלה אלא לצדדים! בדיוק איפה שאנחנו הקשרים נמצאים עם הראש בתוך האדמה, כמו איזה חפרפרת שנסתמה לה המחילה. לגידי קרה אתמול בדיוק אותו דבר ליד השער. וזה לא איזה משהו חד פעמי! אירוע כזה קורה לנו כל יום! לפעמים אפילו פעמיים ביום! 'עמוס! לך תבדוק למה התאגד לא עונה.' 'גידי! אין קשר למטבח, אתה הולך לטפל בזה?!' וכך אנחנו מסתובבים בחוץ שעות על גבי שעות עם השכפץ הכבד והמסריח מזיעה, דוקרים את האצבעות בשברי העץ המיוחדים של ארגזי הלסקוב המזוינים שצריך לתלות את מי שהמציא אותם, ומנסים למצוא את הנתק בקו רק כדי שגבאי הבנונה יוכל להתקשר למטבח ולשאול בקול המעצבן שלו, אם הכינו היום דייסה. למה? תגיד לי למה? רק בגלל שרוצים לחסוך כאן כמה לירות או בגלל שקובי, סמל הקשר המניאק מהגדוד, לא מוכן להזיז את התחת השמן שלו לחטיבה ולהביא כמה מפזרות כבלים?! ואל תגיד לי לדבר עם מיקי! הוא משתחרר בעוד חודשיים ושום כלום כבר לא מעניין אותו. מצדו שנישרף פה. גם מחליף לגידי הוא לא שולח, והבחור כבר לא היה בבית יותר משישה שבועות. איך אתה רוצה שהבן אדם – ילד בן 18 – יתפקד כשחודש וחצי כבר לא היה בבית! לא ידעת?! בטח שלא ידעת, אבל גם לא התעניינת! מה אתם חושבים לכם, שאנחנו עשויים מאבן?! אתה יודע מה?" פנה לפתע לעברי, "אתה לא הולך לתקן שום קו. ממילא אין מה לתקן. שנינו יודעים שהכול הלך פארש! אם פטר לא מדבר עם הסמג"ד שיטיס לנו מיד כמה מפזרות כבלים, אז מצדי שלא יהיה טלפון ושיכניס אותי לכלא אם הוא

רוצה. שם אפשר לפחות לישון בלי נעליים". הוא הביט בפטר מספר שניות, ואז הוריד את ראשו והליט אותו בכפות ידיו.

הנאום הזה של עמוס שיתק אותי לחלוטין. הסתכלתי באלם בפטר כשואל מה עליי לעשות. מעודי לא ראיתי את עמוס בסערת רגשות שכזאת. אף לא העליתי בדעתי כי הבחור החייכן והממעט בדיבור מסוגל למונולוג ארוך ונוקב שכזה. פטר עמד אף הוא מספר שניות ללא נוע ובהבעה חתומה. נדמה היה לי כי הוא מנסה לעכל את המילים הקשות שהטיח בו עמוס. אבל מיד התעשת, הניח יד אבהית על כתפו ואמר ברכות: "ייתכן שלא הקדשתי את תשומת הלב הראויה לעבודה הקשה שאתם עושים וללחץ שבו אתם נמצאים. אבל יחד עם זאת, מי כמוך יודע, עד כמה מרובות ומורכבות הן המשימות המוטלות על כתפיו של מפקד המזח. אני מבטיח לכם שעוד היום אחליף דברים עם הסמג"ד ואדרוש ממנו מפורשות את המפזרות שהזכרת, אבל לשם כך אני צריך טלפון".

עמוס הרים את ראשו וחייך במבוכה. "סליחה על ההתפרצות", אמר, "אבל הרגשתי שאם אני לא מוציא את כל החרא הזה מהבטן אני משתגע".

"אני לא בטוח שיספיק לך ח-10 לסלול הכול מחדש", אמר לי עמוס לאחר שנרגע. "לנסות לתקן?! שכח מזה! אין סיכוי שתדע אפילו מהיכן להתחיל. חבל על הזמן ועל העצבים. תבדוק בבונקר 5 אם יש עדיין קצת חוט על התפ-17 הרזרבי. אני לא זוכר אם גמרנו אותו בשבוע שעבר כשעבדנו על הקו לגדוד ולבונקר 1. עד כמה שאני זוכר, המרגמות 120 גמרו אותו והיינו צריכים לסלול מחדש. אם אין מספיק, תבקש מ'אספסת' כבל פירוטכני. אמנם הוא פחות עמיד כי יש בו רק נחושת, אבל לעומת זאת הוא מוליך יותר טוב".

הנהנתי בראשי והחילותי לארגן לעצמי את "ערכת היציאה" לתיקון קווים. התחלתי בכך שהצמדתי לחגורתי מק"ט-36, הכולל נרתיק עור ובו מכפתיים ואולר. את המילה "מכפתיים" נוהג הייתי להגות בהדגשה יתרה. בכל עת שהייתי תוחב את המכפתיים, שלא היו אלא פלייר פשוט ורגיל, בנרתיק שבחגורתי, הייתה עולה בזיכרוני הפעם הראשונה שבה שמעתי את השם המעונב והמכופתר שהעניק צה"ל לפלייר הפשוט והרגיל.

היה זה באחד השיעורים הראשונים בקורס האלחוטנים. שלום צ'קובסקי, המדריך שהכול קראו לו צ'יקו, הציג בפנינו החניכים את המק"ט-36, ערכת הפלא לטיפול בח-10 - הלא הוא חוט הטלפון הצה"לי. הלסקיקון הצבאי היה עמוס לעייפה בקיצורים ובראשי תיבות מגוחכים, אך לעתים עלתה המציאות על כל דמיון. לתומי חשבתי שבקיצור המדהים ורב ההשראה של המילה הארוכה ומרובת ההברות "חוט" לתיבה הקצרה והחסכונית ח' התעלו על עצמם מחדשי הלשון של צה"ל ושברו כל שיא, אך אויה לי כי נכשלתי בקטנות אמונה. הנה בא הקיצור הגאוני והמבריק של המילה הארכנית 'תוף' לשתי המילים הקצרצרות - תי"ו פ"א (תפ) - והוכיח לי כי דינו של כל שיא להישבר.

צ'יקו פרש את תכולת הערכה על השמיכה כשהוא מונה את מרכיביה אחד לאחד: נרתיק, אולרו... מכפתיים. למשך רגע ארוך השתררה בכיתה דממת מוות כשאיש-איש בלבבו מנסה להבין מהו שעולל צה"ל לפלייר הזקן והטוב, אך כמעט מיד התאוששו החברה מההלם ואבנר חממי התיימני, שהיה חריף וחד לשון, זרק לחלל החדר כדרך "הגששים": "מכפה - מה?"

בניע ראש, כאילו אני מנסה לנער יתוש טרדן, חזרתי באחת למציאות. הוצאתי טלפון שדה, טל-8, מהארגז בדרך הירי ובדקתי שיש לו "שמיעה עצמית". אחר כך שלפתי גל-11 מלא למחצה, וקלפתי בעזרת המכפתיים את הבידוד הפלסטי משני קצותיו של החוט. "המכפתיים האלו כבר ראו ימים טובים יותר", סיננתי מבין שפתיי בעת שלהבי המכפתיים הקהים והבלים משימוש החליקו פעם אחר פעם על מעטה הפלסטיק השחור שעטף את גידי הנחושת. למרות זאת ידעתי כי בר מזל אנוכי על שבכלל היו לי מכפתיים. עד כמה שייראה הדבר מוזר, היו המכפתיים בצה"ל בבחינת "זן נכחד". מכשירים פשוטים ופחותי ערך כמו משקפות שדה, אמצעים לראיית לילה ונשק ותחמושת לסוגיה, היית יכול להשיג לך על נקלה ובכל כמות שתרצה. אך נשק סודי ומתוחכם כמו פלייר וסרט בידוד?! הללו היו בבחינת בל ייראה ובל יימצא. ידעתי היטב כי מרבית

חבריי ביתר מעוזי התעלה דאגו להביא סרט בידוד – "איזולירבנד" כפי שנהגו לכנותו הקשרים – מהבית. לאף אחד במעוז לא היה אכפת שהוא זה, אם יהיה עליי לקלף בשיניי את מעטה הפלסטיק של החוט כדי לגלות את קצותיו, ואם לאחר שאחבר אותם כראוי, איאלץ לבדוד את המחבר בפלסטר שהצלחתי לגרד מהחובש אסיר התודה על שעשיתי לו טובה וסידרתי לו קו כשהיה מת להתקשר הביתה.

חיברתי לקצהו האחד של החוט הגלול את הטל-8, את קצהו השני לש"ט שליד המרכזייה, וחוללתי (שלחתי צלצול) בידית הטלפון. טרטור רך נשמע עולה מהש"ט.

"בסדר", אמרתי בשקט לעצמי, "הקו על הגל לא מקוצר והטלפון שולח צלצול. אפשר לצאת לעבודה".

העליתי על עצמי את השכפץ הכבד והמסריח מזיעה, תליתי את רצועת הטלפון על שכמי, ועל ראשי חבשתי את הקסדה החדשה – שני חלקים – שהייתה פיתוח צה"לי חדשני. הקסדה הזו הייתה קלה ביותר, התאימה במדויק לראשי והיוותה שיפור משמעותי בהשוואה לקסדה הבלה מזוקן שקיבלתי בגדוד הקשר. אחר כך נטלתי ביד שמאל את הגל-11 ובידי השנייה הורדתי מעל המדף מ"ק-6 מגושם וכבד. המ"ק-6 היה מכשיר הקשר הקטן ביותר בצבא. היה לו רק תדר עבודה אחד, וטווח השידור שלו הצטמצם לקילומטר וחצי לכל היותר. המכשיר, שהיה מיושן להפליא ושיותר ממחצית גודלו תפסה הסוללה שהזינה אותו, שימש לתקשורת בתוך המעוז עצמו. בדומה לציוד אחר וכמו המקלע 0.3, שירת המ"ק-6 את בעלות הברית במלחמת העולם השנייה בנאמנות ובמסירות. ייתכן שזאת הייתה הסיבה לכך שלעתים מזומנות "גילה עייפות" ולא סיפק את הסחורה. אני לא אהבתי אותו במיוחד, וכך גם החיילים במעוז. למרות הפקודות המפורשות כי אין לצאת למשימה כלשהי ללא מכשיר קשר כזה או אחר, השתמטו החיילים בתואנות שונות מלשאת אותו. על אף כל זאת וחרף סלידתי מהגולם המיושן, ידעתי כי איני יכול לסמוך על קשר קווי כלשהו לאחר המטח הכבד שספג המעוז, ולפיכך

מוטב לי שאמחל על כבודי ואקח עמי את "התרח", כפי שנהגנו עמוס ואני לקרוא למ"ק-6 הוותיק.

"חכה רגע עם כל המכשירים שלך", קרא אליי פטר שנייה לפני שיצאתי בפתח המלבני. "לפני שאתה יוצא לך לשוטט ברחבי הממלכה, עלה קודם לעמדה ותראה מה עם פלגי".

כמו מאליה טפחה ידי על מצחי כאומרת: "איך שכחתי". נזכרתי שפלגי אמר לי כי העמדה נפגעה ושיצטרכו לעזור לו לצאת ממנה. במהירות השלתי מעליי את הטלפון ואת התופים ויצאתי החוצה.

השעות שלאחר הפגזה היו בדרך כלל שעות רגיעה. במרבית המקרים לא ספג המעוז שתי הפגזות קשות, כדוגמת האחרונה, באותו יום. לפיכך, אם רצית לטפל בדבר מה המצריך אור יום, שעות אחר ההפגזה היו השעות שלך. לקראת רדת החשכה יש להיכנס בשנית לכוננות ספיגה. המצרים נוהגים לברך את שוכני המזח בברכת "לילה טוב" בדמותן של מספר פצצות מרגמה ולפעמים גם באש שטוחת מסלול. עיניי מצמצו ונעצמו עד כדי סדק צר, עת הכו בהן קרני השמש המדברית. תכלת השמים הייתה דהויה במקצת, ובאוויר המאובק עמד ריח חריף של אבק שרפה. עליתי לעבר העמדה ונעמדתי תוך שאני מתבונן סביב-סביב, מנסה לאמוד את הנזקים. בור ענקי צד את עיניי ליד הכניסה הדרומית, היכן שנוהג הטנק לעמוד בלילה. "עבודה של פצצת מרגמה 160 מ"מ", אמרתי לעצמי. תעלת הקשר המובילה לבונקר המטבח ולבונקר 1 נראתה כאילו דחפור די-9 ניסה להטות אותה ממסלולה.

הבטתי לעבר עמדת התצפית שמעל לבונקר הפיקוד והבחנתי מיד כי יש בעיה. השכפ"צ המגן על העמדה שקע עמוקות פנימה. שכבת הבטונדות העליונה הייתה מרוסקת לחלוטין, ומכתש עמוק נפער לו במרכז השכפ"צ. "בטח מרגמה 120", חשבתי לי, "פגז תותח לו פגע כך, לא היה משאיר כאן אבן על אבן ולא היה את מי להוציא". ואז באחת "נפל לי האסימון".

"פלגי!" שאגתי בקול אדיר וזינקתי לעבר העמדה הקורסת. "פלגי, אתה בסדר?" כל תשובה לא נשמעה מהעמדה המעוכה.

"הוא נהרג! נקבר בתוך העמדה!" חשבתי לעצמי בייאוש. "אנחנו ישבנו לנו כמו 'קינגים' בתוך הבונקר ואותו השארנו למעלה למות".

שקי החול המדפנים את העמדה היו קרועים לחלוטין, והחול שניגר מהשקים המחרורים יצר סביב העמדה מעין מחרוזת חרוטים מבהיקה. "איזה מין בן אדם אתה, גידי?" התגנבה לה לראשי מחשבת הלקאה עצמית, "ממש מצאת לך זמן ליהנות מפיסול סביבתי!" פיסות יוטה קרועות ומרוטות שהיו תלויות על בלימה, התנופפו קלות מעל הפתח. תלשתי אותן בחוסר סבלנות והצצתי פנימה לחלל האפלולי. ריח אבק השרפה שעמד באוויר התעצם והכה בנחיריי. פלגי, שהיה שרוע על רצפת העמדה, ספק בשכיבה ספק בישיבה, הביט לעברי וחיוך גדול הזדרח על פרצופו.

"הכול בסדר איתך, בן אדם?" שאלתי תוך שאני חש איך אבן כבדה נגולה מעל לבי. פלגי לא עשה כל רושם ששמע את השאלה.

"מה העניינים איתך, בן אדם?" שבתי ושאלתי, "אתה בסדר?"

פלגי שהבחין כי שפתיי נעות, הבין שאני מנסה להגיד לו משהו. "לא שמעתי מה אמרת!" השיב לי בצעקה, "אני לא שומע כלום! גם לא את עצמי! רק את דפיקות הלב שלי אני שומע, ותאמין לי הוא דופק חזק. ההפגזה הזאת גמרה לי את האוזניים, אני חרש לגמרי".

"אז בגלל זה הוא צועק", חשבתי לעצמי. הזדחלתי פנימה באטיות, סובבתי קמעה את גופי עד שפניי היו קרובות לאלו של פלגי, ושאלתי בקול רם ובאטיות כדי שיוכל לקרוא את שפתיי: "אתה בסדר?"

פלגי הניד בראשו לאות שהבין, והראה בידו על רגלו הימנית.

הבחנתי שהרלס המעוקם שקרס פנימה, לוחץ על הרגל. "לא הצלחתי להרים אותו ולהיזיז את הרגל", צעק פלגי.

משכתי את עצמי מעט פנימה לתוך העמדה, וכשאתי שכוב על גבי ורגליי כפופות אל בטני ניסיתי ליישר אותן ולדחוף את הרלס למעלה. הרלס היה מעוקם ומעוות ולחוץ בחזקה על ידי הבטונדות שמעליו. למרות הכוח הגדול שהפעלתי עליו, לא הצלחתי להיזיזו אף כמלוא הנימה.

"אני יורד לספר לפטר מה קורה איתך והוא כבר יחליט מה לעשות", צעקתי בכל כוחי לפלגי. "למה לא התקשרת במ"ק-25?"

פלגי לא השיב ורק החווה בידו לעבר המכשיר.

הסתכלתי לעבר המ"ק ששכב בפינה, ועיניי התעגלו בהפתעה. המ"ק היה מבוקע לשניים ורסיס ענק היה תקוע בו כעין תורן גדול בסיפונה של ספינה דמיונית.

"המ"ק המזורג הזה הציל את חיי", צעק פלגי, "הוא היה ממש לפני כשחטף את הרסיס! תמיד אמרתי שיותר חשוב מזל משכל. עכשיו לך ותארגן לי חילוץ כי הרגל כואבת לי נורא".

זחלתי החוצה מהעמדה כשאני מושך אחריי את המ"ק ההרוס.

"פלגי תקוע בתוך העמדה", אמרתי לפטר שהפנה לעברי מבט שואל, "הרלסים של השכפ"צ קרסו פנימה, ואחד מהם לוחץ לו על הרגל. לפי הכאבים שהוא חש, כנראה שנשברה לו הרגל. כדאי שתעלה בעצמך לראות מה קורה שם, או שתשלח את איתמר, אחרי הכול פלגי הוא חייל שלו. לפי דעתי יהיה עלינו לפרק את העמדה בשביל להוציא אותו. בכל מקרה יצטרכו לבנות אותה מחדש, כי כמו שהיא עכשיו אי אפשר לשבת בפנים. הרלס תקוע בפנוכו כמו קוץ בתחת וכל הבטונדות קרסו. החבר'ה של 'אספסת' יצטרכו סוף-סוף לעשות משהו חיובי. בסך הכול לא הביאו אותם לפה בשביל לגרד את הביצים ולשחק שש-בש".

"מה קורה לך לעזאזל?! נזף בי פטר בכעס, "ממתי אתה מחלק ציונים? אני לא זוכר שמישהו מינה אותך ל'קצין היעילות' של המזח. תעשה את העבודה שלך כמו שצריך ותשאיר לי לקבוע מי מתפקד ומי לא! עכשיו תתחיל לטפל בקווים לכל הרוחות! אין קשר טלפוני עם אף בונקר! אני עולה לטפל בעניין של פלגי וכשאני חוזר, אני רוצה קשר טלפוני עם הבונקרים ועם החמ"ל בגדוד, ברור?!"

"אל תסתכל בי במבט המיוסר שלך!" אמר לי עמוס, שניסה להשיג את הקמב"צ ברשת הקשר הגדודית. "בסך הכול אתה יודע שהוא צודק. אף אחד

לא ביקש ממך לחלק ציונים. הדבר האחרון שאני צריך זה שיתחילו לחלק גם לנו ציונים. אתה רוצה שאני אצא לבדוק ואתה תישאר כאן?"
"לא, זה בסדר, אני אצא".

"בחיי שאני לא יודע איך אפשר לתקן משהו כשכל הבונקר על הגב שלי",
קיטרתי בעת שהייתי מתנהל לאטי עמוס לעייפה בטלפון, תופים, מ"ק ועוד.
"עד שאני מניח הכול ואחר-כך עד שאני אוסף, חצי מהזמן הולך! אני צריך
נושא כלים, כמו שהיו לאבירים בימי הביניים או כמו שיש לסנובים האלה
שמשחקים גולף". גירדתי את עורפי באנטנה של המ"ק-6 וחככתי בדעתי
מאיפה כדאי לי להתחיל.

פרק 5

השעה הייתה כבר שעת צהרים והשמש להטה ברקיע. האביב במדבר קצר הוא וחולף במהירות. המעברים בין חורף לקיץ חדים הם, אבל גם ואולי בעיקר – בין לילה ליום. רק הספקת להפשיר מלילותיו המקפאים של החורף המדברי ומיד אתה מתחיל להישלק בכבשנם הלוהט של ימות הקיץ. גם אם תצא למלאכתך עם עלות השחר, אין אתה מועיל הרבה. צינת הליל הקרירה והנעימה הופכת בתוך דקות למרחץ תורכי. שמש ענקית ויוקדת מתנפלת עליך בחמה שפוכה והופכת אותך באחת לסמרטוט. דקות ספורות של שהייה בשמש המדברית הלוהטת, וכל מאווייך מצטמצמים לקצת צל קריר ומעט מים. אמנם הימים היו בטרם פסח אך השמש האביבית, כביכול, לא עשתה כל הנחות. קרניה הלוהטות, החורכות, הכו בעוז על ראשי כשהן אופפות אותו ב"מעיל" צורב, מחניק, מהביל ומטשטש. ממש הרגשתי כיצד מתאיידת מגופי כל טיפה של לחלוחית, והיאך מצטמק לו ראשי תחת הקסדה המעיקה והמלוהטת. קילוחי זיעה זרמו בעוז מכל נקבוביות גופי והלחימו את חולצת הדגמ"ח לגבי הרוחת. "בקצב כזה אהפוך בתוך דקות לבשר מיובש", עלתה בראשי מחשבת עוועים.

"אתחיל בקו לגדוד", אמרתי לעצמי לאחר שלא מצאתי קו כלשהו שהיה שלם עד כדי כך שיהא עדיף להתחיל בו. "אני רוצה לראות איך פטר מדבר עם המג"ד כמו שהבטיח. נראה אם יהיו לנו 'מפזרות כבלים' או שהכול חנטריש". ירדתי ימינה לתוך תעלת הקשר הדרומית שהובילה לבונקר 3. בתוך התעלה הזאת, צמוד היטב לדופן ומושחל בקפידה בתוך הפח הגלי, עבר הקו לגדוד. הצלחתי להתקדם שלושה מטרים בלבד עד שנתקלתי במחסום הראשון. שתיים או שלוש מקשתות הברזל המדפנות את התעלה חסמו את המעבר. הקשתות היו מעוקמות ומעוותות כאילו יד ענקים עקרה אותן ממקומן. הפח הגלי שהיה מוצמד אליהן בחוטי ברזל היה קרוע, מרוטש ומפויח. גם רגבי העפר שכיסו חלקית את קרעי הפח ושברי הברזל היו שחורים ומפויחים.

ניסיתי למצוא את החוט השחור שהשחלתי בעמל כה רב בתוך חריצי הפח הגלי, אך לשווא. "זהו המחסום הראשון", חשבתי, "אמשיך להתקדם עוד קצת בתוך התעלה כדי לראות מה קורה, ואז אחליט מה לעשות".

השיטה הבדוקה והקצרה ביותר לתיקון קווים היא "שיטת האמצע". אין ספור פעמים תרגלנו את השיטה בבסיס ההדרכה. "בשיטת האמצע אתה מטפל באלגנטיות בנתק אפילו אורך הקו הוא עשרה ק"מ", היה אומר לנו אבישי הסמל השכם והערב.

ואכן, השיטה קלה היא ופשוטה. אתה הולך עד אמצע הקו, חותך אותו ומתחבר לאחד מקצותיו. לאחר שהתחברת, אתה מחולל למכשיר בקצה השני. אם זכית במענה מעברו השני של הקו, אזי אתה יודע שהחצי הזה בסדר ועליך לחפש את הנתק בחצי השני. אתה מחבר את הטלפון לקצה החתוך השני ושוב מחולל. הדעת נותנת שלא תקבל תשובה, אך לפי עוצמת ההתנגדות לחילול, אתה יודע אם זה נתק (אין התנגדות כלל) או קצר (התנגדות קשה). עכשיו אתה הולך לאמצע החצי שבו מצאת את הבעיה, חותך שוב וחוזר על הפעולות.

בדרך כלל, אחרי שניים או שלושה "תרגילי חצי" כאלה, אתה נשאר עם קטע קצר, שאותו אתה יכול לבדוק ידנית באופן יסודי עד שתמצא את הנתק

או הקצר הארוכים. התנהלתי במהירות לאמצע התעלה. "כדאי שאראה קודם מה עם החלק שהולך לגדוד", חשבתי. התעלה לא הייתה ישורת אחת. היא פנתה בזוויות ישורות שמאלה וימינה במעין זיגזג מרובע. הזיגזג המרובע הזה הוא כל התורה כולה על רגל אחת: אף פעם אל תהיה בקו האש - כל זווית בתעלה מהווה מחסה שיכול להציל את חייך. אופס! כמו יד איתנים עצרה אותי באחת מהתקדמותי. התבוננתי לאחור והבחנתי כי התוף הרחב שגררתי אחריי נתקע לפתע בין שתי דופנות התעלה, שכמו נלחצו זו לזו במלחציים ענקיות. למרות הציוד הרב שהיה על גבי ואשר הקשה על תנועות ידיי, הצלחתי להרים את התוף מעל המצר. לרגע עמדתי במקומי חוכך בדעתי כיצד לנהוג, ואז התיישבתי תחתיי באפיסת כוחות. "כמו שחשבתי! אין תעלות ואין בטיח! אין מה לתקן ואין איפה לתקן. תעלות פֶּקֶר! איזו המצאה גאונית של חיל ההנדסה!"

היטב זכרתי את הלילה בו הגיעו למזח שתי משאיות "ריו" ופרקו בחסות החשכה ערמה של קשתות ברזל ויריעות פח גלי מגולוון. זכרתי את המתח והחרדה בפני הנהגים. המזח היה ידוע לשמצה כמקום מסוכן, והנהגים האיצו בשמשון - המפקד דאז - לפרוק את הסחורה במהירות כדי שיוכלו כדבריהם, "לעוף כמה שיותר מהר מהחור המפחיד הזה". ואכן, כמו לאמת את חששותיהם, נחתו לפתע בשאגה, בזו אחר זו, שתי פצצות מרגמה 60 מ"מ ליד בונקר 3 ורק בנס לא נפגע איש.

משאיות ה"ריו" לא באו לבדן. יחד איתן הגיעו סגן קצין ההנדסה האוגדתי ונציגי "היחידה המיוחדת" של מפקדת קצין הנדסה ראשי.

"פתרנו לכם את בעיית התעלות", אמר הסגן, לא בלי גאווה, תוך שהוא מניף את ידו בתנועת ביטול, תנועה שהיה בה משום אמירה כי מעתה פסה לה מן העולם בעיית תעלות הקשר.

עד אותו היום היו תעלות הקשר במעוז - התעלות שחיברו את הבונקרים זה לזה - מדופנות במעין ארגזי עץ שנקראו "ארגזי לסקוב",

כנראה על שם האיש שהמציא אותם. בארגזים היו פתחים לעברים שונים, והמבנה המיוחד הזה אמור היה לספוג את הדף הפגזים ולהשאיר את הארגז שלם. בפועל העסק לא בדיוק עבד! כל אימת שנחתו פגזים ופצצות על שטח המעוז, וזה קרה כמעט כל יום, היו הארגזים הללו מתרסקים לגזרים. התעלה הייתה מתמלאת בשברי עצים שיחד עם החול שנשפך מהשקים שנקרעו, הפכו את המעבר בתעלות לקשה עד בלתי אפשרי. התוצאה הייתה שהלוחמים במעוז חדלו להשתמש בתעלות הקשר במעבר מבונקר לבונקר, והילכו חשופים בשטח. הדבר היה מסוכן מאוד, באשר בעת הפגזה הרסיסים ניתזים תמיד כלפי מעלה, ולפיכך מי שנמצא מעל קו הקרקע חשוף לפגיעה עשרות מונים מזה המשתופף בתעלה. חוסר היכולת להשתמש בתעלות גבה מספר פעמים את מחיר הדמים שלו, והמפקדים במזח התחננו בפני כל מי שמוכן היה לשמוע "שיעשו משהו בנדון".

למחרת בבוקר החלה העבודה. בהדרכתם של שני מש"קים מ"היחידה המיוחדת" עבדו חיילי מחלקת ההנדסה בפרך. גם הלוחמים האחרים גויסו לעזרה. כיעד נבחרה התעלה המוליכה מבונקר הפיקוד לבונקר 3 וממנו לבונקר 5. מעין קשת העושה דרכה ממערב למזרח ואחר כך פונה צפונה.

הארגזים המדפנים את התעלה פונו, ובמקומם ניטעו בה קשתות ברזל במרחקים קבועים - מטר בין קשת לקשת - אשר רופדו בפח גלי מגולוון. "הקשתות עשויות פלדה והן גמישות במיוחד", הסביר הקצין מ"היחידה", "הפח אינו נוטה להתרסק לגזרים ושבבים כמו העץ, וישמור היטב על דפנות התעלה שלא יתפוררו ויקרסו פנימה. מלבד זאת יש לקשתות יתרון נוסף! וכאן ניפח הקצין בגאווה את חזהו, "הן יכריחו את החיילים ללכת בתעלה בקומה שפופה".

שלומיק, קצין ההנדסה של המזח, שהאזין בשקט ובארשת ספקנית למדי להסבר המלומד הרים לפתע גבה. "איך יכריחו?" שאל.

"מהזאת אומרת איך?! לגלג הקצין מ"היחידה". "אתה לא יכול ללכת זקוף כאשר קשתות ברזל ניצבות בדרכך, אלא אם כן אתה גמד שגובהו 120 ס"מ". שלומיק לא הגיב. הוא התבונן ארוכות בתעלה המקושתת, אחר כך בקצין המתייהר, ואז הפטיר בטון רך ושקט: "אני חושב שהקשתות צריכות להיות על הקרקע ולא באוויר. הקשת תהיה נטועה באדמה ותלחץ על הפח. אני בטוח שלכך התכוון מפתח הרעיון", הוסיף ואמר.

"אתה לא תלמד אותי איך צריכה להיות התעלה! אנחנו פיתחנו אותה", כעס המיוחד מהיחידה המיוחדת.

סגן מפקד ההנדסה האוגדתי שהאזין בשקט לוויכוח התערב לפתע: "אני חושב שהסג"מ צודק", אמר. "בדוק שנית את התכניות שלך ואם גם אז לא תהיה בטוח, נסה להתקשר למפקדה". בדיקה מהירה הבהירה כי הצדק עם שלומיק. המיוחד מהיחידה המיוחדת ראה בתקרית זו פגיעה אנושה בכבודו ונטר לשלומיק על כך.

"התעלה החדשה תסייע גם לשמירת הקשר הקווי", הוסיף אחד המש"קים בהבעת חשיבות של כזה המכיר מקרוב את בעיות הקשרים במעוזים. למרות שמקרה הקשתות הקטין במידה רבה את ביטחוננו בתכונותיה התרומיות של ההמצאה המהפכנית, הקשבנו עמוס ואני בסקרנות להסבריו של המש"ק.

"איך?" שאלנו שנינו כאיש אחד, "איך היא תסייע?"

"תוכלו להשחיל את חוטי הטלפון בשקעים של הפח הגלי, והוא יספק להם הגנה נוספת מהרסיסים", המשיך המש"ק להרצות את משנתו בדעתנות מופלגת.

אני, בהיותי צעיר יחסית, לא השבתי דבר, אך עמוס הנהן לו בראשו בנימוס בעוד הבעת ספקנות רובצת לה כעננה על פניו הדאוגות. "נחיה ונראה", הפטיר ביבשות.

בימים שלאחר מכן נבנו עוד שתי תעלות נוספות: האחת הובילה מבונקר הפיקוד לבונקר 2, שנקרא גם "בונקר תאג"ד", ובו ישבו רופא המעוז ושני

חובשים, והשנייה חיברה בין בונקר התאג"ד לבונקר 1. שלוש תעלות נוספות שהיו במעוז נשארו כמקודם. "כדי שנוכל להשוות", הסביר הקצין המיוחד מהיחידה המיוחדת.

התעלות החדשות נקראו "תעלות פֶּקֶר" - גם הן, כפי הנראה, על שם הגאון שהמציא אותן. כך היו במזח שני סוגי תעלות: "תעלות לסקֹוב" ו"תעלות פֶּקֶר". שוכני המזח התנפלו על התעלות החדשות כמוצאי שלל רב. הן היו מעוגלות, נוצצות ומקרינות אווירה של חדשנות טכנולוגית. אלא שמהר מאוד התברר, למגינת לבנו, כי "ההר הוליד עכבר". קשתות הפלדה "הגמישות" ויריעות הפח המגולוון לא נותצו אמנם לרסיסים כארגזי הלסקֹוב, אך גם הן לא הצליחו לעמוד בפרץ. פגזי התותחים והמרגמות קרעו אותן ממקומן, עיוותו ועיקמו את צורתן לבלתי הכר. גולמי הברזל המעוקמים והמפויחים, השולחים את זרועותיהם המעוותות כלפי מעלה, כרוכים ומלופפים בקרעי פח מבוקע וחרוך, נראו לא אחת כפסל אבסטרקטי של אמן ברוך כישרון ודמיון.

בעוד שהלוחמים רק לגלגו על ההמצאה הכושלת, פיתחו חיילי מחלקת ההנדסה שנאה עזה כלפיהן. בניגוד לארגזי הלסקֹוב, שאת שבריהם ניתן היה לנקות בקלות יחסית ולהתקין חדשים תחת אלה שנותצו בהפגזה, התגלו תעלות הפֶּקֶר כמכה שאינה כתובה בתורה. קשתות הברזל והפח הגלי שביניהן מחוברים היו ומולחמים כיחידה אחת לכל אורך התעלה. מרגע שהתעקמו, שוב לא ניתן היה להזיזן ממקומן. תיקון קטע כזה כרוך היה בטרחה והתייגעות מרובה: הכרחי היה לחתוך ולהפריד את גרוטאות המתכת לחתיכות שניתן להזיזן. הואיל ולא היו בנמצא מבערי אוטוגן שיקלו על המלאכה, נעשתה העבודה באמצעות מגזרי פח ומוטות ברזל, ותחת כל קטע שסיימו להחזיר על כנו, זימנה להם ההפגזה האחרונה שני קטעים נוספים מעוכים ומרוטשים. מהר מאוד הפך שמן מ"תעלות פֶּקֶר" ל"תעלות שקר".

הבטתי בתסכול בתעלה החסומה, חוכך בדעתי מה לעשות, ואז באחת התפרצתי בכעס: "אני לא ממשיך אפילו עוד מטר", שאגתי בחימה לעבר מי שזה לא היה. השלכתי מעליי בזעם את התופים והנחתי על האדמה, בכל העדינות שיכולתי לגייס באותו רגע, את הטל-8 ואת המ"ק-6. אז טיפסתי על דופן הסוללה והבטתי נכחי. ככל שיכולתי להבחין לא היו מפולות נוספות בהמשך הדרך. "אני עושה עוד בדיקה אחת ואם הקו קרוע, אני סולל מחדש", אמרתי לעצמי.

סלילה מחדש קלה עשרת מונים מחיפוש מייגע אחרי נתקים וקצרים. קל וחומר אם שיחק לך מזלך וברשותך מפזרת כבלים. אין כמפזרת כבלים לסלילה מהירה וחפה מקשיים ובעיות: אתה קושר את קצהו האחד של החוט לאיזה "עוגן" קשיח, אוחז את המפזרת בידך או עומס אותה על גבך בעזרת "מנשא חי"ר" ואץ רץ לך לנקודת הקצה היעודה, תוך שאתה מקפיד להשאיר עודפי חוט במקומות הנדרשים. בהגיעך למחוז חפצך אתה מנתק את החוט, מגלה את קצותיו בעזרת המכפתיים, משחיל את הקצוות המגולים ל"בורגי הקו" של הטלפון והעסק עובד. אחר כך אתה חוזר על עקבותיך ומייצב את הקו במעברים ובסיבובים, ע"י יצירת "שמיניות" מהעודפים שהשארתי קודם. סלילה באמצעות תוף קצת יותר אטית, אך גם היא קלי קלות בהשוואה לניסיון הנואל לתקן קו שעבר הפגזה.

עקפתי בכבדות את המחסום, והחילותי להלך על דופן התעלה. אחרי מספר מטרים "נפתחה" התעלה מחדש ואני קפצתי לתוכה. בצד שמאל ראיתי את הקו הכפול המקשר את המזח לחמ"ל הגדוד. שלחתי אליו יד ומשכתי אותו קלות כדי לבחון האם הוא מחובר לאן שהוא. הקו לא גילה כל "התנגדות" ואחרי שתיים-שלוש משיכות אחזו ידי בקצוות הקרועים. הבחנתי כי קצות החוטים מולחמים זה לזה מחמת החום שנוצר בעת הפיצוץ. חזרתי לאחור, למקום שבו השארתי את התופים ואת הטלפון, והתקשרתי לעמוס במ"ק-6.

נימה כאן זהבון, קורא בנימה עבור!

זהבון כאן נימה, שומע עבור! ענה עמוס ברשת הפנימית של המזח.

כאן זהבון, המשני לברדלס גמור! גם 'הצינור' שלו גמור! אני עושה
חדש עבור!

כאן נימה, בסדר! תגיע קודם לכחול ותבדוק האם משם יש לך
קשר עם ברדלס, אם אין תבדוק את הרזרבי. אני מקווה שאחד מהם
עובד עבור!

בסדר, האם לעשות כפול? עבור!
שלילי, אין טעם! ממילא הכול הולך פייפן בנפילה רצינית, חבל
על החוט עבור!

בסדר להתראות סוף!
תוך שאני מקטר על מר גורלי אספתי את כלי עבודתי והחילותי פוסע בתעלה
לעבר המים.

פרק 6

המזח, כאמור, היה מוקף מים משלושת עבריו: תעלת סואץ מצדו המערבי והלגונה הגדולה חובקת אותו ממזרח ומדרום. קו הטלפון לחמ"ל הגדוד היה סלול עד לא מכבר לצדי הדרך המוליכה אל **המזח** וממנו. עמוס ואני לא אהבנו את הדרך הזאת, במיוחד לא את הקטע בין **המזח** ל"צומת הקטנה". היה זה שטח הפקר מסוכן ומועד לפורענות. כל סנטימטר רבוע של הדרך היה מטווח להפליא ע"י תותחי המצרים. כאשר נחתו עליו הפגזים, אירוע שהתרחש השכם והערב, לא היה בנמצא כל מחסה שיכולנו להימלט אליו מחמת האש הניתכת עלינו.

מאחר שחל איסור חמור לצאת את המעוז ללא ליווי רכוב, המסע בעקבות קו הטלפון האבוד היה כרוך בתיאומים אין ספור. היה צורך לדאוג לנהג זחל"מ, למש"ק ולחייל נוסף. לעתים התעקש פטר המפקד החדש, שגם חובש יצטרף ל"משלחת החיפושים". קו הטלפון היה חשוף ונפגע תדיר ע"י רסיסי הפגזים ושרשרות הטנקים שעברו במקום. לא פעם ולא פעמיים העלינו חרס בידינו ולא הצלחנו למצוא את החוט שיש להתחבר אליו. אלפי מטרים של ח-10 שחור היו פזורים, במקביל, לאורך הדרך, ונדרשו שעות

ארוכות על מנת לאתר את החוט הנכון. לא מעט פעמים מצאתי את עצמי משוטט על אדמת הלס הבוהקת והמנומרת בכתמי התפוצצות שחורים כשאני חגור ועמוס לעייפה, עיניי בולשות וחוקרות אחרי קרעי החוטים השחורים ואוזניי כרויות לקולות "יציאה". כאשר איתרע מזלי והפגזים החלו להתפוצץ סביבי, בדרך כלל עם הישמע קול רכב הקרב ובא, הייתי מזנק לאחד המכתשים הרבים הפזורים סביב ומנסה לצמצם את עצמי ככל שניתן. היטב ידעתי כי המכתשים השטוחים הללו אינם מהווים הגנה משמעותית, וכי אם אקלע לטווח הרסיסים של פגז מתפוצץ, רווח והצלה לא יעמדו לי מהמכתש, אך הללו היו הכי טוב שיש. כאשר מתחילים לעוף רסיסים, כל קפל קרקע, אפילו הוא שטוח ובלתי מספק, עשוי להציל את חיך. לזאת יש להוסיף את האמונה הטפלה שהייתה רווחת בין שוכני המעוזים, לפיה פגז אינו נופל פעמיים באותו מקום, כך שאם אתה מצוי במכתש שיצר פגז מתפוצץ, מובטח לך כי כל רע לא יאונה לך.

בכל פעם שניתק הקשר הקווי עם חמ"ל הגדוד - "המשני" כפי שנקרא ברשת הקשר האלחוטית - היינו עמוס ואנוכי נושאים תפילה: "רק לא בצומת". ברוב המקרים נפלה תפילתנו על אוזניים ערלות.

לפיכך, כאשר הגה עמוס את הרעיון הגאוני לסלול את הקו לחמ"ל הגדוד דרך הלגונה הרובצת ממזרח למזח, קפצו הכול על המציאה כמוצאי שלל רב. סלילת הקו בתוך המים תהרוג שתי ציפורים באבן אחת: גם תקצר אותו בהרבה וגם תחסוך את מעברו בצומת הארורה.

עמוס החליף על כך מספר מילים עם מיקי, קצין הקשר הגדודי, וקיבל את הסכמתו למהלך. מיקי גם לקח על עצמו לארגן את החלק הימי במבצע. באמצעות מפקדת האוגדה נוצר קשר עם שייטת 13, ובאחד הלילות הורדה למים סירת גומי חרישית כשעליה שני קשרים ממחלקת הקשר בגדוד. על הסירה ניצב לו דורגל ועליו תוף שהסתובב ושחרר את הקו המיוחל ככל שהתקדמה הסירה בתוך הלגונה. איש לא ידע האם ח-10 עמיד בפני מים לאורך זמן וכיצד תשפיע הרטיבות על טיב הקשר, אך הכול האמינו כי

שווה לנסות. ישי, הקצין הטכני בגדוד הקשר של האוגדה שבעצתו שאל מיקי הקשר"ג, הציע כי קטע הקו שיעבור במים יהיה כפול, כלומר ארבעה גידים במקום שניים, וכך עשו. מאז, מזה שלושה שבועות, לא נפגע הקו שהונח במים אפילו פעם אחת, והריטואל המסוכן של ההתרוצצות בצומת פסק לחלוטין, לשמחתנו - של עמוס ושלי - ובעצם של כולם.

הקו לגדוד עבר ממערב לסוללה המזרחית ונכנס לתוך הלגונה כעשרה מטר לפני הכניסה הצפונית למזח. הזזתי מעט את הקונצרטינה שחסמה את הפתח בסוללה ויצאתי החוצה. היה עליי להיזהר במעשיי, הואיל ולמעט מרכז הדרך שהיה חופשי למעבר משאיות, היו אגפי הדרך מימין ומשמאל זרועים במוקשי תאורה. בשלב מסוים אף הייתה כוונה למלכד את השער הצפוני וסביבתו באחד "האמצעים המיוחדים" שגדשו את הסוללות המערבית והמזרחית, אך במחשבה שנייה הוחלט לזנוח את הרעיון מאחר שדרך השער הזה התקיים הקשר הפיזי עם המזח: בו עברו הסיורים, טנק האספקה, ביקורים של הפיקוד וכיו"ב, והייתה סכנה שמישהו מהם יפעיל בשוגג את "האמצעים" הללו ויגרום לאסון.

מימי הלגונה היו שקטים ונצצו באור השמש, כשהם מעלים אדוות קלות. הנוף היה פסטוראלי ורך למראה, וללא מאמץ יכולתי לחשוב שאני נמצא על שפת אגם רוגע וכי עוד מעט קט יחזו עיניי בסירות צחורות מפרש שטות לאטן על המים השוקטים. רוח קלילה ליטפה בעדנה את פני הסמוקים והמיוזעים. שפתי חרבות היו וסדוקות ושיוועו למעט לחלוחית. שלחתי את ידי לחגור שעל מותניי ושלפתי ממנו את המימייה. המים היו פושרים ותפלים, אבל פי המיובש נצמד בכוח לזרובית המימייה וינק בשקיקה מהמים החמימים כאילו היו משקה אלים. המים השיבו מעט חיים לאיבריי המיוגעים. בזהירות התקדמתי לעבר מזח העץ הישן, האכול מלח והרקוב למחצה, שנכנס מקצה הסוללה מרחק מטרים ספורים לתוך הלגונה. איש משוכני המזח לא ידע לאיזו תכלית נבנה המזח העלוב הזה, שלא היה בלתי אם כמה קרשים מונחים על גבי כלונסאות. ייתכן שבעבר הרחוק, בטרם הוקמו במקום סוללות עפר ונמתחו גדרות תיל,

שימש לדיג. מכל מקום אנו, שוכני המזח, ידענו היטב כי הלגונה משופעת בדגים. יכולנו לראות את האדוות הקלות שהותירו בעת שצלחו במחי זנב את מימיה התכולים, ולעתים אף זכינו לחזות בברק קשקשיהם המתנוצץ בקרני השמש. חל עלינו איסור חמור לעסוק בדיג, בין אם באמצעות חכות ובין אם בשיטות אחרות, אסורות ופסולות, שמי שחומרי נפץ בידו נוטה לעתים להיכנע ליצרו ולעשות בהן שימוש. למעשה שימש אותנו המזח הישן לצרכים שהטבע כפה עלינו. חור מרובע נוסר בקצהו, ואם לא איבדת את שיווי משקלך בעת שהיית כורע על עקביך ומקרטע כברווז, היית יכול להקל מעליך את הגודש, כאשר אתה שרוי להנאתך בין ים לשמים ושוכח לדקות ספורות את תלאות היומיום.

אלא שעשיית הצרכים לתוך הלגונה הייתה אסורה בפקודה, מטעמי בטיחות בעיקר. האמת ניתנת להיאמר כי הבינותי הבן היטב את פשר האיסור הזה. תוך זמן קצר, לאחר שתיים-שלוש פעמים שעשיתי שימוש במזח העץ, הבחנתי שכל אימת שאני כורע מעל החור ומתרכז בענייני השוטפים, חלה פחיתה מסוימת בערנותי ודריכותי. ובאמת, מה הפלא? הרי צריך הבן אדם להיות מאבן כדי שיישאר ערני ודרוך בנסיבות אלה. הכיצד יכולות אוזניך להיות כרויות לקול "היציאות" כאשר השמש זורחת מעל, המים התכולים מכים אדוות קלות, מכנסיך משולשלים מטה וכל הווייתך מתמזגת עם הבריאה?!

שוכני המזח לא השלימו עם הפקודה ה"לא אנושית", כדבריהם, וגם המפקדים נטו להעלים עין מאי חילוי ההוראה, שנעשה במפגיע ולעין השמש. החלופה של הזדקקות לצרכים האינטימיים ב"בית שימוש כימי" בתוך הבונקר עצמו, הייתה בלתי נסבלת לחלוטין. המתקן המסליד היה עשוי מכל פלסטיק שחור וגדול שחלקו העליון מעוצב כמעין אסלה, ועליה מושב ומכסה. בתחתית המכל רבצה לה כמות גדולה של "סודה קאוסטיק" בריכוז גבוה, שהייתה אמורה לאכל באופן סופי ומוחלט, כולל הריח, את שאריות מערכת העיכול של האנשים. הפעמים הבודדות שבהן נאלץ הייתי

לעשות שימוש במתקן המגושם וחסר החן הלזה, גרמו לי להרגיש עירום ועריה. למרות שהמתקן היה ממוקם בשוליו של חרך הירי ולא היה קשר עין בין המשתמש בו לבין הנוכחים בבונקר גופו, בלתי אפשרי היה ליהנות מהפרטיות והאינטימיות הנדרשות במצבים אלה. לא יכולת שלא להסב את תשומת לבם של הנוכחים לפעילות שאתה עומד לבצע - רעשי הטיפוס על המתקן, צליל אבזם החגורה הנפתח, רשרוש המכנסים המשולשלות מטה - ומיד אחריהן האנחות שאינך מצליח לכבוש ברגע האמת, וכמובן קול המפגש העליז של המטען המשולח מטה עם הנוזל המאכל שבתחתית המכל. קול הפכפוך והשקשוק הזה, שהיה חזק מהרגיל עקב עומקו של המכל, נשמע היטב על ידי היושבים בבונקר וגרר אחריו תדיר הערות מחוכמות כמו גם "קריאות עידוד". באותן פעמים שהמציאות כפתה עליי את השימוש במתקן המבייש והמשפיל הזה, הרגשתי כאילו עושה אני את צרכיי בפרהסיה. ולא רק זאת, מצאתי את עצמי דואג האם המרחק בין אחוריי החשופים והנתר המאכל האורב בתחתית המכל, גדול דיו. בכל עת ש"התוצרת" המשולחת מטה הייתה פוגשת ב"פלופ" קולני את הנוזל המאיים שבמכל, היו פניי מתעוותים בתחושה שהנה יפגשו הנתזים העולים מיוון המצולה של המתקן הארור בעור אחוריי הרגיש, ויצרבו בו את מכוותם. בנסיבות שכאלו, אך פלא היה זה שאותם "נקבים נקבים חלולים חלולים", ששומה על כל יהודי לברך עליהם בכל בוקר, הצליחו בכלל למלא את ייעודם.

השימוש המועט ביותר שנעשה במתקן הזה העיד שלא הייתי היחיד שחש כך. שוכני המזח דחו את עשיית הצרכים בלגונה לשעות הערב השקטות יותר, ולעתים אף שמו נפשם בכפם ובעת שנשמעה שריקת האזהרה לא שעו אליה והמשיכו לעשות במלאכת הקודש ובלבד שלא יזדקקו ל"כימי", כפי שקראנו לו. השימוש בשירותים הכימיים נדחק למקרים בהם נזקקנו לצרכינו באופן נואש ושאינו ניתן לדחייה, ורק התופת השואגת מעלינו מונעת את היציאה החוצה שכמוה כהתאבדות.

התכופפתי קלות מעבר לקצה המזח, שלחתי יד לתוך המים והנעתי אותה אנה ואנה בתנועות חיפוש. כמעט מיד מצאו אצבעותיי המפשפשות את "לולאת העודף" של הקו הכפול. התרתי באצבעות זריזות את הלולאה ומשכתי באגד החוטים השחורים השקועים במים. אגד החוטים "גילה התנגדות" לידי המושכת. "סימן מבשר טובות", חשבתי בלבי. אחזתי בחוזקה באלומת החוטים ומשכתי שנית, הפעם בכוח רב יותר. הקו לא נענה למשיכתי ונשאר שקוע בתוך המים. "יופי! הוא תקין!" מלמלתי בסיפוק. למרות שידעתי כי שארית הקו – מהמים אל המרכזיה – שסועה וקרועה בעשרות מקומות, היה כוחו של ההרגל חזק ממני ולפיכך הסתובבתי ומשכתי את הקו גם בכיוון ההפוך – הפונה לעבר המעוז. החוט השחור נשאב בקלות לתוך כפות ידיי המושכות, ובתוך שניות אחוזו אצבעותיי בקצותיו הקרועים והמדולדלים של מה שהיה קו הטלפון למזח. "כמו שחשבתי", הפטרתי בשקט ופניתי לטפל בחלק התקין. חתכתי וישרתי את הגידים המרוסקים, קילפתי את מעטה הפלסטיק השחור וחשפתי את קצותיהם. משנחשפו חוטי הנחושת הבהקים, מוללתי אותם באצבעותיי עד שנשזרו זה בזה והפכו לתיל נוקשה ומחודד שאותו השחלתי לתוך בורגי הקו שבטל-8 שלי. חיככתי את ידיי בהנאה, נשמתי נשימה עמוקה וחוללתי ארוכות בידית. התנגדות המחולל לתנועת ידי סיפרה לי שהקו תקין. "התנגדות לידכם המחוללת, פירושה כי יש בצד השני משהו שקולט את הזרם", שנה באוזנינו שוב ושוב אבישי הסמל בבסיס ההדרכה. "אבל אל תמהרו לעלוז", היה מתרה בנו, "התנגדות חזקה מדי פירושה שהקו 'מקוצר' ואתם מחוללים לעצמכם". הצמדתי את האפרכסת לאוזני והאזנתי בדריכות.

הלו מזח! זה אתם? שמעו אוזניי קול בריטון מחוספס מעט.

זיהיתי בברור את קולו של נחמן הקמב"צ. נחמן היה בעצם קצין קשר ועמד לפני שחרורו מצה"ל, אך אז אירעה תקלה כלשהי לרני קמב"צ הגדוד, והוא סיים את תפקידו במפתיע. כיוון שנחמן היה קצין מוכשר וזכה להערכה רבה מחבריו ובעיקר מהמג"ד עצמו, ביקש ממנו האחרון להישאר כממלא מקום קמב"צ עד שיימצא המחליף לרני. נחמן נענה לבקשתו ונשאר.

נחמן היה בן אחד הקיבוצים בגליל המערבי, ולימים עתיד הייתי לפגוש אותו בשדות הכותנה, אך עתה שמחתי מאוד לשמוע את קולו.

חיובי מקדח, זה אנחנו המזח, עניתי.

ועם מי יש לי הכבוד לדבר, שמזהה בקלות את קולי?
זהבון.

זהבון שלנו או של האח הגדול במזרח?

של האח הגדול במזרח, עניתי תוך שאני מחייך חיוך גדול וחושב עד כמה גדול כוחו של הרגל. לא הייתה כל סיבה שלא נדבר חופשי-חופשי מבלי להזדקק לקודים - כאשר אתה מדבר בטלפון קווי, אין כל איסור להזדהות בשמך ולנקוב בשם יחידתך. למרות זאת אמר נחמן "האח הגדול במזרח", שהיה הכינוי המקובל למפקדת האוגדה ברשת הקשר הגזרתית.

נחמן ידוע היה באמרות הכנף שלו. כיוון שהיה קצין קשר בהכשרתו, לא הייתה שפתו עילגת וכבדה כשל מרבית הקצינים הצעירים בגדוד. בניגוד להם, שלא אחת היו מסתבכים בדבריהם בעת שדיווחו או פקדו על דבר זה או אחר, היה דיבורו של נחמן ברשת קולח, שוטף וסמכותי. נחמן נהג לעתים מזומנות לבצע בעצמו את "הקמת הקשר" השגרתית עם המעוזים, בייחוד בשעות הקטנות של הלילה, שעות שבהן נוטים הכול לרפיון מסוים.

אוורסט כאן ברדלס, איך אני נשמע עבור! היה קורא פעם אחר פעם למעוז הצפוני בגזרה.

כאן אוורסט, נשמע היטב עבור! היה עונה לאחר שהות ארוכה קול בהול ומתנצל.

אם נשמע היטב למה לא עונה בזמן?! היה נחמן מנחית מהלומה מכוונת ומדויקת על הקשר המבוהל, ואני שהייתי מקשיב בחיוך מבודח לשיחה המרתקת, נדתי בראשי לחיימון ש"נתפס על חם" בקלקלתו.

אלא שלא הייתה בכך כל הפתעה - חיימון מעולם לא ענה בזמן! זכרתי אותו היטב עוד מקורס האלחוטנים בבסיס ההדרכה החילי. הבחור היה

"אסטרונואוט" אמתי ובעל "הצתה מאוחרת". שניות ארוכות היו חולפות להן עד שהייתה חודרת למוחו הקודח ההכרה שקוראים לו! וגם אז, אף פעם לא היה עונה לעניין. חיימון התקשה להפנים את השיטה הקובעת כי לכל תחנה ברשת הקשר יש "אות קריאה", ולפיכך אין הוא רשאי להזדהות בשמו הפרטי כאשר הוא עונה. גם את התיבה "רות" שפירושה: "קלטתי והבנתי", לא הסכים חיימון לאמץ לחיקו. כפי הנראה לא אהב את השם רות, ותחת זאת נהג לעשות שימוש בשם אחר שהיה קרוב יותר ללב. הקמת קשר עם חיימון נשמעה בדרך כלל כך:

"נשר כאן פשוש, עבור!"

"פשוש כאן חיימון, רחל עבור!"

צ'יקו, המדריך הנחמד והסבלני בקורס האלחוטנים, היה מעיר לו בפעם האלף: "לא רחל, חיימון, רות!"

אך ללא הועיל. חיימון היה מחייך את חיוכו המבויש והנלבב, מניף את ידו מעבר לכתפו בתנועה המקפלת בתוכה את כל הבזו ושאת הנפש שהוא רוחש להבלים הללו, ואומר: "רותי? רחל? 'כפת לי!' בכך היה קובע כי ככל שהדבר נוגע לו, השיחה המיותרת והמשעממת הזאת הסתיימה, וסותם את הגולל על כל שביב של רצון שעוד נותר במישהו לאלפו בינה. אי אפשר היה לכעוס עליו, והמדריכים בקורס הסכימו עם משוגותיו ועברו עליהן לסדר היום. אך כאן, בתעלה, לא היה מקום לקשר מבולבל ומנומנם, וחיימון ספג נזיפות על ימין ועל שמאל.

"מה קורה אצלכם?" שאל נחמן.

"אתה לא רוצה לחכות שאסיים את התיקונים ותקבל דיווח ישירות מפטר?"

"ספר לי מה קורה, ואז אדע אם כדאי לחכות שתסיים".

החיוך שוב עלה על שפתיי – אי אפשר "לעבוד" על קצין קשר.

"הכול הרוס", אמרתי, "חטפנו שטוזה רצינית. שני פצועים – אחד קל, אחד

בינוני – אבל את זה אתה כבר יודע, כי דווחתי לך ב'ברדלס'. התעלות הרוסות

לחלוטין וכל הקווים גמורים. אתה יכול למסור בשמי לרב-סרן המנופח ממפקדת קצין הנדסה ראשי, שההמצאה הגאונית שלהם שווה לתחת. וחויץ מזה אנחנו לא מסתדרים בלי 'מפזרות כבלים'. פטר הבטיח לדבר עם הסמג"ד, אבל אתה יודע איך זה. אז בחייך, תעשה משהו בנדון". נחמן הבטיח לנסות ונפרד ממני לשלום.

הנחתי את הגל-11 על האדמה ושחררתי את קצה החוט שהיה קשור לדופן הגל. חיפשתי ומצאתי בזנ"ט שנותר זקוף, וקשרתי אליו את החוט תוך שאני מקפיד להשאיר עודף נכבד. אז חשפתי את קצות הגידים, חיברתי אותם לאלה היוצאים מהמים וליפפתי סרט בידוד סביב כל גיד בנפרד. משסיימתי ללפף, נטלתי את החוט וקיפלתי וקשרתי אותו בעניבת לולאה סביב החיבור. רק שלושה חודשים חלפו מאז הסתיים לו קורס האלחוטנים בבסיס ההדרכה החילי, אך ההרגלים והכלים שרכשתי שם היו עדיין טריים ורעננים בזיכרוני.

היטב זכרתי את דבריו המפורשים של אבישי, סמל המחלקה: "המחבר שעשיתם לא יחזיק מעמד כאשר יופעל לחץ על הקו. אם תיתקל בו רגל, היא תנתק אותו בקלות, ולפיכך עליכם להגן עליו בעזרת לולאה. כאשר ייתקל מכשול כלשהו בחוט וימשוך אותו - תתהדק הלולאה סביב עצמה ו'תספוג' את המשיכה". הואיל והוכשרתי להיות אלחוטן, הרי שהדגש בקורס הושם על קשר רדיו אלחוטי. סלילת קווים וגלילתם חזרה, כמו גם הטיפול בטלפונים ומרכזיות, נלמדו על קצה המזלג ולהשכלה כללית בלבד. ב"תרגיל הגדול" לא נצרכתי כלל לעשות שימוש בידעוטי בתחום קשר קווי. חוליות קוונים מאומנות ומקצועיות טיפלו בזריזות ובמיומנות במערך הטלפוני הסבוכ של מפקדת האוגדה. אך כאן, במעוז, דווקא השמירה על הקשר הקווי היוותה את מרבית עבודתי. בימים הראשונים התקוממתי נואשות כנגד התואר "קשר" שהדביקו לי. "אני אלחוטן", חזרתי ותיקנתי שוב ושוב את שוכני המזח. תוך זמן קצר חדלתי מכך, אם משום שהבינתי כי חבל על המאמץ ואם בגלל שהתחלתי להכיר בכך, שהמילה "קשר"

מתארת טוב יותר את תפקידי. האנשים במעוז לא הטרידו את עצמם בשאלת ההבדל בין "חוט לאלחוט". קשר זה קשר! לאיש לא היה אכפת כהוא זה כאשר הוא מתקשר למאן דהוא, האם עוברות מילותיו באוויר על גלי האתר או בתיל נחושת, העיקר שיגיעו לתעודתן במהירות ובבהירות. כאן במזח הייתי הכול! אלחוטן, קוון, מרכזן וטכנאי גנרטורים. יתרה מזאת! לא פעם נתבקשנו עמוס ואני לטפל בבעיות תאורה, או לסייע בהפעלתם של "האמצעים המיוחדים" שהמזח היה משופע בהם. כל מכשיר שהיה בו תקע או דלקה בו נורית, כל מתקן בעל מתג או פקד הפעלה שחובר לו חוט והוזן בסוללות, צורף באופן טבעי לתחומי אחריותם של הקשרים. "אתה יכול לתקן לי את המכשיר?" היה מבקש אחד החיילים.

"אבל אני קשר! לא חשמלאי!" הייתי מתקומם.

"נכון! אבל אתה הכי קרוב שיש, ואין מישהו אחר", הייתה התשובה. להפתעתי הרבה גיליתי כי יש משהו בדברי האנשים, וש"הכי קרוב שיש" מספיק לפעמים. למדתי זאת כאשר הייתי מפשפש פעם ועוד פעם בקריבהם של המכשירים המושבתים שהובאו אל עמוס ואליי על ידי שוכני המזח חדשות לבקרים. בפעם הראשונה היה זה אחד מהאמצעים הרבים לראיית לילה, שגדשו לעייפה את חרכי הירי בבונקרים. לפעמים נדמה היה לי כי המזח משמש שפן ניסיונות לכל המצאה של מאן דהוא שקרמה עור וגידים. חרך הירי בבונקר הפיקוד היה מלא על גדותיו ב"מאירים", "יורים" ו"מתפוצצים" למיניהם. "אתה צודק מאה אחוז", אמר לי פטר כשהפניתי את תשומת לבו לשפע הטכנולוגי הגודש את הבונקר, "המזח אכן משמש שפן ניסיונות וטבעי שכך, שהרי אנחנו בחזית, לא?!" מכל מקום, המכשיר שהובא אליי לא עבד, ואני החלטתי "לעבור" עליו בדיוק כפי שלמדתי בקורס: ראשית לבדוק את מקור הזרם, אחר כך את המגעים, ולבסוף מתגים וכפתורים. להפתעתי וגם לשמחתי פעלה השיטה להפליא. בחינה מדוקדקת של המכשיר הראתה כי הבעיה נעוצה בחוסר מגע עם הדקי הסוללה שהפעילה את המכשיר. על ידי כיפוף קל של המגעים בסוללה

עלה בידי להחזירו למצב עבודה. בפעם השנייה הביא לי פלגי "אבטיח" שלא נדרך. מבט אחד הספיק לי כדי להבחין כי הנתיך שרוף. באמצעות חתיכת נייר כסף מחפיסת סיגריות - טריק קטן ופשוט שלימד אותי אורי, סמל האלחוטנים בגדוד - הצלחתי לחדש את המגע. להפתעתי מצאתי כי באמת יש איזשהו מכנה משותף לכל "החשמלים האלה" - כפי שנהג ציון, נהג הזחל"מ, לכנות כל דבר שהפעלתו הייתה מורכבת יותר מבדיקת שמן ודלק - איזה חוט שני חיבר בין כל אותם מכשירים ששקעים, מתגים ונוריות שימשו בהם בערבוביה. אלא שעבודתי כקשר/חשמלאי/מכונאי ורק השד יודע מה עוד, לא הוגבלה רק ליושביו המזח.

"אין לי חשמל בג'יפ", אמר לי יום אחד המג"ד שבא לביקור, "תבדוק מה אתה יכול לעשות, כי הג'יפ לא מניע ואף מכשיר לא עובד". נוריות הביקורת דלקו בלוח המחוונים של הג'יפ, אך לא דלקו במכשירי הקשר. גם הפעם החלטתי לעבוד לפי הספר. בדקתי את היציאה מהמצברים, והיא נראתה לי תקינה. ואז נזכרתי בקופסת הנתיכים הראשית. ידעתי היכן היא נמצאת בזחל"מ וגם בקומנדקר מהתרגילים בהם השתתפתי, אך לא ידעתי את מיקומה בג'יפ. אבל אם הולכים לפי הספר היא חייבת להיות מיד אחרי המצבר, וכך אכן היה. מצאתי את קופסת הנתיכים מאחורי מושב הנהג, פתחתי את שני בורגי הפרפר וראיתי מיד כי הנתיך 75 אמפר - הנתיך הראשי בתיבת החשמל של הג'יפ - שרוף. לא היה לי נתיך רזרבי ולכן עשיתי חיבור מאולתר מכבל פירוטכני של ההנדסה, ובאחת התעורר הג'יפ לחיים. "זה רק עד שתגיעו לגדוד", אמרתי למג"ד שלא הסתיר את הערכתו למעשה הקסמים שלי. הצלחתי המרשימה עם המג"ד עשתה לה כנפיים, והעלתה את קרני מעלה מעלה. "הגידי הזה ממש שד, קשר עשר", היו החברה אומרים זה לזה, ועמוס ואנוכי היינו מחייכים וקורצים האחד לשני בידענות של מביני דבר.

פעם אחר פעם התברר לי כי נדנודם של המדריכים בקורס האלחוטנים לא היה לחינם. פעם אחר פעם הצלחתי לתקן את התקלות במהירות

ובאלגנטיות רק מפני שביצעתי בדייקנות את התורה שלמדתי בקורס. בהדרגה החילותי רוכש הערכה ותודה לצוות בבסיס ההדרכה. "בכל תקלה גורפת הכוללת יותר ממכשיר קשר אחד ברכב, תבדקו קודם כל את הנתיך 75 אמפר", שיננו באוזנינו השכם והערב אבישי הסמל וצ'יקו וצדוק המדריכים. תוך זמן קצר הפך ה"נתיך 75 אמפר" למטבע לשון בפי החניכים בקורס, ועשינו בו שימוש כל אימת שדבר מה השתבש או לא נעשה כשורה, גם כשכל קשר בינו ובין הנתיך דנן היה מקרי בהחלט.

"אני לא מבין למה אני לא מצליח לסגור את הקיטבג המזורגג הזה!"

"תבדוק את הנתיך 75 אמפר!"

"אני לא מצליח לתפוס את הבית, כל הזמן תפוס שם!"

"בטח הנתיך 75 אמפר בבית שלך שרוף".

וכיוצא באלה חרצולים.

נטלתי בידי את הגל והחילותי לסלול את הקו לעבר בונקר הפיקוד. התקדמתי במהירות בתוך הקטעים העבירים בתעלה, שלא נסתמו על ידי דפנות הפח שקרסו פנימה תחת מטחי הפגזים. כאשר הייתי נתקל במחסום, הייתי עוקף אותו משמאל או מימין, בהתאם לתוואי השטח. הסלילה ארכה למעלה מהצפוי. התעלה הייתה הרוסה לחלוטין, ואני התקשיתי למצוא תוואי הולם להניח בו את הקו.

"יש כאן יותר 'אין תעלה' מאשר תעלה", הפטרתי בשפתיים קפוצות. "רק אלוהים יודע למה אני מתאמץ כל כך", הוספתי למלמל ביני לבין עצמי. "מחר יתחילו שלומיק והחברה שלו לעבוד על התעלה. ה'לומים' ומגזרי הפח לא ייטיבו עם החוטים השחורים והרכים ויעשו שמות בכל עבודת התיקון שכה טרחתי עליה". נאנחתי אנחה כבדה ועשיתי בריצה את הקטע האחרון עד לפתח הבונקר. השעה הייתה כבר שעת אחר צהריים מאוחרת, ועוד מעט קט ייכנס המעוז לשגרת לילה. אין מסתובבים בלילה שלא לצורך.

משהגעתי לפתח הבונקר השחלתי את החוט בחריץ מתחת למדרגה הראשונה בשורת המדרגות היורדות פנימה, וליפתי "שמינייה" נדיבה סביב שתי היתדות התקועות בגומה שלידה. אז משכתי את הקו פנימה, תוך שאני מקפיד להיצמד לצדה הדרומי של מנהרת הכניסה, ולהשחיל את החוט בין הפח הגלי והבזנ"טים התומכים בו.

כל הקווים הפנימיים – מבונקר הפיקוד לבונקרים הנוספים ולעמדות התצפית – נכנסו למנהרת הכניסה מצדה הצפוני. רק הקו לגדוד נכנס מהצד הדרומי. ההפרדה בין הקווים הפנימיים לקו החוץ הייתה חיונית ביותר, באשר הקטע החיצוני של מנהרת הכניסה, לפני העיקול הראשון, לא היה בטוח לחלוטין מפגיעה. לעתים קרובות, בעיקר בהפגזה כבדה כזו האחרונה, הייתה הכניסה סופגת רסיסים תועים למכביר, כמו גם את הדף הפגזים עצמם שנחתו בסמוך לפתח. עמוס ואנוכי היינו מוצאים אז בליל חוטים מרוסק וקרוע, והיה עלינו לטרוח טרחה מרובה במיון הקרעים והתאמתם. עד שעלה בידנו למצוא את הקו לגדוד ולחדש את הקשר החיוני לחמ"ל היה חולף זמן יקר. עתה, משהופרדו הקווים, נעשה העסק פשוט קל ומהיר.

משסיימתי להשחיל את החוט לשביעות רצוני, חיברתי את קצהו ל"לוח החיבורים" שנמצא מעבר לעיקול הראשון. מקטע זה ואילך, היה הבונקר מוגן לחלוטין. לוח החיבורים שנקרא "פרימוס" בעגה המקצועית, לא היה אלא לוח עץ ובו 22 זוגות של "בורגי קו" שלתוכם הושחלו קצות החוטים. ליד כל זוג הקפדנו להדביק פיסת סרט דביק ועליה שם המנוי. ה"פרימוס" היה מתקן פשוט ונוח, וההתחברות אליו הייתה קלה לאין ערוך מההתחברות למרכזייה עצמה. ממנו יצאו הקווים, שעל כל אחד מהם שם המנוי שלו, באלומה מסודרת אל המרכזייה בארון הקשר.

"יש קשר לגדוד", אמרתי לפטר כשאני מנגב את הזיעה ממצחי. "דיברתי עם נחמן מהמים, אבל הבטחתי לו שאתה תתקשר איתו בעצמך ברגע שאסיים. חוץ מזה אין קשר קווי לאף בונקר או עמדה. אם אתה מאשר, אנסה לתקן לפחות את הקו לטנקים בשער הדרומי".

"שלילי חזק!" אמר פטר. "לכולם יש מ"ק-25 בעמדות ובכל בונקר יש מ"ק-6. עד הבוקר לא יקרה שום אסון אם לא יוכלו לפטפט. אני לא רוצה שתסתובב לי בחושך עם פנס, כך שכל מצרי יוכל לראות אותך מקילומטר. הכול יכול לחכות לבוקר".

שמחתי לשמוע את פטר אומר זאת, כיוון שהסכמתי עמו בכל לבי. הכניסות והיציאות האינסופיות מהתעלות ההרוסות התישו אותי כליל. החזרתי את שאריות הגל למחסן הצידוד בדרך הירי והנחתי את הטלפון במקומו, מתחת לארון הקשר. אחר כך הסרתי את השכפץ וניגבתי את גופי המיוזע במגבת. "הגיע הזמן להתרחץ", אמרתי ספק לעצמי ספק לעמוס.

"כן! ללא ספק!" אמר עמוס בחיוך כשהוא מעקם את אפו. "מחר על הבוקר, כשתיגמר המשמרת שלי, נבקש ממושיק לשבת ליד הקשר ונתלבש יחד על הקווים. אחר כך, אם יהיה עדיין שקט, נרביץ מקלחת, ואל תעשה לי פרצופים כי גם אתה לא בדיוק מריח כמו הלנה רובינשטיין". עמוס חיך אליי את חיוכו צחור השיניים והנהן בהסכמה. לצערי, לא שעו המצרים לבקשתנו ועניין המקלחת נשאר בגדר משאלת לב.

פרק 7

השבועות חלפו להם בזה אחר זה, ואני הסכנתי זה מכבר עם שגרת המעוז הפתלתולה והמסוכנת. דומה היה כאילו מעולם לא הייתי במקום אחר. אכלתי "הקמות קשר" לארוחת הבוקר, נשמתי קווי טלפון לעת הצהריים, והשכמ והערב במשך שעות ארוכות האזנתי לקונצרט שאון התותחים על נגינתם הרועמת. שמיעתי התחדדה להפליא, ולמדתי להבחין בין קול יציאת פגז שטוח מסלול ובין המיית היציאה של המרגמה 120 מ"מ, שנשמע כקול חליצת פקק מבקבוק. תנועתי בתוך תעלות הקשר והבונקרים הפכה קלילה ובוטחת. סיגלתי לעצמי הליכה שפופה ומכונסת, ופסיעותיי הפכו קטנות ומהירות. אין מקום לצעד רחב ומהוסס כאשר להט הפגז המתהפך מונף תדיר מעל ראשך.

כמו החולדה או הירבוע, החומקים להם בזריזות לתוך מחילתם מאימת הנץ או הבז העטים על טרפם בצלילה חדה שמוטת כנפיים, כך אף אנו חומקים היינו כצל לתוך מעבה האדמה כל אימת שהקליעים הלוהטים עטו עלינו בשריקה חדה להאבידנו. במרוצת הימים השתנתה שגרת החיים במזח לבלי הכר. המעוז הפך ליעד מועדף על שכנינו מעבר למים ולחוד החנית במלחמתם ב"ציונים הכובשים". שוב לא יכולנו להסתובב בחצר כשהקסדה תלויה ברצועה על ידנו

והשכפץ מוטל על הכתף ברישול אגבי. שוב לא יכולנו להישען על שקי החול של עמדת התצפית הפונה לעבר פורט-איברהים הרחוקה ולגלגל שיחה בטלה עם התצפיתן, תוך שאנו לוגמים בניחותא משקית השוקו או יונקים בשקיקה סיגריה ריחנית. תדירות ההפגזות ועוצמתן גברה לאין שיעור. פגזי תותחים מכל סוג וגודל – שטוחי ותלולי מסלול – ניחתו על המעוז במשך שעות ארוכות. פצצות מרגמה מכל קוטר – החל ב-60 מ"מ שאין שומעים את יציאתן וכלה ב-160 מ"מ, שהן אטיות במעופן ולפיכך מותירות לך כמעט דקה תמימה למלט את נפשך – כתשו את מגן הבטונדות מרבית שעות היום, וכל היוצא שם את נפשו בכפו. גם כניסת "רכב רך" בשערי המזח פסקה לחלוטין. כל מטר בדרך העפר הכבושה – מ"הצומת הקטנה" ועד לשער המזח הדרומי – היה מטווח ע"י תותחי המצרים ממול בדייקנות קטלנית. משאית מֶק ענקית ששכבה הפוכה בצד הדרך כמו איזה חרק ענקי ומובס, ושאריות צבע כתום מבצבצות מבין שרידיה המפויחים, היוותה עדות אילמת לשינוי הגדול שהתחולל ב"סדרי הכניסה". משאית האספקה חדלה לפקוד את המזח כדרכה מדי יום ביומו, ותחתיה החל לתפקד טנק שרמן ישן שהוסב ושופץ לצורך פינוי נפגעים וסופח למזח על צוותו, ושהיה נוסע מדי יום ל"צומת הגדולה" המרוחקת מספר קילומטרים מהמעוז. שם, מחוץ לטווח התותחים, היה פוגש את משאית האספקה ומערה אל בטנו המשוריינת אספקה לסוגיה השונים. בכל יום ב' בשבוע היה מסיע אל הצומת חיילים שהגיע מועד יציאתם לחופשה ומחזיר למזח את השבים ממנה. גם האנשים במזח התחלפו: שמשון מפקד המעוז סיים את שלושת חודשי התנדבותו "כנמר" [כינוי לקציני מילואים שהתנדבו לשרת כמפקדי מעוז] וחזר לקיבוצו בגליל התחתון, אמנוני המשופם שב למושב בשרון וגרינוולד הרס"ר חזר לנהל את סניף "אגד" בעפולה. המזח הפך, שלא בטובתו, ל"מעוז הדגל" של הגזרה. המפקדים הטובים ביותר נשלחו לפקד עליו, ופלוגות החי"ר המצטיינות איישו אותו תדיר. כמובן אין לשכוח את מחלקת ההנדסה שעסקה בשיקום וביצור הסוללות שניזוקו בהפגזות הקשות מדי יום ביומו, ושוכנה בבונקר החמישי, תואם בונקר הפיקוד.

מפקד המעוז מזה מספר שבועות היה חיים, המכונה פטר. לשאלה הנצחית מניין לו הכינוי המוזר, נהג להשיב בחיוך: "כנראה בגלל שאני גדול", תיאור שהתאים לו ולו בגין קומתו הגבוהה. גיל פיקד על מחלקת הטנקים, שלומיק על מחלקת ההנדסה ואיתמר המ"פ מגדוד 50 פיקד על חיילי החי"ר ואף היה סגן מפקד המעוז. וכמובן, אסור לשכוח את מושיק הקת"ק הנצחי שנקרא "אדרת" ברשת הקשר.

הבית בצפון הרחוק שוב לא היה בלתי אם זיכרון מעורפל, משהו עמום ובלתי מוחשי. אי שם, הרחק בירכתי צפון, שוקקים להם חיים אחרים, צבעים עזים וריחות משכרים כובשים שם את חושיך. לא אפרוריות הסוללות ושחור הפיח שמותירים הפגזים המתפוצצים, כי אם ירק דשא, ניחוחות חציר ופריחת הדורים; לא שריקת פצצות המרגמה וקול נפץ הפגזים, אלא קולות ילדים וציוץ ציפורים.

שישה שבועות תמימים חלפו להם מאז נחתי במזח, וצל צלה של חופשה טרם נראה באופק. רצף האירועים ותדירותם לא הותירו לי זמן רב להתגעגע, אך גם שחקו מאוד את יכולת העמידה שלי – מעודי לא נעדרתי מהבית יותר משלושה שבועות. האמת היא שלא היה לי כל כך על מה ואל מי להתגעגע. חברה לא הייתה לי אז, ונער בן למעלה משמונה עשרה אינו נתקף געגועים לאביו ואמו כדרדק בכיין וזב חוטם. אבל יחד עם זאת ואף על פי כן החלו תוקפים אותי הגעגועים. כנראה שבלתי אפשרי לעמוד על טיבם של געגועים הביתה או לפרוט אותם לפרוטות. "למה אתה כל כך מתגעגע, אם אין לך חברה?" שואלים אותך חבריך, ואינך יכול שלא להבחין בקורטוב של תמיהה ואולי אף זלזול בטון דיבורם. אתה שואף מלוא ריאותיך אוויר ומנסה לענות, אך המילים לועות בגרונך ואין אתה מצליח לתרגם את מחשבותיך לכלל דיבור מובן. משך מספר שניות אתה נאלם כדג מול חבריך הבוטשים בנעליהם ברצפה הכבושה, בעוד רמז של לעג למשבתך מתחיל לטפס להם בזווית הפה. ואז לפתע פתאום, כאילו במטה קסם, מסתדרות המחשבות בראשך. פתאום הכול ברור וקיים. אחד-אחד סדורים הטיעונים

בראשך, סדורים ונכונים לשליפה כגרגרי תירס בשלים המוכנים לאכילה: "מה הקשר לחברה?" אתה אומר בביטול, "הבית הוא כל מה שאתה! ואתה מתגעגע אליו וזהו. אי אפשר לתאר זאת בכמה מילים. אתה מתגעגע לכביש הכניסה, לשדרת הברושים, לקרקור העופות בלול, לריח המיוחד והיחיד שאין כמותו באף יישוב אחר זולת ביתך. אתה מתגעגע לדשא הגדול, לשיח הבוגנוויליה שליד בית הורייך, לצחוק הילדים ולכל הדמויות והפרצופים הסובבים בחצר. אתה מתגעגע לכל הבלגן הזה, היחיד במינו, של קולות, ריחות וצבעים. אתה מתגעגע הביתה". ואז אתה משתק ומרכין את ראשך במבוכה כלשהי. חברייך, שבזמן ה"נאום" שנשאת החליפו את המבט המזלזל במבט משתאה, עצוב משהו ומבין, שותקים אף הם, עד שאחד מהם, לאו דווקא המקורב אליך ביותר, שולח את ידו אל ראשך במעין לטיפה אבהית האומרת: "אנחנו מבינים! היטב אנחנו מבינים. ואין צורך במילים נוספות, באשר מילים היוצאות מהלב נכנסות אל הלב".

מכל מקום, חלף לו יום ועוד יום וכל פניוטיי ובקשוטיי לקצין הקשר הגדודי לא נשאו פרי. לא הגיע מחליף – אתה לא יוצא לחופשה, נקודה! ואין זה משנה מה תפקידך – מפקד, קשר או לוחם. כאשר מדובר בלוחמים, ניתן לעתים לעשות פשרה כזאת או אחרת ולאפשר את יציאת החייל היום, אם גלוי וברור שמחליפו יגיע מחר. לגבי מפקדים ואנשי מקצוע כמו נהג זחל"מ או קשר – אין הנחות! אין מחליף אז לא יוצאים! הכלל קשוח ואינו ניתן לכיפוף.

השהות הארוכה ללא חופשה החלה לתת בי את אותותיה, והפכתי נרגז ונרגן. ואם תאמרו שאין בכך כל חדש באשר תמיד אני כזה, לא אזים את דיבורכם, אך אם ניתן לחיות בדלת אמותיי עם נרגנותי הרגילה, הרי שנרגנותי הנוכחית הפכה לבלתי נסבלת ממש. החילותי מאבד את הריכוז, ובקיעים וסדקים החלו מתגלים בעבודתי: פרח מזיכרוני שעליי למלא דלק בדגנרטור, כך שלפתע פתאום לקראת הדמדומים הוטל המזח לתוך עלטה; שכחתי ללפף סרט בידוד על הקווים שתקנתי וגרמתי לעמוס – שיצא לתקן את המעוות – לעבודה מיותרת; אך

הגרוע והמסוכן מכול היה שחדלתי להיות קשוב להתרעות על "יציאות". לא אחת ולא שתיים שמעתי את גערתו של עמוס או של אחד הלוחמים: "גידי, יציאה! למה אתה לא רץ לבונקר?!"

"מסוכן לתת לגידי לצאת החוצה", שמעתי את עמוס אומר לפטר, לאחר שלא שעיתי לקריאתו להיכנס לבונקר בעת "יציאה" ונשארתי עומד בחוץ כגולם, ורק בנס לא נפגעתי מרסיסי הפגז שנחת כמה עשרות מטרים ממני. "אם לא תעשה משהו בקשר לחופשה שלו, עוד יקרה לו אסון". פטר הבטיח לטפל בעניין, ועוד באותו הערב דיבר בנושא עם ישראל הסמג"ד.

"מחר בבוקר יהיה לך מחליף", בישר לי פטר בעת שחזרתי מעמדת התצפית של בונקר 3, שם החלפתי סוללות לטל-8, "ומכיוון שחיכית לחופשה זמן רב, תצא לשמונה ימים ולא לשבוע כפי שמקובל".

באותו לילה התקשיתי להירדם. שוב ושוב ארזתי את תרמיל השירות, המכונה תד"ל, וניקיתי היטב את ה"עוזי" שלי. נכון, הנשק שקיבלתי בגדוד הקשר היה רומ"ט, אך יום אחד בעת שעשיתי סדר בציוד הקשר שבחרך הירי, התגלה לי במפתיע, נעוץ לו בין קשת הבונקר ואחד מארגזי התחמושת, תת-מקלע עוזי, ולא סתם עוזי אלא כזה עם קת מתקפלת! עוזי בעל קת מתקפלת היה יקר המציאות ונחלתם של קצינים בלבד או של לוחמים ביחידות מובחרות. איש לא טען לבעלות על התמ"ק המיותם, ופטר הסכים שאשמור אותו ברשותי כל עוד אני משרת במזח. לפתע עלו באוזני דבריו של בועז – סמל המחלקה בטירונות – בעת שסיפרתי לו כי הבדיקות הרפואיות שעברתי העלו כי יש "להוריד לי פרופיל": "אתה יודע שיותר לא תהיה קרבי". "צחוק הגורל", חשבתי בלבי, "אני שחדלתי להיות קרבי, לפחות על פי הפרוטוקול, משרת בחזית הלחימה של צה"ל ונחשף לאש אויב הרבה לפני כל 'חבריי הקרביים' שרובם משרתים כמ"כים בבסיסי ההדרכה של הנח"ל".

"המחליף שלך יגיע ל'צומת הגדולה' במשאית האספקה בשעה עשר בערך", אמר לי פטר. "תצא עם הטנק לצומת ותבצע את ההחלפה שם. ואל תשכח לתת למחליף שלך את השכפץ והקסדה, כדי שיחזיר אותם למזח".

על מנת למנוע מעמוס משמרת ארוכה וקשה, לקחתי את המשמרת השנייה שהתחילה בשעה שלוש לפנות בוקר. בשמונה ושלושים בדיוק הערתי את עמוס, ובתשע עליתי לטנק הפינוי שהיה עמוס בג'ריקנים, ארגזי תחמושת ריקים וכביסה מלוכלכת להחלפה.

משאית האספקה הקדימה מעט והגיעה לצומת כרבע שעה לפני השעה המיועדת.

שני חיילים משוכפצים וחגורים ירדו ממנה ופנו לעבר הטנק.

"מי משניכם הוא הקשר המחליף?" שאלתי.

השניים החליפו זה עם זה מבט מלא פליאה. "אף אחד", השיב לי הגבוה שביניהם.

"אני מחליף את זאביק מההנדסה, ואפי, שהוא צנחן כפי שאתה רואה", הוסיף כשהוא מחווה בידו לעבר נעלי הצנחנים האדומות שלרגלי חברו, "הגיע כדי להצטרף למחלקה שלו".

את המשפט האחרון כבר לא שמעתי, כיוון שבאחת חדרה לראשי ההכרה כי שוב נושלתי מחופשתי. לרגע עלה בי רצון עז להמשיך עם המשאית כאילו לא קרה דבר, אך מיד נגוזה מראשי מחשבת העוועים הזאת. פטר נהג בהגינות ואף נתן בי אמון בכך שאפשר לי לצאת מהמזח בטרם ראה את מחליפי מניח את רגליו על אדמת המעוז, כפי שקובעת הפקודה. לא הוא ובטח לא עמוס, שיצטרך לשאת לבדו בעול הקשה, אשמים בזה שיניב – קצין הקשר הגדודי – הבריו לי.

"מה קרה לך?" התנפל עליי עמוס בשאלות, כשראה אותי נכנס לבונקר שרק לפני שעה יצאתי ממנו.

"לא הגיע מחליף", עניתי ביבושת. נכנסתי לדרך הירי, מאותת בכך שאני רוצה במעט פרטיות, השלכתי מעליי את השכפץ, הקסדה והחגור והשתרעתי בנעליי על המיטה התחתונה בפינה הדרומית.

"גידי חזר! לא הגיע לו מחליף!" שמעתי את קולו המדהד של עמוס כשהוא מעדכן את פטר.

עמוס ופטר הניחו לי. גם לו רציתי לחזור ולהשתלב בשגרת המעוז, לא היה הדבר עולה בידי. התחושה המרה כי החופשה שמגיעה לי בדין נגזלת מידי שוב ושוב "הפילה אותי לקרשים". שכבתי לי כך, מיואש ומדוכא, ונים לא נים שמעתי קטעי שיחה בין פטר למישהו בגדוד: "... זה לא יכול להימשך ככה... לא מעניין אותי שהוא... זה עובר כל גבול... אם אתה לא יכול אז יש מישהו מעליך..." עד שלבסוף נרדמתי. עמוס העיר אותי בשעות אחר הצהרים המאוחרות. ברגע הראשון לא הבנתי היכן אני, אך בתוך שניות התעשתי.

"אתה בסדר?" שאל אותי ברוך.

"אני בסדר", עניתי, "צריך לעשות משהו בחוץ?" עמוס חיך. כלל היה נקוט בידינו שאין מעירים את הקשר השני אלא אם כן יש לבצע עבודה בחוץ.

"הקו לתאג"ד מקצר. אתה רוצה ללכת או שאני אצא?"

"לך אתה", אמרתי.

עמוס יצא לטפל בקו לתאג"ד – בונקר 2, ששם ישב הרופא. פטר יצא להחליף כמה מילים עם גיל, מ"מ הטנקים, ומושיק הקת"ק יצא אף הוא לענייניו. בלילה הקודם התקשו לקלוט אותי בגדוד, וגם הסיור טען ששומעים אותנו מקוטע. מחוג ספק הכוח הראה כי המצבר טעון ואין זו בעיית מתח. "או שה'כבל מזין' אנטנה' קרוע או שיש בעיה עם 'כבל בקרת אנטנה'", חשבתי בלבי. האנטנה הייתה ממוקמת מעל הבונקר, הרחק ממכשיר הקשר. שני כבלים, למעלה משלושים מטר אורכם, חיברו את המכשיר לבסיס האנטנה. המרחק הגדול יצר לעתים בעיות בהעברת האותות מהמכשיר לאנטנה. ברוב המקרים הייתה הבעיה בכבל הבקרה – הכבל שמתאם את תדר השידור במכשיר לתדר האנטנה.

הואיל והייתי לבדי וידעתי כי אין להשאיר את המכשירים בלתי מאוישים, שמתי על עצמי שכפץ וקסדה ונטלתי עמי את המ"ק-25 הנייד. האנטנה הייתה בקצה המערבי של הבונקר – ממש מעל חרך הירי. בשעת הדחק, כאשר הבונקר בסכנת קריסה או מכל סיבה אחרת, ניתן היה להשתחל החוצה מחרך הירי, ואני החלטתי לבצע ניסיון "על רטוב".

הוצאתי קודם את המ"ק ואחר כך השחלתי החוצה את ראשי תוך שכיבה על הגב. קמעה-קמעה משכתי את גופי, תוך שאני מסתייע בידיי, וכאשר למעלה ממחציתו בצבצה החוצה, התהפכתי על בטני והשתחלתי החוצה. בסיס האנטנה היתמר לו שני מטרים מהפתח בו יצאתי. לא היה עליי לזחול או להלך שפוף, באשר הסוללה המוגבהת הסתירה אותי מעין המצרים בצדו השני של המפרץ, אך מכוחו של הרגל לא הזדקפתי למלוא קומתי אלא עברתי את המרחק הקטן בהליכה שפופה.

התבוננתי היטב בחיבור הכבלים לבסיס האנטנה ולא הבחנתי בבעיה כלשהי. אחר כך סובבתי את בורר התדרים בבסיס האנטנה – אם הכול תקין, הבורר צריך להשלים סיבוב ולחזור למצבו הקודם שמתאים לתדר במכשיר. הפעם הבורר לא נע ממקומו. ניסיתי פעם נוספת ואחריה עוד אחת אך ללא הועיל, הבורר נשאר תקוע במקומו ולא שעה לניסיונותיי לשנות את המצב. "זהו!" אמרתי לעצמי, "כפי שחשבתי, אין בקרת אנטנה ולפיכך השידור חלש ואינו מגיע ליעדו".

ברגע זה לא היה לי הרבה מה לעשות, שהרי היו שתי אפשרויות: או שהכבל אינו תקין או שבסיס האנטנה אינו תקין. תיאורטית הייתה קיימת גם אפשרות שלישית – שמכשיר הקשר אינו תקין, אך מניסיוני ידעתי כי הסבירות לכך נמוכה ביותר. גם הכבל וגם בסיס האנטנה מצויים היו מחוץ לבונקר וחשופים לפגיעות הפגזים. לא אחת ולא שתיים היה עליי להחליף את זה או את זה, ולעתים אף את שניהם גם יחד. היו לי כבלים ובסיסי אנטנה רזרביים במחסן המאולתר שבחרך הירי, וכל שנותר לי הוא לעשות מעשה ולהחליף את החלק המקולקל באחד תקין.

לקחתי את המ"ק המונח לידי ושבתי לתוך הבונקר – הפעם דרך הכניסה הראשית – כשאני שם פעמיים למחסן המאולתר ו... נאלמתי דום למראה עיניי. בחור צעיר לבוש בג'ינס מהווה וחולצת טריקו לבנה, שערו השחור והחלק עשוי בתספורת קצרה, ישב על המיטה ליד ארון הקשר. על ברכיו נחה לה גיטרה חטובת מותניים, והוא פרט עליה באצבעות רגישות. נשארתי נטוע במקומי

כשאני בווה נכחי כלא מאמין: הג'ינס, הגיטרה, הצלילים הרכים שכמו התרפקו על קירות הבונקר. המזח נמצא אמנם במדבר, אך עד כה לא זכיתי לראות כאן חזיון תעתועים! ללא כל קושי זיהיתי בדמות את הזמר אבי טולדנו, אבי טולדנו של השחפים על המזח כבר עפו מתוך להיטו הגדול "זוהי יפו". "כמה סמלי", חשבת, "האם בגלל השיר שלחו אותו למזח?" הזמר הבחין בכניסתי וחדל מנגינתו. הבטנו זה בזה בשתיקה, תוך שאני חש אי נוחות ואפילו בושה בהופעתי החיצונית – מאובק הייתי ומיוזע, ידיי מרוחות בגריז ומכנסיי קרועים באזור הברכיים.

"ערב טוב!" בירך אותי במאור פנים, אפילו שהשעה הייתה שעת צהרים מאוחרת. "אני שמח לראות שיש כאן מישהו".

"ערב טוב", עניתי בקול ענות חלושה, מתקשה לעכל את המציאות החדשה. כמי שקרוב לשבעה שבועות מבלה את מרבית זמנו בתוך תעלות קשר או במעבה האדמה, התמונה של זמר מנגן בגיטרה נראתה לי סוריאליסטית במקצת. הזמר התבונן בי בשקט בעיניו הכהות, כיצד אני מנסה לשפר במעט את מראי הפרוע.

"אתם גיבורים!" אמר לבסוף בשקט, כמעט בלחישת. אינני יודע מה הרגיש בתוכו פנימה כאשר אמר זאת. אולי הבחין בחוסר הנוחות שלי ובניסיונותי העילגים להיראות כבן אדם, וניסה לומר לי שאין הוא רואה בהופעתי כל פגם באשר גיבור אינו נזקק להופעה מכובדת, ואולי באמת הרגיש כך, אבל אני לא הרגשתי כגיבור כלל וכלל. למען האמת חשתי פליאה ומעט מבוכה מדבריו. גם לא אמרתי תודה. פשוט המשכתי לעמוד ולבהות כמי שאינו מבין מאיפה כל זה נפל עליו. הזמר המשיך להביט בי עוד מספר שניות, ואז הרים את הגיטרה והחל פורט עליה ברגש. צלילים רכים ומלטפים התפזרו מעדנות בחלל הבונקר. באצבעות מיומנות ועדינות הרעיד הזמר ארוכות את המיתרים, כמו מבקש לתת לצלילים זמן להתפשט ולהגיע לכל הפינות והחרכים בחלל הגלילי. לפתע הפכה נגינתו קצבית יותר, והוא החל לשיר בקול צרוד ומתנגן ואולי אף מאנפף משהו, שיר אהבה על האחת והיחידה שאינה מודעת לאוהבה:

רק את היא, רק את היא סודו

של זה ההולך לבדו

לבדו! ורק לך מושיט הוא ידו

מעולם לא שמעתי את השיר הזה קודם לכן. מאוחר יותר יאמר לי הזמר כי איש לא שמע אותו עדיין, וכי זהו שיר חדש שזה עתה הקליט וטרם הושמע מעל גלי האתר. באוזניי, מכל מקום, התנגן השיר כשירת מלאכים. נותרתי עומד בכניסה ליד ארון הקשר תוך שאני מתמכר לשירה המתנגנת. עד היום, בכל פעם שעולה בזיכרוני תמונת הזמר הצעיר היושב על המיטה ופורט על הגיטרה, שבה ועולה בי שאלה שלא שאלתי אז ולכן נותרה עד היום ללא מענה: האם הייתה זאת חזרה לקראת ההופעה בפני יתר החיילים, או שבראותו את הופעתי הבלויה והמרובבת החליט לעשות מעשה ולשיר במיוחד בשבילי. ככל שהפכתי בסוגיה בימים שלאחר מכן, הגעתי למסקנה כי שר במיוחד בשבילי. השיר לא כבש את מצעדי הפזמונים ועורכי התכניות מיעטו להשמיעו ברדיו, אך בלבי הוא נצרב לנצח. בפעמים הספורות שזכיתי לשמוע אותו בימים הבאים, הייתי עוצם את עיניי ומעל לחשכת התהום רואה שוב את הזמר אבי טולדנו יושב על המיטה ושר רק בשבילי.

פרק 8

יומיים לאחר הופעתו הבלתי נשכחת של אבי טולדנו, הגיע לי במפתיע המחליף המיוחל. למרות שעת אחר הצהרים המאוחרת שבה הגיע, החלטתי לא להמתין לבוקר המחרת. ארזתי בחופזה את חפציי ונבלעתי בבטנו של טנק הפינוי. כשהגעתי למפקדת הגדוד שררה כבר חשכה בכול. בניגוד ליום בו הגעתי למזח, הפעם כן שמתי את פעמי אל מחלקת הקשר. יניב קצין הקשר היה עדיין במשרדו. הוא קיבל בחמימות את פניי והתנצל על עגמת הנפש שגרם לי. "יש לך יותר מזל משכל", אמר לי בחיוך. "אתה יכול להישאר לישון אצלנו ולנסות את מזלך בטרמפים מחר בבוקר, אבל בעוד חצי שעה יוצא לארץ טנדר אזורי של עובדי הדואר, ואם תרצה תוכל להצטרף אליהם". אמרתי לו שארצה מאוד, ושאלתי אם אני יכול להשאיר אצלו את השכפץ והקסדה. בשעה שבע בערב יצאתי לדרכי – נוסע יחידי בארגזו של טנדר דודג' כפול קבינה.

התכרבלתי לי במעיל הרוח הדל שלא הצליח למנוע מהרוח העזה להכות בגופי, וניסיתי לחטוף תנומה. בתום שלוש שעות נסיעה הגענו לשק"ם באל-עריש, שלאכזבתם הרבה של עובדי הדואר היה סגור. לי, לעומת זאת, ממש לא היה אכפת אם הוא סגור או פתוח. כל שרציתי הוא להגיע הביתה מהר ככל

שניתן. בדרכי חזרה אל הטנדר ראיתי לפתע אוטובוס עומד בצד כשמנועו פועל. פניתי אל הנהג ושאלתי לאן הוא מגיע. "לחיפה", ענה לי, ואני מיהרתי לקפוץ על המציאה שנפלה בחיקי ולהחליף את ארגז הטנדר במושביו הרך של האוטובוס. היה זה אוטובוס מפואר, מהסוג שנקרא אז "אגד תיור". מושביו היו גבוהים וניתן היה להטות אותם לאחור, בדומה למושביו של מטוס. הודיתי בלבי למי שזה לא יהיה על הנסיעה הנוחה שזימן לי, התרווחתי בהנאה על המושב המרופד והרך ושקעתי בשינה עמוקה. בדרך כלל הייתי מתקשה להירדם בנסיעה – טלטלות הרכב לא היטיבו עם קיבתי הרגישה, והייתי נתקף בבחילה עזה גם בנסיעה קצרה. אלא שהפעם היו הנסיבות שונות בתכלית. הייתה זאת הפעם הראשונה מזה שבעה שבועות שיכולתי לתת תנומה לעפעפיי שלא במעבה האדמה וכאשר רוח קלילה מנשבת מעדנות על פניי.

כאשר התעוררתי היה האוטובוס במבואותיו הדרומיים של גוש דן. ברדיו התנגן שירו של יגאל בשן "מתנה מן הים". **ויום אחד לפני הצהריים הים נתן לי אותך**, בקע קולו הפתטי מעט של הזמר, **יפה ובהירת עיניים, הים נתן לי ואקח!** דווקא השיר הזה, שהיה דל ורדוד, זכה להצלחה גדולה במצעדי הפזמונים וזכיתי לשמעו פעמים רבות מעל גלי האתר. עד היום כאשר שומע אני את השיר, עולה מיד בזיכרוני הנסיעה ההיא שהייתה "יציאתי" הראשונה מהמזח. כאשר הגענו לתחנת "אגד" בחיפה הייתה השעה ארבע לפנות בוקר. עמדתי לי לבדי בכביש הריק כשאני מכורבל במעיל הרוח הצבאי ותוהה ביני לבין עצמי, האם שוב ישחק לי מזלי וההשגחה תזמן לי טרמפ הגון. לא דאגתי יתר על המידה – תחנת האוטובוס הייתה מעבר לכביש, ובעוד פחות משעה יצא האוטובוס הראשון לכוון נהריה. אם לא יזדמן לי הטרמפ המבוקש, תמיד אוכל לנסוע באוטובוס.

אלא שהמזל שהיה עמדי לכל אורך הדרך לא הכזיב גם הפעם. בתוך שלוש דקות, לכל היותר חמש, עצרה לידי "חיפושית" פולקסווגן כתומה כתפוז. "אני נוסע ל'שאסבסט'", ענה הנהג לשאלתי בטרם נשאלה. "שאסבסט" היה מפעל לצינורות אסבסט במבואותיה הצפוניים של נהריה. "לא יכול להיות טוב

יותר", צהלתי ומיהרתי להיכנס פנימה תוך שאני מקפיד שלא לפגוע בריפוד המכונית בנשק שבידי.

נסענו בדממה מספר דקות שבמהלכן בחן אותי הנהג בקפידה. יש להניח כי הופעתי לא הייתה פאר היצירה. הואיל ויצאתי בחופזה מהמזח, לא הספקתי להחליף את בגדיי. עד כמה שזכור לי, גם לו רציתי בכך הייתי מעלה חרס בידי באשר לא היו עמדי בגדים נקיים להחלפה. בגדיי היו מוכתמים בשמן הגנרטור ושובלים לבנבנים של זיעה שנתגבשה נמתחו לכל אורך חולצתי, משווים לה מראה של זברה. יש להניח שגם הריח שעלה מגופי לא הזכיר במאום את ריחה של בת שבע בעת שעלתה מהרחצה. ראיתי כי הנהג מתאוה להגיד לי דבר מה, אך כובש בכוח את יצרו. לבסוף לא הצליח עוד להתאפק. מבלי להסיר את עיניו מהכביש, קירב אליי מעט את גופו ושאל אותי בקול חרישי כממתיק סוד: "אתה בא משם?"

טון הדיבור שלו כמו גם המנגינה – שהיה בהם משום צליל של מביני דבר החורצים את גורל האומה לשבט או לחסד – העלה חיוך גדול על פניי. "למה אתה מתכוון 'משם'?!?" החלטתי לא להקל עליו. אם משחקים במלחמה, אז עד הסוף. האמת היא שהחזית בימים ההם הייתה גם ב"תעלה" וגם ב"בקעה", כך ש"משם" יכול היה להיות גם בקעת הירדן.

"אתה יודע למה אני מתכוון", דחק אצבע בצלעותיי. אז הסיט לעברי את ראשו, ומתוך אגרופו המפולש הגו שפתיו בשקט, כדי שאיש מאנשי האויב האורבים ומאזינים מתחת למושב לא ישמע את השם המפורש: "מהתעלה, נכון?!" כל הסודיות המעושה הזאת נראתה בעיניי טיפשית ומגוחכת, אבל הנהג היה איש חסדי ואם זה מה שהוא רוצה, אז שיהיה. בסך הכול, מה איכפת לי? הואיל ואף אני לא הייתי בטוח עד כמה מותר לי לרדת לפרטים, החלטתי לשמור על מידה סבירה של ביטחון שדה. לא אמרתי באיזה מעוז אני משרת וניתבתי את השיחה למונחים כלליים על התעלה, על ההפגזות וכיו"ב. הנהג שתה בצמא את דבריי, ולא חדל מלהניד בראשו בהתפעלות ולחזור ולומר שוב ושוב: "כל הכבוד חבר'ה, אתם גדולים!"

בין כך ובין כך הגענו לשערי הקיבוץ בו התגוררתי. נפרדתי בנימוס מהנהג ובהיותי נמהר לצאת מהרכב, לא נהגתי במידת הזהירות ועשיתי את מה שכל נהג הנותן טרמפ לחייל יגור ממנו: בתנועתי החוצה השתחרר הקפיץ בקת המתקפלת של ה"עוזי" שנשאתי, הקת נשלפה באחת וקרעה קרע ארוך ועמוק בריפוד התקרה. פניי הסמיקו מבושה ולא ידעתי אנה אני בא. אלא שהנהג פטר אותי בתנועת יד מבטלת ושילח אותי לדרכי בברכות ואיחולים.

בשעה חמש ורבע בבוקר – אחת עשרה שעות מאז יצאתי לדרך בטנק הפינוי – הגעתי הביתה. השחר עלה זה מכבר, והשמש עמדה להפציע במזרח. הנה שוב רואה אני את השמש זורחת מעל ההרים, לאחר ששבעה שבועות ראיתיה זורחת מעל הלגונה במזח.

כיתפתי על שכמי את התד"ל העמוס והחילותי פוסע במעלה הכביש המוליך אל הקיבוץ. השעה הייתה מוקדמת, אך באוויר נישא שאונו של קיבוץ הניעור לעמל יומו, טרטור טרקטורים טרם צאתם לשדה וקולות הרפתנים המעיזים את הפרות לחליבה.

בדרכי לחדרי עברתי ליד המכבסה שכבר עבדה במלוא הקיטור. עצרתי ליד תאי הכביסה המלוכלכת ורוקנתי לתוכם את תכולת התרמיל החמצמצה. בתוך כמה ימים אמצא את מדיי בתאי כשהם מגוהצים ומקופלים.

המכבסות הצבאיות לא נהגו לגהץ מדי עבודה או "מדי ב'", כפי שנקראו, ולפיכך חזרו מדי העבודה מן הכביסה נקיים אך קמוטים במקצת. אני, שנהגתי להשתמש במכבסת הקיבוץ, התהלכתי תמיד במדים מגוהצים למשעי שהקפל לאורכם ישר וללא דופי. "מניין לך בגדי הרס"ר הללו?" נהגו לשאול אותי בפליאה מהולה בקנאה חבריי למחלקה. שבעת השבועות במעוז ביטלו לחלוטין את היתרון הזה.

פסעתי במהירות בכביש המוליך לבית הוריי. למרות שהיה לי חדר משלי, בחרתי לפקוד אותם תחילה. ידעתי כי הם אכולי דאגה לשלומי, ושעליי להראות כי

"הילד" בריא ושלם בטרם אשכב לישון. בכל התקופה האחרונה היה הקשר בינינו בעיקר קשר מכתבים.

זמן רב לקח למכתבים הללו לעשות דרכם הלך חזור, ובקצב האירועים המהיר של המזח קרה לא אחת שהמכתב הפך לבלתי רלוונטי עוד טרם יצא לדרכו. הקשר הטלפוני עם הבית היה קשה עד בלתי אפשרי. במרכזיית מפקדת הגדוד הייתה חוגה שבאמצעותה ניתן היה לחייג הביתה, וזאת בתנאי שהקו תקין. למעשה לא היה זה ממש קו אלא ערוץ תקשורת באמצעות רדיו-טלפון. גם כאשר הקו המדומה הזה עבד, הוא היה גדוש בהפרעות וקשה מאוד היה לנהל שיחה כראוי. כל מעוז קיבל "שעת שיחה", שעה שבה עמדה לרשותו מרכזיית הגדוד. עמוס או אני היינו מתחברים לאחד הבונקרים, מעבירים למרכזנית את המספר המבוקש שנתן לנו מי מהחיילים, ואם נוצר קשר בצדו השני של הקו, היינו מחברים אותו לחייל. בתאוריה זה נשמע מאוד פשוט, אך המציאות הייתה שונה לחלוטין: או שהקו לגדוד היה קרוע, או שהקווים בין הבונקרים היו קרועים, ואם כבר אצלנו היה הכול כשורה, החוגה במרכזיית הגדוד לא פעלה כראוי. צריך הייתה להיות בר מזל כדי שכל התנאים הדרושים יתקיימו בזמנית ושיעלה בידך להחליף מספר מילים עם יקיריך. אפילו אנכי, שהייתי מופקד על מערכת הקשר במעוז וידעתי היטב איך "לגנוב" דקות חיוג שלא על פי הנוהל, הצלחתי לשוחח עם הוריי רק פעם אחת כל אותה תקופה. אבל הוריי ידעו היכן אני נמצא, וגם הדיווחים ברדיו על הנעשה בחזית התעלה לא תרמו לשלוות רוחם.

עליתי בכבדות בשלוש מדרגות הבית ודפקתי בדלת.

"מי זה?" נשמע קולה של אמי.

"אני!" אמרתי ולא יספתי.

הדלת נפתחה ואמי ניצבה למולי בכתונת לילה. מספר שניות הביטה בי כלא מאמינה, ואז התנפלה עליי בפרץ חיבוקים ונשיקות שלא זכרתי כמותם אפילו

בשנות ילדותי. לאחר שנרגעה מעט, נפניתי לאבא שעמד בצד וחיכה לתורו. כל סערת רגשות לא ניכרה בפניו. אבא, בניגוד גמור לאימא, מעולם לא החזין את רגשותיו. כמעט שלא זכרתי אותו מרים את קולו או להבדיל, פורץ בצחוק משחרר. כאשר כעס, היה מוכיח אותנו בטון מדוד וכבוש, וכאשר צחק היה עושה זאת ללא קול כמעט.

אבא התבונן בי ארוכות, הושיט לי את ידו ללחיצה, מעשה גברים, ואז הצביע באצבעו על לחיו כאומר: "נשיקה". נשקתי על לחיו, והוא במחווה נדירה של חיבה ליטף ארוכות את ראשי. דימיתי לראות לחלוחית בעיניו, אך לא הייתי בטוח בכך. ידעתי היטב כי הדאגה לשלומי אינה מרפה מהוריי, אך ידעתי גם עד כמה שונה דאגת אימא מדאגת אבא. אימא דאגה מהבטן! דאגה אימהית קמאית ובסיסית. לא חשוב לאן פרח הגוזל – יש לדאוג לו! אבא דאג מהראש! אחי הבכור היה טייס בחיל האוויר בטייסת תובלה. אימא דאגה לו רק משום שהוא טס. אולי המדחף יחדל מפעולתו? שמא תיפול, כך סתם ללא סיבה, הכנף הימנית? הילד שלה באוויר וילדים אמורים להיות על הקרקע, באוויר זה מסוכן! אבא, לעומת זאת, ידע היטב כי אין כל סיבה לדאוג לאחי. אין סכנה במעשיו, וגם תנאי השירות שלו משופרים. אני הוא זה שיש לדאוג לו! אני הוא זה שנמצא בחזית וסופג אש השכם והערב. אבא הביט בי ארוכות כבוחן האם השתנה בי משהו, ואז שאל אותי בשקט כאילו חושש הוא שאימא תשמע: "היית כבר תחת אש?" הבטתי בו מופתע מעט, כיצד הצליח "לקלוע בול" בשאלה הראשונה ששאל. אבא ידע תמיד לבור את הבר מן המוץ, את העיקר מהטפל. שהרי זאת היא השאלה המרכזית וכל היתר פתפופתי ביצים.

הוריי תבעו ממני במפגיע שלא אלך לחדרי אלא אשאר בביתם. כאילו רצו לשמור אותי קרוב אליהם ככל שיכלו. אימא שאלה אם אני רוצה שתכין לי משהו לאכול, אך אני רציתי רק להניח את גופי ולישון. נכנסתי להתקלח, וכשיצאתי הייתה מוצעת עבורי המיטה הרחבה של אבא ואימא. אימא הגיפה את התריסים, ואני התכרבלתי בין השמיכות ותוך דקות שקעתי בשינה עמוקה.

התעוררתי בשעות אחר הצהרים. העפתי מבט לעבר השעון המעורר שעמד על השולחן, וראיתי כי ישנתי שמונה שעות תמימות. התבוננתי סביבי וראיתי כי הוריי לא ביטלו את זמנם בעת שישנתי. אחד מהם פקד את חדרי, כיוון שעל הכיסא ליד המיטה היו מונחים לבנים נקיים, ג'ינס וחולצה. ליד הכסא ניצבו הנעליים החדשות שקניתי בחופשתי האחרונה וכמעט לא הספקתי לנעול. על השולחן עמד "נושא האוכל" – מערכת פנכים שבה נהגו החברים להביא לחדרם אוכל חם מחדר האוכל. האוכל היה צונן מעט, אך אני התנפלתי עליו כמוצא שלל רב. זה זמן רב שלא אכלתי ארוחה ביתית. טרפתי ברעבתנות את העוף הצלוי ואת תפוחי האדמה האפויים, ולגמתי ישר מהפנך את מרק האטריות הפושר. אחר כך התלבשתי ויצאתי החוצה. גשם קל ירד. היה זה כמעט סוף החורף, והגשם היה חידוש מרענן תרתי משמע, שהרי המדבר אינו מזמן גשם ליושבים בו. הוריי לא הביאו לי את מעילי, ולפיכך נאלצתי להתעטף במעיל הגשם של אבא. היה זה מעיל ארוך ואפור בעל כיסים רחבים בחזית וצווארון מוגבה, מעיל שלובשים מעל חליפת עסקים ושכמוהו עוטים הגיבורים בסרטי הגנגסטרים. נראיתי לעצמי מעט מטופש במעיל הזה, אך בשום אופן לא הייתי מוכן ללבוש את המעיל הצבאי המיוזע והמלוכלך. "רק מגבעת חסרה לי כדי שאיראה כמו בלש", הפטרתי לעצמי.

הסתובבתי מעט בשבילי הקיבוץ הרטובים כשאני נהנה מטיפות הגשם המכות על פניי. אף לא אחד מחבריי לכיתה היה בחופשה בבית. מרביתם התגייסו כארבעה חודשים אחריי, והיו עדיין בשלבים הראשונים של הכשרתם החיילית. אימא שאלה אותי מאוחר יותר, בעת ששתינו קפה של בין ערביים, האם אנחנו אוכלים מספיק ומצליחים לישון. לא היה לי ברור אם במתכוון היא נמנעת מלשאל אותי אודות ההפגזות וחיי הבונקר ומשאירה את השאלות הללו לאבא, או שפשוט אינה מבינה היכן בדיוק אני נמצא.

מכל מקום, אבא שאל, כמו תמיד, שאלות אינטליגנטיות וענייניות שלעתים יצרו רושם כאילו הוא ידען ובקי בהוויית המעוזים. סיפרתי בשקט ובאריכות על המעוז, על החברים ועל האווירה. נמנעתי ככל שיכולתי מלומר דברים כהווייתם

על הישיבה במעבה האדמה ועל התופת המשתוללת מעל. ניסיתי להצניע ככל שיכולתי את הסיכון, הפחד והפרך. אבא ישב מולי בפנים רציניות, כשבינינו מתנהל מעין משחק של חתול ועכבר: הוא ניסה להגיע לעיקר דרך שאלות שסבבו סחור-סחור, ואני ניסיתי להדוף את שאלותיו על ידי מתן תשובות מתחמקות שחצאי אמיתות מוצנעות בהן. היה לי ברור שאינני מצליח "לעבוד" עליו. לבסוף התעייפנו שנינו. הייתי אומר ש"המשחק הסתיים בתיקו": לאבא היה ברור שהמצב הרבה יותר קשה מכפי שתיארתי, ולי היה ברור שלא הצלחתי להסתיר מפניו את עוצמתה של החוויה הקשה העוברת עליי.

אימא שישבה בשקט כשהיא מקשיבה לדו-קרב ביני ובין אבא, התערבה לפתע בשיחה והגישה לי גלויה. "הסתכל!" אמרה לי בטון ספק נוזף ספק מזדהה, "הסתכל מה כתבת לנו!" הסתכלתי בגלויה והכרתי בה את כתב ידי. הייתה זאת הגלויה הראשונה ששלחתי מהמזח הביתה. קראתי בעיון את אשר כתבתי, ובשרי נעשה חידודין-חידודין. "לא יכול להיות שאני כתבתי דבר כזה", הפטרתי בשקט. אימא התבוננה בי ודמעות זלגו מעיניה. "איך בן כותב מילים כאלה לאמו?" שאלה אותי בתוכחה מייסרת ואוהבת. התבוננתי שנית במילים שכמו יצאו מתוך הדף, צורבות וקשות. "איך, איך מלאני לבי לכתוב מילים כאלו להוריי?!" שבתי ושאלתי את עצמי. "אימא, כדאי שתשלחי לי מצלמה כי יכול להיות שלא תראי אותי עוד", היה כתוב בגלויה.

"אני לא יודע מה עבר עליי בעת שכתבתי זאת ואני גם לא זוכר שכתבתי", ניסיתי להתגונן. לא שבנו לדבר בעניין, אך את המכתבים הבאים נתתי לעמוס לקרוא לפני ששלחתי אותם הביתה. מה שבטוח בטוח!

בימים שלאחר מכן התברר לי כי בתקופת שהותי במזח התחדדו חושיי עד כי החלו להפריע לי בחיי האזרחות. כל רעש ורחש הקפיצו אותי ממקומי כנשור נחש. חליצת פקק מבקבוק נשמעה באוזניי כ"יציאה" של מרגמה 120 מ"מ; רעם מנועו של אופנוע המאיץ בכביש נדמה לי כקולם של פגזים נוחתים; קולות של בית וקולות של חוץ, שהם חלק מצליליו של עולם הנוהג כמנהגו, לא נתנו לי מנוח. פניי היו מתעוותים מעט בשמעתי את הצלילים, גופי היה קופא לשנייה או

שתיים, ומיד הייתי מתעשת וחוזר לעצמי. לקראת סוף החופשה אף הסכנתי מעט עם הצלילים והצלחתי "לעבור" אותם מבלי שהנוכחים לצדי חשו בדבר מה שאינו כשורה בהתנהגותי. רק לצליל אחד לא עלה בידי להתרגל – שריקת משרוקית.

שריקת המשרוקית שונה הייתה בתכלית מכל צליל אחר שנשמע ב"ארץ המעוזים". למי שהמעוז היה ביתו במשך שבועות ארוכים, הייתה לצליל זה אסוציאציה חדה וברורה של סכנה! פירושה של שריקת משרוקית היה אחד יחיד ומיוחד: יציאת פגז או פצצת מרגמה מעברה השני של התעלה. חיילי המזח, כמו גם החיילים במעוזים אחרים, נשאו משרוקית על צווארם והיו שורקים בה כל אימת ששמעו "יציאה". כמצופה ממני, הפנמתי היטב את משמעותו של צליל המשרוקית, ובשמעי אותו הייתי עוזב הכול וממהר לנוס על נפשי לבונקר או לעמדה הקרובים, מהר ככל שיכלו רגליי לשאת אותי. נהגנו להתבדח בינינו לבין עצמנו כי שיאי העולם בריצה למרחקים קצרים אינם נשברים על מסלולי המרוצים באולימפיאדה אלא במשעולי המעוזים.

איתרע מזלי ובערב השני לחופשתי התקיים משחק כדורסל במגרש שליד בית הוריי. כדרכי מאז ומתמיד התייצבתי למשחק לעודד את קבוצתי שחלק משחקניה היו חבריי לשכבת הגיל. בתוך מספר דקות הבינותי כי לא אוכל לשאת זאת: שריקות השופטים הטריפו את דעתי. שוב ושוב הייתי מזנק ממקומי ועיניי תועות ומבקשות את המחסה הקרוב. לאחר מספר דקות הבנתי כי חבל לי על הזמן וכי לא אוכל לעמוד בכך. עזבתי את המגרש והחילותי משוטט בחוצות הקיבוץ, אך לא מצאתי לי מנוח בשיטוטיי: אין כמו הלילה להעביר את הקולות – "ביום תראה ובלילה תאזין", אומר הפתגם. קולות המשרוקית רדפו אותי בכל אשר פנית, והרגשתי כי לאט-לאט אני יוצא מדעתי. כאשר נסתיים המשחק הארוך, הבחנתי כי אני רטוב כולי מזיעה.

ניסיתי לנוח בחופשה, כשאימא אינה חוסכת ממני פינוקים. ישנתי הרבה, אכלתי היטב ואף נסעתי העירה לסרט. זכרתי גם לרכוש מספר פריטים שיעזרו לי בשהייתי במזח: שתי חפיסות סרט בידוד צבעוני, אולר חד, מרקרים זוהרים וצבעוניים, מסיכת וסיכות, חוטר לניקוי הנשק, שעשה למעני המסגר בקיבוץ, והחשוב מכול – מכשיר מיוחד לחיתוך כבלים. מכשיר הפלא הזה היה בעל שני מצבים: לחיצה חלשה לקילוף הבידוד ולחיצה חזקה לחיתוך מלא. את המכשיר הזה רכשתי במימונו של אבא, שהתעקש לקנות לי משהו שיקל עליי במעט.

פרק 9

כמו כל דבר טוב, גם חופשתי נסתיימה. יצאתי לדרכי השכם בבוקר כשתרמילי גדוש ממתיקים, עוגות, סבונים ושאר מוצרים לטיפוח הגוף, שאמי תחבה לתוכו. גם מצלמה לקחתי מבלי שאומר לאימא. נפרדתי ממנה בערב שלפני חזרתי, ואילו אבא ליווה אותי לכביש כשיצאתי בבוקר לדרכי.

"השרביט בתרמילי?" שאל אותי כדרכו בקודש בעת שנפרדנו.

"ודאי!" השבתי בחיוך, "הוא תמיד איתי".

"כל חייל נושא בתרמילו את שרביט המרשל", נהג לומר נפוליאון בונפרטה, וזאת הייתה משמעות האמירה שליוותה אותי, ואחר כך גם את אחי הצעיר בכל שנות שירותנו.

לקח לי בדיוק שעה להתרגל בשנית לחיי המזח. בתום שעה מכניסתי למעוז החלו לנחות עלינו פגזי מרגמה 120 מ"מ ומיד בסיום ההפגזה יצאתי לתקן את הקו לבונקר 3.

על מנת להמעיט בהחלפות, נהוג היה להוציא את הקשרים לחופשה בזה אחר זה. לפיכך יצא עמוס לחופש ביום המחרת, ואני נשארתי עם בנצי המחליף. בנצי היה בחור צנום ובהיר. שערו הבלונדי ופניו הוורדרדות משהו היוו ניגוד

מוחלט לעמוס השחרחר. הוא היה צעיר מעמוס, אך מאחוריו היה כבר שירות במגף א', המעוז שנקרא קודם לכן סולת.

בנצי מילא באמונה את תפקידו ונהג בדיוק כפי שמחליף צריך לנהוג – אל תתווכח ועשה מה שאומר לך הקשר הקבוע הכי טוב שאתה יכול.

יציאתו של עמוס לחופשה זימנה לי מצב חדש שעדיין לא הכרתי. מבלי שהתכוונתי או תכננתי, הפכתי לקשר האחראי. במשך שבוע תמים לא היה לי עם מי להתייעץ ולא היה מי שיתקן את שגיאותיי. השבוע הזה קירב אותי לפטר המפקד. פטר, בהיותו מורגל בחילופי אנשים, לא עשה מזה עניין: עמוס איננו אז יש גידי, לא אלמן ישראל. אך לי, לעומת זאת, היה השבוע הזה תקופה חשובה עד מאוד. היה זה מעין "טקס החניכה" שלי – המעבר מנערות לבגרות, מזוטירות לבכירות. בהיעדרו של עמוס הייתי אני זה שקבע את סדר העבודה, ואותי שאל פטר מה קורה בשטח.

עמוס שב מחופשתו מלא עזוז ותרמילו גדוש במיני מאפה שאמו וסבתו התעקשו לתחוב לתוכו. כאשר הודעתי לו כי אני יוצא לתקן את הקו למטבח, ושהוא יישב ליד הקשר, הבחין בשינוי שחל בי בהיעדרו.

בעטתי בזעם בטל-8 שעל הקרקע. הקו הסורר בין בונקר הפיקוד למטבח הצליח להוציא אותי משלוותי. כבר למעלה משלוש שעות אני טורח על פתרון הבעיה, אך ללא הועיל.

בדקתי את הקו הלוח וחזור שלוש פעמים, ולא הצלחתי לאתר היכן מצויה התקלה. הקו המזורג לא "העביר צלצול", אך יכולת לשמוע קול ענות חלושה מצדו השני. הכרתי היטב את התופעה: גיד אחד מתוך השניים המרכיבים את הקו – מנותק, או שיש קצר בין הגידים. סביר להניח שהגורם לתקלה הוא קצר, שכן לו היה זה נתק באחד הגידים, חזקה עליו שהייתי מוצא אותו לאחר שבדקתי את הקו בזכוכית מגדלת שלוש פעמים. "קצרים" מהסוג הזה, חזון נפרץ לאחר הפגזה, הם מהגרועות שבתקלות, ואני שנאתי אותם שנאה ללא מצרים. העסק כאילו עובד – אבל לא! לך חפש מחט בערימת שחת. בנקודה כלשהי לאורך הקו המזוין הזה נמס הבידוד סביב הגידים מהחום שנוצר מהתפוצצות פגז, וסיבי

הנחושת החשופים נוגעים קלות זה בזה. מגע כזה יכול להיות בכל נקודה לאורך הקו, לפעמים במספר נקודות, ולעתים הוא כה רופף עד כי אינו נראה לעין. במצב שכזה אין כל טעם להמשיך ולנסות. הייתי יכול לבלות שעות על גבי שעות בסריקה חוזרת ונשנית של הקו ולא למצוא את הקצר הארוך. כאשר הקו משופע בקצרים ערטילאיים כאלה, סלילת קו חדש פותרת את הבעיה "תיק-תק". אתה סולל קו חדש, מחבר אותו, ובא לציון גואל. אבל לנו היה מחסור בח-10 ולא יכולנו ליישם את הפתרון המתבקש. החלטתי להתייעץ עם עמוס והצמדתי לפי את המ"ק-6.

קול מתכתי חד וחזק שבעקבותיו באה שריקה חדה, קטעו באחת את תכניתי. גופי נדרך והגיב מיד כמכונה משומנת היטב. נצמדתי בכוח לקרקע כשאני אוסף את ברכיי אל חזי בתנוחה עוברית. ניסיתי להכניס את ראשי אל בין כתפיי, כדרך שעושה צב בעת סכנה. חבקתי את עורפי בידיים שלובות והצמדתי את פניי לקרקע, כמבקש לצמצם את עצמי ככל שניתן.

זה מכבר למדתי להבחין בין המרגמה האיטית לפגז המהיר, אך יותר מכך, להבדיל בין פגזים "קצרים" ו"ארוכים". "הקצרים" – 122 מ"מ, כפי שהסביר לנו מושיק הקת"ק – קול יציאתם נמוג במהירות והופך לשריקה בהיעלם אחד; "הארוכים" – 152 מ"מ – קול יציאתם מרעיד זמן ממושך את עור התוף באוזנינו. במדרג הסכנה תפסו "הקצרים" את המקום הראשון – שלוש עד ארבע שניות והפגז נוחת. אחריהם באו "הארוכים" – שנתנו לנו שהות של בין עשרים לשלושים שניות לנוס על נפשנו, ואחרונות היו המרגמות – בין שלושים לשישים שניות, תלוי בקוטר הפצצות.

לא היה לי כל ספק כי הקול שעלה באוזניי שייך ל"קצר" ולפיכך התקפדות היא הדבר הנכון לעשותו. יציאה של פגז 122 קצר מותירה לך כאמור שלוש עד ארבע שניות להימלט על נפשך ולמצוא מחסה. אם אינך כמטחווי צעדים ספורים מעמדה או בונקר קרובים – ואני לא הייתי – מוטב לך שתצמצם את עצמך ככל שתוכל בגומה או בקפל קרקע ותנסה להיבלע באדמה כמיטב יכולתך.

יציאה נוספת, כדוגמת הראשונה, באה מיד אחריה. הידקתי בכוח את ברכיי אל חזי והמתנתי לנפילות. כמעט מיד נשמעו שתי התפוצצויות עזות בזו אחר זו ושילחו גלי כאב חד בעור התוף של אוזניי. גלי ההדף הכו בי בכוח וטלטלו את גופי טלטלה עזה. גרגרי חול שניתזו מהסוללה עקב הפיצוץ הצליפו בפניי עד כדי כאב. חשתי כי כל גופי רועד כעלה נידף ברוח בלי שתהא לי עליו שליטה. נשארתי מצומצם ומכווץ כקיפוד מספר שניות נוספות, תוך שאני ממתין לדעת האם הסתיים המטח. "זה היה קרוב", אמרתי לעצמי והנעתי בזהירות את רגליי וידיי על מנת לוודא ש"הכול בסדר". משהחלטתי כי שקטה הארץ ואני יכול לקום מרביצי, השענתי את ידיי על הקרקע בכוונה להזדקף. "איי!" נפלטה מפי קריאת כאב בעת שחשתי במכוות צריבה בכף ידי. סימן אדום בתבנית המזכירה להב חרמש, הוטבע במקום חיבורן של האמה והקמיצה לכפתי הימנית. שלפוחית מאורכת החלה להלבין בחלקו התחתון של "הלהב". השפלתי את עיניי והבחנתי בחתיכת מתכת מפויחת ומעוקמת שהייתה נעוצה בחול, סנטימטרים ספורים מהמקום בו רבצתי. בטשתי קלות בחול בחרטום נעלי ושלפתי את הרסיס ממחבואו.

"חתיכה הראויה להתכבד", מלמלתי לעצמי בשקט. הרסיס היה עדיין חם כאשר נגעתי בו באצבעי. "לו היה פוגע בי, הייתי 'מחזיר ציוד'", חשבתי בלבי. נזכרתי בדבריו של עמוס ביום בו עזב משולם: "בעסק המחורבן הזה צריך יותר מזל משכל". כמה שהוא צדק! לפתע הרגשתי בכעס המחלחל ועולה בי. מעין דגדוג שהחל בקצה התחתון של גבי והיה מתגנב ומטפס מעלה לחוליות הצוואר עד שהתפרץ כאשד מתוך גרוני: "אף אחד לא מסתובב על הסוללה המזורגגת הזאת חוץ ממני", שמעתי את עצמי צועק. "אני הוא האידיוט היחיד שהוא מספיק פראייר בשביל להתרוצץ בתעלות המזוינות האלה ולחטוף רסיסים! ובשביל מה לכל הרוחות?! בשביל מה?!" יצאו המילים מפי בשאגה, "בשביל שבנאי הפרימדונה יוכל לשאול אותי בטלפון כל חמש דקות אם אני יכול לסדר לו קו הביתה? אני גומר כאן את כל המזל שיש לי!" הצמדתי את כפות ידיי זו לזו לכעין רמקול וצעקתי לתוכם: "אתם שומעים, חארות?! את כל המזל שיש לי!" הרגשתי את האדרנלין גועש בעורקיי וכל גופי רעד מהתרגשות. לרגע המשכתי

לעמוד כשאני מביט סביבי, ואז בבת אחת התפרק בי המתח וצנחתי על הקרקע כבלון שהתרוקן בחטף מהאוויר הממלא אותו. ההכרה כי אך פסע היה ביני ובין המוות, הכתה בי בכל עוצמתה ומצאה את דרכה החוצה בבכי סוחף. התייפחתי ביבבות כבושות וקצרות, תוך שאני ממלמל לעצמי: "יכולתי למות! יכולתי למות!" למשך מספר דקות נותרתי רבוץ על הסוללה, מרוקן ומדולדל כשק תפוחי אדמה ללא תכולתו, ואז הזדקפתי לאטי וניגבתי את עיניי בשרוול חולצתי המאובק, תוך שאני משאיר פס בוץ על לחיי. לא טרחתי להסתיר את הסערה שעברה עליי, ממילא איש מלבד עמוס לא ישים לב. לכל אחד משוכני המזח היה צרור הצרות שלו.

משנרגעתי מעט התבוננתי סביבי ומצאתי כי הפגזים נחתו על הסוללה בין בונקר 3 לבונקר 5. הראשון פגע בה מספר מטרים ממני, ורק בנס לא נפגעתי. השני פגע רחוק יותר, ליד בונקר 3 הקרוב לשער. כל נזק שאינו ניתן לתיקון לא נגרם לסוללת העפר החבולה והמחורצת, אשר ספגה פעמים אין ספור מטחים קשים מזה. כפי הנראה גם לא נפגע איש. פגזים הנוחתים על הסוללה החשופה אין פגיעתם רעה, באשר לאיש לבד מהקשרים אין מה לחפש שם! לו נחתו כל הפגזים הניתכים על המעוז השכם והערב, רק על הסוללות ולא בחצר הפנימית היכן שמסתובבים אנשים, היו נחסכות פגיעות רבות בנפש וברכוש.

"אני צריך למצוא למה הקו למטבח לא עובד", הזכרתי לעצמי את המשימה שלשמה יצאתי מהבונקר. הרמתי מהאדמה את המ"ק-6 וקראתי לעמוס ברשת

הקשר הפנימית של המזח:

נימה מזהבון בנימה!

מנימה רות!

כאן זהבון, כנראה קצר בקו למטבח. לא יכול למצוא איפה!

בדקת בשיטת האמצע?

שלילי!

אז תבדוק בשיטת האמצע ואת החלק שיישאר לא תקין תחליף בחדש. ככה נחסוך בחוט ולא נצטרך לחפש את הקצר כל היום.

בסדר! נאנחת. הו, כמה שנאתי את הקו למטבח, במיוחד את הקטע הקרוב למטבח עצמו. האדמה באזור הייתה ספוגה תדיר בנוזלים מעלי ריח: מי הבישול, מיצי קופסות השימורים של התירס, האפונה והמלפפונים הכבושים, שמן טיגון שחור וכמובן מי שטיפת הכלים, השמנוניים והמעלים קצף. בכל פעם שהיה עליי לפשפש בעפר הלח והמסואב בחיפוש הבלתי נלאה אחר הנתק או הקצר, הייתי נתקף בחילה. הריח המתקתק והכבד שעלה מהעפר המאולח והבאוש הכה קשות בנחיריי והזכיר לי את תורנויות המטבח הארוכות והמתישות בטירונות, שזה לא מכבר הסתיימה. בתורנויות הללו היה עליי ועל חבריי להדיח ולשפשף את הסירים והמחבתות הענקיים בהם בושל האוכל למאות חיילים. הסירים הללו, שכמותם לא ראיתי מעודי, היו כה גדולים עד כי היה עלינו לצלול לתוכם על מנת לנקותם כדבעי. מן הטעם הזה כונו הסירים הללו "צוללות". כאשר סיימנו את התורנות בשעת ערב מאוחרת, היינו ספוגים עד לשד עצמותינו בריחות הטיגון והבישול. כאז כן עתה, לא עזב הריח הכבד והבאוש את נחיריי למשך שעות ארוכות, והמגע השמנוני והסמיך נשאר דבוק לאצבעותיי גם לאחר שקרצפתי אותן במים ובסבון כמה וכמה פעמים. ברגליים כבדות גררתי את עצמי לנקודה שנראתה לי כאמצע הקו, כרעתי על ברכיי והתחברתי לחוט השחור. אלא שהפעם שיטת האמצע הכזיבה אותי. הקו היה "מקוצר" בשני החצאים ושוב עלו בי הגעגועים למפזרת הכבלים המיטיבה. "אין בררה", אמרתי לעצמי, "אין בררה אלא לעבור ל'שיטת הכלב'". רק לקראת ערב, לאחר שעברתי לכל אורכו של הקו כשאני זוחל על ארבעתיים ככלב, ממשש ומגשש באצבעותיי כל ס"מ ממנו, עלה בידי למצוא ארבעה קצרים בקו – שניים ליד המרכזייה ושניים ליד המטבח. האולר החדש שהבאתי מהבית סייע לי בהפרדת הגידים המולחמים. ליפפתי בנדיבות סרט בידוד סביב כל אחד מהגידים בארבעת הקצרים. "חסר לך שלא תעבוד עכשיו", סיננתי מבין שיניי משהושלמה המלאכה, אך למרבה האימה הקו לא עבד. התסכול וההכרה שיהיה עלי לעבור את כל הסיוט הזה פעם נוספת שחררו מפי סדרת גידופים וקללות עסיסיים: הטלתי מארה, אלה וקללה בכל מי שיש לו קשר,

ולו גם באופן הרופף ביותר, למצבי העגום. באצבעות יגעות המשכתי למשוש את הקו, ורק ממש עם חשכה עלה בידי להשלים בהצלחה את משימתי, וזאת לאחר שמצאתי שלושה קצרים נוספים. בשארית כוחותיי, כשאני מסריח מזיעה ומי בורית מסואבים, גררתי את עצמו לבונקר. מבלי לומר מילה לעמוס שישב ליד ארון הקשר והביט בי בהשתאות, השלכתי את הציוד במעבר, מודע לכך שחברי אוהב הסדר יניח כל פריט במקומו, והשתרעתי על המיטה באפיסת כוחות. "הלוואי שיישרף המטבח הזה", סיננתי בשפתיים צרובות. בתוך דקות נרדמתי ולא ידעתי כמה מהר עתידה משאלתי להתגשם.

התעוררתי משנתי לקול צעקות שהדהדו בחלל הבונקר. "מנוף לא יועיל כאן... תנסה למשוך עם השני... הכבל נקרע כבר פעמיים..." הרמתי את ראשי תוך שאני מנסה להבין את פשר הצעקות. פטר ושלומיק, קצין ההנדסה, התווכחו בלהט. מדי פעם נשמע גם קולו של גיל מ"מ הטנקים. "תשיג לי את הסמג"ד!" שמעתי את פטר פוקד על עמוס.

זינקתי בקפיצה מהמיטה והתקרבתי אל המתווכחים. "מה הולך כאן?" שאלתי בפליאה כשאני משפשף את עיניי, "על מה הצעקות?" "עלה לעמדת התצפית ותבין בעצמך", השיב לי עמוס. "אני בטוח שמעודך לא ראית כזה דבר".

חזרתי לחרך הירי לרחוץ את פניי. לאחר שנייה של מחשבה הסרתי מעליי את חולצתי, טבלתי במים את קצה המגבת וקינחתי מעט את גופי המסואב. מבלי ללבוש חולצה העליתי על עצמי את השכפץ הכבד והמסריח מזיעה ויצאתי החוצה. שמש החורף המדברית כבר עמדה גבוה בשמים. עליתי לעמדת התצפית שעל הבונקר, הבטתי נכחי ועיניי התעגלו בהפתעה. 11 של שלמה סמל המחלקה, הטנק שבלילה ניצב בשער הצפוני, היה שקוע באדמה עד לקצה הצריח ותותחו מוגבה כלפי מעלה ככל שניתן. דומה היה כאילו פטיש אדירים הכה בירכתי הטנק ושתל אותו עמוק באדמה, בעוד התותח מזדקר למעלה בזווית מוזרה כגבעול מפלצתי. מיהרתי לרדת מהעמדה ורצתי לעבר הטנק השקוע. כאשר הגעתי אליו גברה פליאתי

שבעתיים. מפלצת הפלדה המאיימת רבצה לה, כהיפופוטם גמלוני וטוב לב, בתוך בור ענק ומלא מים.

"מה הולך כאן?" שאלתי את עודד התותחן שישב על הצריח בכוננות נ"מ, "עברתם הסבה לצוללות?"

"ככה זה נראה", ענה עודד בחיוך. "אני משתחרר בעוד ארבעה חודשים ודבר כזה עדיין לא ראיתי! באמצע הלילה אני מרגיש פתאום שקר לי ברגליים. אני מדליק את התאורה הפנימית ואני לא מאמין למראה עיניי! אור הנורות מוחזר אליי מרצפת הטנק, ככה מתנוודד קצת כמו ממים. אני מכניס את היד ו... הטנק מלא במים! פשוט לא יאומן! ממש הרגשתי איך אנחנו שוקעים! בדקה התשעים עוד הספקתי להגביה את התותח לפני שכל מערכות החשמל נרטבו והפסיקו לפעול. ניסינו למשוך אותו החוצה עם הטנק של גיל, אבל איפה? זה לא הזיז לו בכלל. הטנק של גיל נסע, הטנק שלנו נשאר במקום, והכבל נקרע כמו איזה חוט תפירה. כנראה שיהיה יותר קל למשוך לכיוון השני, כלומר צפונה, אבל אנחנו תקועים בפתח ול-1 (טנק המ"מ) אין אפשרות לעבור".

"מדהים!" קראתי לעבר עמוס, כשנכנסתי חזרה לבונקר. "יש לך איזה הסבר?" עמוס, שהיה החייל הוותיק ביותר במזח, משך בכתפיו: "מה אני, מהנדס?" "אני חושב שאני יודע מה קורה כאן", אמר לפתע שלומיק קצין ההנדסה. הכול הפנו אליו את פניהם בציפייה.

"המזח בנוי על סוללת עפר מלאכותית", פתח שלומיק. "לפני יומיים חטפנו הפגזה של מרגמות 160 מ"מ. אחת מהן נפלה כמה עשרות מטרים מהשער הצפוני, והנפילה יצרה מכתש די גדול. כנראה שמעבר הטנקים הכבדים על המכתש גרם לשקיעתו מתחת לפני הים, והמים החלו לחלחל פנימה".

"הסבר מעניין", שבר פטר את השתיקה שנפלה על הנוכחים. "נעשה עוד מספר ניסיונות לחלץ את הטנק בכוחות עצמנו, אך במקביל", פנה פטר לעבר עמוס, "תתקשר לגדוד ותסביר מה קרה".

עד הערב לא עלה בידנו לחלץ את הטנק השקוע. כל הניסיונות להוציאו, אם על ידי משיכה דרומה בעזרת טנק המ"מ ואם על ידי משיכה לכיוון השני ע"י

טנק הפינני והזחל"מ, עלו בתוהו. או שהכבל נקרע, או שהמושכים לא הצליחו לנוע ממקומם. לקראת החשכה היורדת כבר היה ברור לכולם שללא עזרת מומחים לחילוץ, הטנק יכה שורשים באדמת המזח.

בשעה שמונה וחצי בערב החלה החגיגה! חגיגה שבסיומה חולץ אמנם הטנק השקוע, אך המחיר ששולם בעבור ההצלחה המפוקפקת הזאת היה כבד: שלושה הרוגים וחמישה פצועים. בדיוק בשעה זו נכנסה למזח בקול תרועה שיירת החילוץ, שכללה: טרקטור זחל ענק די-9, טנק חילוץ עמוס לעייפה בכננות, כבלים ומנופים למיניהם, והחשוב מכול – קומנדקר גדוש במיטב "מחלצי הטנקים" של מפקדת האוגדה ובראשם סגן קצין החימוש האוגדתי, רב-סרן הרצל האגדי בכבודו ובעצמו.

רב-סרן הרצל היה קצין ותיק ומנוסה שצמח בחיל החימוש מלמטה. את תחילת דרכו עשה כמכונאי טנקים, ושירת שמונה שנים כחוגר ונגד עד הגיעו לדרגת רס"ר ולתפקיד סגן מפקד הסדנה המרחבית, התפקיד הגבוה ביותר שאליו יכול היה להגיע כנגד. אז יצא לקורס קצינים במסלול המקוצר המיועד לנגדים עתירי ניסיון, וסיים את הקורס בהצטיינות. במלחמת ששת הימים שירת כקצין חימוש באחת החטיבות באוגדת האלוף טל, ושנה לאחר מכן קודם לתפקידו הנוכחי. שמו של הרצל הלך לפניו כבעל מקצוע מעולה ומסור. הרצל לא הכיר את צמד המילים: אי אפשר! "אין דבר כזה אי אפשר!" היה אומר בכל פעם שהמשימה נראתה קשה לביצוע. ואכן במקרים רבים השיג תוצאות במקומות ובמצבים שאחרים נכשלו.

הרצל היה נמוך, מוצק ובוטח בעצמו. ניכר היה בו כי יודע הוא את מלאכתו. מבלי לבזבז זמן חבר לגיל מ"מ הטנקים ושמע ממקור ראשון על המצב המוזר והמסובך. בקול סמכותי ורועם חילק פקודות לאנשים שהביא עמו, ובתוך דקות ספורות פעלה החוליה המאולתרת כמכונה משומנת היטב.

הדחפור הכבד החל למלא את הבור בעפר ולדחסו מתחת לשרשרות הטנק השקוע, בעוד טנק החילוץ מניף מעליו את זרועו הכבירה. אחד מאנשי החימוש טיפס בזריזות על הצריח וניסה לחבר את זרוע המנוף לנקודה כלשהי.

רב-סרן הרצל, שניצח בקול גדול על המלאכה, הסביר לפטר מה בדעתו לעשות: "נייצר לטנק סוללה שיוכל לנסוע עליה, אז נרים אותו מעט למעלה עם המנוף ונדחוף עם הדי-9. הוא יוצא על בטוח, סמוך על הרצל".

פטר הנהן בראשו בקוצר רוח ונראה מוטרד. מלאכת החילוץ התבצעה בקול תרועה גדולה: רעמים, ברקים ותמרות עשן. שאגות המנועים, שקשוק השרשרות והזחלילים, קריאות הכיוון לנהג הדי-9 ולמפעיל המנוף, והגרוע מכול – האור הבהיר שהאיר את המעוז לאורכו ולרוחבו. על מנת שהאנשים יראו היטב את אשר הם עושים ולא יגששו כסומים בארובה, הודלקו זרקורי קסנון אדירי קוטר ושלחו את אלומות האור הצהובות שלהם לפינות החשוכות ביותר. שלא בטובתו הפך המזח באחת ל"מרכז מסחרי" מואר וסואן.

"זה לא מוצא חן בעיניי", מלמל פטר ספק לעצמו ספק אליי, שעמדתי לידו עמוס במכשיר הקשר. "תכף יקרה פה אסון! רוץ לקומנדקר ותגיד בשמי להרצל שיכבה מיד את כל הקסנונים האלה! אנחנו לא בתל-אביב! אם הם לא מסוגלים לסתום קצת ולעבוד יותר בשקט, אז לפחות שלא יראו אותם. אני לא בטוח שזה לא מאוחר מדי". הנהנתי בראשי ומיהרתי להתרחק בריצה. לא הספקתי לעבור יותר מכמה עשרות מטרים כאשר נשמעה ההתפוצצות הראשונה, ומיד אחריה עוד אחת. באופן אוטומטי זינקתי לתעלה ונצמדתי לקרקע. שלוש התפוצצויות נוספות נשמעו בזו אחר זו.

"בטח מרגמות 60 מ"מ", חלפה המחשבה בראשי, שהרי לא נשמעו כל "יציאות". אלא שמיד חדרה לראשי ההכרה, כי יתכן שלא שמענו את היציאות עקב רעש הדחפור. חיכיתי מספר שניות לוודא כי אין נפילות נוספות, והתרוממתי מהקרקע תוך שאני מביט נכחי. אורות הזרקורים כבו כולם, למעט אחד שהמשיך לשלוח אלומת אור רחבה וצהובה לעבר הרקיע המכוכב. הצעקות פסקו לחלוטין ואת מקומן תפסו זעקות הכאב: "חובש... אימא... הרגל... אני לא רואה..."

הפכתי את פניי והחילותי לרוץ לעבר הנקודה בה השארתי את פטר. תוך כדי ריצה סובבתי את כפתור התדרים במ"ק שעל גבי לתדר הפנימי, וקראתי:

עוגן מנימה עוגן מנימה, צא מיד החוצה עם החבר'ה שלך, יש נפגעים! אני אומר שנית, צא מיד עם החברה שלך, יש נפגעים! לפתע נתקלתי בדמות על הקרקע, ספק יושבת ספק כורעת. הארתי על הדמות בפנס שבידי וזיהיתי את פטר. רכנתי לעברו כשאני חש בדופק ההולם ברקותיי. דם רב נזל מראשו, ידי ותלויות היו לצדי גופו כמו סרח עודף מדולדל, ועיניו בהו לתוך הלילה. הבחנתי כי אישוני עיניו אינם מגיבים לאור הפנס הנופל עליהם, וידעתי כי זה סימן רע! באצבעות רועדות פשפשתי בכיס החולצה של פטר ושלפתי ממנו את התחבושת האישית. בתנועות חדות ועצבניות פתחתי את אריזת הקרטון החיצונית. ביד כבדה והססנית ובלב הולם כמטורף מיששתי את ראשו של פטר, עד שנתקלו אצבעותיי בחתך ארוך שהחל מעל לגבתו הימנית והשתפל ונמשך אלכסונית עד לאוזן. נדמה היה לי כי הפצע אינו עמוק, אך לא יכולתי לקבוע זאת בוודאות, כיוון שדם רב שותת ממנו. "יש ללחוץ בכוח כדי לעצור את הדימום...", זכרתי את דברי החובש מיום ההדרכה בעזרה ראשונה שעברתי יחד עם חבריי במסגרת ההכנות ל"תרגיל הגדול" בסיני. קרעתי בשיניי את מעטפת הנייר של התחבושת האישית, הצמדתי אותה בכוח לפצע המדמם, וקשרתי בחוזקה את רצועות התחבושת מתחת לסנטר. שפתיו של פטר נעו, ונדמה היה לי כי הוא מנסה לומר לי משהו.

"אתה בסדר?" שאלתי, כשאני מביט לתוך עיניו שדומה כי הבעתן שבה אליהן. פטר נאנח בכאב ומלמל מספר מילים: "רסיסים... כואב... איתמר פיקוד... אני לא..."

היססתי לשנייה, מנסה להבין מה הוא מתכוון לומר לי, אך מיד התעשתי. "שאמצא את איתמר ואגיד לו לתפוס פיקוד?" שאלתי.

פטר הפנה אליי בעמל רב את ראשו, והניע אותו חלושות מעלה מטה בתנועה שניתן היה לפרשה כהנהון.

לא הייתי שקט. "אתה בטוח שאתה..." פטר הפסיק אותי בתנועת יד לאה, כאומר: "לך כבר! אני אהיה בסדר!" הנהנתי בראשי והחילותי לרוץ לעבר בונקר 3 למצוא את איתמר מ"פ הצנחנים.

לא נצרכתי לזמן רב. איתמר וינון הרסו "פכמט" נתקלו בי. "פטר נפצע!" קראתי לעברם כשאני מתנשף בכבדות. לפתע חשתי כאילו יד נעלמה מעיקה בכוח על חזי. פערתי את פי, מנסה בכל כוחי לשאוף אוויר, אך ריאותיי כמו היו חסומות ורק מעט אוויר נכנס אליהן, בשריקה מייסרת. היטב הכרתי את תחושת חוסר האוויר ו"המחסום בגרוני". היא פקדה אותי לא אחת, כאשר היה עליי לבצע משימה הכרוכה במאמץ גופני מרוכז ואשר היה בה רכיב כלשהו של התרגשות. בטיולים השנתיים, בעת שהייתי מטפס ועולה במעלה ההר, ויותר מאוחר בטיירות, בעת ריצות השדה או מסעות האלונקות, היה אוחז בי לפתע קוצר נשימה חריף שאיים להחניקני. כרעתי והתיישבתי על הקרקע, תוך שאני מנסה להסדיר את נשימתי ולהירגע. אט-אט חזרה אליי הנשימה והערפל השחור שעטף אותי התפוגג לו. הפניתי את ראשי לעבר איתמר והמשכתי: "הוא יושב ליד התעלה הדרומית. חבשתי אותו חבישה ראשונית הכי טוב שאני יודע, ונדמה לי שהוא קצת בהלם אבל לא נפצע קשה. הוא בקושי מדבר, אבל ממה שהצלחתי להבין הוא התכוון שאמצא אותך ואגיד לך לתפוס פיקוד. על פי הצעקות כנראה שיש עוד נפגעים. לא שמענו את היציאות. הודעתי במ"ק לדוקטור מה קרה וביקשתי שיצא עם החבר'ה שלו החוצה, אבל לא חיכיתי לתשובה כי הייתי צריך לטפל בפטר. אני לא בטוח שהוא קיבל את ההודעה שלי ואני לא יודע אם הוא עשה משהו בקשר לזה. זהו! אני חושב שנתתי לך דוח מצב מדויק". השתתקתי והרגשתי כאילו אבן נגולה מעל לבי – עכשיו איתמר אחראי למצב.

"הבנתי", אמר איתמר. "ינון, רוץ לתאג"ד ותראה אם הדוקטור והחבר'ה שלו התחילו בעבודה. אם הם צריכים עזרה או כל דבר אחר, אתה אחראי לארגן להם. גידי, אתה בא איתי! אני צריך ראש שקט לטפל בכל הבלגן הזה ואין לי זין לכל הקודים ויתר השטויות שלכם בקשר, אז מעכשיו זה ילך ככה: אני מדבר איתך בשפת בני אדם, בלי קודים ובלי בטיח, ואתה עושה עם זה מה שצריך, איך שצריך ומדווח למי שצריך, ברור?!"

"כן המפקד!" אמרתי ספק בצחוק ספק ברצינות. איתמר לא נהג לפקד אלא להגיד! אבל לכול היה ברור שאין לטעות בו: הוא אמנם אומר מה לעשות בקול

שקט ונעים, אבל מתכוון שתעשה כדבריו מיד או "בדילוגי קרב פנתריים", כפי שנוהג היה לומר כאשר היה במצב רוח טוב במיוחד.

עד כה מיעטתי לפגוש באיתמר. הוא היה מ"פ הצנחנים ולפיכך נשא גם בתואר המכובד "סגן מפקד המעוז". מכיוון שכך לא התגורר בבונקר הפיקוד אלא בבונקר 3. המ"מ הנוסף "גר" בבונקר 2, ובבונקר 4 "גר" סג"מ שלומיק עם חוליית ההנדסה שלו, כך שבכל בונקר היה קצין אחד לפחות. את ינון יצא לי לפגוש פעמים רבות יותר. הוא כיהן כרב-סמל המעוז, ולפיכך רבצה על כתפיו כל מנהלת המזח: תחמושת, דלק, מזון, בגדים, מים, סבב חופשות, וכל מה שתמצאו. ינון היה "רב-סמל עשר", כפי שנהגו החברה לומר. שקט, יסודי, מסור והכי חשוב - בעל תושייה. ינון מעולם לא ענה על פנייה או בקשה: "אני לא יכול". הוא היה ותיק למדי ועמד לסיים את שירותו בתוך חודשים ספורים. מטבע הדברים הפך ליד ימינו של איתמר, מה שגרם למתח כלשהו ביחסים בינו ובין שוקי המ"מ, שהיה בכיר ממנו בדרגתו אך צעיר ובלתי מנוסה. ינון המנוסה והמשופשף השתדל לתת לשוקי את כל הכבוד המגיע לו כקצין, כיוון שידע שוויכוחים ומריבות עם קצין צעיר הנאבק על מעמדו לא יוסיפו בריאות לאיש ובוודאי שלא לפלוגה. לפיכך היה נותן גיבוי לפקודות של שוקי גם כשהללו לא מאוד נראו לו. אלא שלפעמים, כאשר הניסיון והשכל הישר אמרו לו כי שוקי טועה, היה נוטל חירות לעצמו ו"מקצר" הליכים או "עוקף" באלגנטיות את הוראות המ"מ. שוקי, שהיה מגלה את הדברים לאחר מעשה, היה מתלונן אצל איתמר על כך שפוגעים בסמכותו והאחרון, שידע כי ינון צודק, היה מצליח תמיד ליישר את ההדורים, עד לפעם הבאה.

איתמר ואני שבנו על עקבותינו לאזור הנפילה. לרווחתנו הבחנו כי פטר מתאושש במהירות. משה, החובש הבלונדי, עמד לידו ועזר לו להסיר את חולצתו ואת מכנסיו. למרות אורו הקלוש של הפנס, הבחנתי כי גופו של פטר "מנומר" כולו

בעשרות נקודות וכתמים שחורים בגדלים שונים. כל אחת מה"חברבורות" הכהות הללו הייתה עטורה סביב-סביב במעטפת אדומה. כבר "זכיתי" לראות גוף שנפגע מרסיסים, אבל מעולם לא בכמות ובצפיפות שכזאת. אמנם אף לא אחד מהרסיסים היה גדול מספיק כדי לפצוע את פטר אנושות, אך בהיותם רבים גרמו לו, ללא ספק, סבל רב. ידעתי שאין זה הולם וכי אין זה יפה להעלות מחשבות כאלו בראשי ובודאי שלא לומר אותן בקול, אבל גופו ה"מנומר" של פטר הזכיר לי מאפה זרוע בגרגרי פרג.

"אני בסדר", לחש פטר לאיתמר, "לך תראה מה הולך ותשתלט על העסק". הדוקטור מיקם את תחנת הטיפול המאולתרת שלו ליד הדחפור הענק שספג פגיעה ישירה של פגז מרגמה 60 מ"מ. משה ודודו, החובשים, יחד עם הרופא, עברו מאחד לאחד ובדקו מה ניתן וצריך לעשות. אברום, נהג טנק הפינוי, סייע בידם. בהיותו נהג טנק פינוי עבר גם קורס חובשים קצר ובסיסי, שהיה עתה לעזר רב.

"יש לנו שלושה הרוגים וחמישה פצועים", דיווח הרופא לאיתמר. "אצל דני, מפעיל הדחפור, לא היה מה לעשות, הוא נהרג על המקום. הפצצה התפוצצה ממש בפרצופו וריטשה אותו כמעט לבלי הכר. רב-סרן הרצל והרס"ר שלו היו עדיין בחיים כשהגענו אליהם. משה ואני ניסינו כמיטב יכולתנו להחזיק אותם בחיים, אך ללא הועיל. בהתחלה עוד היה לשניהם דופק, אבל לא הצלחנו לעצור את הדימום. הרצל חטף רסיס גדול בירך הימנית, רסיס שכמעט קטע את הרגל. העורק פשוט נקרע ובתוך דקות הוא איבד דם רב. הרס"ר חטף רסיס בראש. אני לא יודע למה, אבל הבחור הסתובב ללא קסדה על ראשו, ייתכן שהייתה יכולה להציל את חייו. מלבד פטר יש לנו עוד ארבעה פצועים: שניים משלנו ושניים מהחבר'ה של החימוש. כולם פצועים באורח קל עד בינוני, בהתאם למספר הרסיסים שחטפו ומיקומם".

"ליל הטנק", כפי שנחרט בזיכרון הקולקטיבי, הפך לליל שימורים. פצצות מרגמה 60 מ"מ כוחן גדול בפגיעה בנפש, אך לרכוש כמעט ואין ביכולתן להזיק. הפגיעה הישירה שחטף הדחפור לא גרמה לו כל נזק, למעט מספר

חורים בריפוד המושב וקצת פיח על צבע החאקי. אחד מחייליו של שלומיק, מ"מ ההנדסה, תפס את מקומו של המפעיל ההרוג ומשימת החילוץ נמשכה, אלא שהפעם בפיקודו הישיר של איתמר וללא פנסים, ללא צעקות מיותרות ובלי כל ה"הו-הא" של קודם. לקראת אור ראשון הצליח הטנק השקוע לחלץ את שרשרותיו מהבוץ הטובעני ולשוב לחניון היום שלו מחוץ למעוז. אז החל הדחפור הענק בעבודת הסתימה והכיסוי של הבור העמוק המלא מים. במשך מספר שעות גירד הדחפור אדמה מהשטח סביב הבור ודחס אותה פנימה, תוך שהוא מקפיד לכבוש אותה בשרשרותיו. לקראת הצהריים היה הבור מכוסה לחלוטין והקרקע כבושה ומתאימה למעבר טנקים. איתמר לא הסתפק בזאת וניצל את הימצאות הדחפור במעוז לטיפול יסודי בסוללה המערבית. "כוחות ההצלה והחילוץ" ממפקדת האוגדה מיהרו לארוז את מיטלטליהם, הפנו את רכבי הצמ"ה שלהם לאחור ושבּו חבולים ורצועים לבסיסם אשר בעורף.

פרק 10

שבוע לאחר מקרה הטנק קיבל איתמר מינוי קבע כמפקד המזח. המינוי היה מפתיע וחרג מהמקובל, הואיל ומאז ומתמיד מונו לתפקיד אך ורק קצינים שדרגתם אינה נמוכה מרב-סרן. למרות זאת החליט ראובן, מג"ד הגזרה, שסגן איתמר, שהיה הקצין הבכיר במזח, ימונה כמפקד הקבע, באשר אין זה מן החכמה להחליף כל חודש את מפקד המעוז.

"איתמר הוא קצין מקצועי לעילא ולעילא ומכיר היטב את המשימות, ואני מעריך מאוד את יכולותיו. אני לא יודע מה מקובל ומה עשו עד היום וזה גם לא מעניין אותי", ניער מעליו את הביורוקרטים באג"ם האוגדה שמחו על החריגה מהמקובל. "איתמר מספיק טוב בשבילי וזה מה שקובע".

ראובן עצמו היה ידוע באוגדה כולה כמפקד נועז ומוכשר, אך גם כמי שאינו הולך בתלם ואינו מקבל מרות כאשר אין היא נראית לו. מזגו הסוער והבלתי מתפשר גרם לו יותר מתקלה אחת במסלול הפיקוד. מכל מקום, ראובן ביקש וקיבל את אישורו וגיבויו של המח"ט למינוי, ובזאת נסתיימה הפרשה סופית. מה שהכריע כנראה את הכף הייתה העובדה שממילא לא היה בנמצא מפקד אחר שיכול היה למלא את התפקיד טוב יותר מאיתמר. כדי שלא תקטן מצבת

הקצינים במזח וגם כדי "לשפר את יכולת ההתגוננות" שלו, הוחלט להחזיר למעוז את תפקיד הקת"ק, וכך הצטרף עומרי, קצין תותחנים צעיר, לכוחות המזוינים של המזח.

בבוקר שלמחרת "ליל הטנק" העביר איתמר את מיטלטליו לבונקר הפיקוד. יחד איתו עבר, וזאת לשמחתי הרבה, גם הרס"פ ינון.

ינון, בניגוד למרבית המפקדים בפלוגת הצנחנים שהיו בני קיבוצים, היה עירוני בכל רמ"ח איבריו. "עירוני אסלי", כפי שהיה נוהג לומר. לא נגוע, כהגדרתו, בכל השטויות האלה של קיבוץ, תנועה והגשמה. "תעזבו אותי מהפלחה והרפת שלכם", היה חוזר ואומר תוך שהוא מניף את ידו בביטול בתנועה "ינונית" אופיינית, שהיה מרבה להשתמש בה בעת שהיה מביע את דעתו הנחרצת בנושא כלשהו. "אני חיית בטונים ואספלט. עשן האוטובוסים ורעש המכוניות הם כאוויר לנשימה בשבילי. השקט המטמטם בקיבוץ הירוק והשלו שלכם יהרוג אותי תוך יומיים".

למרות זאת, ואולי דווקא משום כך, מצאתי בו ידיד וחבר נאמן. ינון, בדומה לי, אהב לחלום והיה בעל נפש רכה ורומנטית. כמו אצלי, גם בינון הייתה נטועה אהבה עזה לבעלי חיים, וגם לו, בדיוק כמו לי, חיכה בבית הוריו כלב אהוב, זקן ומרוט שעמו גדל והוא התגעגע אליו עד מאוד. כאשר סיפרתי לו על חלומי לנסוע לספארי באפריקה, חלום שאותו הייתי עתיד להגשים אי שם בהמשך דרכי, אורו עיניו של ינון! בעיניים נוצצות, מצועפות משהו, כאילו הוא כבר שם בין עדרי הזברות והפילים, אמר לי בקול שקט, כחושש להסגיר סוד ומשאת לב כמוסה ונכספת: "גם אני חולם על אותו דבר בדיוק".

למרות אופיו הרך והנוח לבריות, היה ינון רב-סמל מעוז שכל מפקד היה מתברך בו. איתמר ידע שהוא יכול לסמוך עליו בעיניים עצומות. לינון לא היה צריך להגיד מה לעשות, הוא ידע ועשה את כל הנחוץ עוד בטרם נאמרו הדברים.

לא אחת שאלתי את עצמי מהיכן לוקח ינון את היכולת המופלאה הזאת לחזות אירועים ומצבים שאף אחד אחר לא רואה. איך הוא יודע לדרוש

ממ"פ המפקדה בגדוד שלושים ג'ריקנים של מים, כאשר יותר ממחצית הג'ריקנים במעוז עדיין מלאים ולפי קצב השימוש במים עד כה, יידרשו לפחות עשרה ימים לגמור אותם. להפתעת כל הספקנים ומרימי הגבות, הסתבר תמיד כי ינון הרחיק לראות מכולם. מסיבות עלומות, שלא היו מחוורות לאיש די צורכן, דווקא ביומיים שלאחר ההזמנה נצרכו המים בקצב מהיר במיוחד לתכליות שונות ומשונות, וכאשר הגיע טנק הפינוי ועליו האספקה, נותרו במעוז שני ג'ריקנים מלאים בלבד. אני הייתי משוכנע שהנביאים שחזו גדולות ונצורות בתקופת המקרא, היו אנשים בעלי יכולת ותושייה כמו ינון. אנשים כמותו הם אלה ש"ראו את הקולות" במעמד הר סיני והם אלה שיישמו הלכה למעשה את הביטוי "נעשה ונשמע". ינון, כמובן, היה פותר את כל ה"השתפכות" הזאת כ"קשקוש פֶּלְבֹש". "אני לא נביא ולא בן נביא", היה נוהג לצטט מהמקורות, "וגם לא בולס שקמים", היה ממהר להשלים יחד עמי את אמירתו הנחרצת של עמוס הנביא לאמציה הכוהן, תוך שאנו פורצים בצחוק גדול ומשחרר. "בסך הכול זה רק עניין של חישובים נכונים", היה מצטנע. "ללא ספק רק חישובים נכונים", נהגתי לחזור בציניות על דבריו. "אז איך זה שרק ינון מצליח ב'חישובים הנכונים' ואילו כל האחרים טועים?"

"מה דעתכם על מקלחת?" שאל ינון ביום בהיר וזיווני את שוכני בונקר הפיקוד. "המצרים לא ירו מזה יומיים ואולי יניחו לנו גם היום".

"הולך!" אמר עמוס, "אני אדאג למלא את המכל במים וגם לשים לידו כמה קרשים בשביל הסבון והמגבת".

"נראה אותך מצליח לשכנע את הדוקטור להתרחץ", אמרתי לאיתמר, שהתלהב מהרעיון המבורך. עמוס פרץ בצחוק רועם.

"מה כל כך מצחיק אתכם?"

"נסה לשכנע אותו ותבין בעצמך", הפטרתי מבלי הוסיף.

איתמר התבונן מספר שניות בפרצופם המחויך ועוטה הסוד של שני הקשרים שלו, והחליט לעשות מעשה.

"עכשיו!" קרא בקול, "עכשיו אני הולך לברר את פשר הסוד הכמוס שלכם, וכדאי לכם לטובתכם שזה לא יהיה לחינם".

"קדימה, המפקד", ענינו שנינו כאיש אחד, "אבל כדאי שתזדרז כי שעות השקט עומדות להסתיים".

איתמר זרק על עצמו את השכפץ, נטל את הקסדה ונעלם. "כבר יותר מחמש שנים שאני בצבא ודבר כזה עוד לא ראיתי", אמר איתמר כשחזר לבונקר ממשימת הגילוי שלו. "הבן אדם – רופא בישראל – לא מתרחץ עד שהוא יוצא הביתה, כלומר כל החודש!! אני פשוט לא מאמין!" "ומה היו הנימוקים שלו?" שאלתי בפרצוף משועשע.

"איך הוא אמר את זה? יותר טוב לחיות מסריח מאשר..." "למות סטרילי", השלמנו עמוס ואנוכי את הפתגם כאיש אחד.

"טוב, שיהיה בריא! רצונו של אדם כבודו. הכנתם את הכול?" "הכול מוכן המפקד! מכל תרכיז של 25 ליטר לשלושתנו".

המקלחת המאולתרת הייתה פאר היצירה ממש: שני קרשים הונחו בין שתי דופנות התעלה שליד פתח המעוז, ועליהם הועמד מכל המים. חור גדול נוקב בדופן המכל, סנטימטר או שניים מעל התחתית, וכפיס עץ שנתחב ונשלף לסירוגין שימש כברז לשעת הדחק.

"אז זה הולך ככה, המפקד", הסביר עמוס לאיתמר את הלכות הרחצה ודיניה. "שולפים את ה'פקק' ומרטיבים את הגוף. אח"כ תוקעים אותו שוב ומסתבנים, ואז שולפים אותו שוב ושוטפים את הסבון. אין זמן לפינוקים. העסק צריך להיות מהיר יעיל ותכליתי, שאם לא כן אתה עלול להיתפס עם המכנסיים למטה". אמר ולא ידע עד כמה כיוון למטרה.

"גיד, לך לשבת ליד הקשר, ואני אלמד את המפקד פרק בהלכות מקלחת מזח". נדתי בראשי וירדתי לבונקר. השעה שהייתה כבר אחרי אחת-עשרה, גרמה לי להתנדנד בעצבנות בכיסא. אנחנו נכנסים לתחום המסוכן. בכל רגע יכולה להתחיל ההפגזה היומית.

"אין כמו מקלחת", נכנס עמוס לבונקר כשחיוך גדול מרוח על פרצופו השחרחר.

הוא התיישב על המיטה ליד ארון הקשר ונעל את נעליו. ריח האורנים שנדף מתלתליו החפופים והבוהקים היה שינוי מרענן לריח החמצמץ והבאוש ששרר תדיר בחלל הבונקר.

"קדימה, גידי", המשיך עמוס בחיוך רחב, "צא ורחץ את גופך המעלה עובש ושוורץ כינים, שאם לא כן לא נוכל איתמר ואנוכי לשהות בדלת אמותיך".

לא נזקקתי להזמנה נוספת. במהירות התפשטתי ויצאתי החוצה בתחתונים בלבד. להפתעתי ראיתי כי איתמר עדיין לא החל ברחצה. תחת זאת היו עיניי עדות למחזה סוריאליסטי של מפקד המעוז הניצב לו בתעלת הקשר בתחתונים ונעליים ומשקיף במשקפת השדה שלו לעבר התעלה.

"מה קרה, המפקד?" שאלתי, "אתה לא יכול להיפרד מהשכבות המיותרות שעל גופך?"

איתמר החווה אליי בידו שאתחיל במקלחת בעצמי תוך שהוא מפטיר: "יש מטוסים שלנו באוויר".

"אם כך הרי שזמננו באמת דוחק", אמרתי לאיתמר. "בעת שהמטוסים תוקפים המזח בטוח כמו בנק. המצרים מורידים את הראש ואינם יורים אפילו פגז אחד. זה זמן קלאסי להתפרע ולעשות כל מה שרוצים. יש מטוסים – אין הפגזות! אם אתה רוצה, אתה יכול לעלות על הסוללה ולנסות לזהות את הפגיעות, ומובטח לך שכל עוד המטוסים בשמים לא תיפול שערה משערות ראשך. אבל מיד עם תום התקיפה נשלם את המחיר ונחטוף הפגזה כבדה במיוחד. כדאי להזהיר את כולם להיכנס לכוננות ספיגה, וכדאי גם שנזדרז עם המקלחת הזאת כי זמננו קצוב. האמן לי, אני יודע על מה אני מדבר", הטעמתי.

"במקום לנאום כדאי שאזדרז, אם חפץ מקלחת אני", אמרתי בלבי תוך שאני מסיר את שארית לבושי. איתמר, שנדמה היה לי כי לא שמע מילה ממה שאמרתי, כנראה כן שמע. הוא טיפס מעט על הסוללה והמשיך להשקיף לעבר התעלה. "שיבושם לו", חשבתי, "לי המקלחת חשובה יותר מאשר ההצגה". כרעתי מתחת למכל, שהיה בגובה החזה, ושלפתי את כפיס העץ מהחור. זרזיף המים המרענן והקר שזלג על ראשי וכתפיי כמו יצק חיים חדשים באיברי הלאים.

הבחנתי כיצד סולל הזרזיף שביל בהיר של ניקיון על חזי ובטני המאובקים והמיזזעים. העברתי בידי את המים הצוננים לכל חלקי גופי, תוך שאני מתענג על הקרירות הנעימה והמרעננת העוטפת אותי. "האם כך מרגישים הצמחים המאובקים בשדה בנפול עליהם טיפות הממטרה?" שאלתי את עצמי. אבל תוך שניות ספורות חזרתי למציאות: אסור לבזבז מים ובעיקר לא זמן! תחבתי חזרה את הפקק לתוך החור, העריתי כמות נדיבה של שמפו בריח לימון אל כפות ידיי והחילתי חופף במרץ את שערות ראשי, שהיו נוקשות כגבעולי קש. משסיימתי להסתבן, שלפתי בשנית את כפיס העץ ושטפתי מעליי את הסבון. המשכתי להפקיר את גופי למים הצוננים מספר שניות נוספות ואז סגרתי את הפקק והתנגבתי במהירות.

"המפקד, המקלחת כולה שלך", קראתי לעבר איתמר, שחדל להתבונן בחזיון ההפצצה וכרע בתוך התעלה, ממתין לי שאסיים.

מיהרתי להיכנס לבונקר, משתוקק לחוש את חספוסם הרך של המדים הנקיים שאלבש בעוד רגע.

כרוס יציאה כרוס יציאה! בקעלפתע קולו של נתן, קשר הכפר, ממכשיר הקשר. "הנה זה מתחיל", אמרתי בשקט, תוך שאני גורב גרביים נקיות לרגליי. עמוס שישב דרוך ליד ארון הקשר, מיהר לתחוב לפיו את המשרוקית שהייתה תלויה על צווארו ולשרוק שלוש שריקות לתוך המיקרופון ברשת הקשר הפנימית. כמעט מיד הרעידה התפוצצות עזה את קירות הבונקר.

נימה יציאה נימה יציאה! נשמע קול התצפיתן ברשת הקשר הפנימית. נימה יציאה נימה יציאה! מיהר עמוס לשדר ברשת הגזרתית. התפוצצות נוספת הרעידה שנית את קירות הבונקר, ומיד אחריה עוד שתיים נוספות בזו אחר זו. הפיצוצים היו חדים, מרוכזים, כאילו הכה מאן דהוא בפטיש ענק על תקרת הבונקר המקומרת.

"122 קצר", אמרתי ביבושת בעודי מסיים לשרוך את נעליי. עמוס נד בראשו כמאשר.

"מה קורה עם איתמר, גידי?" שאל.

"איתמר בסדר גמור", נשמעה התשובה מעבר לכתפו.
 הפניתי מבטי לאחור ועיניי התעגלו בהפתעה. איתמר ניצב מאחוריי כשהוא
 עירום כביום היוולדו ועוטה כולו קצף סבון ריחני.
 כרוס יציאה כרוס יציאה! נשמע שוב קולו של נתן מהכפר.
 דוחן יציאה דוחן יציאה! ענה אחריו כהד המעוז מצפון לכפר.
 בתוך דקות ספורות הייתה הגזרה כולה כמרקחה. שריקות אזהרה והתרעות
 יציאה נשמעו מכל עבר.

תחנות ברדלס כאן זהב ברדלס, הפסיקו את ההתראות על היציאות!
 אתם סותמים את הרשת! נשמע קולו הגוער של יניב קצין הקשר הגדודי.
 ישבתי לי בשקט, מכונס בתוך עצמי. למרות שלא הייתה זאת ההפגזה
 הראשונה ולבטח לא האחרונה, היה גופי דרוך ומתוח כקפיץ. זה מכבר למדתי
 כי לא ניתן להתרגל להפגזה. העפתי מבט על הנוכחים בבונקר. "אני לא היחיד
 שמרגיש חרא", חשבתי לעצמי כשראיתי את המבטים הקפואים והגופים
 המכווצים, המכוונסים בתוך עצמם.

יש דבר מה מפחיד ובלתי נורמאלי בישיבה לעת הפגזה במעבה האדמה,
 משהו שנוסך בך תחושה שהנה עתיד אתה להיקבר חיים. מספר פעמים
 הייתי עד לחייל שלא עמד לו חוסנו הנפשי בהפגזה ממושכת, ורץ אחוז
 אמוק לפתח הבונקר. במרבית המקרים היה עולה בידי חבריו לאחוז בו
 בחוזקה ולהרגיעו בדברי כיבושין, שהמוות אורב לו בחוץ ולא בתוך הבונקר
 המוגן, אבל במקרה של מיימון לא עלה הדבר בידם.

מיימון היה חייל פשוט במחלקת החרמ"ש שאיישה את המזח כאשר
 הגעתי אליו. הפגזות קשות היו חזון נפרץ ולא היוו עומס בלתי נסבל. אלא
 שיום אחד שינו המצרים ממנהגם והחלו בכתישה רצופה ושיטתית של
 המעוז. מיימון שהה בבונקר הלוחמים מס' 3 וכוחו לא עמד לו לשאת את
 שאונן העמום של ההתפוצצויות שבאו בזו אחר זו ואת הרעד המתלווה
 אליהן. חבריו, שגם להם הייתה זאת התנסות ראשונה בהפגזה כבדה

שכזאת, מכונסים היו בתוך עצמם, מנסים לכבוש את פחדיהם ככל שניתן, ואיש לא הבחין בצרה המתרגשת ובאה. "אני לא יכול יותר", נשמעה לפתע זעקתו של מיימון, ובטרם היה סיפק בידי חבריו לעצור בעדו, זינק החוצה אל התופת השואגת מעל. הוא לא הרחיק הרבה. פגז תותח או פצצת מרגמה, לעולם לא נדע בוודאות, השיג אותו כבר ביציאה מהבונקר. איש לא שמע את זעקת המוות שלו בעת שהתרסק לרסיסים. דני המ"מ הצליח להתעשת מיד ופקד על שניים מחבריו שביקשו לצאת בעקבותיו, להישאר במקומותיהם. "אני לא צריך שעוד שניים ייהרגו לי", אמר ביבושת. משהסתיים הכול, יצא דני החוצה ומצא את גופתו של מיימון שרועה ליד היציאה כשהיא מרוטשת עד לבלי הכר. בימים שיבואו ייסר את עצמו עוד פעמים רבות בשאלה האם נהג כשורה: האם הפקיר את חייו של מיימון או הציל את חיי אלה שביקשו לצאת בעקבותיו? הרופא, לעומת זאת, היה חד משמעי בקביעתו כי דני נהג באחריות ובקור רוח. "מיימון נהרג במקום מפגיעת רסיס ענק בצווארו, ולא היה כל סיכוי להציל אותו גם אם היו מצליחים לגרור אותו חזרה פנימה. בבונקר לא היה חובש, ולי ולמשה (החובש הבכיר) לא הייתה כל אפשרות להגיע מבלי שניפגע אף אנחנו. שעה ארוכה הייתה חולפת בטרם היינו יכולים להגיע אליכם, וגם אם היינו מצליחים להגיע במועד, ספק אם היינו מצליחים להועיל. יתר על כן, אני מסופק אם בחדר ניתוח משוכלל היו מצליחים להציל את חייו". למרות הגושפנקה הרשמית מהדוקטור על כי פעל כשורה, לא יכול היה דני לעמוד בספקות וברגשות האשמה שאכלו בו בכל פה, ובתוך שבועיים עזב את המחלקה לתפקיד אחר.

בעוד זכרו של מיימון עולה מלפניי, התחלתי להרגיש באבק ההולך וממלא את חלל הבונקר. לא בכל הפגזה נפלט אבק מהכתלים – מספר פגזים קטן ואפילו בינוני, אין בו כדי לזעזע את קשתות הבונקר עד כדי פליטת אבק. רק בהפגזה ממושכת ורבת נפילות זה קורה. אלא שהפעם הייתה ההפגזה כבדה

וקשה. ניגשתי אל המפוח הגדול שרבץ לו בשקט בצדו השני של הבונקר, והרמתי את מפסק ההתנעה. כל תגובה לא התרחשה, והמפוח נותר דומם כשהיה. ניסיתי בשנית תוך שאני מוריד ומעלה את המפסק מספר פעמים, אך ללא הועיל.

"נצטרך להפעיל אותו ידנית", אמרתי תוך שאני פולט שיעול מכוער. האבק בתוך הבונקר היה ללא נשוא. ניתן היה למשוש בידיים. הרגשתי כי ראייתי מתערפלת ונשימתי הופכת קשה ושוורקנית. הצבע בחלל הבונקר הפך במהירות מצהבהב לאפור, ולפתע הבחנתי כי קווי המתאר של עמוס ואיתמר ושל ארון הקשר מתחילים להיטשטש. התקשיתי להחליט האם האבק הממלא את החלל או האבק החודר לעיניי, לאפי ולאוזניי או אולי שניהם יחד, הם שגורמים לכך. הפגזים המשיכו ליפול בקצב רצחני ולהרעיד את קשתות הבונקר. כל שפעת האבק והעפר שהצטברו בחרכי הקשתות ובחוקיהן, מצאו את דרכם לתוך הבונקר פנימה. להפתעתי הרבה נדמה היה לי כי אני עצמי אינני חלק מהמתרחש, וכי אני משקיף על האירועים מהצד כמו בסרט. "האם כך מרגישים האנשים בעת רעידת אדמה, כאשר הם נקברים חיים?" ניקרה בלבי השאלה, בעוד אני מנסה לחבר למפוח את ידית ההפעלה הידנית.

הפגזים לא חדלו מלהרעיד את הכתלים והתקרה. בעמל רב, תוך שאני מחרחר ומשתעל כאחוז תזזית, הצלחתי לחבר את ידית ההפעלה למקומה והחילותי לסובבה. בהתחלה היה עלי להשקיע מאמץ כביר כדי להכניס את גלגל התנופה הגדול למסלול סיבובי, אך אט-אט צברה המכונה תאוצה, וכל שהיה עלי לעשות היה לשמור על המהירות. המפוח הגדול נהם וקרטע על כרעיו, תוך שהוא שואב את האבק במהירות. תוך זמן קצר החל חלל הבונקר להתבהר ולהיטהר מהאבק, אך זה נשאר רבוע בתוך האוזניים ובנחירי האף, על הבגדים והמיטות. המשכתי לסובב את הידית בקצב קבוע, עד שהתעייפתי והנחתי לעומרי הקת"ק להחליפני.

הפגזים נחתו בזה אחר זה בקצב מסחרר. בטרם נמוגו הדיו של האחד, היה פיצוץ חדש מחריד את קירות הבונקר ומשלח בהם וביושבים ביניהם

גלים של רעד מצמרר. בעוד הפיצוצים הולמים באוזניי, נזכרתי כיצד בהיותי ילד, נוהגים היינו חבריי ואני להשליך אבנים לשלוליות הגדולות שנקוו בחצר לאחר גשמי החורף העזים. אבן שהושלכה הייתה צוללת במימי השלולית ומכה גלים שהלכו והתפשטו סביב-סביב, עד שנמוגו. מיד היינו משליכים אבנים נוספות לתוך מעגלי הגלים ויוצרים בתוך כך רשת יפהפייה של גלים בתוך גלים שהיו מתפשטים בגדלים ובכיוונים שונים. ההתפוצצויות החדשות החודרות לתוך הדיה הנמוגים של ההתפוצצות הקודמת, נראו לי דומות באופן מפתיע.

בזה אחר זה דיווחו יתר המעוזים על הפגזה כבדה ביותר. לא זכרתי מטר כה כבד של פגזים לרוחב הגזרה כולה.

נימה כאן מקדח ברדלס, דוח מצב עבור!

כאן קדקוד נימה, ענה איתמר, גשם כבד ביותר, עד כה אין דיווח על נפגעים.

הבטתי לעבר עמוס שהיה ישוב על המיטה, חגור ועמוס במ"ק-25, כשהוא ערוך ומוכן לעלות לעמדת התצפית ברגע שיידרש לכך. הפגזה כבדה שכזאת טומנת בחובה סכנת פשיטה שתגיע מיד בסיומה, ולפיכך מיד עם היחלשותה עולה מפקד המעוז, מלווה במש"ק - בדרך כלל ינון הרס"פ - וקשר, לעמדת התצפית שמעל בונקר הפיקוד.

הסתכלתי באיתמר העירום, המכוסה בשיירי קצף. לא ידעתי עד כמה הספיק להשתפשף, אך האבק הרב שבחלל ירד ונח על גוו החשוף והפך את הקצף הלבן לאפור. "תועלת מרובה מהמקלחת לא תהיה לו לאיתמר", חשבתי בלבי, "נהפוך הוא!" בתוך דקות ספורות היה גופו מכוסה כולו בשכבת בוץ דביקה. לפתע עלתה בי ההכרה כי במצבו הנוכחי אין הוא יכול לצאת! לפיכך קמתי ממקומי לעשות מעשה. ניגשתי לחבל שליד מיטתו, הסרתי ממנו את המגבת המשומשת שהייתה תלויה עליו, הרטבתי אותה במים כדבעי ועטפתי בה את גבו. אחר כך שלפתי מהתרמיל שליד מיטתו מגבת צבאית נקייה וגסת סיבים, והנחתי אותה לצדו של איתמר.

כאן מקדח, האם אתם נערכים כנדרש בגשם כבד?
חיובי, כולם בשפניות (עמדת תצפית משוכפצת) ואנחנו מתכוננים
לסערה, אמר איתמר למיקרופון תוך שהוא נד אליי בראשו ומחווה במע"ד
שבידו לעבר מיטתו.

חיפשתי בצ'מידן שמתחת המיטה והוצאתי ממנו חליפת מדים, לבנים וגרביים.
"קח את הפיקוד על הקשר בזמן שאני מתלבש", אמר לי איתמר תוך שהוא
מנגב את גופו בתנועות מהירות וחדות.

"וקח מעמוס את המ"ק כי אתה יוצא איתי לחפ"ק, ולא הוא", הוסיף. "הקשר
הבכיר נשאר תמיד בבונקר הפיקוד. אתה מכיר היטב את התרגולת".
"לפחות תוכל ליהנות עוד מספר שעות מהמקלחת שעשית", אמרתי לעמוס
בחיוך.

עמוס תלה את ה"עוזי" בעל הקת על צווארי, והושיט לי את המע"ד.
"התדר הנוכחי הוא של הגדוד", אמר, "כדי לעבור ל'נימה' אתה צריך לשוב
את הגדול שמאלה ואת הקטן ימינה. הכול מיוצב ובדוק".

הנהנתי בראשי לתודה והתיישבתי על המיטה ממול לחכות להיחלשות
ההפגזה. "קדימה, זזים!" אמר איתמר מקץ מספר דקות, "העסק נחלש ומסתיים".
נדתי לעמוס בראשי ופניתי לעבר היציאה בעקבות איתמר וינון.

"מה הסיפור של הצנחנים האלה?!" שאלתי את עצמי בעת שהייתי שועט
במעלה המדרגות, מנסה לא לפגור אחרי צעדיהם הגסים והמהירים של איתמר
וינון. "אין הם מסוגלים ללכת אפילו שני מטר כמו אנשים מן היישוב. הכול
בריצה, כאילו מישהו רודף אחריהם. אפשר לחשוב שמחלקים משהו למעלה!
כולה, עולים לעמדת הפיקוד! ביג דיל!"

צודדתי את גופי במעבר הצר, נזהר שלא לחבוט את המ"ק בכותל. פרץ של
אוויר בעל ריח וטעם של אבק שרפה, הכה בפניי ובישר לי שהגעתי לפתח.
מצמצתי בעיניי מחמת קרני השמש המסנוורות, צמצמתי את גופי ככל שניתן
ומיהרתי בריצה לעבר עמדת התצפית. משהגעתי, כרעתי ברך מצדה האחורי
והמתנתי לפקודה של איתמר. בזווית עיני הבחנתי בינון הכורע לידי. איתמר,

שנותר זקוף, התבונן ארוכות במשקפת לעבר התעלה הפרושה מנגד, כשהוא מנסה להבחין במשהו לא שגרתי.

א' של נימה מנימה, נשמע קולו של עמוס ברשת הקשר הפנימית.

א' שומע, השבתי.

קדקוד ברדלס רוצה שתתרגלו חבירה עם "הנרי".

בסדר, אני מעדכן את קדקוד.

הזדקפתי וטפחתי על כתפו של איתמר: "המג"ד רוצה שתתרגל את הפלוגה

הקדמית בתנועת חירום לעבר המזח", אמרתי.

"בסדר", אמר איתמר, "אני נותן את הפקודה, אתה חוזר אחריי ב-25 ועמוס

חוזר אחריך במכשיר הגדול. דיר בלקום בלי פישולים".

הפלוגה הקדמית חנתה דרך קבע בנווה המדבר עיון מוסה. תפקידה היה לחוש

במהירות לעזרת כל אחד משלושת המעוזים הדרומיים אם יותקפו, חלילה, ע"י

כוח פשיטה מצרי. התרגולת קבעה כי על הטנקים להגיע למעוז תוך 12 דקות

לכל היותר. לפיכך לא נלקח כל סיכון שקריאת המצוקה של המעוז "המותקף"

לא תגיע ליעדה מחמת קשר לקוי. המ"ק-25, למרות שהיה מכשיר טוב ואמין,

יכול מסיבות שונות להכזיב לפעמים, ולפיכך היה הקשר שנשאר בבונקר חוזר

על הפקודה במכשיר הגדול.

"קדימה, גידי", הורה לי איתמר, "תודיע על 'שלג'".

הנרי כאן קדקוד נימה, שלג שלג עבור! קראתי.

הנרי כאן קדקוד נימה, שלג שלג עבור! נשמע קולו של עמוס החוזר

על הפקודה.

נימה כאן קדקוד הנרי, שלג שלג עבור! נשמע קולו השקט והבוטח

של חיים מ"פ הטנקים.

כאן קדקוד נימה, שלג שלג סוף! אישר עמוס את קבלת ההודעה.

כאילו תיאמנו את הדברים מראש, העפנו איתמר ואני מבט בשעון.

"בוא נראה כמה זמן לוקח להם להגיע", אמר איתמר והסב את מבטו לעבר

דרום-מזרח.

הדקות הראשונות חלפו להן בציפייה מתוחה כלשהי. איתמר עמד כהרגלו בתנוחת ההמתנה האופיינית לו: הרגליים פשוטות מעט ונטועות בחוזקה בקרקע. הפישוק הקל הנמיך במשהו את קומתו, שגם כך לא היתמרה לשחקים. לא יכולתי שלא להתפעל משלוות רוחו ומהביטחון הנינוח שכמו היה יצוק בכל מעשיו. בהתבונני בו, נדמה היה כי איתמר הוא אבן מאבני המעוז, כאילו הוא ניצב לו שם מאז ומתמיד יחד עם הרלסים, השכפ"צ והקונצרטינות הדוקרניות. כל דמותו הקרינה נחישות, איתנות וביטחון. ידיו היו מקרבות את משקפת השדה לעיניו בתנועה אחת, רצופה וזורמת, כתנועת ידו של כנר המושך בקשת.

"אני רואה אותם", אמר לבסוף, "הנה! קח והסתכל בעצמך!" איתמר הסיר בחטף את המשקפת מצווארו והושיטה לי.

קירבתי את המשקפת לעיניי והבטתי בכיוון אצבעו המושטת של איתמר. כמעט מיד הבחינו עיניי בענני האבק שהעלו שרשרות הטנקים השועטים. "הם יעשו את זה פחות או יותר בזמן", אמר איתמר תוך שהוא מביט בשעונו. "חיים הוא מפקד מעולה, אם נצטרך אותו 'על באמת' טוב לדעת שיש על מי לסמוך. תודיע ברשת הפנימית שהכלים המתקרבים הם כוחותינו ושזהו תרגול בלבד".

תוך מספר דקות נוספות ניתן היה להבחין, גם בעין בלתי מזוינת, בקווי המתאר של הטנקים השועטים. הבחנתי בדגלון המשולש של המ"פ שהתנופף מעל צריחו של הטנק המוביל. הטנקים פנו מעט צפונה, כשהם דוהרים לאורך הגדה המזרחית של הלגונה המתעקלת מערבה. בהגיעם לדרך המוליכה אל המעוז פנו חדות שמאלה מבלי להאט את מהירותם, ותוך שהם מעלים מערבולות אבק מסמא עיניים, ושעטו בשאגת מנועים פנימה לתוך חצר המזח, תוך שהם מפנים את לועי התותחים בהתאם לפקודות. בתוך דקה מכניסת הטנק הראשון היו ערוכים כולם בחצר על פי התרגול: השניים הראשונים – תותחיהם מופנים קדימה לעבר השער הדרומי, והבאים אחריהם – תותח אחד מערבה לעבר התעלה ואחד מזרחה לעבר הלגונה.

הטנקים הדמימו את מנועיהם וחיים המ"פ, שחרחר וגבה קומה, ירד מעל הצריח כשהוא אוחז בידו את קסדת השריונר, והתקדם לעבר איתמר ולעברי בעת שירדנו מעמדת הפיקוד לקדם את פניו. כל העסק כולו, מהרגע שהתקבלה ההתרעה על "שלג" ועד שנערכו הטנקים בחצר המעוז, לא ארך יותר מעשר דקות. על פי הנתונים שהיו בידי של איתמר, היה זה שיא עולמי בחבירת טנקים למעוז במצוקה.

"תודיע למקדח ברדלס שמגיעה ל'הנרי' מדליית זהב", הורה לי איתמר תוך שהוא טופח בסחבקות על כתפו של חיים. זה סימן בידו לניר סגנו שהוא נכנס פנימה למספר דקות. האחרון אמר משפט קצר למיקרופון שבקסדתו, ומיד ניעורו מנועי הטנקים לחיים והחלו לנוע לעבר השער הדרומי החוצה, כאשר מקבץ טנקים צפופים בחצר המעוז המטווחת הוא מצב שיש להימנע ממנו.

פרק 11

יום אביבי אחד הגיעו בטנק האספקה אוזני המן, להזכיר לנו, שוכני המערות, כי פורים בפתח. לאוזני המן הללו, שניכר היה בהן שנאפו במטבח הגדוד, התווספו מספר בקבוקי תירוש, כעין יין לשמח את לבנו, שהרי ידוע כי "משנכנס אדר מרבין בשמחה". אני, שמעודי לא חיבבתי את המאפה הפריך הזה הממולא בפרג דביק ועתיר סוכר, לא יצאתי מגדרי למראה ההפתעה המרעננת, אך חבריי לבונקר וכך אף החיילים האחרים, קפצו על המאפה המשולש כמוצאי שלל רב.

עד היום איני יודע מה בדיוק גרם לקשרי הגזרה לנהוג כפי שנהגו באותו הלילה, האם היו אלה בקבוקי התירוש שמאן דהוא הגניב להם בהיחבא מעט אלכוהול, האם האוזני המן הן שזרעו את השמחה בלבבם, או שהיה זה עצם הידיעה כי ערב פורים היום וחייב אדם לאבד עצמו עד דלא ידע.

כך או כך, בשעות הערב היותר מאוחרות, שבהן שוקטת בדרך כלל רשת הקשר, החלה החגיגה:

תחנוות שושן כאן אחשוורוש, איך אני נשמע עבור?

אחשוורוש כאן מרדכי היהודי, תיזהר מבגתן ותרש.

ושתי כאן המן, מתי את דופקת הופעה?

ועוד כהנה וכהנה קריאות שאין בינן ובינן הגזרה ולא כלום.

תחנות ברדלס כאן שמפו, תפסיקו להיות מטומטמים! אני חוזר שנית, תפסיקו להיות מטומטמים! נשמע ברשת קולו הנוזף של הסמג"ד. כאן המקום לציין שלכל הקצינים הבכירים מדרגת רב-סרן ומעלה היה אות קריאה אישי ברשת הקשר הגזרתית. הכול ידעו כי "אביר" הוא מפקד האוגדה, "שחל" הוא המח"ט הקדמי ואילו "סביון" הוא מג"ד 184.

מטבע הדברים קיבלו הקצינים הבכירים את אותות הקריאה "הטובים", ואילו הזוטרים יותר את האותות המוזרים או "הרעים", כך שלא אחת התקוממו הקצינים הללו כנגד השמות המבזים, כביכול, שזכו להם, וטעמם ונימוקם עמם. האלחוטנים בגזרה לא עשו הנחות לשמות "הלא מחמיאים", וזיכו את בעליהן במלוא הערות עוקצניות ולעתים אף מעליבות. כמובן שלא ניתן היה לדעת את זהות התחנה "המתפרעת".

וכך, מששמעו אלחוטני הקו העליזים את התואר 'שמפו', קמו עליו כאיש אחד בצהלה, בגילה ובדיצה.

שמפו כאן נקה 7, איך הקצף עבור!

שמפו כאן דאודורנט, בא לך לצאת הערב?

שמפו תזרום, אל תהיה סבון!

הסמג"ד, שהיה רגיש מעט לכינוי ברשת וחטף אותה בגדול, התפוצץ מכעס: תחנות ברדלס אני יעלה אתכם על טיל! אני מכיר את הקולות שלכם ויודע מי אתם, אתם תזכרו עוד שנים מי זה ישראל... או-או! בכעסו כי רב שכח הסמג"ד את ביטחון הקשר והזדהה בשמו הפרטי. לא שהיה בכך אסון גדול, כי הכול ידעו את שמו האמיתי של "שמפו", אבל בכל זאת נרשמה לו איזושהי נקודה שחורה.

אך אלחוטני הגזרה כבר היו בטרנס ולא שעו לאזהרות. מי שחשוף כל יום לפגזים ופצצות, מעטים הם הדברים שמפחידים אותו. בטח לא איומי הסרק של הסמג"ד. איך ידע מי זה מי?

שמפו כאן אסתר המלכה, אני מחכה להרגיש אותך על עורי, נשמע בתגובה קול נשי מתנגן, ואני ניסיתי לזהות מי זה החקיין המוכשר. שמפו אהובי כאן זרש, המן אצל המלך, בא לך לקפוץ? וכן הלאה וכן הלאה עוד דקות ארוכות, כשהסמג"ד מנסה להטיל את חיתתו על פורקי העול, אך מצליח רק ללבות את האש. לבסוף, משבאו ההשתוללות והוצאת הקיטור על סיפוקן, נרגעו הרוחות והרשת שבה למתכונתה הלילית השקטה.

פרק 12

לצערי הרב לא האריך איתמר בתפקידו כמפקד המעוז. הוא קיבל את הפיקוד על המזח רק עקב פציעתו של פטר, משהו כמו זכייה מן ההפקר, גם אם בנסיבות טרגיות מעט. מסלול הפיקוד בצנחנים לא אפשר לו "להיתקע" במזח ליותר משבועות ספורים, וכאשר הגיעה העת ועל גדוד הצנחנים שלו היה לשוב ולהמשיך במסלול המיועד לו, עזבו הוא וינון על חייליהם וציודם ולא שבו עוד. בסערת הנפש שבה נמצאתי התקשיתי להחליט עזיבתו של מי קשה לי יותר – של איתמר או של ינון.

איתמר ניחן ביכולת הנדירה להיות מפקד וחבר בעת ובעונה אחת. איזו סמכות פנימית שהייתה יצוקה בו אפשרה לשני ההפכים הללו, כביכול, לדור בכפיפה אחת מבלי שיפגעו האחד בשני. מצד אחד היה המפקד וניצב בראש הפירמידה, ומצד שני היה דייר בבונקר הפיקוד וככזה לא נטל לעצמו שום הנחה והיה שותף מלא בניקיונות, בהכנת קפה ובהדחת הכלים המלוכלכים. ינון היה חבר נטו. אמנם כרב-סמל המעוז היה מופקד, להלכה, גם עליי, אך למעשה פעלנו שנינו במסלולים מקבילים שהצטלבו רק כאשר היה עליי לצאת אל מחוץ לשערי המעוז ועל ינון מוטלת הייתה החובה לספק לי ליווי,

או כאשר נזקקתי לפריט כלשהו שהתקשיתי להשיגו דרך מחלקת הקשר הגדודית.

מכל מקום השניים עזבו והותירו בלכתם חלל גדול, גם במעוז וגם בלבי. ידעתי ידוע היטב שקיים סיכוי קלוש ביותר שהגורל יזמן לי בשנית צמד שכזה. הפרידה מינון ואיתמר קשתה עוד יותר כיוון שבאה בצמוד לעזיבתו של עמוס. החטיבה הקדמית, על גדודיה, שבה לעורף למנוחה ואימונים ופינתה את מקומה לאחותה הטרייה והמאוששת. את האחריות לגזרה קיבל גדוד אחר, שפירושו קצין קשר חדש וקשר חדש.

עמוס נפרד ממני בהתרגשות גדולה, "בחיבוקים ובנשיקות", תוך שהוא מבטיח שעוד נשוב וניפגש. אני נדתי בראשי כמאשר, אך בלבי פנימה התקשיתי להאמין שההבטחה אכן תתממש. ידעתי כי הסבירות שאשאר במזח עוד שלושה חודשים תמימים, עד שישוב גדודו של עמוס אל הקו, נמוכה ביותר. במקומו של עמוס הגיע למזח מוגלי, בחור נחמד ושחרחר מאחד המושבים בשרון. שמו האמתי היה יוסף משהו, אך איש לא נהג לקרוא לו בשם זה, ותחת זאת העדיפו הכול, כולל הוא עצמו, את הכינוי "מוגלי", שרמז על ארץ מוצאו – הודו. מוגלי סיים זה עתה את הקורס המקצועי, ולפיכך היה טירון "ירוק" ומבוהל וחסר כל ניסיון מעשי. כשהתבוננתי במוגלי הנרגש והמפוחד לא יכולתי שלא להיזכר ביום בו עזב משולם את המזח, כשהוא משאיר את עמוס עם קשר טירון כמוני. עתה מצאתי את עצמי באותו מצב בדיוק, אך בהיפוך תפקידים. ברגע הראשון התמלאתי כעס על כי שלחו לי קשר בלתי מנוסה, והחלטתי למחות בפני קצין הקשר הגדודי. אלא שכמעט מיד שכך כעסי כאשר נזכרתי כיצד נהג בי עמוס עת הייתי אני טירון חסר ניסיון.

החילופין הללו, שעבורי היו למעשה משולשים (מפקד, קשר ולוחמים) התקבלו אצלי ברגשות מעורבים. מצד אחד אפפה אותי מעין תחושת נטישה ויתמות: כולם עוזבים ורק אני נשאר, אך מצד שני הפך אותי הסבב המשולש לוותיק והמנוסה שבחיילי המזח. היה ברור לי לחלוטין כי המעמד החדש שבו זכיתי שלא בטובתי, ישפיע על מערכת היחסים שתיבנה ביני ובין המפקד

החדש וחיילי המחלקה החדשה שיאיישו את המעוז. היטב ידעתי – וגם חזיתי על בשרי – כי במעוזי התעלה, כמו אולי גם במקומות אחרים, מקנים הוותק והניסיון מעין דרגה לנושא בהם. היה ברור לי שגם מפקדיי החדשים יודעים זאת. הכוחות שאיישו את המזח מורכבים היו מיחידות שונות, שכל אחת מהם נעה במסלול ובקצב משלה. הפיקוד על הגזרה היה באחריות "חטיבת הקו", שהתחלפה מדי מספר חודשים. החיילים שאיישו את המזח, כמו את יתר המעוזים בגזרה, באו מיחידות חי"ר וצנחנים, והללו הוחלפו בתדירות שונה מזאת של חטיבת הקו. מפקדי המזח התחלפו אף הם בקצב שונה מהשניים האחרים. התחלופה הבלתי מסודרת, ויותר מכך גם הבלתי מתוכננת, גרמה לאי שקט ולחוסר יציבות.

גם לאחר מעט יותר משלושה חודשים במקום, לא עלה בידי לפתור את התעלומה המסתורית: לאילו כישורים נזקק קצין על מנת שיהיה מתאים לפקד על המזח. בחמשת השבועות שיחלפו מאז עזיבת איתמר וגדודו את המעוז, "יזכה" המזח בלא פחות משלושה מפקדים – שיא עולמי, לכל הדעות. אי שם בצה"ל, היכן שנערכו שיבוצי כוח האדם, החליט מאן דהוא כי המזח הוא המקום האידיאלי לרענון ותרגול "פיקוד שדה" עבור קצינים שעשו זמן רב בעבודת מטה. לפיכך הגיעו למעוז קצינים שהיו בין לבין, לאמור: בין תפקיד פיקודי אחד למשנהו. השיטה שירתה אולי מטרה כלשהי במערך כוח האדם או במערך ההדרכה הצה"לי, אך על המזח עצמו השפיעה לרעה. על המפקד היה להסתגל במהירות למציאות שונה שלא הורגל בה, לפקד על יחידת חיילים אורגנית ומגובשת שלא הכיר, דבר שלא תמיד עלה יפה, ובנוסף – לחסות תחת כנפיה של יחידת האם שאיישה את הקו ואשר גם אותה לא הכיר. המשולש הזה, שכל צלע בו משכה לכיוון אחר, גרם לא אחת למתחים ומריבות. אני, שהייתי רק קשר המעוז ולפיכך איש לא שאל לדעתי, לא הצלחתי להבין מדוע חייבים הדברים להיות מסובכים כל כך: מדוע לא יוכל מפקד הלוחמים להיות גם מפקד המעוז, כפי שהיה בתקופתו של איתמר? הרי כל בר דעת שענינו בראשו רואה מיד עד כמה נפוצה ה"תרכובת" המלאכותית הזאת, שביחידת

האלכימאים של צה"ל עמלו כה רבות על רקיחתה, ושאינה מביאה אלא צרות. הראיה המובהקת לכך הייתה ששניים מתוך ארבעת המפקדים שבאו לאחר איתמר לא החזיקו מעמד יותר משבוע.

הראשון – אורי – סיים קדנציה אחת כמ"פ בצנחנים ולאחריה תפקיד כלשהו באגף המטה בפיקוד דרום. אורי אמור היה להתמנות בקרוב לסגן מפקד גדוד, ועד שיתפנה התפקיד נשלח למזח. כפי הנראה לא טרחו באגף כוח אדם לחשב נכון את התאריכים, כיוון שעוד בטרם מלא שבוע לכהונתו של אורי, הוא נקרא לגדודו המיועד.

לשני – עמי – אולי לא היה מזל, אבל מערך השיבוצים המוזר תרם לא מעט לחוסר המזל שלו. עמי חזר זה עתה לשירות פעיל, לאחר שסיים לימודי תואר ראשון באוניברסיטה. אחד הגאונים ביחידת האלכימאים החליט כי כניסה מיידית של קצין לעניינים – אין טוב לה מאשר קבלת הפיקוד על מעוז מותקף ומופגז, משהו בדומה לקפיצה למים קרים כסגולה להסתגלות מהירה לקור. וכך הגיע עמי היישר מספסלי האוניברסיטה לכס מפקד המזח, מעבר שפשוט וקל ממנו אינך מוצא אפילו אתה תקוע לילות כימים בחיפושים. ואכן, כאשר מחפשים צרות הן מגיעות: איתרע מזלו של עמי ויומיים לאחר שקיבל את הפיקוד על המזח, הגיע לביקור במעוז מפקד האוגדה בכבודו ובעצמו.

שוכני המזח היו מורגלים בביקורים של קצינים רמי דרג. לאחר מספר חודשים בהם הייתה הכניסה למזח ב"רכב רך" בלתי אפשרית ואף אסורה על פי הפקודות, רפתה מעט שגרת ההפגזות המצרית וכמות הפגזים שספגנו חזרה למחזיה הסבירים, כפי שהייתה בשבועיים הראשונים לשהייתי במזח. הקטנת הלחץ הביאה לשינוי בהוראות, ושוב הותרה כניסת "רכב רך" – להוציא משאיות. הללו לא הורשו להיכנס, והקשר עם המעוז התבצע באמצעות קומנדקרים וכמובן ג'יפים, הרבה-הרבה ג'יפים! התרת הרצועה הביאה לכך שהמזח הפך לאבן שואבת לכל מי שרצה לראות מקרוב את "המלחמה".

בעטיים של הביקורים התכופים האלה נטבע המונח "כוננות אנטנות". הואיל והמבקרים החשובים הגיעו בג'פים עמוסי אנטנות, היה ברור לתצפיתן כי גודש אנטנות על הרכב פירושו עומס ברזלים על הכתפיים. המבקרים הרבים לא היו בחלקם הגדול בלתי אם טרדנים נפוחי כרבולת, שאת מרבית שירותם הצבאי עשו ביחידות עורפיות ליד שולחן הכתיבה במשרד דחוס ומאובק והרחק משאון הקרב. הביקור במזח - סמל המלחמה המתחוללת על גדות התעלה - היה עבורם קישוט לרקורד הקרבי הדל שלהם. משהו כמו עוד נוצה על הכובע או עוד חריץ על הקת. כך או כך, המבקרים הללו גרמו לא אחת למצבים מגוחכים בשאלות ששאלו או במעשים שעשו.

בבונקר שרר בדרך כלל חום כבד, ולפיכך עמדה בו תדיר, ליד ארון הקשר, מין גיגית מתכת גדולה ובה "תרכיז צה"לי משובח". על מנת להצן את משקה האלים הזה ולעשותו ראוי למשתה בני אדם, צפו בו תמיד גושי קרח גדולים, אחד המותרות שסופקו למזח. חייל צמא כי נכנס לבונקר ורצה לרוות את צימאונו, היה שואב במצקת גדולה מן הנוזל הצהבהב או האדמדם, תלוי בסוג התרכיז, ולוגם ממנה להנאתו מבלי להזדקק לכוס או ספל. כאשר אחד מהמבקרים הנ"ל, שהיו בדרך כלל כרסתניים ושתמיד היו חגורים באקדח וחמושים במשקפת שדה משוכללת, שאל אותי אם "יש משהו קר לשתות", החוויתי בידי, מבלי להכביר מילים, לעבר הגיגית. להפתעתי הרבה הכניס האיש את ידו לתוך הגיגית, טלטל אותה ואנה כמחפש דבר מה, ואז שלף אותה קפואה ונוטפת ואמר בקול שהאכזבה ניכרת בו: "אין כאן שום בקבוק".

אבל היו גם מקרים אחרים. יום אחד, בעודי יושב ליד ארון הקשר ומאזין ללהג הבוקע מהמכשיר - וכזה לא חסר - נכנסה בסערה לחלל הבונקר דמות הזויה, שלבשה מדי צה"ל והייתה חגורה בכלי משחית מכף רגל ועד ראש. בידה אחזה את הקסדה שזה עתה הסירה מראשה, שהיה עטוף בכובע צמר שחור - כזה שה"דודות" של הוועד למען החייל

סורגות - ומתחתיו ניבטו עיניים דלוחות ופנים קמוטות. לא יכולתי שלא להתרשם משפעה "אינסטרומנטים" שנשא הגוף הצנום והשחוח מעט: על צווארו תלתה משקפת שדה גדולה ("היא מגיעה לו כמעט עד הביצים", חלפה מחשבה בראשי). על מותניו חגר החייל (לאט-לאט הבנתי שמדובר בחייל) חגורת עור רחבה שנראתה לקוחה מסרטי המערב הפרוע; מצדה האחד השתלשל נרתיק עור מהודר ומאובזם, וממנו בצבץ ניצב מהודר של סכין ארוכה ורחבה; צדה השני של החגורה נשא נרתיק תואם ולא פחות מהודר, ובו שכן בגאון אקדח ארוך קנה (מחשבותיי נדדו לקולט-45, "משכין שלום" המיתולוגי של הריינג'רים ביל קרטור ובוק ג'ונס - גיבורי החוברות שהיו נפוצות אז). כדי להשלים את התמונה הסוריאליסטית, על כתפו היה מוצלב רובה סער קלצ'ניקוב בעל קת מתקפלת - נשק שלל יקר המציאות.

בהיתי בדמות מספר שניות ואז הפלטתי מפי, "מי זה הצ'וקומוקו הקרבי הזה?"

"הצ'וקומוקו", שכפי הנראה שמע את אמירתי, הסיר מעצמו את השכפץ וגילה לעיניי המשתאות את שלושת ה"פלאפלים" על כותפותיו. "איפה מפקד המעוז?" שאל מי שרק מאוחר יותר התברר לי כי הוא מח"ט הקו, תוך שהוא מתעלם במפגיע מאמירתי הבוטה.

מפקד האוגדה, מכל מקום, לא היה סתם עוד גנרל מחיל האספקה שבא לבדוק איך משפיעות קרני השמש על רשתות ההסוואה. הוא בא בלוויית קציני מטהו לבחון כיצד יורדות פקודות והנחיות מפקדת האוגדה בשרשרת הפיקוד, והאם קיימות בעיות שניתן לפתור מידית על ידי קיצורי דרך. מיד הבחנתי כי סוללת קציני המטה כוללת גם את רב-סרן נשר, סמג"ד הקשר האוגדתי, שהיה מפקדי הישיר. רב-סרן נשר היה איש גבה קומה ובעל חזות קשוחה ומאיימת משהו. היטב זכרתי אותו מ"התרגיל הגדול", עת היה עומד בסרבל טנקיסטים מגוהץ וללא רבב, על ראשו כומתה שחורה וגדולה מוטה באלכסון בנוסח מונטגומרי,

והוא מכוון בשרביט שבידו את כלי הרכב לחנייה. בגדוד עצמו לא היה לי קשר ישיר כלשהו עם הסמג"ד, ונתקלתי בו פעם אחת בלבד בעת שיחת גדוד. בעת שנכנסו הקצינים לבונקר, נפגשו עינינו להרף עין קצר ולא הייתי בטוח האם הבחנתי בזיק של הכרה בעיניו של הסמג"ד, ששמעו יצא למרחוק ככזה שרואה הכול וזוכר הכול. מפקד האוגדה וקציני המטה המקיפים אותו נדחסו לחלל הבונקר הקטן והחלו לנהל עם מפקד המעוז וקציניו שיחת חולין, לא מזיקה כביכול. עמי נשאל על המסלול שעבר עד כה בצבא, מה למד באוניברסיטה, מהיכן הוא בארץ, האם הוא רואה בצבא את עתידו ועוד כהנה וכהנה שאלות "נימוס" שיש בהן משום פתיחה והכשרת הרקע לשאלות האמתיות העתידות לבוא. משנדמה היה לאלוף כי הסתיים שלב ה"התוודעות", עבר לשאול על המצב בגזרה ועל הבעיות בהן נתקלים מפקד המעוז וחיליו, בעיות שאינן מוצאות את פתרונן באמצעות שרשרת הפיקוד הרגילה, שהיא ביורוקרטית לעתים, ואשר שיחה ישירה עם קציני המטה במפקדה העליונה עשויה להועיל להסדרתן. עמי ענה בשקט על השאלות הסתמיות, נתן הסבר קצר על המצב בגזרה כפי שהוא מבין אותו, ואז ביקש ממיכה, סגנו, לשטוח את בקשותיו בתחום המנהלתי. השיחה נראתה כמתנהלת על פסים חיוביים ביותר כשלפתע, ללא כל אזהרה מוקדמת, ביצע האלוף איגוף מהיר מימין: "מה הן 'משימות אש' הסכנה' שלך?" שאל בקולו השקט ששמץ מבטא זר ניכר בו.

עמי המסכן היה מופתע לחלוטין משינוי הכיוון הפתאומי. מדובר היה בנקודות ציון במעוז שיש להמטיר עליהן אש כוחותינו, במקרה שזה ייכבש על ידי האויב. הייתה זאת עוד תרגולת, אחת מני רבות שהיו כתובות בתיק הפקודות וההוראות של המזח. נזכרתי שתרגלתי אותה פעמיים בעבר: פעם אחת עם שמשון ופעם שנייה עם איתמר. אך למפקד החדש לא היה כל סיכוי! בהשוואה לאוניברסיטה שממנה בא, היה המזח בבחינת פלנטה אחרת. כמות החומר שהיה עליו ללמוד תוך זמן קצר ביותר הכתיבה לו, ובצדק, סדרי עדיפויות שונים. עמי בהה לשנייה או שתיים, ואז מלמל משהו על כך שלא היה סיפק בידו ללמוד את הדברים לאשורם וכדאי שישאל את הקשר – כלומר אותי.

כאילו היו קשורים יחדיו בחבל הופנו באחת כל הראשים לעברי, ומבטים נוקבים שהיה בהם ספק תמיהה ספק לגלוג ננעצו בי. שלא בטובתי חשתי לפתע כאילו כל כבודו של המזח מונח על כתפיי. הישרתי את מבטי אל עיני האלוף ויריתי לעברו את נקודות הציון אחת לאחת.

"יפה!" אמר האלוף, "ומה אתה עושה בתום הפגזה ממושכת במיוחד?" המשיך ושאל כשהוא שב ופונה לעמי.

עמי לא הספיק עדיין לחוות את החוויה המפוקפקת של "הפגזה ממושכת במיוחד", ולמען האמת היה עליו להיות אסיר תודה על כך שבימים הספורים שעברו עליו במזח, "זכה" רק בהפגזות "רגילות". אלא שבנסיבות הללו היה הדבר בעוכריו.

"אני... אני..." גמגם עמי ונשא אליי עיניים בתחינה. "עולה לתצפית מיד עם היחלשות ההפגזה כדי לוודא שאין פשיטה", המשכתי.

"ואם אתה מזהה סכנת פשיטה?" המשיך האלוף להקשות, תוך שמבטו הופך קשה ונוקב. "אני אשאל את הקשר", ניסה עמי שוב את מזלו, אלא שהפעם לא צלח בידו "תרגיל הקשר".

"אני בטוח שאם תשאל אותו, הוא ידע בדיוק מה צריך לעשות", הרעים האלוף בקולו, "אבל אם תשאל את הקשר עוד פעם אחת את מה שאתה צריך לדעת", שאג תוך שהוא מדגיש את המילה "אתה", "אחליף ביניכם את התפקידים, כולל הדרגות!"

כולם היה ברור כי אין עוד טעם בהמשך הפגישה וכי גורלו של עמי נחרץ. האלוף יצא בזעם מהבונקר ועזב בחטף, כשהוא משאיר לעוזריו הנחיות לעשות כל שניתן על מנת לפתור את הבעיות שהועלו בפניהם זה עתה על ידי מפקדי המעוז.

אני עצמי, על אף שיצאתי גדול מהעניין, צר היה לי על עמי שכך אירע לו. ידעתי שאין זו אשמתו, נדרש זמן כדי להפנים את עשרות הפקודות והתרגולות הקיימות. יחד עם זאת לא יכולתי להשתחרר מהתחושה כי לאיתמר זה לא היה קורה.

בטרם עזבה המשלחת הנכבדה, הספקתי עוד לקיים שיחה קצרה עם סגן קצין הקשר האוגדתי, שלא יכול היה להסתיר את קורת הרוח שנגרמה לו במעמד המבין. הוא החמיא לי על שליטתי בחומר והוסיף כי אמירתו של המפקד כי הוא בטוח שהקשר יודע מה לעשות, הייתה מחמאה גדולה לי עצמי אך גם לגדוד ואפילו לחיל הקשר כולו. אחר כך הוסיף ושאל אותי מספר שאלות על מערכת הקשר בפרט ועל הגזרה בכלל, והביע את שביעות רצונו מהתשובות שקיבל. הוא הוסיף ואמר כי הביקור במזח הסב לו רוב נחת וכי ידאג לקידומי המקצועי לכשאשוב לגדוד. בטרם צאתו שאל האם יש לי איזו בקשה מיוחדת שהוא יכול לסייע במילויה. אמרתי לו כי איזה רמקול, או כל מערכת הגברה אחרת לקשר הקווי תהיה מועילה ביותר, באשר לעתים קרובות עולה הצורך בקיום "שיחת וועידה", דבר שאינו אפשרי כרגע. הסמג"ד הבטיח לי לבדוק עם ישי, הקצין הטכני בגדוד הקשר, מה ניתן לעשות, ונפרד ממני לשלום. למחרת ביקורו של האלוף במזח התבשר עמי כי התמנה ל"עוזר משהו" במפקדת האוגדה וכי מחליפו יגיע בעוד יומיים.

בעוד אני תוהה את מי יזמנו לנו הפעם אבירי האלכימיה בשלישות, הגיע דניאל.

"כן, אני מילואימניק", השיב מיד עם היכנסו לשאלה שלא נשאלה, "ואני רוצה תוך רבע שעה פגישה עם כל המפקדים כאן בבונקר", הוסיף בטון מפקד בלא שיהיה ברור למי הוא מפנה את הפקודה.

בתוך שניות התחוור לי כי הפעם "נפלתי לא טוב", כפי שנהוג לומר. "אתה מחכה להזמנה מיוחדת?!" נבח לעברי תוך שהוא שומט, מעשה יודע ובקי, את הקיטבג שלו על המיטה ליד ארון הקשר.

במהרה הסתבר כי זה שירות המילואים הראשון שלו, ושרק לפני חמישה חודשים השתחרר משירות קבע כמ"פ בצנחנים, מה שהביא להרמת גבה אצל מיכה וגם אצלי. האם החליטו ביחידת האלכימאים להוריד את רמת המפקדים? וכן! הוא לומד משפטים באוניברסיטה העברית, מוציא 100 במבחנים, יש לו חברה מדהימה ביופייה והוא עתיד להיות פרקליט צמרת תוך מספר שנים.

דניאל, שנהג תמיד ללבוש חולצת א' ועליה דרגות סגן ממתכת, היה קצין מתייפייף ומרושע. לא היו עמדי הכלים לשפוט את יכולתו ומקצועיותו כקצין, אך על טיבו כאדם עמדתי מיד – גס, מתנשא ויהיר! אני ואפסי עוד.

"אתם לא מבינים מהחיים שלכם, רק אני מחליט במעוז הזה, אל תתווכחו איתי – במיוחד לא הקשרים – אך גם אתה מיכה, שיש לך הרבה מה ללמוד מקצין בצנחנים", ללמדך שגולני לא נחשב כלל... דניאל התעמר במיכה הסמ"פ ובאפו הרס"פ – שהיו לדעתו גולנצ"קים נחותים – רדה בחיילים ובמש"קים, ואילו אותי ואת מוגלי ממש השפיל.

"למה אתה לא מצליח להשיג את קדקוד ברדלס, יא אהבל?"

"מתי כבר תצאו מהבטלנות שלכם ונזכה לראות את כל הקווים עובדים?"

"אני לא מוכן שהקשרים ידברו עם המג"ד או הקמב"ץ! רק אני עונה להם, מובן?!"

"ומה אם קדקוד או מקדח מתקשרים, ואתה לא בבונקר?" הקשינו, באשר זה קרה לא מעט.

"תגידו שקדקוד לא במכשיר וייצור קשר כשיגיע, ואל תחרבשו לי את העסק בקשקשת שלכם", היה סותם דניאל את הגולל.

בעת שהמזח היה רגוע מעט ודניאל שבת ממלאכת הפיקוד, היה נוהג לשבת על המיטה ולדקלם באוזנינו פסוקים מספר החוקים שכה התגאה בו. "האם אתם יודעים מה זה הביאס קורפוס?" היה שואל רטורית ומיד משיב לעצמו ולנו בידענות וזוחה.

ימים קשים.

נימה יציאה נימה יציאה, נשמעה לפתע ההתרעה הרגילה ברשת, ותוך דקות מועטות החלו נפילות בזו אחר זו.

תחנות נימה תשתפנו, קראתי לתצפיתנים על פי התרגולת.

"ממתי אתה נותן כאן פקודות, אפס שכמוך", התנפל עלי דניאל.

נימה כאן 3, זה מתקרב גם אלינו, נשמע קולו של גיל מ"מ הטנקים.

סגן גיל היה מ"מ ותיק ומנוסה, ומן הטעם הזה שובץ למזח. בעת הפגזה היו הטנקיסטים בוחנים את גזרת האש, ואם נחתה רק בחצר המזח לא טרחו

לחפש מחסה. בהתקרב הנפילות – בעיקר פצצות מרגמה – לחניון הטנקים, היו ממהרים להיכנס לתוך הטנק וסוגרים מדפים. רסיסים שניתזו מהקרקע לא יכלו לו לשריון הטנק, וגם פגיעה ישירה של מרגמה 60 מ"מ או אפילו 81 מ"מ לא "הזיזה" לו.

קדקוד 3 כאן 3א', זה מתקרב אליך תסגור מדפים! נשמע קולו של הטנק השני.

3א' מקדקוד 3, יהיה בסדר, אני צריך לראות מה הולך.
3 מקדקוד נימה, תסגור מדפים ואל תהיה לי גיבור! התערב דניאל.
עזוב אותך משטויות, מקסימום...
קדקוד 3 מקדקוד נימה, אתה בסדר?
קדקוד 3 מקדקוד נימה דוח מצב! שב דניאל וקרא.
עוגן כאן עגלון 3, קדקוד 3 צהוב, אני אומר שנית, צהוב! צהוב!
לא היה ספק באשר למונח "צהוב" שפירושו בקשר הרוג.
עגלון כאן קדקוד נימה, אתה לא עוגן אז איך אתה יכול לקבוע?
ספק נזף ספק שאל דניאל.

הוא חטף בראש, הלך לו הראש!!! צעק-בכה בהיסטריה נהג [עגלון]
הטנק שנפגע. אמרנו לו לסגור אבל הוא לא הספיק ועכשיו הוא צהוב
וחצי גוף שלו בתוך הטנק. רק חצי גוף!! זעק הנהג בקול מבועת.
עגלון כאן קדקוד נימה, השתלט דניאל על העניינים, אל תעשו כלום
עד שיירגע ואז נבוא לאסוף אותו!

ההפגזה הכבדה נמשכה עוד כעשרים דקות, ואז שככה לאיטה.
תחנות נימה כאן קדקוד נימה, דוח מצב עבור!
בזו אחר זו השיבו שלוש התצפיות כי הכול בסדר, ומה קרה לטנקים כבר ידענו.

משוכפצים ומקופלדים יצאנו דניאל, אבן, הרופא, יענקל'ה החובש ואנוכי
לעבר חניון הטנקים בזחל"מ שחנה במעוז דרך קבע. 3 עמד כמאה מטר מעבר
לשער הדרומי כשצריחו מפויח מעט.

על אף שכבר עברתי את טבילת הדם שלי, חשתי בלבי המאיץ את דפיקותיו אל מול המראה העתידי להתגלות בפניי.

כשהגענו לטנק פקד אותי פעם נוספת התקף החרדה המוכר והמשתק. רגליי כמו נזלו מתוך עצמן, פעימות לבי הואצו ונשימתי התקצרה. בלעתי אוויר במאמץ גדול תוך השמעת שריקות חנק, וסימנתי בידי לדניאל שאיני יכול לקום אך אהיה בסדר. דניאל העיף בי מבט שהיה בו ספק זלזול ספק רחמים והפטיר: "בסדר, תישאר בזחל"מ, ממילא מישהו צריך להיות על יד המכשיר". דניאל, יענקל'ה והרופא זינקו החוצה עם הערכות שלהם ועם שמיכה צה"לית, וחזרו לאחר כעשר דקות סוחבים עמם חבילה גלילית עטופה בשמיכה. עמם נכנס לזחל"מ גם אהוד תותחן הטנק, שהתקפד מכוון פנינה ונראה כמי שלקה בהלם.

חצינו במהירות את חצר המעוז עד לבונקר תאג"ד, ושם ירדו הרופא ויענקל'ה נושאים את גיל, ואחריהם מהלך בכבדות אהוד התותחן.

כשיחזור טנק הפינוי ממשימותיו יהא עליו לצאת שוב כדי לפנות את סגן גיל ז"ל. דניאל לא שב לדוש באירוע, אך נדמה היה לי כי הערכתו אליי ירדה עוד כמה שלבים ב"סולם דניאל", אם בכלל היה לאן לרדת.

לשמחתי לא ארכו ימיו במזח. כנראה ההשגחה העליונה עבדה עבורי והוא לקה בקלקול קיבה חריף, שהשבית אותו לחלוטין עד שנאלץ לעזוב טרם זמנו. חיוור ומותש עלה דניאל לטנק הפינוי ויצא מחיי.

מעניין את מי ירכיבו האלכימאים הפעם, תהיתי ביני לבין עצמי, לאחר שתוך פחות מחמישה שבועות מיום עזיבתו של איתמר, עברו את המזח כבר שלושה מפקדים, ועתה אמור היה להגיע הרביעי במספר. האמת היא שלא הייתי היחיד ש"נשבר לו" מהתחלופה המטופשת הזאת. גם מיכה, מפקד פלוגת גולני שחייליה איישו את המזח ואת הכפר, המוצב השכן מצפון, ושבתוקף תפקידו זה נשא בתואר "סגן מפקד המעוז", וגם תומר המ"מ – נקעה נפשם מהמצב הבלתי נסבל הזה. מזה חמישה שבועות מפקדים באים והולכים, ומי שמנהל את העניינים הוא מיכה הסגן, בדיוק כמו שקרה עם איתמר. אלא שאז

היה ראובן מפקד הגזרה ולו היו ביצים לפעול על פי הכרתו, גם אם בניגוד להוראות היבשות.

ואז הצליחו האלכימאים לייצר זהב. נמוך קומה, בהיר שער ותכול עיניים, ובעל חזות נערית משהו, נכנס יוסי לבונקר הפיקוד כשתד"ל מתפקע על שכמו ושאל מי זה מיכה. למרות חזותו הנערית, ניתן היה במבט מעמיק יותר להבחין כי הוא בשלהי שנות העשרים שלו. שעריו לא היה גוזז קצר עד כדי קוצים, ובלוריתו המתנפנת שיוותה לו מראה "פלמ"חאי" כלשהו. הואיל ולא ענד דרגות על כתפיו, נראתה כניסתו מוזרה מעט והשאלה "מי אתה?" לא איחרה לבוא. פניו התחייכו בחיוך מבוש משהו, חיוך שיצר אלפי קמטים זעירים סביב עיניו, ואמר בשקט: "אני מפקד המעוז החדש!"

גם לו היה מאן דהוא משליך פצצה לחלל הבונקר, לא היה הרושם חזק יותר, כי יוסי נראה הכול רק לא מפקד מעוז. יוסי היה בן קיבוץ בדרום הארץ, שקט ונעים הליכות, תפקידו האחרון בצבא היה מפקד היאחזות נח"ל. הוא היה מעט יותר מבוגר מאיתנו, והייתה זו לו הפעם השנייה שהוצב לשרת כמפקד מעוז. בנעימות ובנחישות הצליח יוסי להשליט את מנהיגותו השקטה על הכול. ברוגע וביסודיות למד את הנהלים והפקודות, שאל אותי אם אני מכיר מספיק טוב את המעוז ומשנענה שכן, עשה יחד עמי מסע היכרות עם הבונקרים, העמדות והתעלות, וכמובן שלא שכח ללמוד את "משימות אש הסכנה", כי חכם לומד גם מטעויות של אחרים.

תוך ימים ספורים שבה למזח ההרמוניה שהופרה עם עזיבתם של איתמר וינון, והשגרה המבורכת חזרה לחיינו. לא היה לי כל ספק כי הרמוניה כזאת נובעת מהמנהיגות השקטה שמפגין מפקד המעוז ומהכימיה שנוצרת בינו ובין המפקד האורגאני של החיילים. חשובים אף מאלו הם ההבנה ושיתוף הפעולה עם רב-סמל המעוז, באשר עליו, יותר מאשר על האחרים, מוטלת הדאגה היומיומית לתפקודו השוטף של המעוז.

אבוטבול, ירושלמי עסלי, שעל פי דבריו הוא מכיר את הים רק מתמונות, ושכמו כל ירושלמי במקום לומר "מאתיים" ככל אדם מהיישוב, נהג לומר

"מאאתיים", היה רב-סמל מעוז מעולה, התגלמות חלומו הרטוב של כל מפקד. אבוטבול, או אבן, כפי שנקרא על ידי חבריו, היה שונה מינון תכלית השינוי. ינון היה עדין, מופנם, מתוכנן ומחושב עד הפרט האחרון. אבוטבול היה מוצק, קולני, בוטה ומחוספס. בניגוד לפקודותיו והוראותיו השקטות והחדות של ינון, היה אבוטבול שואג את פקודותיו במעין סחבקות רועמת.

"תעשה מיד מה שאומרים לך או שיהיה לך עסק עם הידיים האלה", היה נוהג לומר תוך שהוא שולח לפנים את כפות ידיו הענקיות שכוח אדירים היה יצוק בהן. אבוטבול היה מרים בזרועותיו, על נקלה, שני ג'ריקנים של בנזין או מים, 20 ק"ג משקל כל אחד, ומשליך אותם למרחק 10 מטרים.

החיילים יראו מפניו וכיבדו אותו בעת ובעונה אחת. למרות מעמדו הבכיר, לא לקח לעצמו זכויות יתר והיה משבץ את עצמו בשמירות ובתצפיות ככל החיילים הפשוטים. "מפקד זה רק חובות", היה עונה כאשר נשאל מדוע הוא נוהג כך, ומפיו נשמעו הדברים אמתיים ולא סתם מליצה שדופה. בניגוד לינון לא עבד אבוטבול לפי רשימות. "הכול אצלי בראש", היה נוהג לומר. ואכן אבוטבול ניהן בזיכרון חזותי מופלא. די היה לו במבט אחד במלאי התחמושת, הדלק או המזון, כדי לדעת לכמה זמן יספיקו. לעתים היה מגלה "להפתעתו" כי פישל והמלאי אינו מספיק, אבל אז הייתה עומדת לו אישיותו הכובשת. הוא היה מרים טלפון לגדוד, ומצליח בעקשנות מהולה בחן מלבב "לארגן" את האספקה החסרה.

מיכה, הסגן, היה מבחינות רבות ההפך הגמור מיוסי, ואולי זו הייתה הסיבה שהתאימו האחד לשני כמו כפפה ליד. יוסי היה נמוך, בהיר שיער ושקט. מיכה, לעומתו, היה גבה קומה, שחרחר, גברתן ובעל מזג סוער ונוטה להתפרץ כפצצת אנרגיה.

"תוציא סיור סוללה בשעה 17:00, ברבע ל אני עושה מסדר יציאה", היה אומר יוסי בשקט ומתוך הכרה מוצקה כי אין ספק שהכול ייעשה בדיוק כפי שאמר. "תוציא מיד שלושה חבר'ה לתקן את הסוללה ליד בונקר 3 ואל תתמזמז לי לכל הרוחות כי תכף אני מכניס אותך למסלול סביב כדור הארץ", היה מיכה מרעים בקולו האדיר. מיכה לא לקח צ'אנס שמא יעז מישוהו להטיל ספק במרותו.

למרות "השקט התעשייתי" ששב וקנה לו מקום, ולמרות יחסי הרעות שהצלחתי לרקום עם אבן, מהר מאוד מצאתי כי אני מתגעגע לעמוס. גם הקשר הטוב שיצרתי עם לוחמי גולני לא הצליח למלא את החלל שהותיר עמוס אחריו. אחרי הכול, השותף האמתי של קשר המעוז הוא הקשר השני, ואם בר מזל אתה וזכית ששותפך יהיה גם חברך, אזי משכורתך שלמה. רק עתה, כאשר עמוס שוב לא היה לידי, חשתי במלוא חסרונו, כי הייתה זאת הפעם הראשונה שבה היה עליי לחלוק את חיי עם מישהו אחר באופן כה גורף. ישנתי עם עמוס, אכלתי איתו, עבדתי איתו וחלקתי עמו את לבטי ופחדיי; עמוס היה בשר מבשרי ועצם מעצמי; בהיעדרו הרגשתי כאילו נגדע איבר מאיברי. עם מוגלי היו העניינים יגעים במקצת. לא שהיו לי טענות כלפיו, נהפוך הוא! מוגלי היה בחור בעל לב זהב שלא ידע כלל רגשות קיפוח מהם. "למה דווקא אני" או "אני הייתי אתמול ועכשיו התור של סוויסה", משפטים שגורים בפי חיילים אחרים, לא היו כלל בלקסיקון שלו. "בסדר", היה נוהג לומר לי בחיוך מלבב וצחור שיניים, וממהר לעשות את שהתבקש. נכונותו המתמסרת של מוגלי לכל משימה, גרמה לי לחוש אי נוחות כלשהי. לעתים תהיתי ביני לבין עצמי האם אין אני מנצל, שלא במתכוון, את הצייתנות העיוורת והמוחלטת הזאת; האם אין אני גורע משימות מעצמי ומטילן על מוגלי, בידעי שהבחור לא יביע כל מחאה וימהר לעשות את שהתבקש.

"פעם אחת! רק פעם אחת שיתפרץ עליי ויגיד שאני דופק אותו", התפללתי בלבי, אך ללא הואיל. מוגלי המשיך בשלו, ודומה היה שהוא אף נהנה מכך. לא הייתי יכול לבוא אליו בטענות כי אינו מבצע את העבודה, אלא שבניגוד לי עצמי ובוודאי בניגוד לעמוס, לא התאמץ מוגלי לפתור את הבעיה, אם התעוררה כזאת. אם יכול היה לתקן את הנדרש באמצעים ובידע שעמדו לרשותו – מוטב, ואם לא – אז לא! לא נורא אם הבעיה תישאר לא פתורה, גידי כבר ימצא לה פתרון. היצירתיות, הדבקות במטרה והגאווה המקצועית על כך שאין דבר שאינו ניתן לתיקון, גאווה שעמוס ואני עמלנו כה רבות לשמר, "לא הזיזה" למוגלי כהוא זה. הוא לא החזיק מעצמו קשר גדול, ומה שהכי הרגז

אותי הייתה העובדה שזה לא הפריע לו כלל. "שלחו אותי לצבא?! אז אני אעשה את כל מה שדורשים ממני הכי טוב שאני יודע, אך לא למעלה מזה".

לא פעם הייתי קרוב להתפרץ, כאשר היה בא אליי ובקולו הספק מתנצל ספק מתבייש, שקורטוב של "מה אני אשם שאני לא מצליח" נמהל בו, מבשר לי שלא מצא את הנתק בקו; או שאף מכעיס מזה, הוא כן מצא, אבל לא הצליח, כדבריו, לשחרר את הקצה הלכוד בין קשת הברזל והפח הגלי של תעלת הפקר המקוללת.

"אז למה לא חתכת את החוט?" הייתי צועק עליו בפעמים הראשונות, "מה יותר פשוט מאשר לחתוך את החוט ולחבר שוב?!" מהר מאוד הבנתי כי אין בכך כל טעם. ראשית, מוגלי לא היה נעלב וגם לא לוקח ללב כאשר צעקו עליו, ושנית, כנראה באמת לא יכול היה לעשות טוב יותר. הוא הצליח להפליא כאשר המשימה הייתה ברורה ופשוטה, אך אם לאחר הצעד הראשון נתקל במחסום כלשהו, אפילו קטן ופשוט לטיפול, ונדרש לבור לו בכוחות עצמו את הצעד הבא, היה עומד אובד עצות.

ככל שחלף הזמן וככל שהלכה ונשכחה תקופתו של עמוס, כך הלכתי והסכנתי עם מוגלי. תוך מספר שבועות בקושי זכרתי כי הכול יכול להיות אחרת.

פרק 13

"איפה מיכה הסמ"פ?" ירה לעברי שאלה ישירה, מבלי שיטרח להציג את עצמו, האיש גדל הממדים ובעל החזות המרשימה בהיכנסו בסערה לבונקר הפיקוד כשאחריו מזדנבים שני חיילים שנראו מבוהלים מעט.

"מיכה לא כאן כי אם בבונקר 3", עניתי, "ואם איני טועה אז עכשיו הוא ישן", המשכתי תוך שאני מציץ בשעוני ורואה כי השעה קצת אחרי עשר בבוקר.

"ואיפה מפקד המעוז?" המשיך הזר המגודל בטון דורש.

"תסלח לי אדוני, אך מי אתה?" קטעתי את רצף השאלות.

האיש העיף בי מבט שהביע: "איך אתה לא יודע מי אני", והציג את עצמו: "אני המג"ד של מיכה".

"מפקד המעוז כאן", גנב לי יוסי את התשובה, תוך שהוא יוצא מחרך הירי כשכוס קפה בידו.

האיש הגדול – סגן אלוף תמיר חופשי – לא הרבה בגינונים. הוא קיבל בתודה את הקפה שהציע לו יוסי, אך ניכר היה בו שאין בכוונתו להתיישב לשיחה ארוכה. בלגימות קטנות וקולניות לגם מהקפה כשהוא מתעלם לחלוטין משני החיילים שנכנסו בעקבותיו, ושאלמלא הייתי מציע להם לשבת היו ממשיכים לעמוד

מקופלדים, משוכפצים ודרכים למוצא פיו של מפקדם. מהשיחה הקצרה שניהלנו הבנתי כי השניים הם הנהג והקשר של המג"ד. הקשר התבונן בארון הקשר ספק בסקרנות ספק באדישות אך לא אמר דבר, ואני לא התפתיתי ליזום הסברים.

המג"ד יוסי, שהיו ישובים על מיטתו של האחרון, החליפו דברים שבסיכומם נשמע יוסי אומר: "בסדר, אני אעיר את מיכה והוא יארגן את הסיור... כן, בתוך רבע שעה זה בסדר. החברה מתורגלים להקפצות".

"אתה יוצא עם המג"ד ועם מיכה לסיור סוללה", אמר לי יוסי. "תעיר את מוגלי ותתארגן".

"עכשיו סיור סוללה?" הקשיתי, "בדרך כלל אנחנו עושים זאת השכם בבוקר או אחה"צ, וכבר עשינו אחד השבוע. ולמה אני? יש לו את הקשר שלו, הוא לא מעדיף אותו?"

יוסי הביט בי כשעל פניו ארשת של קוצר רוח, ונראה היה שהוא לחוץ. "נכון, עשינו, אבל זה רצונו של המפקד ורצונו גם שיצא איתו הקשר המקומי. הוא רוצה לראות מקרוב איך אנחנו מתפקדים".

הבנתי מה עובר בראשו של יוסי: רק זה היה חסר לו: לא די לו במג"ד הגזרה שיושב לו על הווריד, עכשיו מגיע מג"ד החי"ר להתעלק עליו.

כך או כך, בתוך רבע שעה התייצבו מיכה וחייליו ויצאנו לדרך: צביקי המש"ק מוביל, אחריו המג"ד, אחריו אנוכי והחיילים, וסוגר את החוליה מיכה.

"סיור סוללה" היה ברייה שלא הייתה מחוורת לי די צורכה. הסיור היה יוצא מהשער הדרומי וצועד דרומה לכיוון קצה המזח המלאכותי, להיכן שהיה פעם "המארב". בדרך כלל נשא את המ"ק אחד החיילים, כך שאנו הקשרים מיעטנו להשתתף בו.

אך הסיור הזה היה שונה: גם כי מפקד הסיור היה המג"ד, וגם כי יצאנו מאוחר מהרגיל.

להיות "קשר מג"ד" ועוד של תמיר חופשי, לא היה דבר של מה בכך. המג"ד היה ארך רגליים וצעד בפסיעות גסות ומהירות, שהתקשיתי לעמוד בהן.

"קשר, בוא!" היה שואג עליי ומושך אותי אחריו באמצעות המע"ד שאחז בידו, כאילו הוא מושך כלב שלול ברצועה. לא היה לנו קהל, אך למתבונן מהצד לבטח נראיתי כעז המובלת לשחיטה. כל כמה שניות נפתח פער ביני ובין המג"ד – ככל שהתיר הכבל הספיראלי של המע"ד – ואז הייתי נמשך אליו ספק בריצה ספק בגרירה עד הפעם הבאה, וחוזר חלילה.

ליציאה המאוחרת הייתה השפעה שחרגה מהאיחור בלו"ז: כל שבירת שגרה התפרשה על ידי המצרים כפעולה מאיימת ששכרה בצדה – בדרך כלל כמה פצצות מרגמה 60 מ"מ עליזות וחמקמקות ולפעמים גם איזה נ"ט חסון ושרירי. ואכן, מיד עם יציאתנו משער המזח נפתחה עלינו אש מקלעים כבדה, והיה עליי לשוב ולתרגל את דילוגי הפוצט"א שאפילו בטירונות לא הצטיינתי בהם. רק לעתים רחוקות היו שכנינו ממול יורים גם נק"ל (בעיקר ממקלע שיוסי זיהה כמקלע גוריאנוב, אולי המקביל המצרי למא"ג), אך על כוחותינו נאסר באיסור חמור להשיב אש, כנראה כדי לא לחמם את הגזרה. אלא שלא איש כמג"ד גולני יחשה כאשר יורים עליו! הואיל והטווח היה גדול מדי לרומ"טים, ירה חזרה רק המאגיסט בחוליה, ורוקן את כל הכדורים בתוף ההסתערות שלו. הירי הזה – שהיה בעיקר סמלי – עשה את שלו, והמזח ואף הכפר השכן חטפו מנה אחת אפיים ותיהום הארץ.

בשובנו חיכתה למג"ד פקודה זועמת ממח"ט הגזרה להגיע לתחקיר על חריגה מהוראות, אך בזיכרוני נחרטה יותר מכל תמונת הקשר הנסחב כחפץ אחרי המפקד.

פרק 14

ימי הפסח הממשמשים ובאים הביאו עמם למעוז את סגן-משנה הרב נפתול (נפתלי) אלפרט. בכיפה שחורה וגדולה, בזקן ארוך ומתבדר שהתעקש לצמוח דווקא לצדדים ולא במרכז הסנטר ואשר שיווה לפניו חזות "זרוקה" משהו, ובעוזי בעל הקת המתקפלת שהיה תלוי תדיר על שכמו, הביא הרב נפתלי אלפרט, "נפתול" כפי שהתעקש שנקרא לו, משב רוח רענן למזח המותש והחבול. נפתול, שהיה עוזר הרב האוגדתי, הגיע למזח על פי בקשתו המפורשת על מנת לערוך בו סדר פסח כהלכתו.

נפתול, כך הסתבר לכול, קורץ מחומר מיוחד. הוא לא הסתפק ב"השלמה החילית" שהייתה נחלתם של כל קציני הדת, אלא עמד על כך שיעבור קורס קצינים אמתי, על כל המשתמע מכך. "אינך יכול לענוד דרגת קצונה, המסמלת הכשרה ארוכה ומפרכת, רק בגלל שאתה רב", היה נוהג לומר.

נפתול החל בהכנות לפסח שבועיים תמימים לפני מועד החג. "אי אפשר להיכנס לאווירת פסח אמיתית בבת אחת", היה אומר. "אתה לא יכול להניח את כלי עבודתך בצד, לנגב את ידיך ולהתיישב לשולחן "הסדר" כאילו אין זה אלא עוד פרק בשגרת היום. אינך יכול, כך סתם, לשאול

קושיות, לאכול מצה ומרור כאילו אתה עושה זאת בכל שני וחמישי, ואז לקום ולצאת לענייניך כאילו לא קרה דבר. לפסח יש להיכנס בניחותא ובלא חיפזון", היה אומר הרב נפתול ומנסה להכניס מעט תורה ודרך ארץ בלבבות הערלים של שוכני המזח. "יש לטעום ממנו במשורה, במידה גדלה והולכת מדי יום וכך, קמעה-קמעה, להתבשם מניחוחו ומטעמו, לחוש במגעו העוטף אותך, עד שבערב החג עצמו אתה כל כולך פסח. ואז, ורק אז, נפתח לבבך לרווחה ואתה מוכן ומזומן להרבות ולספר ביציאת מצרים בכל נפשך ובכל מאודך".

נפתול, כדרכו בקודש, היה לא רק נאה דורש אלא גם נאה מקיים. גלוי וברור היה מלפניו כי אמירה אחת, נוקבת ככל שתהיה, אין בה די. כדי לקרב את חיילי המזח הבורים ועמי הארצות למסורת ישראל, יש להרביץ בהם תורה, אך לא ברעש גדול ובהיעלם אחד כי אם טיפין-טיפין. וכך היה נפתול מכנס את החיילים שהיו פנויים משמירה או מכל מטלה אחרת, ומספר להם אגדות ומדרשים על בני ישראל הנאנקים תחת עולה של מצרים, על משה ואהרן, על פרעה וחרטומיו ועל נס קריעת הים. היה ממשיל להם משלים אודות עם, אמונה ומולדת, משלים שהנמשל בהם התכוון תמיד לימינו אנו, כך שאפילו הדיוטות כמונו יכלו להבינם על נקלה. מאריך היה בהסברים משופעים במכתמים ובפתגמים על מנהגי החג השונים: היאך נהגו אבותינו בימים ההם, מה מחלוקות היו בין בית הלל לבית שמאי, כיצד נתגלגלו אותם מנהגים מאז לימינו אנו, ומה בין אשכנזים לספרדים. היה מפליג בתיאורים עשירי טעם וריח ומעוררי תיאבון על מאכלי החג, ללמדנו שלא ההגדה העיקר אלא הכופתאות, והיה מציין ומדגיש מדוע מצווים אנו לאוכלם דווקא בפסח. לעתים, כשנחה עליו הרוח, היה אף מוסיף בחיוך ובקריצת עין גם מהי הדרך הטובה והנכונה שבה יש להתקינם.

נפתול לא פסח כמובן על שירי הפסח, והיה מאיץ בחיילים, שהיו עייפים וכמהים לשעות השינה המועטות שניתנו להם, ללמוד את השירים על כל מילותיהם וניגוניהם. "פסח הוא חג האביב וההתחדשות, חג הגאולה והיציאה

מעבדות לחירות", היה נפתול פוטר את טענותיהם כי הם נופלים מהרגליים, "היעלה על הדעת כי ניתן להיגאל ללא שירה ורינה?!"

נפתול עשה מלאכתו באמונה ובאהבה ולא כפה את עצמו על איש. יתרה מזאת: נזהר היה שלא לשרבב ולו אף שמץ של מיסיונריות בסיפוריו ובמדרשיו. בפיו של נפתול נשמעו הדברים כמורשתו המפוארת של עם שתחילתו באשפות, בטיט ובתבן ושיאו בכיבוש הארץ המובטחת והתיישבות בנחלת האבות. וכיוון שדברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, נכבשו הכול בקסמה של מורשת ישראל וחסידיו של נפתול רבו מיום ליום.

אני, שמאז ומתמיד אהבתי תנ"ך וגם את ספר האגדה הכרתי מעט, רווייתי מהמפגשים עם נפתול נחת כפולה ומכופלת. כיוון שהייתי קשר המעוז ועל כן לא כפוף ללוח זמנים קפדני כשאר החיילים, וכיוון שנפתול שוכן אחר כבוד בבונקר הפיקוד, זכיתי להימצא במחיצתו יותר מהאחרים. השעות עם נפתול נוצלו על ידי לחקירה ודרישה בשאלות שלא באו על סיפוקן במפגשים עם שאר החיילים. נפתול שאב כמובן נחת מ"התלמיד החדש" שהזדמן לו מבלי שהתכוון לכך, והיה עונה ברצון ובסבלנות על הקושיות שהקשיתי, להנאת שנינו. יוסי מפקד המעוז החליט זה מכבר שהסדר ייערך בבונקר הפיקוד, וכיוון שאני הייתי החייל הוותיק ביותר במזח, קל וחומר בבונקר הפיקוד, אך טבעי היה שישאלו בעצתי, כיצד יש להיערך כך שלמעלה מעשרים איש יהיו מסובים בניחותא בחלל הבונקר הצר. יוסי, שראה בעיניו החדות עד כמה נהנה אני משהייתי בחברת נפתול, מינה אותי, ספק ברצינות ספק בבדיחות הדעת, לעוזרו הרשמי של הרב נפתלי אלפרט לענייני פסח.

כיוון שכפי שנאמר לא ההגדה העיקר אלא הכופתאות, לא הסתפק נפתול בהרבצת תורה אלא דאג גם לקמח, כלומר למאכלי הפסח. ואכן הללו לא איחרו להגיע, חלקם ביזמת מפקדת הגדוד וחלקם על פי דרישתו המפורשת של נפתול. לא הייתה כל אפשרות להתקין ולבשל במזח עצמו את מאכלי החג כיוון שהמטבח, אותו נהגתי לפקוד עם סיומה של משמרת הלילה ובטרם עלות השחר, יצא זה מכבר מכלל פעולה.

יום בהיר אחד, עת שולחן האוכל היה גדוש בחיילים, נחת על המטבח פגז יחיד של תותח 120 מ"מ. המטבח אמנם לא היה מוגן ומשוכפץ כשאר הבונקרים, אך יכול היה לעמוד בפני פגז אחד אפילו פגע זה פגיעה ישירה. אלא שמן המפורסמות הוא כי המזל הרע, כאשר הוא מגיע, אינו מסתפק בקטנות. שכבת המגן של המטבח הצליחה, כפי הנראה, לספוג את עוצמת הפיצוץ, אך לא כן בלון הגז שהיה במטבח - זה התפוצץ וגרם לנזק כפול ומכופל. תקרת המטבח קרסה על יושביו ועל כל אשר בתוכו. אלא שהיא שעמדה לאבותינו ולנו, עמדה כאן למרבית החיילים הלכודים. כולם, למעט אחד שנהרג מיד, הצליחו להיחלץ דרך פתחי הצינורות הגדולים שמהם עשויה הייתה התקרה, ובכוויות קלות בלבד. המטבח לא תוקן ולא שופץ בשנית. התקרה המנותצת נותרה רבוצה על אדמת המעוז כשלושי הצינורות החלודים ניבטים ממנה כעיני חיה מובסת.

המטבח ההרוס לא נותר לעמוד כמצבה אילמת לאורך זמן. הריסותיו היו כקוץ בבשרם של שוכני המזח. למרות שהכול ידעו כי אין להסיק מקריסת המטבח לגבי הבונקרים האחרים, קינן הספק בלבבות. איש לא יכול היה לומר בוודאות מוחלטת כי בלון הגז הוא שגרם לפיצוץ, אף שזו הייתה מסקנתו של צוות ממפקדת קצין הנדסה ראשי, שמונה לחקור את הפרשה. מכל מקום, העדות המכאיבה הזאת לאפסותם של הביצורים לא נתנה ליוסי המפקד מנוח, עד שיום אחד החליט לעשות מעשה. דחפור ענק הגיע למזח בחסות החשכה, ערם את הצינורות המפויחים ואת הבטונדות המנותצות לערמה גדולה, דחף את הכול לתוך הסוללה המערבית ומחק בכך סופית כל זכר ושריד לבונקר המובס.

עם קריסתו של המטבח, הסתיים פרק נוסף ב"חיי החברה" של שוכני המזח. שוב לא היה לחיילים מקום מעט מרווח יותר, שבו יכולים היו להסב בנחת ולפוש קמעה מאוירת המחנק והדחיסות של בונקר המגורים. גם הסדרי האספקה השתנו. בהיעדר יכולת לבשל במקום מרכזי, ניפקה מפקדת הגדוד גזיות שדה לכל בונקר. יחד עם הגזיות זכה כל בונקר גם למספר

סירים, שתי מחבתות, האחת גדולה והשנייה קטנה, שני קומקומים וכלי אכילה. בהבחיני במערכות הכפולות המסומנות בכחול ובאדום (הסימון הצה"לי ל"בשרי וחלבי"), לא יכולתי שלא לגחך: בין החיילים שאיישו את המזח היו גם חיילים דתיים, וכל עוד קיים היה מטבח מרכזי, נעשה מאמץ אמתי לשמור על הפרדה בין בשרי לחלבי. כיוון שאת הארוחות בישלו בתורנות החיילים עצמם, הם לא הקפידו על כך הקפדה יתרה ולא דקדקו דקדוקי עניות, אך "בגדול" נשמרה הכשרות. החיילים הדתיים ידעו כי זה המיטב שניתן לעשות בתנאים הקיימים ולא התלוננו. אך לצפות שעכשיו, כאשר בכל בונקר מבשלים באופן עצמאי, תישמר ההפרדה בין בשרי לחלבי?! נאלצתי להודות כי משהו בגדוד הוא או תמים או טיפש. המעבר מבישול מרכזי לבישול עצמאי לא עשה טוב לשוכני המזח. האמת ניתנה להיאמר כי במפקדת הגדוד עשו כל מאמץ כדי שרמת האוכל במזח לא תרד ואולי אף תעלה. באמצע את שיטת האריזה של מנות הקרב, "חמישיות" ו"עשיריות", המציאו בגדוד את ה"בונקריות" - המזון לכל בונקר נארז בקרטונים ששימשו קודם לכן לאריזת פירות. שלא כמו במטבח המרכזי, לא היו בבונקרים מקררים, ולכן שוב לא היה אפשר לספק מזון טרי או קפוא, ועל כן סופקו באמצעות הקרטונים הללו מצרכים יבשים שלא נצרכו לקירור, כגון: אטריות, אורז, קמח, אבקות מרק ושתייה למיניהן ושימורים רבים ומגוונים, שזכרתי חלק מהם מהטיוולים השנתיים בבית הספר. היו ביניהם סלטי דגים וחצילים, חומוס וטחינה, ירקות ופירות משומרים - במגוון רחב בהרבה מאלה המסופקים במנות הקרב - ואף גבינה צהובה. כתחליף לבשר הטרי סופקו שימורי צלי פרוס, כדורי בשר ו"מעושנים" לסוגיהם, כגון דגים וכרעי הודו.

בתוספת לחם, ביצים וירקות ופירות טריים שהגיעו אחת ליומיים-שלושה בטנק האספקה, ניתן היה, לכאורה, לרקוח מטעמים מהשפע המבורך הזה. אלא שלכך נחוצים היו גם זמן וגם תנאים, והללו היו במחסור תמידי. בימים הראשונים התנפלו החיילים על המצרכים המגוונים כמוצאי

שלל רב, אך מהר מאוד שככה ההתלהבות. בתום המשמרת היו החיילים מגיעים לבונקר רעבים למדי אך גם מותשים עד מוות מאינספור משימות השמירה, הסיור והתחזוקה הבלתי פוסקת של הסוללות. הפיתוי שהיה קיים בהתחלה, להסתער על שפע המצרכים המגוון ולהכין מהם ארוחת מלכים, נמוג ונעלם לחלוטין בפני הרצון לשמוט סוף סוף את גופך העייף על המיטה ולשקוע בשינה.

בימים הראשונים של ה"בונקריות" חגגתי את ההזדמנות שהתגלגלה לידי לקרוא דרור לדמיוני הפרוע ולנטייה הטבעית שהייתה בי לרקוח ולערבב. בעת שהייתי מנסה להרכיב תפריטים שונים ומגוונים משפע המצרכים שנפלו לידי כמו משמים, נזכרתי בסנדוויצ'ים הציוריים שהיה נוהג אבי להכין לי כאשר נחה עליו הרוח.

המטבחון הזעיר שהיה בדירתם הצנועה של הוריי, לא אפשר התמסרות לאמנות הבישול, מה גם שהוריי טרודים ועסוקים היו בעבודתם מעבר לשעות המקובלות על חברי הקיבוץ באותם ימים. למרות כל אלה, הייתה אימא אופה לעתים עוגות על גבי הפתיליה ב"סיר הפלא" הנצחי, ומדי פעם אף נהגה לפנק את בני הבית בפשטידה כזאת או אחרת, וזאת בנוסף לחביתה ולסלט הרגילים. אבא מיעט לשהות במטבחון וכשעשה זאת, הצטמצמה עשייתו להכנת סנדוויצ'ים בלבד. אלא שהסנדוויצ'ים הללו היו פאר היצירה. למרות שהשתמש בחומרים פשוטים כגבינות וירקות ולפעמים גם חתיכת דג מלוח או פרוסת נקניק פשוט, היו יוצאות תחת ידיו פרוסות צבעוניות, ריחניות ומעוררות תיאבון. אני וגם אחיי אהבנו מאוד את הסנדוויצ'ים הללו.

כעת ניתנה לי ההזדמנות להראות לכול ובעיקר לי עצמי, כי התפוח אינו נופל רחוק מהעץ. חיש מהר גיליתי כי ניתן לחולל נפלאות בכלי המטבח הפשוטים, מחבת וסירים, שניפק הגדוד, אם רק משתמשים בהם בכישרון ובאהבה. בטבעיות, במיומנות ובדמיון שהפתיעו אף אותי, טיגנתי בקמח וביצים את צלי הברש לשניצל עסיסי; בישלתי מרקים שונים ומשונים,

כשאני מערה לתוך הסיר המלא והמבעבע מכל טוב "הבונקרייה", תוך שמירה קפדנית על הכלל שהיה נקוט עמדי כאשר מדובר במרק: כל המרבה הרי זה משובח; רקחתי תבשילי אורז או אטריות מעורבים בתירס ואפונה ומטוגנים בבצל וכיו"ב. את הביסקוויטים היבשים, שאיש לא יכול היה לאוכלם, הייתי משרה בתערובת שהכינתי מיין הקידוש והחלב המרוכז, מניח אותם על גבי זה כשבתווח שכבת שוקולד צבאי למריחה, ויוצר עוגה לתפארת. מוגלי, יוסי ויתר הקצינים בבונקר היו מלקקים את אצבעותיהם בעוד פיהם - בעת שהיה בטל מלעיסה - אינו פוסק מלשבח את "הטבח" שהתגלה להם במפתיע. הייתי מקבל את המחמאות הללו במנוד ראש כאומר: "שיהיה לכם לבריאות", ומחייך לעצמי חיוך נסתר כמי שהציבור איחר להכיר בכישרונו החבוי. הואיל והחיילים במעוז היו באים והולכים ואילו אני דומה היה כי הכיתי שורש במזח, לא היה איש מהם מודע לכך כי לא הייתה זאת התנסותי הראשונה כטבח במזח. בשלהי תקופתו של איתמר הגיע אלון פיקוד הדרום, אריאל שרון, לביקור היכרות, כהגדרתו. האלון שוחח עם המפקדים והחיילים, שאל שאלות, בחן מקרוב את שגרת המעוז תוך ירידה לפרטי פרטים, ואף הורה על ביטול המארב שהיה יוצא מדי לילה לקצה "האצבע הכפופה". "אין במארב הזה שום תועלת", אמר האלון, "נהפוך הוא! הוא מסכן את חיי החיילים שלא לצורך". השעה הייתה קרובה לצהריים, והאלון רמז בחצי פה כי בטנו הומה וכי לא היה מתנגד להכניס דבר מה לפיו. הואיל והביקור היה לאחר קריסת המטבח, הוטלה עליי המשימה החשובה להכין ארוחת בוקר מאוחרת לאורח רם המעלה. הימים היו ימי דמדומים בכל הקשור באוכל: מטבח כבר לא היה, אך עדיין לא השתרשה שגרת "הבונקריות". תחת זאת נערמו בדרך הירי מצרכי מזון בערבוביה - רובם שימורים. רק ארבעה היינו באותה ארוחה: האלון, נהגו, איתמר ואנוכי. הכנתי ארוחת בוקר פשוטה, "ישראלית" כפי שנהוג לומר: קצצתי ירקות לסלט דק-דק, בזקתי מלח, פלפל ומעט שמן; פתחתי קופסות סרדינים וחמוס וטיגנתי ביציות עין. הכרה נערכה על

תוף העץ של כבל טלפוני ששימש לנו כשולחן. עד היום זוכר אני כאילו היה זה אתמול, כיצד ניגב האלוף בפיסת פרוסת לחם את שאריות ביצת העין שטיגנתי עבורו, נשא לעברי את עיניו ובחיוך שביישנות ומבוכה שימשו בו בערבוביה, פנה אליי לא כאלוף לחייל אלא כאורח למארח ושאל: "אפשר לקבל עוד?"

תוך זמן קצר ביותר שככה ההתלהבות הכללית, והבישולים בבונקר הצטמצמו לחימום תירס בקופסה ועשיית סנדוויצ'ים. לעתים החיילים לא שמו לב שהגז בבלון אוזל, ולא אחת קרה שאפילו משקה חם לא יכלו להכין לעצמם. אבוטבול הרב-סמל, שראה חובה לעצמו לדאוג לכך שחייליו יאכלו כהלכה, לקח באופן אישי את הדעיכה ברמת האוכל. הוא הריץ את עצמו לטבח הגדוד, ובעצה אחת עמו הכין וחילק לחיילים מתכונים שונים להכנת ארוחות חמות מהמצרכים שברשותם. הדגש במתכונים היה על קלות ההכנה. משהו בסגנון: "פתח, ערבב, תבל וטגן", "מהיר, טעים ומשביע", בלי תחכומים מיותרים. במקביל דאג שיהיה בבונקר הפיקוד "מחסן רב-סמל". בדרך הירי של הבונקר היה ממוקם מחסן ציוד הקשר שלי. אבוטבול ביקש ממני להצטמצם ולסדר את ציוד הקשר בצד אחד כדי לפנות עבורו את הצד השני, וכמובן שמילאתי את בקשתו ללא היסוס. בצד שהתפנה ארגן אבוטבול את מחסן הרב-סמל שלו: בסדר מופתי ערך מספר בלוני גז רזרביים, שכל אחד מהם נארז בקפידה בארגז רימוני יד מרופד בסחבות - זכר לפיצוץ במטבח, מספר כלי מטבח, ארגז של מנות יבשות, גפרורים וכיו"ב.

"שרק לא תגידו לי שחסר לכם משהו בשביל להכין אוכל", היה חוזר אבוטבול ואומר.

במרביית המקרים לא היה בכך כדי לשנות את המצב. נכון שמדי פעם התעורר מישהו וטרח בהכנת מרק עשיר או בטיגון צ'יפס, אך רוב הזמן המשיכו החיילים לחטוף משהו מה"בונקרייה", להשביע את רעבונם ו"להתמוטט" על מיטותיהם "חסרי הכרה".

אני, שמלבד מוגלי הייתי החוגר היחיד בבונקר הפיקוד, הפכתי שלא בטובתי לאחראי גם על המטבח. מהר מאוד התברר לי כי יהיה עליי להשקיע מאמצים מרובים בשמירה על סדר וניקיון, אם אני רוצה שתוך זמן קצר ביותר יהפוך הבונקר לדיר חזירים. חלל הבונקר הגלילי היה דחוס ביותר: מרבית השטח נתפס ע"י מיטות הקומתיים שעמדו בשני צדדיו, והחלל המועט שנותר צריך היה להספיק לציוד האישי, לנשק ולחגור. קשה עד מאוד היה, אפוא, "לארגן" פינת מטבח ראויה בחלל הצפוף והגדוש. ולא רק זאת, המזון שנופק ב"בונקריות" היה בעיקרו מזון מוכן, ולפיכך ארוז בקפידה באין ספור אריזות. הכנת ארוחה, אפילו פשוטה, דרשה פתיחת קופסות שימורים וקריעת עטיפות ניילון וניירות פרגמנט משומנים. פח האשפה הקטן, בדמות קופסת מלפפונים מרוקנת, ששימש עד כה לעטיפות הממתקים וכמאפרה לסיגריות, נעשה באחת צר מהכיל את שפע הפסולת שהצטברה בו במהירות.

שבועיים או שלושה לאחר שהחלה חגיגת ה"בונקריות", התברר לי שאיננו מסוגלים לעמוד בתוצאותיה. האכילה בתוך הבונקר הייתה בבחינת אירוע מתמשך: ללא שולחנות וכסאות, כשאנו ישובים על מיטותינו או כורעים על ברכינו במעבר והצלחת הגדושה בידינו, אכלנו כל אימת שהתפנינו לכך. אם נזדמנו יחד שניים או שלושה ומישהו בישל דבר מה, מוטב! ואם לא, כי אז חטפו מהקופסה, ככל אשר תעלה היד, ואכלוהו כשהוא מרוח או מקופל על פרוסת לחם. הצלחות הגדושות על הברכיים או הסנדוויצ'ים הכרסתניים הצרים מהכיל את אשר נדחס לתוכם, לא היטיבו עם רצפת הבונקר, שהפכה ל"עיר מקלט" לכל שאריות המזון. ה"רצפה" הייתה עשויה עפר כבוש שעליו הונחו לוחות עץ שגורדו אי משם. הלוחות הללו, שהיו בלתי מהוקצעים ובלתי אחידים בגודלם, לא התאימו זה לזה וסדקים ורווחים גדולים נוצרו בחיבורים ביניהם. קילוחים ונתזים של נוזלי הפירות והירקות חדרו לרווחים ונספגו בעפר הכבוש. גרגרי תירס ואפונה, כמו גם פירורי לחם וקציץ בשר ("לוף"),

מצאו מרגוע על לוחות העץ ובתוך הסדקים והחרכים שביניהם. בתוך זמן קצר הפכו לוחות הרצפה לרטובים ודביקים והעפר הכבוש שתחתם למסואב, מעופש ומדיף צחנת רקב.

מוגלי ואנוכי ניסינו לשפשף את הלוחות בסחבה רטובה ולתחח את העפר שמתחתם כדי שיתאווור קמעה, אך ללא הועיל. הריח הרע אפף את חלל הבונקר כתמנון מרובה זרועות, והפך את השהייה בו לקשה ביותר. יוסי המפקד, שראה את המאמצים ואת הזמן הרב שאנו משקיעים בניסיון לבלום את מכת הריח, העריך את דאגתנו לאיכות הסביבה אך לא הסכים עמה.

"איש מכם אינו סופרמן והעבודה המושקעת בניקיונות באה על חשבון הטיפול במערכת הקשר", אמר והחליט מיד כי על כל דיירי הבונקר מוטלת החובה לשאת בעול, וכי הוא מכריז בזאת על "תורנות מטבח" לכולם. מהר מאוד התגלה הרעיון כבלתי ישים, באשר הקצינים האחרים התחמקו באלגנטיות ממילוי תפקידם. או אז הודיע יוסי כי חסל סדר בישראל, ומעתה ואילך פותחים קופסאות שימורים אך ורק בחרך הירי. בבונקר עצמו אין אישור לאכול, למעט בישול קפה או תה. הואיל ו"הבונקרייה" משופעת הייתה בכל טוב, לא היה זה קרבן גדול מדי. אני, מכל מקום, התקשיתי לקבוע במפורש האם הריחות הרעים אכן פסקו בעקבות ההוראה החדשה, או ששוכני הבונקר פשוט התרגלו עם הזמן לצחנה ולא חשו בה עוד. נטיתי לחשוב כי התשובה השנייה היא הנכונה, באשר מבקרים שנכנסו לבונקר לא הצליחו להסתיר את המתקפה שבה היה נתון חוטמם, ופרצופם היה נקמט ומתעוות בהבעה שאין לטעות בה.

בהיעדר מטבח מרכזי לא ניתן היה לבשל ארוחת חג כהלכתה, ולפיכך דאגה מפקדת הגדוד לנפק למעוז "ערכות פסח". היו בערכות הללו שימורי געפילטע פיש, כרעי עוף מעושנים, מצות, מיץ ענבים, מרור בצנצנות זכוכית – שניכר בהן כי מולאו ונחתמו ביד – ולהבדיל אלף אלפי הבדלות, גם חרוסת.

לראשונה בחיי עשיתי הכרה עם הגדה שאינה קיבוצית. ההגדה שנופקה ע"י הרבנות הצבאית, שמה דגש על הפן הדתי של החג, ובכך הייתה שונה מאוד מההגדה הקיבוצית, שנתנה ביטוי דווקא לצדדים החקלאיים כמו הפריחה, קציר החיטים והתחדשות הטבע.

האמת היא שמעודי לא רחשתי לסדר הפסח אהבה יתרה. הסדר הקיבוצי היה אירוע כבד ומסובך. עשרות אורחים, רצויים ולא רצויים, נחתו בחצר הקיבוץ כארבה משחר לטרף וככל שזיכרוני מוליכני לאחור, הייתה תמיד בעיה של מקום. השאלה היכן יסב כל ההמון הזה, שמקצתו אנשי הקיבוץ ומרביתו כל דכפין, הדירה שינה מעיניהם של העוסקים במלאכת הפסח. למרות שבסופו של דבר היה האולם חגיגי וערוך לתפארה, זכרתי אני בעיקר את הצפיפות: המרווחים בין השולחנות צרים היו כל כך עד כי גבות המסובים בשולחנות הסמוכים דבקו האחד לשני. מסעדי הכיסאות נשקו זה לזה, ולא אחת נתקע בצלעותיך מרפקו של שכנך. המעברים חסומים היו תדיר בילדים שפקעה סבלנותם ממה שנשמע באוזניהם כלהג מתמשך ובתורנים ההודפים לפנייהם את עגלות ההגשה העמוסות כל טוב. בנסיבות אשר כאלו, אך טבעי היה כי מדי פעם תתקיימנה פגישות בלתי נעימות בין מרק הקניידלך שבקערות לבגדי החג של החוגגים.

למרות זיכרונותיי הבלתי מלבבים מהפסחים בעבר, חשתי הפעם התרגשות גוברת והולכת ככל שהתקרב מועד החג, ולו רק בגלל העובדה שלראשונה לא אעשה את הסדר בקיבוצי שבגליל, יחד עם הוריי ויתר בני משפחתי. אבל היה עוד משהו: עמוק בתוכי קיננה תחושה כי הסדר הזה עתיד להיות אחד יחיד ומיוחד, שונה בתכלית השינוי מכל סדר שעשיתי בחיי ושכמותו לא יהיו עוד.

עשרים ארגזים של פצצות מרגמה 81 מ"מ שסודרו בטור כפול, שימשו כשולחן החג. על השולחן המאולתר נפרשה מפת נייר לבנה שסופקה יחד עם

כל מצרכי הפסח. על המפה הצחורה, שהיוותה ניגוד גמור לצבע הזית הדהוי והמאובק ששלט בכול, הועלו מאכלי החג, שהוערו מתוך קופסות השימורים אל מעט הכלים שנותרו מתקופת הבישולים. לא היו פרחים על השולחן וגם לא כל ירק אחר. אני, שגדלתי בכפר ומשחר ילדותי למדתי כי חג הפסח הוא קודם כל חג הקציר, חג האביב והתחדשות הטבע, הרגשתי בחסרונם. סביב-סביב נערכו כלים חד פעמיים לעשרים סועדים – מחצית משוכני המזח. לא יכולתי שלא לראות את האירוניה שבדבר: אני, שכה סולד מהסדר, איאלץ לחוג אותו פעמיים: הואיל ובכל שעה נתונה ניצבו מחצית מהאנשים על משמרתם, לא ניתן היה לקבץ לסדר אלא את המחצית השנייה, וכדי שהכול, כדברי נפתול, יזכו לספר ביציאת מצרים, התקבלה החלטה לערוך שני סדרים בזה אחר זה, האחד בערב החג והשני במוצאו. מכל שוכני המזח יחגגו את הסדר פעמיים רק שני אנשים: נפתול ואני. את הסדרים הללו, שברבות הימים התמזגו בזיכרוני לסדר אחד, לא אשכח לעולם!

בזה אחר זה נכנסו האנשים לבונקר והתיישבו כמי שכפאם שד. נפתול ישב בראש השולחן, על הכיסא שלי – כיסא הקשר, בעוד יתר המסובים מצטופפים על המיטות התחתונות. האנשים ישבו דחוקים איש לרעהו, כתף צמודה לכתף, ראשיהם מורכנים מעט והעייפות ניבטת מעיניהם. שמחה גדולה לא שררה בחלל הבונקר. על פני האנשים נסוכה הייתה עצבות כלשהי, שכמו מילאה את חלל האוויר. חלקם לחשו זה לזה תוך כדי תקיעת מרפקים במותניים, אך מרביתם ישבו שוקטים ומכווצים ובהו נכחם כבדי ארשת ואפורי פנים, נמצאים בגופם אך לא ברוחם. למרות מאמציו הרבים של נפתול, ולא בלי הצלחה, לשוות לסדר נופך חגיגי ככל שניתן, לא הורגשה כל חגיגות באוויר. אפילו בקבוקי היין המתנוצצים ושפע התקרובת על השולחנות המאולתרים, לא היה בהם כדי להפיח רוח חג באווירה הקשה. קשה לחוש חגיגי כאשר אתה מסב לשולחן החג מאובק, מיוזע ובבגדים משומנים ומרובבים. נפש האדם אינה איזה מתג חשמלי שאתה מסיט ובאחת הופך חושך לאור. המעבר מחול לקודש צריך שייעשה בהדרגה, צריך שיהיו בו הסממנים הנדרשים כמו רחצה, לבישת בגדים נאים

והתכוונות. המעבר הישיר מעמדה חשופה לרסיסי פגזים אל שולחן הסדר העמוס היה חד מדי, מהיר מדי.

נפתול, שקלט על נקלה את האווירה הקשה, החליט להתעלם ממנה לחלוטין ולסדר את הסדר כראש משפחה למשפחתו. נדמה היה לי כי הילה קורנת ומאירה עוטרת את ראשו. פניו נהרו והמילים יצאו מפיו מלטפות ומחבקות. לא קצין דת העורך סדר לחייליו ישב מולנו, אלא סב הדור פנים המשפיע מטובו ומאהבתו על ילדיו ועל נכדיו.

"היום הזה אתם יוצאים..." קרא נפתול בהגדה בקול גדול. **"החודש הזה לכם ראש חודשים"**, הדהדו המילים בחלל הבונקר, ואני הרגשתי איך בשרי נעשה חידודין-חידודין. אבא שלי! זה הקטע של אבא שלי בסדר הקיבוצי. זאת לי הפעם הראשונה שאני שומע בליל הסדר את המשפט הזה כשאין הוא יוצא מפיו של אבא שלי! ועוד באילו נסיבות?!

נפתול קבע כי שמחת החג אין לה כל קשר למציאות בה אתה שרוי. שמחת החג היא משהו פנימי-רוחני, וצריך ואפשר לשמוח, אפילו אתה מסב בבונקר דחוס ומעופש עמוק במעבה האדמה, הרחק מכל יקיריך ואוהביך. בהשתאות התבוננתי בנפתול ובאנשים, תוך שאני מבחין וחש בקסם המתחולל סביבי. אט-אט, כמו אור הזריחה העולה ודוחק את חשכת הלילה, החלה דבקותו של נפתול להלך קסם על המסובין. קמעה-קמעה החל להשתחרר הלחץ האצור בכתפיים הנוקשות והמתוחות, הגוף המאובן והדרוך כקפיץ התרפה ונינוח מעט, ובפנים המוארכים וחמורי הסבר החלו להבליח ניצוצות של קורת רוח.

טיפין-טיפין החלו האנשים להשתחרר ולשתף פעולה. ההגדות הצה"ליות, שהיו מונחות על השולחן כאבן שאין לה הופכין, נפתחו ביד מהססת, וקולות בודדים, צרודים ומהוססים משהו, הצטרפו לנפתול ב"הא לחמא עניא". כאשר הגענו ל"עבדים היינו" שרו כבר הכול כאיש אחד. נפתול, שעד כה היה קורא בהגדה לבדו, החל מחווה בידו לעבר החיילים שישתתפו בקריאת ההגדה.

אחד-אחד, איש-איש בתורו, בהיסוס ובקול מחוספס ולא בטוח, הגו האנשים את המילים כלוחשים תפילה. כל דמות וכל מוטיב בהגדה לבשו בסדר הבלתי נשכח הזה משמעות מיוחדת, כפולה ומכופלת בעוצמתה.

"שפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעוך". כמה אירוני היה המשפט האלמותי הזה. אנחנו מבקשים מהאל שישפוך חמתו על הגויים, בעוד שברגעים אלה ממש דווקא הם אלה ששופכים עלינו אש וגפרית! המשפט הזה, שנאמר על ידי נפתול בקול גדול, העביר צמרמורת בכל יצורי גווי וריגש אותי עד דמעות. **"והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שבכל דור עומדים עלינו לכלותנו"**. מה בכל דור ודור? עכשיו! בעוד אנו קוראים בהגדה נוחתים הפגזים על כותלי הבונקר ומאיימים לכלותנו! לא הייתי בטוח שזה שמציילנו מידם הוא דווקא הקדוש ברוך הוא ולא השכפ"צ והבטונדות, אבל זה ממש לא היה חשוב. מה שכן היה חשוב הוא, כיצד מילים עתיקות יומין שנוהגים לומר אותן בכל שנה בעת קריאת ההגדה כמצוות אנשים מלומדה, מקבלות באחת משמעות כה עמוקה. הרי מעודי לא ייחסתי כל חשיבות מיוחדת לפסוק הזה. לגבוי היה הוא עוד שיר מהשירים שנהגו לשיר בסדר הקיבוצי בשני לחנים: קודם בלחן הספרדי הרך והמתנגן ואח"כ בלחן האשכנזי-חסידי. אהבתי את שני הלחנים במידה שווה. מכל מקום, הרגשתי כי אני חווה חוויה מיסטית של התעלות, כמעט התגלות, חוויה שעד כה לא ידעתי כמותה. קשה היה לי להצביע בבירור על הסיבות שגרמו לכך: אולי החיבור הפתאומי הזה בין המסורת הכמו מובנת מאליה לבין הנסיבות המיוחדות ואפילו קשות; אולי הקרבה הפיזית למצרים, שהרי ארץ גושן נמצאת ממש שם כמטחוי יד; ואולי הסיטואציה המיוחדת של חגיגת חג החירות דווקא במקום המכביד והחונק ביותר, שהרי בנקל ניתן היה להשוות את הבונקר לבור האסורים המקראי. כך או כך, הרגשתי כי כל משפט בהגדה קושר בעבותות עזים את בני ישראל של אז לחילי ישראל של היום.

פרק 15

יום רדף יום ואני סגרתי במזח כבר מעל ארבעה חודשים, תקופה שנראתה לי כנצח נצחים. דומה היה כאילו כל הווייתי הצטמצמה וקיפלה את עצמה לתוך ארבעת החודשים הללו. לא היה שום דבר לפני המזח ושום דבר לא יוכל להיות אחריו. החיים מתנהלים כאן ועכשיו! אין אתמול ולא יהיה מחר. כל מה שחשוב הוא הרגע!

המזח ידע תהפוכות במרוצת ארבעת החודשים הללו, מעין מחזוריות. שקט יחסית בשבועות הראשונים, מותקף ומופגז בפראות ובאינטנסיביות שאין כדוגמתה – עד כדי מצור – בשבועות שלאחר מכן, ושוב שקט יחסי בשבועות האחרונים.

אנחנו, שוכני המזח, לא ידענו מה מניע את המחזוריות הזו. באותם שבועות קשים גם המעוז הצפוני ביותר בגזרת התעלה, טמפו, לימים – מכסיקו של מלחמת יום הכיפורים, הותקף קשות. מכל מקום, לאחרונה הורגשה באוויר תחושת הקלה כלשהי. הירידה בכמות ההפגזות הביאה גם להקלה בעומס העבודה. פחות קווים נפגעו, ושוב לא הייתי צריך לבלות בחוץ שעות ארוכות כשאני חשוף לסכנה. גם הסדרי היציאה הביתה פעלו כראוי, והסאגה של יציאתי

הראשונה לחופשה לא חזרה על עצמה. לאחר שלושה שבועות, כשהגיע שוב מועד יציאתי לחופשה, הגיע הקשר המחליף בזמן, וכך גם בחופשות הבאות. בשובי מחופשתי השלישית ציפתה לי הפתעה לא נעימה. במהלך שהייתי בבית הגיע למזח אליוט – נגד ציוד הקשר באוגדה, לבדוק את ציוד הקשר במעוז. הואיל ואני, זה שהיה חתום על הציוד ואחראי על תקינותו, לא הייתי נוכח, והואיל ומוגלי לא בדיוק ידע מימינו ומשמאלו, הביא לי הביקור הזה צרות צרורות.

ראשית, מוגלי בתמימותו הרבה חשף בפני אליוט את מחסן הקשר הסודי שלי, שבעמל ובתושייה עלה בידי לצבור מכלי רכב שנפגעו, מדיווחי אבדן ציוד "לא מדויקים" ועוד כהנה וכהנה טריקים שלא אזכיר אותם באשר הם עלולים להפליל אותי.

אליוט עדכן, כמובן, את הרשימות שבידיו על פי המצאי בפועל, ובכך חיסל באחת את "הביטוח" שהכנתי לי ליום סגריר כאשר יגיע, ומהניסיון המצטבר של "משפחת קשרי האוגדה" ידעתי כי הוא תמיד מגיע – אם לא קודם לכן, אז ביום ההחלפה.

אליוט, שידע את נטייתם של קשרי המעוזים לאגור פריטי קשר ואף הכיר היטב את מבנה הבונקרים, הפך כל תיבה וארגז בבונקר הפיקוד. באחת הפעמים, בעת שיצא מהחלל המרכזי אל חרך הירי, שם היה ממוקם מחסן הקשר החוקי, הבחינה עינו החדה במעין מדרגה המקלה על המעבר. אליוט, שכמו כל מחסנאי היה חד חושים, הסיר את הסחבה מעל "המדרגה" ולעיניו נתגלה... מצבר צה"לי כשר למהדרין "במצב ריקבון מתקדם".

אליוט לא עבר על כך לסדר היום והקים קול צעקה גדולה על השחתה מכוונת וחסרת אחריות של רכוש צה"ל. הוא דרש בתוקף מיוסי, מפקד המעוז, להעמיד אותי מיד לדין, והודיע על "הביזיון", כדבריו, לקצין הקשר של גדוד הקו וגם לאבשלום המ"פ, מפקדי הישיר בגדוד הקשר באוגדה. בקיצור – בוקה, מבוקה ומבולקה. לרוע מזלי גם יוסי לא יצא מגדרו כדי לסייע לי, אולי כי עדיין כעס עליי על "הפקרת המשמרת", כדבריו.

אני כמובן לא ראיתי כך את הדברים, ומעשה שהיה כך היה:

השעה הייתה 07:00 בבוקר והייתי יחיד בבונקר! כלומר לא ממש יחיד אבל החייל הער היחיד. מוגלי זה עתה סיים את משמרת הלילה הארוכה וישן שנת ישרים, אותה הרוויח בזיעת אפיו. יוסי יצא בענייניו, ואבו הרס"פ האימתני תפס חרופ קצר בין לבין. לפתע צלצל הטלפון, ומעברו השני היה שלומיק קצין ההנדסה:

"אני לא יודע איפה הזקיק, אבל אני חייב להיכנס עם הנ"נ".

"שלומיק, הגיע הזמן שתדע כי בין שש לעשר בבוקר המעוז סגור, ולמעט התצפיתן בעמדת הפיקוד כולם ישנים!" אמרתי בתוכחה.

"אני יודע, אבל אני כבר כאן. בחייך, תדאג שמישהו יפתח לי".

"מי יפתח לך?" הקשיתי, "אני כאן לבדי, ואסור לי לעזוב את הקשר".

אף לא לשנייה אחת, ואתה יודע את זה!"

"נו, בחייך", הפציר בי שלומיק, "קפוצ' לשנייה. עד שאתה חוזר, גם אם יקראו לך תספיק לענות, ובמקרה הכי גרוע תמיד תוכל לטעון שלא שמעת או שלא הייתה קליטה".

האמת, הייתי צריך להעיר את מוגלי כי אלה הנהלים! גם אותי העירו לא אחת בטרם הספקתי לנוח, אבל ריחמתי עליו. אז מה עושים? אני יודע מדוע לא חשבתי לקחת את המ"ק-25, שהיה תמיד מוכן ומזומן, ודווקא "נוהל חסל" צץ במוחי הקודח. "נוהל חסל" פירושו כי הרשת מתחסלת או אחת התחנות יוצאת ממנה לתמיד או לפרק זמן קצוב. ברדלס כאן קדמון, עבור! קראתי לקשר בחמ"ל הגדוד.

קדמון כאן ברדלס, רצונך עבור! ענה לי עמיתי בצד השני.

ברדלס כאן קדמון, אני מתחסל לעשר קטנות! שפירושו בלשון בני אדם: אני יוצא מהאזנה לעשר דקות.

מתחסל סוף! ענה לי הקשר בהיסח הדעת, מבלי שישים לבו למשמעות החיסול.

אלא שאני לא לקחתי בחשבון שהרשת מלאה בתחנות כרימון, ולא כולן שמעו או הבינו את כוונתי: סיורים, קציני מנהלה, משאיות אספקה וסתם נודניקים - כולם ידעו שקדמון זה המזח, וכולם עלולים היו לקרוא לי בכל רגע נתון, ובדיוק כך קרה! כמו תמיד, אם משהו יכול להשתבש, הוא משתבש!

בדיוק דקה אחר "התחסלותי", בעת ששעטתי כאחוז דיבוק לעבר השער, החל לקרוא למזח איזה נודניק לא מוכר מהאוגדה, שעל פי אות הקריאה שלו היה במקרה לגמרי מגדוד הקשר.

קדמון כאן 54 ד', עבור! קרא הנודניק שוב ושוב ללא מענה. ומי נכנס ממש באותו רגע לבונקר? נכון, ניחשתם: יוסי בכבודו ובעצמו.

54 ד' כאן קדקוד קדמון, שומע עבור! השיב לו יוסי. שלום קדקוד, ענה לו הנודניק בסרקזם, כבר רבע שעה אני קורא ואין עונה. תבדוק מה עם הזהבון שלך! אני כבר אדווח למי שצריך על ההפקרות הזאת.

איזו רבע שעה ואיזה נעליים! אני בטוח ששברתי שיא עולמי בריצת מייל, ואחרי ארבע דקות, מקסימום שש, הייתי בחזרה - אדום, מיוזע ומתנשף כקטר. בנסיבות אחרות, לולא טרף הנודניק את קלפיי, סביר שיוסי היה עובר לסדר היום על מראה העמדה הנטושה, אך בעקבות קביעתו של "הנודניק" - בטח איזה רס"ר ציוד או קצין כבלים מכריס ונפוח - לא היה לי כל סיכוי.

"חדל אישים, תינוק מגודל, ילד מטופש חסר אחריות" ועוד כהנה וכהנה, התפוצץ עלי יוסי כשעיניו רושפות. "איך אתה משאיר את המעוז ללא קשר? זה אי חילוי הוראה! סירוב פקודה! נטישת עמדה תחת אש! בריחה מול פני האויב! 200 יום בכלא! איך אתה... אני לא מצליח..." פניו של יוסי האדימו כתולע, והוא כמעט נחנק מרוב כעס. כבר זכיתי בכעסים לא מעטים, גם ב"תרגיל הגדול" וגם ממפקדי המעוז הקודמים, אך כעסו

של יוסי התפרץ ועלה על גדותיו, מאיים להטביע אותי. דומה היה כי רק פסע בינו להרמת יד.

"אבל הודעתי על 'חסל' לעשר דקות", התגוננתי, לא חבין את כעסו. "כולם שמעו שאני יורד מהרשת לעשר דקות, ובפועל זה היה רק שש! שש דקות מזוינות בלי קשר?! מה כבר יכול לקרות? רק לפני יומיים, כשהלכה האנטנה בהפגזה של "הקצרים", היינו חצי שעה בלי קשר ואף אחד, כולל אותך, לא התרגש! אז מה קרה עכשיו לכל הרוחות!" התחלתי גם אני לאבד סבלנות.

"אל תענה לי!" רתח יוסי, "עוד יש לך מה להגיד! תתבייש לך בפינה ותתפלל שלא אעלה אותך על טיל עוד הלילה!"

לא עניתי! האירוע התרחש פחות משבוע מעת בואו של יוסי למזח, וידעתי שהוא לחוץ וכי זעמו יישכח תוך זמן קצר. ידעתי גם שזו דרכו של עולם: **הקשר תמיד אשם!** גם כשהוא צודק הוא אשם! בכלל, מערכת היחסים בין המפקד לאיש הקשר שלו - לא חשוב באיזו רמה - הייתה מערכת מוזרה במקצת. תמיד סברתי כי ראוי לה שתשכב מעט על ספת הפסיכולוג, למען יכניסו מעט היגיון בסלט הרגשות שאפיין אותה. ככל שהפכתי והפכתי בה היא נדמתה לי יותר ויותר מורכבת. היה בה במערכת היחסים הזאת משהו מיחסי אבובנו הסורר, לא מעט מיחס אדון למשרתו, קורטוב של יחסי מאהב עם אהובתו ועל קצה המזלג יחסי ספק-לקוח.

ראיתי, יותר נכון חזיתי על בשרי, את המפקד צועק על איש הקשר שלו בכל רמות הפיקוד: המ"פ יורד על הקשר, המג"ד מתגולל על קצין הקשר הגדודי, המח"ט מתפוצץ על קצין הקשר החטיבתי, ואפילו האוגדנר שהיה גנרל מכובד ועתיר מעש, מתנפל בבוטות ובגסות על קצין הקשר האוגדתי - מפקד גדוד בזכות עצמו - מטיח בו עלבונות כאילו הוא אחרון הפחותים אשר בשדה, ואף מנופף למולו באצבע מוכיחה כאב העושה נו-נו-נו לבנו הסורר. באשר לי, נטיתי לחשוב כי היחסים בין יוסי לביני הם תמהיל של יחסי אבובן עם יחסי מנהל ועוזרו.

לעתים היה נוזף בי בטון כבוש ומדוד ולעתים חתייעץ עמי כשווה בין שווים. אני, ממרומי ניסיוני ולאחר שהחלפתי שישה מפקדים - הסכנתי עם הכול בשוויון נפש.

הנה כי כן לא נעשה מאמץ גדול מדי מצדו של יוסי להגן עליי, ולמחרת שובי מהחופשה קיבלתי הודעה מדודי, קצין הקשר הגדודי, כי עליי להגיע לגדוד למשפט אצל הסמג"ד. דודי, שרק לפני שבועיים הגיע לגדוד, טרם ביקר במזח, אך בשיחת הטלפון שקיים איתי - מעשה מפקד לפקוד - נשמע יהיר ובוטה, ואף דאג להודיע לי כי עליו אינו מקובל הסידור "הרע והמטופש" שקשרי האוגדה הם האחראים על הקשר במעוז, ולפיכך הוא, דודי, עומד לשנות את ההחלטות וכבר דיבר על כך עם המג"ד.

אלא שארבעת החודשים לשהייתי במזח עשו את שלהם! ארבעה חודשים בהם החלפתי שלושה גדודים ושישה מפקדים, ספגתי אלפי פגזים ופצצות, הגשתי עזרה לפצועים מרוסקים וראיתי חיילים נהרגים לנגד עיניי. שוב לא הייתי הטירון המפוחד וחסר הביטחון שכל "פיפס" מוציא אותו משלוותו.

"אני מסרב להישפט על ידו", הודעתי לדודי. "אמנם אני תחת אחריותו המבצעית, אך בהיבטים הנוספים גם אני וגם המצבר ההרוס שייכים לאוגדה ויש לשנינו רק מפקד אחד - הסמג"ד שלי בגדוד הקשר, ורק אצלו אני מוכן להישפט. נא להעביר אליו את התלונה והוא יחליט האם, איך ומתי לשפוט אותי". הייתי סמוך ובטוח כי בכך יסתיים העניין, לפחות לעת עתה. במתכוון לא הזכרתי את אבשלום המ"פ, באשר הערכתי כי האיש, שהוא מרובע יותר מקובייה, לא יאהב את הסיפור, וזאת בלשון המעטה, אך לא כן הסמג"ד, שקיוויתי כי הוא זוכר אותי לטובה מאז ביקורו האחרון במזח. להפתעתי הרבה אף טרח להזכיר לי כי הוא זוכר, עת דרש בשלומי באמצעות אחד מקציני האוגדה שפקד את המעוז. הערכתי כי ממנו לא נשקפת לי סכנה.

אלא שבהתנהגותי זאת העליתי את חמתו של קצין הקשר הגדודי והקמתי לי אויב מר. דודי, שידוע היה בטינתו הכללית לקשרי האוגדה, ניתב אותה

כעת לטינה אישית כלפיי. ימים ספורים אחרי כן הודיע לי דודי בקול סמכותי ומפקד, כי הוא מחליף את מוגלי בקשר רציני ומקצועי שיוכל למלא כהלכה את הצרכים המיוחדים הנדרשים במעוז חשוב כמו המזח. הייתה בדבריו יותר מרמיזה, כי הואיל והמזח זקוק לקשר "רציני ואחראי", והואיל וברור לחלוטין שאני איני עונה על צרכים אלה, אין מנוס מלהביא קשר כזה.

בצהרי יום המחרת נכנס למזח בסערה דודי קצין הקשר הגדודי, כשהוא רכוב על גבי הג'יפ האישי של המג"ד – ללמדך על מעמדו הרם – ולידו הקשר המחליף. מוגלי נפרד ממני ללא פרץ הרגשות שאפיין את פרידתו של עמוס. היחסים בינינו היו קורקטיים וכלל לא התקרבו ליחסים המיוחדים שנרקמו בין עמוס וביני. טפחתי על שכמו – מעשה אח בכור – ואיחלתי לו הצלחה בהמשך המסלול. כמו את עמוס, גם את מוגלי לא שבתי לראות עוד לעולם.

"שלום, אני דודי קצין הקשר", הציג את עצמו בפניי סג"מ מוצק בעל עיניים בהירות וחודרות ושער קצוץ שקשה היה לעמוד על צבעו, משהו בין חום לג'ינג'י. מבט חטוף על רגליו הבהיר כי הוא מתהדר בנעלי צנחנים אדומות – עובדה מפתיעה מעט בסביבה שריונאית קנאית שכה הקפידה על לבוש תקני שפירושו נעליים שחורות בלבד.

"תכיר את בני, הקשר המחליף", הצביע על חייל גבה קומה שצבע שיערו ספק בלונדי ספק ג'ינג'י ונוטה להקריח, ושזקנקן תיש עיטר את סנטרו. בני הושיט לי את ידו ללחיצה רופסת והישיר אליי את עיניו התכולות-מימיות. "נעים מאוד, אני בני", אמר בקול שמבטא זר שלא עמדתי על טיבו, ניכר בו. "נעים גם לי, אני גידי", השבתי בחיוך.

"יפה!" אמר דודי, "עכשיו שאנחנו מכירים זה את זה, אני רוצה להבהיר את הכללים החדשים: אני רוצה שיהיה ברור לכולם", וכאן עשה דודי אתנחתא קלה, תוך שהוא מעביר את מבטו התקיף על כל הנוכחים בבונקר, "כי מהיום והלאה בני הוא הקשר האחראי במזח, ולא מעניין אותי מה היה עד היום ולא מי חתום על הציד. בני יקבע מה לעשות ומתי, וממנו אתבע את האחריות ומתן דין וחשבון, ברור?"

"אני ממש מצטער לקלקל לך את ההצגה המרשימה", נשמע לפתע קול שקט מימיננו, "אבל הסדר החדש שלך לא מקובל עליי לחלוטין!" הפניתי בהפתעה את מבטי לעברו של יוסי שישב בשקט על כסא הקשר, ובלהט נאום החלפתי, או יותר נכון "הדחתי", נשכח ממני קיומו לחלוטין. "ממהה! ממיי... אתה", גמגם דודי לעברו של יוסי, שישב על הכיסא בחולצה נטולת דרגות והישיר אליו את עיניו התכולות-אפורות בארשת שספק חיוך ספק זלזול שימשו בה בערבוביה.

"אני יוסי מפקד המזח ובמעוז שלי רק אני אקבע מי יהיה הקשר האחראי", הטעים בשקט כשהוא מקפיד על חיתוך ההברות. "אני מסכים שגידי מפשל מדי פעם ואפילו מצליח להוציא אותי מדעתי פה ושם, 'נוהל חסל' עאלק", הפטיר בגיחוך, מוציא דברים מהקשרם, "אך בסך הכול הוא קשר מעולה – מקצועי, אחראי ומהימן. בחמשת השבועות שאני כאן למדתי להעריך את היכולות שלו, ואני סומך עליו בעיניים עצומות. אבל הכי חשוב: אני התרגלתי אליו והוא אליי, ואין לי כל כוונה לשנות את זה, גם לא למען הנטיות המהפכניות שלך". וכאן קם יוסי מכיסאו, טפח על שכמי והודיע כי הוא יוצא לערוך ביקורת בתצפית הפיקוד ושזכיר למיכה לארגן את סיור הסוללה לקראת הערב, נטל את הקסדה והשכפץ ויצא מהבונקר, תוך שהוא מפנה בהפגנתיות את גבו לדודי ומסמל בכך כי לגבי דידו תם הדיון בסוגיה.

לא אוכל להכחיש כי דברי יוסי נעמו לאוזניי אך באו לי בהפתעה מוחלטת! הבטתי בתדהמה בגבו המתרחק, תוך שאני שואל את עצמי: זה מה שהוא באמת חושב עליי?! אני שננזף השכם והערב על שאני "לא מספק את הסחורה", שאין לי כל הבנה ב"מלקוד שחור" (אחד מהקודים המקובלים בחיל), שאני פשלונר מדופלם, קשר "על הפנים", שהקוים אצלי אף פעם לא עובדים ושתמיד אני מתרץ היעדר קשר במיסוך המסתורי שעד היום לא הצלחתי להסביר לו מה זה בדיוק – אותי הוא חושב לאחראי ומקצועי! מעניין איך הוא נוהג בקשר שאינו זוכה להערכתו.

נכון! בקטע של ה"נוהל חסל" שהזכיר, היה הצדק עמו, אבל אני, כולי חצי שנה בצבא, בסך הכול נהגתי בהתאם למה שלימדו אותי בבסיס ההדרכה החילי, ובמרבית המקרים האחרים היצמדות לנהלים ממש הצילה חיים! מכל מקום, עתה היה בני שותפי לעבודה, ואם חשבתי כי קשה לחיות עם ה"אנמיות" של מוגלי ועם חוסר האכפתיות שלו, הרי שבאה נוכחותו של בני וטפחה על פניי. עבודה משותפת עם קשר אדיש ואפרורי נוטה להכעיס לעתים, אך כאין וכאפס היא לעומת עבודה עם קשר מרוחק ומתנשא עד כדי עוינות ועם קצין קשר ממונה נוטר טינה.

נכון שיוסי העמיד דברים על דיוקם וקבע באופן מפורש שאינו משתמע לשתי פנים מי בעל הבית, אך הקשר עובד מול מחלקת הקשר של גדוד הקו ונזקק לשיתוף הפעולה של אנשיה ומפקדה, ולדאבוני המצב החדש היה רחוק מלהיות כזה. דודי, קצין הקשר השחצן, יצא מהמזח כשידייו על ראשו, אך פניו הסמוקות מזעם שנבצר ממנו להסתירו, הבהירו לי הבהר היטב כי הפעם הקדיח יוסי את התבשיל ואני לא אנקה מזעמו של דודי. ואכן, אשר יגורתי בא לי ובענק! איני יודע מה סיפר דודי לפקודיו, אם בכלל, אך אני הפכתי עבורם לאוויר, למישהו שאינו קיים. כלומר, לא שלא ענו לי ברדיו או בטלפון, הם כן ענו ולעתים אף באדיבות מופרזת, אך יחד עם זאת נתנו לי להבין כי אם אני רוצה משהו, כדאי שזה ייעשה דרך בני, כי לגבי דידם הוא הקשר האחראי.

בני התגלה לי כקשר מקצועי לעילא ולעילא, ויחד עם זאת מרוחק ואולי אף מתבודד. מוגלי – אף שלא הגיע לכדי מחצית שיעור קומתו המקצועית של בני – היה בסך הכול נער נעים שניתן היה לגלגל עמו שיחה בטלה, להחליף צ'פחות ולספר בדיחה גסה. לא אצל בני! הלה הקפיד לעטוף את עצמו במעין חומה בלתי נראית, אם כי מאוד מורגשת, והדף בנימוס צונן כל ניסיון לקרבה כלשהי. בעמל רב, כשאני מנסה לא להיראות להוט או אפילו סקרן, עלה בידי לגלות כי נולד בהולנד בעיר אוטרכט, ומכאן המבטא הזר המלווה את דיבורו, וכי הוא חייל בודד השוהה בארץ ללא הוריו ומתגורר בלוד בדירה שכורה שצה"ל משלם בעבורה. בני היה אך מעט מבוגר מאיתנו, בן 23 בערך, אך בשל

זקנקנו וגבחתו נראה כבן שלושים ואף יותר. בקומתו הגבוהה, בשער ראשו הדליל וזקנקנו הג'ינג'יים, בעורו הוורדרד שנטה להיצרב ולהאדים בלהט השמש המדברית, בהילוכו המדוד המעט גמלוני וברררריש הגרונית שהתגלגלה על לשונו – נראה בני כחייזר שנפל מכוכב אחר.

לי הייתה בעיה נוספת עם מבטאו הנוכרי של בני: בנוסף לרררריש הגרונית שלו, התקשה להגות את האות גימל, וזאת יצאה מבין שפתיו רכה ורפויה כ"ג'ימל" – הגייה שהפכה בפיו את שמי מגידי לג'ידי.

"ג'ידי, אני הולך לבדוק את הקו לבונקר תאג'ד".

"ג'ידי, הג'נרטור עושה רעש לא ברור, אכפת לך לבדוק?"

לשוכני המזח לקח ימים ספורים בלבד כדי להפנים את שמי החדש ולעוט על השלל. בתוך שבוע מיום הגעתו של בני ירום הודו, החלו הכול לכנותי "מעבר הג'ידי", למגינת לבי ולמורת רוחי.

חייב הייתי להודות כי במובן מסוים הקל עליי בני את המלאכה, באשר יכולותיו עלו לאין ערוך על אלו של מוגלי. הוא היה חרוץ יותר, מקצועי יותר, אך מעל לכול נחוש להוכיח כי בכל הכרוך בתחזוקת מערכת הקשר במעוז, לא רק שאינו נופל ממני אלא אף עולה עליי עשרת מונים. הפעם לא נדרשתי להוליך את עמיתי במשעול צעד אחר צעד כפי שנהגתי במוגלי; לא נצרכתי לקום משנתי בעת המשמרת שלו כדי לענות על שאלה שלא ידע להשיב עליה ובתמימותו סבר כי אינה יכולה להמתין עד תום המשמרת; אך החשוב מכול, כנראה שגם תפילותיי נענו, כי חדלתי לשמוע את המשפט שהיה תמצית חוסר האונים של מוגלי: "אני לא מוצא את הנתק". נהפוך הוא! בני מצא תמיד את הנתק! בני הפך כל תקלה, כל אירוע, לתחרות: מי ייטיב משנינו לאתר את הבעיה ולהביא לפתרונה! מי יעשה זאת מהר יותר וביתר תחכום ואלגנטיות. איני יודע מה בדיוק עבר במוחו הקודח של הבחור, אך כנראה ש"לקח קשה" את פסיקתו של יוסי כי אני נשאר הקשר האחראי: ככה?! אז אני אראה לכם מי זה בני! בתוך זמן קצר הפכה נחישות היתר שלו לבלתי נסבלת.

זה התחיל בכך שלפתע התגשמו כל "החלומות הרטובים" שלי: כל ציוד שרק העליתי על דעתי הגיע למזח תוך יומיים. מפזרות כבלים? כמה שביקשתי. טל' - 312 במקום הטל-8 המיושן? כמה שצריך (רק בתוך הבונקרים ולא בעמדות, כי למרות שה-312 נוחים יותר, הם פחות עמידים לאבק ולתלאות השדה). מכשיר אוטומטי כמו בטנקים? "למה לא אמרתם קודם שאין לכם? מחר תקבלו שניים - גם לבונקר החלופי". ועוד ועוד ועוד, ממש ימות המשיח.

זה המשיך במאמץ מתמשך ועקבי של בני לפגוע בסמכותי המקצועית, מאמץ שהתבטא בביקורת בלתי פוסקת על הדרך שבה אני עושה את הדברים, כלשונו. "ככה לא בודקים קו", "אתה לא עונה נכון ברשת", ועוד כהנה וכהנה, ולבסוף ניסיון נואל וחצוף - שכמובן לא צלח - "לקבוע את סדר היום" על ידי קבלת הוראות, כביכול, מקצין הקשר, לביצוע משימות שונות ומשונות ובעיקר מיותרות, כגון שינוי מיקום האנטנה או נוהלי טיפול חדשים בגנרטור (נהלים מטופשים שממש הצחיקו אותי, כי הגנרטור הזה התרגל אליי עד כדי כך, שאם לא הייתי מגיע לומר לו "לילה טוב", אין ספק שמיד היה מפסיק לעבוד מרוב געגועים). אך הגרוע מכול היה היעדר היכולת לתקשר עם שותפך הטבעי לעבודה. נכון שגם עם מוגלי לא הייתה לי תקשורת מרנינה, אך הוא לפחות היה חביב ובלתי מזיק. לא עם בני! הוא הביע התנגדות עזה לכל ניסיון התקרבות שלי וגם של האחרים בסביבתו - יוסי ואפז. עד כדי כך התנגד, שדחה בתוקף את הנוהג להתנחל במיטה התחתונה הקרובה לארון הקשר - המיטה המיועדת לקשרים - ותחת זאת בחר להרחיק לתוך חרך הירי המעופש והדחוס בשיירי מזון ובכל יתר "הברדק של הבונקר", כפי שנהג אבוטבול הרב-סמל לכנות אותו. האמת שאותו חרך ירי שימש כמחסן של אבוטבול ושלי גם יחד, והראשון אף התנגד נמרצות למעבר הבלתי מתוכנן, אך ללא הועיל. בני התבצר בעמדתו ויוסי שנקעה נפשו מהעוף המוזר הזה, ביקש מאבז שיניח לו ואולי גם הוא יניח לנו. אמר? אז אמר! המציאות טפחה על פניו במהירות אלחוטית.

כאשר הגיע המכשיר האוטומטי (לא בתוך יומיים, למחרת!), מיד יצר בני, כדרכו בקודש, תקרית קטנה: מכשיר אוטומטי מאפשר לקבוע 10

תדרים שניתן להחליפם בלחיצת כפתור. כמובן שהמנגנון היה מכאני ולא דיגיטאלי כמו היום, אך גם כך הוא חסך סיבוב ידני של שני פקדי תדרים והקל על המלאכה. בני החליט כי הואיל ו"האוטומטי" הגיע בזכותו – הוא ייצב את התדרים. "מלבד זאת יש לי גם שיטה חדשה לייצב, שהיא בטח מהירה משלך", הוסיף את "החמישה גרוש" שלו כדי לחזק את טיעונו, תוך שהוא מישיר לעברי את עיניו הדלוחות אך מכוון ליוסי שנח מעט על מיטתו וכאילו התעלם מהסיטואציה.

"אין בעיות", הסכמתי, "אין ספק כי 'האוטומטי' הגיע בזכותך. קדימה, סע!" אמרתי לו תוך שאני מגיש לו את רשימת התדרים שעליו לייצב.
 "מה זה?" שאל בעיונות.

"מה זאת אומרת מה זה?" התפלאתי, "זאת רשימת התדרים לייצוב". לרגע התפתיתי לומר כי זאת רשימת קניות לסופר, אך הואיל והאיש היה נטול חוש הומור לחלוטין, גנזתי את הרעיון.
 "אתה לא תקבע לי את הרשימה", התריס מולי. "אני מייצב ואני מחליט איזה תדרים".

למרות שלא התכוונתי לריב – ואני יודע לריב מצוין כשצריך – ולמרות שידעתי שלא תצמח כל תועלת מהעמידה על שלי, החלטתי כי הפעם אני לא מוותר. "תסלח לי אדוני היקר", עניתי בשקט עצור, "אבל אני כן קובע! תייצב לפי הרשימה שקיבלת או שלא תייצב בכלל".

פניו הוורדרדים של בני, שלא השכילו להישזף אלא נראו תמיד צרובים וכוויים משהו בשמש המדברית, הפכו באחת לאדום לוהט. "מי אתה חושב שאתה, חתיכת אפס", שאג לעברי, "אז מה אם יוסי אמר שאתה אחראי! בלעדי כל העסק הזה היה נופל, אז זוז הצידה ותן לי לעבוד".

בכעסו, שכח בני את נוכחותו של יוסי ממש לידו, אך יוסי לא שכח! באחת הניף את עצמו מהמיטה, ומבט אחד בפניו לימד אותי שעכשיו גם הוא כועס. "אם עוד פעם אחת תרים על גידי את קולך, או לא תעשה בריצה מה שהוא אומר לך, לא רק שתעופ מ כאן, אלא גם תחטוף ממני תלונה". יוסי שמעולם

לא הרים את קולו (טוב! ב"נוהל חסל" כן, אך דשנו בזאת לעייפה), דיבר עתה בטון כבוש מבשר רעות. "מה זה הדיבורים האלה, 'חתיכת אפס' ו'אני מחליט'?! מה, אתה ילד בגן שלקחו לו צעצוע? עכשיו תניח את הכול ולך לתקן איזה קו כדי להירגע, והכי חשוב תצא לי מהעיניים לפני שאני מתחרט". בני עמד רגע ללא נוע, ואז הסתובב ויצא בפנים חתומות.

"תחזור הנה מיד וקח את השכפץ", הרעים עליו יוסי בקולו. "ההתנהגות הילדותית שלך לא מקנה לך זכות להיהרג ובטח שלא אצלי".

בני הסתובב באחת ומבלי להעיף מבט או לומר מילה, לקח את השכפץ ויצא. כל אדם ראוי שידע את הגבולות, מתי ניתן לעבור אותם בשלום ומתי משלמים על כך מחיר יקר. בני לא ידע! מהר מאוד התחוור לי, כי לא רק לחיי הוא יורד אלא גם לחיי החיילים. אלא שהללו – מיטב הנוער במסלול התגבשות והתהוותה של הפלוגה ליחידה לוחמת – לא עשו לו חשבון. אחד מהחבורה העליזה שם לב בחטף, בעת שבני התכופף לרגע, כי הוא לובש תחתונים אדומים. חבריו הוסיפו לזאת את הילוכו הנשי מעט, את עורו הוורדרד ואת חיתוך דיבורו הרך והמתנגן, ומכאן ועד לקביעה הנחרצת באשר לנטייתו בתחומים מסוימים הייתה הדרך קצרה. בני התחיל קוצר את אשר זרע.

"אם לא תחדל מלהרים עליי את קולך, אתלונן עליך בפני המפקד", אמר לו יום אחד טייטלבוים, אחד האשכנזים הבודדים בפלוגה, בהטעמה מוסיקאלית שלא ניתן לטעות בכוונתה, ובכך נתן את האות להתקפה. בתוך ימים הפכו הצחקוקים והרמזים הדקים לאמירות בוטות יורדות חדרי בטן. מתרומם, אוכל ברוורס, נושך כריות, אגוזון, בלונדה ועוד כהנה וכהנה צימוקים ושקדים נחתו על בני מלוא חופניים. על אף שהיה יחיד מול רבים במערכה הזאת, לא הצלחתי לגייס כלפיו טיפת אהדה, שהרי ידעתי כי הפסיד אותה בזכות ולא בחסד.

למרות שאומרים כי צדיקים מלאכתם נעשית בידי אחרים, ולא היה ספק כי המלאכה אכן נעשית, אני לא יכולתי להסתפק בכך. בני פתח איתי חשבון, ואני מעולם לא נשארתי חייב ותמיד ידעתי לפרוע את חשבונותי. "אבוא איתו חשבון במקום בו הוא הכי פחות מצפה לו", חשבתי בלבי, "בתחום המקצועי

שהוא כל כך בטוח שאין שני לו בו". למזלי לא היה עליי להרחיק בחיפושיי, כי בני כרה לעצמו את הבור שייפול בו. כל שהיה עליי לעשות הוא לשתף פעולה עם אחת מאותן משימות חסרות שחר שקצין הקשר הטיל עלינו, כביכול, באמצעות בני, נביאו עלי אדמות.

"דודי אמר כי עלינו למצוא דרך להגן על האנטנה", בישר לי בני על עוד משימה חשובה שהוטלה עליו כביכול. האמת שבנקודה הזאת הוא דווקא ראה נכוחה, אך לא היה בכך כל חידוש.

ריסוק האנטנה על ידי רסיסי הפגזים הניתכים על המעוז ואבדן הקשר כתוצאה מכך, היוו בעיה קשה שעמה התמודדו קשרי המעוזים. בעניין זה לא הועילו בסיסי אנטנה חלופיים, כבלים רזרביים למכביר וחוליות אנטנה רזרביות כחול אשר על שפת הים. האנטנה ("משושה" בעברית צחה), כדרך של אנטנות, היתמרה לה גבוה מעל קו המעוז, ולפיכך הייתה תמיד הראשונה לחטוף. במקרים רבים נקרעה לגזרים מהרסיסים, אך לא אחת נשברה מהדף הפיצוצים בלבד, או אפילו חטפה רסיס קטן שקיפד את יכולת הקליטה שלה והפכה לחוט חסר תועלת. אך לא רק האנטנה "חטפה" אלא גם שכניה וידידיה, ככתוב: "אוי לרשע ואוי לשכנו". לעתים גדע רסיס חצוף את אחד משני הכבלים המזינים אותה, לעתים נפגע בסיס האנטנה שתפקיד חיוני לו ביכולת הקליטה שלה, ולעתים כל אלה יחדיו. יותר מפעם אחת נאלצתי להחליף אחת מחוליות האנטנה - וכאלו היו שתיים - יום אחר יום אחר יום, ברציפות מייגעת ואף מסוכנת, הואיל ובעת הטיפול באנטנה הייתי חשוף בעומדי מחוץ להגנת הסוללה. את הבעיה הזאת ניתן היה לפתור על ידי הנמכת האנטנה והצנעתה בתוך המעוז, אך בעשותנו כך היינו מקפחים את סגולות הקליטה שלה, שהרי כל כוחה וגבורתה - בגובהה. קציני הקשר במרחב הכוחות המשוריינים בסיני, בפיקוד דרום ואף במפקדת קצין קשר ראשי, הכירו היטב את הבעיה ומדי פעם אף טרחו להזכיר כי הם "עובדים עליה", אך בנקוף הימים

שהיו לשבועות, חדלנו מלטפח תקוות כי מהם תבוא ישועתנו והמשכנו להחליף - תוך סיכון גדול - חוליות, בסיסים וכבלים ככל שנדרש.

בעיית היפגעות האנטנה בכל שני וחמישי הייתה ידועה, אם כן, מזה זמן רב, למעשה, כמעט מיום תחילת מלחמת ההתשה, זמן רב טרם הגעתו של בני למחז ואף קודם בואי אני. אלא שרק לאחרונה מצאו חכמי החיל זמן לעסוק בה ברצינות ולהציע פתרונות. הואיל ומעוזי התעלה עמדו בחזית המערכה והואיל והמחז סימל אותה יותר מכולם, אך טבעי היה שגם האנטנה החדשנית תיבדק לראשונה דווקא בו.

"אין מצב נואש אלא רק אנשים שנואשו מהמצב", אומר הפתגם, ולפיכך לעולם אין לאבד תקווה. ואכן יום בהיר אחד - שהיה באמת בהיר כי בני היה בחופשתו הראשונה ואני זכיתי לכמה ימי שקט בחברתו של בנצי הקשר המחליף - בעוד אני יוצא מפתח הבונקר לשגרת יומי, נכנס לו קומנדקר בשערי המעוז ללא כל אזהרה מוקדמת, חנה במקום המיועד לכך ליד הכניסה וכנדרש עם הפנים החוצה, הדמים את מנועו ופלט שני חיילים. מבלי להתמהמה או להציג שאלות, פנו האחרונים ועשו מיד את דרכם לבונקר הפיקוד, וכל התנהלותם מפגינה קבל עם כי בקיאים הם בהוויית המעוז ויודעים את רזיו ואורחותיו. כאשר קרבו אליי הבחנתי כי את האחד מהם אני מכיר כנגד במחסן הקשר של האוגדה.

"אתה הקשר מהאוגדה?" פנה לעברי השני, הלא מוכר, שענד דרגות סגן ונראה צעיר מאוד, ממש ילד - ספק שואל, ספק קובע עובדה. "מצאנו פתרון לבעיית האנטנה שלכם, מעוניינים?"!

"מה זה מעוניינים?"! השבתי במאור פנים, "מרכז ההתעניינות!" אך בלבי לא טיפחתי תקוות גדולות. מה כבר יכולים השניים הללו להמציא? אנטנה עמידה לרסיסים?

אלא שמהר מאוד התברר לי כי אני עומד לבלוע את כובעי. הפתרון שהעלו בכתם היה מקורי, פשוט ומסתבר שגם יעיל. הכיוון לא היה עמידות לרסיסים

כי אם הימנעות מהם. האורחים, שהגיעו ישירות מהאוגדה מבלי לעדכן את דודי ("אני לא סובל את השחצן הזה", הבהיר לי הנגד הוותיק), פתחו את דופן הקומנדקר ושמטו ממנו שלושה צינורות ברזל באורך שני מטר בערך, שהבחנתי שהם בקוטר שונה, ויתד ל-שזכרתי אותה כיתד המשמשת לייצוב "אנטנה ספוטניק", שעם נטישת סדרת ה-GRC (מכשירי קשר שעבדו על שפופרות והוחלפו לטובת הסדרה החדשה VRC שעבדה על טרנזיסטורים) נותרה ללא שימוש. לאחד הצינורות – הצר שבהם – היה מחובר בסיס אנטנה.

"נא להכיר את הפיתוח החדשני של חיל הקשר – 'אנטנה מעוז'", הציג הסגן את מרכולתו בגאווה לא מוסתרת. "המילה האחרונה בתחום האנטנות המתחמקות", הוסיף בחיוך, אך מיד הרצין ופנה להסביר לבנצי ולי כיצד העסק עובד. אמנם במבט ראשון נדמה היה כי הפתרון הגיע דווקא מסדנאות חיל החימוש, אך משירדתי לפשר הצינורות הבנתי באחת את פשטותו וחכמתו של הרעיון: האנטנה התבססה על יכולת "הנמכה" מהירה בעת שמתחילה הפגזה או שניתנת התרעה כזאת. הצינור הראשון – הרחב ביותר – ננעץ בקרקע על היתד, ויוצב באמצעות שלושה כבלים שנמתחו ממנו לשלוש יתדות מרוחקות. הצינור השני – הצר יותר – הושחל בתוך הראשון, והצינור השלישי הצר ביותר הושחל בתוך השני. לבסיס, בראש הצינור השלישי, חוברת האנטנה. ומכאן הייתה הדרך קלה: לזקיפת האנטנה הועלה הצינור השלישי בתוך השני וננעל בעזרת פין שהושחל בו, ואז הועלה השני בתוך הראשון ושוב ננעל בעזרת פין, והרי לכם אנטנה בגובה שישה מטרים עד בסיסה – שמונה מטרים עד קצה האנטנה. הורדת האנטנה נעשתה באמצעות שליפת שני הפינים והחלקה מהירה של הצינורות זה בתוך זה – קל, פשוט, מהיר וחכם! כל שיש לדאוג הוא כי הפינים יהיו משוחים תדיר בשכבה דקה של שמן סיכה כדי שיחליקו כדבעי וללא בעיות לתוך חוריהם, והרי לך הנמכת אנטנה מהירה בעת צרה. תוך זמן קצר התגלתה ה"אנטנה מעוז" כהמצאת השנה. השימוש היעיל שעשינו בה הקטין להפליא את הנזקים למערכת האנטנה ובנותיה. בהמשך שירותי, לאחר שנשטתי את המזח

לאנחות, התברר לי כי ה"אנטנה מעוז" "יוצאה" לשימושים נוספים, בעיקר לפרישות חפ"קים, היכן שנזקקו לזקיפות מהירות של אנטנות. מכל מקום, עת שב בני מחופשתו – הקצרה מדי לטעמי – עמדה כבר ה"אנטנה מעוז" קוממיות כמעט במקומה הרגיל – ליד עמדת התצפית ולא עליה. העובר מהצד לא יכול היה להבחין בשינוי המיקום הקל, אך המשמעותי, שעברה. כאשר חזר והודיע לי בני על "משימת קצין הקשר" בדבר הצורך בהגנה על האנטנה, הבינתי כי לא בני ואף לא דודי יודעים על קיומה של ה"אנטנה מעוז", וידעתי מיד כי בא גד והגיע יום נקם ושילם.

"איך אפשר להגן על האנטנה?" שאלתי את בני בתמימות מעושה. "רק אם נתכונן מראש", השיב לי האחרון בטון מדוד וסמכותי, מעשה אב המסביר קושיה לבנו הסקרן. "כשיודיעו על 'כוננות ספיגה' יעלה אחד מאיתנו, יפרק אותה וימהר לבונקר. לקשר מקצועי זה לא צריך לקחת יותר משתי דקות", הוסיף כשהוא מטעים את המילה "מקצועי".

בלא לאבד שנייה התקשרתי לעמדת התצפית לברר מי מאייש אותה, ולשמחתי ענה לי קולו של טייטלבוים, שלא טרח להסתיר את תיעובו מהקשר הבלונדי. "טייטל, זה גידי", עניתי לשאלתו, "אתה זוכר איך מנמיכים את האנטנה בעת הפגזה?"

"בטח זוכר", ענה לי, "הרי טרטרט אותנו שעתיים שלמות כדי שנבין איך זה עובד".

"יופי! אז בעוד חמש דקות אנחנו עושים הצגה לאהובך הוורוד". "פרררררר", נחר טיטלבוים בבוז ומיד הוסיף, "בשמחה רבה כבודו, איך?" "יש לך מ"ק-6, נכון? אז כשתשמע 'כוננות ספיגה' תוריד את האנטנה, ואחרי שלוש דקות תזקוף אותה שוב".

ואז חזרתי לבני:

"ומי לדעתך צריך להיות זה שיוריד את האנטנה?" טמנתי את המלכודת. בני עיוות את שפתיו להבעה שבדוחק ניתן לכנותה חיוך. "מה זאת אומרת מי? אמרתי קשר מקצועי, לא?"

חיוך גדול של קורת רוח התפשט על פניי שלא לרצוני, ונאלצתי להתכופף כדי לקשור כביכול שרוך סורר על מנת שבני לא יבחין בכך.

"בסדר גמור", הנהנתי. "אני אודיע במ"ק-6 על כוננות ספיגה, כביכול, ואתה תרוץ לפרק את האנטנה".

בני המשיך להביט בי כמי שאינו מצליח להבין מה לא בסדר עם המפגר הזה, כלומר איתי. "למה אתה לא עושה מה שסיכמנו?" הפטיר אחרי כמה שניות. "מה, עכשיו?"

"לא, מחרתיים!" ענה בני בטון מלגלג. "לא דוחים לאחר כך מה שאפשר לעשות מיד. קדימה, בוא ניקח את ה-6 ונתחיל. עכשיו!" הניף בני את שרביט המפקד, ופניו האדימו משהו כדרך שקורה לו תמיד כשהוא אחוז התרגשות. "בסדר גמור", שיחקתי את הקשר הצייתן. הנה מגיעה מוקדם מהצפוי הנקמה המתוקה שכה ייחלתי לה. לקחתי את ה-6 וקראתי לתוכו: כוננות ספיגה, כוננות ספיגה. בני לבש שכפץ, לקח את העוזי ומיהר למעלה, בעוד אני מחכך ידיי בהנאה.

לא חלפו דקותיים עד ששב ונכנס לבונקר בסערה, סמוק כולו ועיניו רושפות: "האנטנה! היא איננה! מה עשיתם לה?!"

"תירגע", אמרתי בשקט, "אין לי מושג על מה אתה מדבר! למה ולאן שניקח את האנטנה? ומי זה 'אתם' לכל הרוחות?!"

"לא יודע", שאג בני ועיניו המימיות כמעט יוצאות מחוריהן, "בוא תראה בעצמך!"

"בסדר", הסכמתי, וכיוון ששנינו נטשנו את עמדת הקשר בבונקר, עמסתי על גבי את המ"ק-25 ויצאנו לתצפית. למולנו התנוססה האנטנה במלוא הדרה! בני שפשף את עיניו כלא מאמין: "אבל... אבל..."

"עזוב", אמרתי, "אולי לא שמת לב, אולי הסתכלת לעבר השני. בוא ננסה שנית".

בני הנהן בכבדות, ירדנו לבונקר ואני הכרזתי בשנית "כוננות ספיגה" פעמיים כנדרש. בני שעט בזעם למעלה, ואני נותרתי במקומי מתקשה להחניק את צחוקי.

הפעם לא נצרכתי להמתין למעלה משלושים שניות עד שבני חזר בעיניים מזרות אימה. "היא איננה!" שאג בגרון נחר, "אתם עושים ממני פסיכי?!"
 "אף אחד לא עושה ממך מה שאתה לא", סיננתי, "ופסיכי זאת לא המילה המתאימה לך אבל מתנשא וחרא של בן אדם אולי כן. בוא למעלה".

בזמן אחר היו מילים כאלו יכולות לעלות לי באגרוף המשולח לפניי, אך לא היום. לא עכשיו. בני נשרך אחריי מרוקן כולו, וכאשר ראה את האנטנה עומדת על תלה זוהרת בשמש, נראה כאילו כל כוחו נוזל ממנו, רגליו קרסו, והוא התיישב על שקי החול המוליכים לעמדה. לרגע קט ריחמתי עליו, אך היה זה רגע חולף ובאחת התעשתי. בני הרוויח ביושר את תרגיל "העוקץ" שעשינו לו טייטלבאום ואנוכי.

"מבצע בני", כפי שהחליט טייטלבאום לקרוא לו, עשה לו כנפיים ובתוך שעות לא יכול היה בני להראות את פניו מבלי לגרום לצחקוקים או להרמת יד המדמה אנטנה זקופה. טייטלבאום ואנוכי הפכנו לגיבורי הכפר, ואפילו אני הופתעתי מהשמחה הגורפת למשבתו של הקשר ההולנדי הזהוב. יוסי מפקד המעוז לא החליף עמי מילה משוב ועד רע בנושא, אבל לשנינו היה ברור כי ימיו של בני במזח הסתיימו. כבר בבוקר המחרת, בעת שיוסי העיר אותי למשמרת הבוקר, הבנתי כי תם עידן.

"בני הסתלק הבוקר בטנק האספקה", השיב יוסי על שאלתי האילמת. "הוא היה מספיק הוגן לסיים את משמרת הלילה ולהודיע לי שקיבל פקודה מקצין הקשר לעזוב מידית. אני לא מאשים אותו שמיהר לברוח, אך עד שנקבל קשר מחליף – ודודי כבר צלצל אליי והודיע שזה ייקח כמה ימים – אתה תשלם את מחיר הנקמה שלך. אני אחליף אותך ליד הקשר כשאוכל, אך כשלא אוכל ויהא עליך לצאת לטפל בקווים, תעשה זאת כשה-25 על גבר. קדימה לעבודה".

פרק 16

"הולך לבדוק את המערך הרזרבי בבונקר 5", עניתי בצעקה לשאלתו של אסי, לאן אני הולך. "כבר די הרבה זמן שלא בדקתי אותו, ואני לא בטוח שהוא במצב עבודה. לא יודע אם המצברים טעונים כמו שצריך ואם כל החיבורים עדיין במקומם. שווה לבדוק!"

מי זה לעזאזל, אסי? אה כן, שכחתי לספר לכם על אסי או אסולין בשמו המלא, אסולין הטוב והמיטיב – ידידי כאח לי.

סיפורו מתחיל בתרגיל "העוקץ" שעשיתי לבני. כבר למחרת עזיבתו של בני התקשר דודי, קצין הקשר המנופח, אל יוסי (לא אליי, כמובן) בטלפון והודיע לו כי בעקבות התקרית שבה, לדבריו, "סילקנו את בני מהמזח", הוא מנער את חוצנו מאיתנו. "תעשו מה בראש שלכם", אמר ליוסי, "אני איתכם גמרת! אני חייב לשלוח לכם קשר מחליף, אבל אל תצפו לגדולות ונצורות. אני שולח לכם את מי שיהיה פנוי, וזה לא משהו בשיעור קומתו של בני. אתם עוד תצטערו שגירשתם אותו".

איש במזח לא הצטער על עזיבתו של בני, ובטח שלא אני. כל הקטע הזה של "גירשתם אותנו" קצת שעשע אותי, גם את יוסי למען האמת. נכון שבני הודיע לנו מפורשות שהוא עוזב על פי בקשתו, אך שנינו ידענו כי למעשה גירשנו אותו, כיוון שבנסיבות שנוצרו הוא לא יכול היה להישאר אפילו שעה אחת. וכך ארז לו בני את כבודתו בתיקו הסגול המעוטר בפרחים - אותו תיק שהוסיף לחרושת השמועות בדבר נטיותיו האישיות - וכבר למחרת "העוקץ" עלה על טנק האספקה ונעלם מחיי. הללויה! משך חמישה ימים תפקדתי כקשר יחידי, כאשר הקצינים - יוסי, מיכה ואורי - נושאים עמי בעול, ואז בערב יום שני הגיע יוסף אסולין המכונה אסי.

ממוצע קומה ורזה, בעל שיער חום בהיר ומעוטר בזיפי זקן בני יומיים או שלושה, נכנס אסי בצעד בוטח לבונקר הפיקוד, והשליך את הצ'ימין שלו על הרצפה הכבושה, תוך שהוא משחרר אנחת רווחה.

"שלום, אני אסי הקשר המחליף של בני", אמר בקול נעים וחיך חיוך גדול וצחור שיניים להפליא. "מקווה שתצליח לסבול אותי", הוסיף תוך שהוא הופך את החיוך לצחוק מתגלגל ומשחרר.

המילים הללו כמו היכוני בשוט, הואיל ואת אותן מילים בדיוק אמרתי לעמוס ביום שהגעתי אני למזח. הבטתי בבחור הצוחק, ששלווה וחן אפפו אותו ואף הקרינו על סביבתו, והרגשתי כי אני מחבב אותו ממבט ראשון. "שלום אף לך", חייכתי אליו חזרה, "אני גידי קשר המעוז המיתולוגי", הוספתי לעצמי תואר חדש. "כן, אני יודע מי אתה", הרצין לפתע הבחור, "המומחה ל'אנטנה מעוז', אבל עד כמה שזכור לי זה ג'ידי, לא?" אסי הגה את שמי בחיקוי מושלם לבני, תוך שהוא מפשיל ראשו לאחור בצחוק משחרר. הבנתי כי הסיפור על בני ונטיותיו עשה לו כנפיים - כולל הקטע עם האנטנה.

"טוב, מה רצית שאעשה, אדם צריך לדאוג לעצמו. לא?!"

"בסדר", אמר אסי, "נרחיב בקטע הזה בהמשך, אם תרצה", וחיך חיוך כבוש כממתק סוד. אז נתן מבט ארוך ומעמיק בחלל הבונקר ובסיומו

אמר, ספק שואל ספק קובע עובדה: "אז אני מבין שאני ישן במיטה שמול המכשיר".

לרגע עמדתי נטוע במקומי כגולם ולשוני כמו דבקה לחכי, אבל לאט-לאט חדרה לתודעתי משמעות דבריו: אסי לא שאל איפה הוא יישן! הוא ידע איפה הוא יישן! והכול במבט אחד. "יודע ובקי אינו נצרך ליותר מחבט אחד", השבתי לעצמי על השאלה שלא שאלתי. "הקשרים ישנים תמיד בקומה התחתונה ליד ארון הקשר. והואיל והמיטה שלידו תפוסה - מאליו נובע מקומו של הקשר השני.

"אני מת לאכול משהו", ניער אותי אסי משרעפיי.

"תיכנס לחרך הירי", החוויתי בידי, "ותבחר לך משהו מה"בונקרייה". כירת הגז בארגז הצהוב..."

"... והגפרורים לידה", המשיך אסי את דבריי, תוך שהוא פורץ בצחוק למראה התדהמה הנסוכה על פני.

"טוב, די כבר עם הפרצוף הזה", נזף בי אסי בחיוכו הנלבב, "צא מההלם! מה אתה חושב, שנולדתי אתמול? המזח הוא המעוז הרביעי שלי. ראיתי הכול, שמעתי הכול ואני גם..." וכאן הבחנתי כיצד חיוכו תופח והולך, גדל ומתעצם, "... ואני גם יודע הכול!" המשיך את המשפט, תוך שחיוכו מתפוצץ לאלפי רסיסים של צחוק רועם ומדבק ומשאיר אותי תוהה ובוהה. אסי שם פעמיו לעבר ה"בונקרייה", ואני נותרתי במקומי, מנסה להפנים את הרגעים האחרונים. "האם זכיתי לקבל מההשגחה העליונה עמוס חדש?" שאלתי את עצמי כלא מאמין. הימים הבאים הוכיחו לי שוב ושוב כי אכן כך.

אסי סיים להכין לעצמו קפה שחור וחזק וכריך כרסתני עם בשר הודו מעושן, דחק בי שאצטרף אליו כי אף אחד בכל סיני לא מכין קפה טוב ממנו, ומשבע ביקש ממני להסביר לו מה הולך. מעודי לא הייתי אדם מאמין וגם החוויה המיסטית שחוויתי בסדר פסח האחרון לא הפכה אותי לכזה, ולפיכך אמונתי בנסים הייתה קלושה ביותר, אם בכלל.

אף על פי כן הגעתו של אסי למזח והשהייה במחיצתו, קעקעו במעט את ספקנותי בנדון: הלוא עיניכם הרואות כי נסים אכן מתרחשים, ולא סתם מתרחשים אלא ממש כאן! אצלי! במזח! בימים אלו ובשעות אלה ממש, אנו עדים להתרחשותו של נס. אסי פשוט זרם לתוך המזח והתמזג עמו כאילו היה כאן מיום היוולדו. מבט אחד הספיק לו להבין מי נגד מי ולמה, שאלותיו היו מועטות אך ענייניות, וניכר בו כי הוא יודע את אשר הוא שואל. תשובותיי אף היו קצרות משאלותיו, באשר לא עלה בידי להשלימן - תוך כדי מתן התשובה היה קוטע בעדינות את דבריי באומרו שהבין. בפעמים הראשונות הייתי זוקף גבה בתימהון, ואסי, בראותו את מורת רוחי, היה מחייך ומשלים את המשפט במקומי באותן המילים ממש אותן התכוונתי לומר. לא יכולתי לכעוס עליו. ראינו עין בעין והבנו האחד את השני בחצאי משפטים ובשפת הגוף. עמוס מעולם לא עזב את המזח - הוא רק יצא לפוש קמעה ושב וחזר אליי בלבוש אחר.

בדקתי שהטקסטר תחוב לי בכיס החולצה ושהמכפתיים (הכינוי הצה"לי ההזוי הזה לפלייר תפס אותי חזק, ומאז הקפדתי לקרוא למכשיר הרב תכליתי הזה רק כך) מונחים בנרתיק העור החדש שבמקור יועד לשאת מזמרה ושקיבלתי בתודה מאברהם מרכז המטע, נטלתי סוללה חדשה למ"ק-25 ויצאתי החוצה. למרות שהשעה הייתה שעת בוקר מוקדמת, שילחה כבר שמש מדבר קיצית ולוהטת של אמצע יוני את קרניה החורכות בכל אשר נקרה בדרכה. התפתלתי בזהירות בתוך תעלת הפקר המעוכה, תוך שאני נזהר שהפח הגלי שכבר היה מלוהט כולו, לא יצרוב את זרועותיי החשופות בשרווליי החפזים, ונכנסתי לתוך הבונקר שבשבועות האחרונים הפך למשכנה של מחלקת ההנדסה, ששהתה במעוז דרך קבע והייתה מכלה את מרבית זמנה ומרצה בניסיונות חוזרים ונשנים לתקן את תעלות הפקר שנפגעו בהפגזות. עבודתם של חיילי מחלקת ההנדסה הייתה סזיפית, מתישה ומתסכלת, ולעולם לא פסקה. שלומיק המ"מ השקיע

שעות לרוב והשחית הררי מילים כדי לדרבן את חייליו להמשיך ולתקן היום את מה שקרוב לוודאי ישוב וייפגע מחר.

"האמינו לי", היה נוהג לומר בלאות, "על העבודה הזאת אפילו סיזיפוס היה מתפטר", ולנו לא נותר אלא להסכים עמו במנוד ראש.

בשעת הבוקר בה נכנסתי אל הבונקר לא הייתה בו נפש חיה. שוכני הבונקר עסקו, כבכל יום, בתיקון התעלות. ניגשתי לארון הקשר ובחנתי אותו ארוכות. במבט ראשון הכול נראה כשורה. אחר כך הסתובבתי ובדקתי את המים במצברים, שעמדו על לוח עץ מאחורי הארון. לא ראיתי קורוזיה על המגעים, אך היה עליי להוסיף מעט מים מזוקקים. משסיימתי את הבדיקה הכללית, החילותי לבדוק מכשיר-מכשיר. ביצעתי בדיקת קשר עם הגדוד במכשיר הנייח, ואחרי כן בדיקה נוספת תוך שאני משדר באמצעות הש"ט. לבסוף בדקתי את המ"ק-25, שהיה מונח על המדף התחתון של הארון. "הכול תקין ומוכן לפעולה", אמרתי לעצמי בסיפוק.

יצאתי מהבונקר ושמתי פעמי חזרה לבונקר הפיקוד. לפתע הבחנתי בתצפית המנופף לי בידו. פניתי שמאלה בתעלה היוצאת מהבונקר ועליתי לכיוון התצפית הפונה מזרחה לעבר הלגונה.

"אתה עידן?" פניתי, ספק קובע ספק שואל, לבחור השחרחר והממושקף שניצב בתצפית כשהוא "משוכפץ ומקופלד". מנהג עשיתי לעצמי להשתדל ולהכיר את חיילי המזח בשמם. "בעיות מיוחדות?" "אין לי קשר!" קבל עידן, "לא בטלפון ולא ב-25".

חייכתי לעצמי. ניסיוני לימד אותי כי בכל פעם ש"הכול לא בסדר", הבעיה היא לא בצידוד אלא בזה שמפעיל אותו. את המזח איישו בדרך כלל פלוגות לוחמים ותיקים ומשופשפים, בשלהי שירותם הצבאי. אמנם הללו נטו לעתים לזלזל משהו בהוראות הקבע ואף נהגו חירות מסוימת בפקודות שקיבלו, אך לעומת זאת היו מקצועיים לעילא ולעילא. ואילו חיילי הפלוגה של עידן היו, שלא כרגיל, צעירים, ועשו את צעדיהם הראשונים במסלול הפלוגה הארוך והמייגע. למרות היותם "אדומים", כלומר צנחנים, היו "ירוקים" לחלוטין בכל

הכרוך בהלכות מעוז. הם היו "נלחצים" בהפגזות, ושיקול דעתם לעת כזאת היה בוסרי ומהוסס. כל חייל מעוז ותיק יודע כי בשבעה מתוך עשרה ניסיונות מכזיב מכשיר הטלפון טל-8 הזקן והטוב בניסיון הראשון, וכי המ"ק-25 סובל באופן קבוע מבעיית מתח נמוך עקב סוללה שכילתה את ימיה. במרבית המקרים, כל שיש לעשות הוא לטפוח קלות על גוף הטלפון כדי לשפר מגעים, ולהחליף בחדשה את סוללת המ"ק-25 המרוקנת, "בתולה" בלשון העם. הטיפול הקוסמטי הזה פשוט מחולל פלאים.

"בוא ולמד פרק בעזרה ראשונה של קשר", אמרתי בחיוך. "טופחים קלות על בית הסוללות ומזיזים מעט את החוט. עכשיו נסה אותו". עידן חולל במחולל ולתדהמתו הרבה ענה לו אסי מהצד השני. "לא, שום דבר", אמר עידן, "רק בדקתי".

"ועכשיו למ"ק", המשכתי, "תקשיב לרחש הקליטה, אתה שומע שהוא חלש?" עידן הנהן בראשו לאות שהוא שומע. לפתע עלה באוזניי קול עמום, כעין חליצת פקק מבקבוק. בבת אחת צמצמתי את עצמי ו"הורדתי" את עידן לקרקע ביד גסה. כמעט מיד הרעיד פיצוץ עז את העמדה בה עמדנו.

"122 קצר", אמרתי, "פגז מרושע ומועד לפורענות".

"עכשיו ראה", המשכתי להסביר במקום בו הפסקתי, בעת שאני מנקה את העפר שדבק בלחיי. "רחש קליטה חלש פירושו שהסוללה חלשה ואינה מפיקה מספיק זרם ו..." פקקק... נשמע שוב קול חליצת פקק מבקבוק. "שכב!" צעקתי ומשכתי את עידן למטה, ממתין בדריכות לפיצוץ האדיר שלא איחר להגיע והרעיד בחוזקה את העמדה, משלח גלי הדף עזים שהכאיבו לאוזנינו.

פקקק... נשמע שוב הקול המאיים בטרם הספקנו להזדקף, ובתוך שניות הכה בנו רעם התפוצצות מרסק כשהוא מטלטל אותנו טלטלת גבר ומכסה אותנו באבק וחול לרוב.

"בפעם הבאה זה ייפול עלינו", אמרתי לעידן בנשימה כבדה. "בוא נסתלק לבונקר כל עוד אנחנו בחתיכה אחת".

"אבל אסור לעזוב עמדה בלי פקודה", דקלם באוזניי עידן אחת מהמנטרות שהספיגו בתוכו מפקדיו.

"ואסור גם להיהרג רק בגלל שאתה אידיוט", אמרתי לו ודחקתי בו לצאת. "יאללה קדימה! אם תיהרג יאשימו אותך בפגיעה במזיד ברכוש צה"ל", הוספתי את הבדיחה החבוטה שהסתובבה במעוזים. עידן היסס לרגע, ואז החל לנוע בהליכה שפופה לעבר היציאה כשאני בעקבותיו. "מהר! מהר!" דחקתי בו, "אין לנו זמן לתיירות, בתוך שניות ייפול הפגז הבא". לפתע הסתובב אליי עידן בעיניים מבוהלות: "שכחתי את הרומ"ט בעמדה", אמר, "אני חייב לחזור ולהביא אותו".

"מה עושים להם בצנחנים עד כי פחדם מהמ"כ גדול מפחדם להיהרג", עלתה המחשבה במוחי, "מילא על הגנת המולדת, אבל כך סתם ללא כל סיבה הגיונית?" הרגשתי בזעם המחלחל ועולה בי. בתנועות ידיים חדות שאך כפסע היה ביניהן לבין פרצופו המפוחד, שבאותו רגע נראה לי מטופש להפליא, ביטלתי את דברי ההבל שהשמייע ודחפתי אותו בגסות לעבר פתח הבונקר, תוך שאני צועק: "תפסיק כבר לקשקש לי את הפקודות האידיוטיות שלך ותתחיל להזיז את התחת אם אתה רוצה לחיות!"

למזלנו הייתה העמדה קרובה לפתח הבונקר, ותוך כדי הוויכוח האווילי הצלחתי לדחוף את עידן בתוך התעלה עד מטרים ספורים מפתח הבונקר. קרוב לוודאי כי למתבונן מהצד הייתה נראית התמונה מגוחכת משהו: שני אנשים מנופפים בידיהם, מרימים את קולם ונעים בתוך חלל צר, האחד לפני השני לאחור. פקקקק... פקקקק... פקקקק... פקקקק... "בריצה!" שאגתי. בכוח אדירים, כמו היה איזה חפץ כלשהו סובבתי את עידן עם פניו לעבר היציאה ודחפתי, גררתי, נשאתי אותו לעבר פתח הבונקר.

הפיצוצים הלמו בנו בזה אחר זה שניות אחרי שהשלכנו את עצמנו לתוך הבונקר והמשכנו פנימה ספק מתגלגלים ספק זוחלים עד מעבר לסיבוב.

משך מספר דקות המשיכו התפוצצויות עזות לזעזע את כותלי הבונקר. כמו צרור הנורה מנשק אוטומטי, במהירות ובזה אחר זה, הלמו בנו הפגזים בעוצמה

אדירה, מטלטלים, מרעידים ומעוותים את גופנו המחשב להיקרע לגזרים. לא היה סיפק בידי לחשוב באותו רגע. ידעתי כי עיקול הבונקר יגן עלינו מפני רסיסים, אך הרגשתי אין אונים מוחלט מול גלי ההדף האדירים והאימתניים שהכו שוב ושוב בעוצמה שלא תאמן בכל יצורי גווי.

היה לו מסלול קבוע, להדף הנורא: הוא התחיל את מסעו בניסיון לבתק ולקרוע את עור התוף המתוח והמיוסר שלי. עם כל פיצוץ חשתי באוזניי כאב חד וצורב, כאילו מנסה יד ענקים זדונה להפוך אותן מפנים החוצה, כמו גרב, ולקרוע אותן מראשי. מיד בסיימו לענות את אוזניי, היה מכה בעוצמה בבית החזה שלי, כמנסה לסדר מחדש את צלעותיי ובני מעיי ולהפוך עליונים למטה ותחתונים למעלה. חשתי כי נשימתי נעתקת ממקומה, ולבי – משתבשת עליו שגרת פעימותיו. לא הייתי טירון בעסקי המעוזים, אך מעודי לא ספגתי, כמתאגרף הסופג נוק-אאוט בפרצופו, את מלוא עוצמתו הכואבת של ההדף. בעוד אני מנסה בשארית כוחותיי לשמור את איבריי מחוברים זה לזה, הבנתי את פירוש המשפט: נקרע לגזרים.

לפתע, כפי שהתחילה התופת כך הסתיימה. השקט שאחרי הסערה. בעמל רב הזדקפתי לכדי ישיבה, שאבתי בידי מעט מים מתוך ג'ריקן שניצב בדרך המיועד לו על דופן הכניסה, ולחלחתי קלות את שפתיי, שטעם זיעה מהול באבק עמד בהן. "שתה!" אמרתי לעידן שהיה ישוב שעון בגבו על קשת הברזל העגולה ונראה כבובת סמרטוטים שחלף זמנה. עידן בהה בי למספר שניות כמי שאינו מודע לאשר מתרחש סביבו, ואז התעשת וניגש לג'ריקן. "נראה לי כי אפשר לצאת", אמרתי לאחר שהשבנו מעט את נפשנו ולא נשמעו יציאות נוספות.

קל לומר קשה לעשות. פתח הבונקר היה מעוך לחלוטין ורק חלל זעיר נותר בו, חלל שרק בדוחק ובמאמץ רב נוכל להשתחל דרכו. תעלת הקשר שהובילה לעמדה הייתה מרוסקת ומנותצת.

"מזל שאת התעלה הזאת לא שינו החכמים מההנדסה לתעלת פֶּקֶר", מלמלתי, "אז יש לנו איזה סיכוי להצליח לעבור בה".

"אני עולה לעמדה לקחת את הנשק", אמר לי עידן.

"למה לקחת", שאלתי, "המשמרת שלך לא הסתיימה, נכון?! תחזור לעמדה ותסיים אותה". שמץ סרקזם ואפילו אכזריות מה נמהלו בקולי, אך עידן לא הבחין בהם. לא הייתי צריך לבדוק מאומה. אחרי ארבעה חודשים וחצי במזח ידעתי היטב, כי אין לו עמדה לחזור אליה!

"אתה צודק", השיב לי בחיוך, "ואל תספר לניצן שעזבתי, בסדר?" נימה של תחינה נמהלה בקולו, ושוב לא הצלחתי להבין איך הוא מצליח לחשוב על המ"כ, כאשר ברור כי נטישת העמדה הצילה את חייו. או שאולי לא ברור לו, התגנב הספק לראשי. המתנתי לתגובתו של עידן לכשיתברר לו מה עלה בגורל העמדה שנטש.

"היא איננה", שמעתי אותו הוגה את המילים לאט. "אין כאן כלום! וגם את הרומ"ט מישוהו לקח לי".

בשני צעדים הייתי למעלה. כל שנותר מהעמדה היה ערמת חול ושברי עצים מארגזי הלסקוב, ובטבורה משהו שניתן היה לתארו כפסל סביבתי. העמדה ספגה יותר מפגיעה ישירה אחת, והחום או ההדף התיכו וכרכו את כל תכולתה בחבילה אחת: ברזילי זווית, פחים, בטונדות. נדמה היה לי כי אני מבחין בקנה הרובה מבצבץ מתוך "היצירה" הנשגבה, אך לא הייתי בטוח בכך ואף היה עליי להרגיע את עידן.

הוא ניצב לו ליד "הפסל" פוּכר את אצבעותיו וממלמל: "הרומ"ט, הרומ"ט, ציקי יהרוג אותי, מה אני יעשה?" ההכרה כי זה עתה ניצלו חייו בנס, פשוט לא חדרה לראשו. הרגשתי כיצד אני מאבד את סבלנותי והזעם מתחיל להשתלט עליי. "מתי כבר ייכנס לראש העגל שלך מה הולך כאן?!" שאגתי לעברו. "מתי כבר תבין איפה אתה חי? מתי כבר תתפוס, לכל הרוחות, שכאן זו לא טירונות ולא מסלול פלוגה אלא מלחמה יומיומית על החיים שלך?! תראה איך אתה מתנהג! הפחד שנטעו בך המפקדים שלך מאפיל על שיקול דעתך! הפסקת לחשוב! מי, מי לעזאזל השביעי יכול היה לקחת לך את הנשק, כאשר הפגזים נחתו על העמדה בקצב של ארבעה בדקה?! תצא כבר מההלם ותתחיל להפעיל

את האבטיח שמורכב לך על הצוואר!" את המשפטים האחרונים צעקתי בקול כששפתיי במרחק סנטימטרים ספורים מפניו של עידן, בסגנון שהמ"כים נוהגים לשאוג על חייליהם בעת שהללו ביצעו דבר מה שלא כשורה.

"הסתכל סביבך! אתה רואה משהו שנשאר שלם?! אתה לא רואה, בטח אתה לא רואה כי אין כלום! אולי גם את הטלפון ואת המ"ק מישוהו לקח? הסתכל היטב, הרי גם הם אינם! אתה צריך לברך את אלוהים שהקשר האידיוט היה איתך לגמרי במקרה כשהעסק הזה התחיל, אחרת היית נשאר בעמדה לשמור על הרומ"ט ובטח הופך לחלק מהאנדרטה הזאת".

עידן היה המום מהצעקות שלי, אך הן ללא ספק הוציאו אותו מההלם. הוא הביט בעיניים קמות סביב-סביב, ודומה היה כי לאט-לאט חודרת למוחו ההכרה שאלמלא עצרתי אותו בגופי מלשוב ולעלות לעמדה, לבטח היה נהרג. ההכרה באשר היה עלול לקרות פעלה בכיוון ההפוך ממנה שחשבתי. בבת אחת, כאילו היה איזו מריונטה שחדלו למשוך בחוטיה, התקפלו רגליו תחתיו והוא נזל אל האדמה כשיפחות בכי מרעידות את כתפיו.

לא הייתה זאת הפעם הראשונה שנתקלתי בתופעה הזאת: במשך החודשים הארוכים לשהותי במזח זכיתי להיות עד לה מספר פעמים, ולמען האמת אף חוויתי אותה בעצמי על בשרי. לא הייתי צריך להיות פסיכולוג כדי להבין את פשרה: בעת סכנה מתחדד הצורך לעשות מעשה, ולשם כך עלינו לגייס את כל כוחותינו, ואין אז מקום לרגשות. אך מיד לאחר שחולפת הסכנה, פורע גופנו את השטר והרגשות שהודחקו משתחררים ופורצים החוצה בעוצמה כפולה ומכופלת.

עידן היה רבוץ על הקרקע, מתייפח באנחות קורעות לב, ואני לא עצרתי בעדו. אין כמו בכי הגון לשחרר את הלב ממועקותיו. "יאללה, חביבי, הגיע זמן לקום", אמרתי לעידן תוך שאני טופח בעדינות על כתפו, משהבחנתי כי יפחותיו פוסקות והוא חוזר לעצמו.

עידן התעשת, נשא אליי את עיניו שהיו כבויות לחלוטין, ותוך שהוא מנגב בשרוולו את פניו, שאל אותי חלושות: "מה עושים עכשיו?"

"חוזרים לבונקר שלך, יא איבני", השבתי בסחבקות מעושה. "אין עמדה, אין קשר, אין רומ"ט, אין שום כלום ואין לנו מה לעשות כאן. יוסי יחליט אם 'אספסת' יתקנו את העמדה או יבנו חדשה – כאן או במקום אחר פחות פגיע. לנו אין מה לעשות כאן, מפהום (מובן בערבית)?"

"אבל מה אני יגיד לציקי על הרומ"ט?" חזרה הדאגה לבצבץ בקולו. "הפקרת נשק זה משפט מג"ד".

"כן, כן, והפקרת שכל זה משפט מח"ט!" לא יכולתי למנוע מהציניות לחלחל לקולי. "שלא לדבר על הפקרת חיים שלא לצורך, שזה בטח משפט אלוף", הוספתי בסרקזם. "מכשיר קשר זה צל"מ בדיוק כמו נשק – אז גם אני הפקרתי. נישפט ביחד ונחלוק בתא הכלא, מה אתה אומר?"

עידן הביט בי כמי שאינו מצליח להבין אם אני רציני או מלגלג. "אבל מה נגיד לציקי?" שב ואמר.

"אתה לא תגיד לו כלום", חתכתי. "אני אגיד לו, ואם זה לא יספיק אגיד גם ליוסי ולמ"פ שלך, בסדר? עכשיו יאללה נתחפף מכאן".

בסיכומו של יום, לאחר שראו את "האנדרטה" שנותרה מהעמדה, הודו כולם לאל הטוב כי עידן יצא בשלום מהמטח הקטלני, ואיש לא הוסיף לדבר בנושא.

פרק 17

הימים במזח חלפו להם בשגרת הפגזות לסירוגין ותיקוני קו לסירוגין, ואני כבר "סגרתי" למעלה משישה חודשים במעוז. יוסי המפקד עמד לסיים את שירותו תוך שבועיים, ואף בי החלה מחלחלת התחושה כי הגיע זמני להיפרד מהמזח. תקופת השהייה המקובלת במעוז – כארבעה חודשים – חלפה עברה זה מכבר, וגם המזל לא ישחק לי לנצח.

והנה יום בהיר אחד החלו רוחות חדשות לנשב ברחבי המזח: ממשלת ישראל וממשלת מצרים עומדות להכריז על הפסקת אש כוללת. שם הקוד שניתן להפסקת האש היה "כבשה שחורה", וכמו תמיד לא השכלתי להבין את אשר עובר בראשו של זה שקובע את הקודים. "כבשה שחורה" היא משהו חריג ויוצא דופן, בדרך כלל לרעה, ואילו הפסקת האש היא מבורכת. לו היו שואלים אותי, כי אז הייתי נותן לה דווקא את שם הקוד "חמור לבן", המסמל את ביאת המשיח; אבל כפי שהקורא בוודאי מבין, לא שאלו אותי. מכל מקום אנחנו, החיילים, החילונו לספור את הימים עד לרגע המבורך.

במזח הילכה תחושה, שלקראת סיום פעולות האיבה ימטירו עלינו המצרים מטובם מלוא חופניים, רק כדי להבהיר לנו שהפסקת אש אין פירושה שתש כוחם

- אך שלא לצערנו תתבדה תחזיתנו. התברר לנו, לשמחתנו, כי למצרים נמאס כנראה לא פחות מאשר לנו, ואולי אף יותר. אנחנו ישבנו במעוזים, אך בצד המצרי של התעלה היו ערים שוקקות חיים שנפחו את נפשן בעת מלחמת ההתשה. ערים כאיסמעיליה, פורט-תאופיק, סואץ ואחרות ננטשו כליל על ידי תושביהן והפכו לערי רפאים.

ביום המיוחל, בשעה 24:00 בדיוק, נשמע ברשת הקשר קולו של קצין הקשר הגדודי:

תחנות ברדלס כאן ברדלס, "כבשה שחורה"! ענו לפי הסדר עבור!

בזה אחר זה ענו קשרי המעוזים בקול רוטט משהו:

כאן אוורסט, "כבשה שחורה" עבור!

כאן חיתול, "כבשה שחורה" עבור!

וכן הלאה וכן הלאה עד לאחרון שבהם.

תחנות ברדלס כאן ברדלס, "כבשה שחורה"! אני אומר שנית "כבשה שחורה" סוף!

בבוקר המחרת נמשכה השגרה כרגיל. ממפקדת הגדוד הגיעה ההוראה להמשיך ולנהוג כאילו אין הפסקת אש, באשר יש לבחון בזהירות האם הצד השני מקיים את הוראות ההסכם. אך בימים שלאחר מכן למדנו כי המצרים אכן מקיימים בקפידה את התחייבותם. קמעה-קמעה למדנו להסתגל למציאות החדשה ולשוב ולנהוג כמנהג בני אדם שאינם שוכני מערות. אט-אט הבנו כי ניתן להרים מעט את הראש ולהפריד ממנו את הקסדה הלוחצת, שכמו הפכה לחלק ממנו. ההליכה השפופה והמכונסת שסיגלנו לעצמנו החלה לזקוף את גווה השפוף, והשכפ"צים המסורבלים והמסריחים מזיעה הוסרו מעלינו, קוראים דרור לשכמות המעונות. החילונו לשהות זמן ממושך בחצר המעוז - בעיקר לעת ערביים, עת חום המדבר שכך מעט ורוח קלילה עלתה מהמפרץ. גם סדר יומנו השתנה ללא הכר ובאחת הפכנו אנו, הקשרים, לבטלים מעבודה, כי באין רסיסי פגזים העפים לכל עבר נותרו קווי הטלפון שלמים וללא נזק.

והנה בוקר בהיר אחד החלטנו אסי ואנוכי, כי הגיעה העת לעשות מעשה ולהשקיף על התעלה בקומה זקופה וללא מורא. אסי עמס על גבו את המ"ק-25, או PRC [Portable Radio Communication] כפי שהתעקש לקרוא לו ככל קשרי החש"נ, וכשאנו חמושים במשקפת השדה הגדולה של יוסי, טיפסנו לעמדת התצפית שמעל בונקר הפיקוד, וממנה שמנו פעמינו מערבה לקצה הסוללה, שהשתפלה בחדות עד קו המים. נפעמים ונרגשים עמדנו מביטים נכחנו אל עבר "ההר שהיה כמפלצת" – אל קני התותחים והמרגמות המצריים מעבר למפרץ, שכתשו את בשרנו השכם והערב והשביעו אותנו בתלי תלים של עבודת הטלאה קשה ומסוכנת. הראות הייתה בהירה וחדה, באשר שמש הבוקר האירה בזווית חדה את המבנים ההרוסים למחצה בעיירת הרפאים פורט-איברהים. נפש חיה לא נראתה בצד השני, והאדוות הקלות על פני המים שיוו לנוף נופך פסטוראלי משהו.

"יש משהו בבית הקומות האדום שממולנו, זה עם גרם המדרגות ההרוס, והוא צופה בנו ברגע זה ממש במשקפת, הנה הבט בעצמך", אמר לפתע אסי, תוך שהוא מסיר את המשקפת מצווארו ונותן אותה בידי.
 "לא אחד כי אם שניים", אמרתי, תוך שאני מסיט את המשקפת לתור אחר אות חיים נוסף.

"בטח שני הקשרים של המזח המצרי", אמר אסי ושנינו פרצנו בצחוק.
 "הם יוצאים מתוך המבנה והולכים לקראתנו", קראתי, "ואני לא מאמין! הם מנופפים לנו בידיהם!"

לרגע עמדנו שנינו המומים נוכח המראה הבלתי נתפס – חיילים מצרים מנופפים בידיהם לאויב הציוני – אך תוך שנייה התעשתנו והתחלנו מנופפים חזרה.

"כמה אירוני", אמרתי לעצמי, "עד היום היה האויב בלתי נראה ולא מוחשי, והנה הוא הופך לבשר ודם ומקבל פנים דווקא ברגע שהוא חדל מלאיים עלינו".
 המצרים לא עשו כל ניסיון להסתיר את עצמם, ובמהרה עמדה בצד השני חבורה של למעלה מעשרה חיילים. סקרתי אותם ביסודיות במשקפת והבחנתי

כי הם לבושים מדי חאקי מנומרים בחום וצהוב. "תואם לחלוטין את צבעי המדבר", חשבתי לעצמי, "הרבה יותר מאשר מדי הזית של צה"ל". לראשם חבשו כובע מצחייה שטוח, ובמבט מעמיק הבחנתי כי החולצה שלגופם דומה יותר למעיל או לירכית "מדי האלף" של הצנחנים באותם ימים, וכוללת שני זוגות כיסים בעלי דשים, למעלה ולמטה.

דומה היה כי החיילים המצרים צועקים לנו משהו, אך מחמת המרחק הרב נשמעו דבריהם כהד עמום וחסר פשר.

"אהלן וסהלן ביפום", צעק להם חזרה אסי, שהבין מעט ערבית מרוקאית מהבית, אף שידע שלא יבינו את דבריו.

אחרי כחצי שעה של נפנופים, צעקות מהדהדות והתבוננות בצד השני, שבנו וירדנו מהסוללה.

בימים הבאים חזרנו ועלינו על הסוללה, תרים במשקפת אחר פרטי העיירה שממולנו ומנסים לתקשר עם החיילים המצרים שכפי הנראה עשו בדיוק כמונו. פורט-איברהים, כמו גם פורט-תאופיק, הגדולה יותר והנושקת לה – משהו כמו גבעתיים ורמת-גן – היו הרוסות ונטושות. האורות שהחלו להבליח בלילות זעיר פה וזעיר שם, הבהירו הבהר היטב כי הפסקת האש קורמת עור וגידים וקונה לה שביתה.

אנוכי שידעתי שימיי במזח ספורים, החילותי להתכונן לפרידה ממנו. ארזתי את מיטלטליי בקיטבג המהווה שלמעלה משישה חודשים רבץ לו חסר מעש ותכלית בדרך הירי, ויחד עם אסי ערכתי רישום מדויק של ציוד הקשר במעוז לקראת בואו של האלחוטן המחליף מהאוגדה.

אילן, המחליף, הגיע בסערה, גדל גוף ובעל קול עמוק ומתנגן. "שלום לכם, באתי להחליף את הקשר הברדקיסט שהרס את המצברים", אמר בקולו העמוק. "אליוט יגיע בשבוע הבא לבצע את החלפת החתימות, ואם יהיה חוסר תחתום על טופס 1065 באוגדה", הוסיף.

לא דאגתי! "הלך בהפגזה" הייתה הדרך המקובלת להתמודד עם חוסר בציוד קשר, מה גם שברוב המקרים זה היה נכון. חוליות ובסיסי אנטנה, כבלים מזינים,

תופי ח-10, טלפונים ואפילו מכשירי קשר – מ"ק-6 ומ"ק-25 ניזוקו בהפגזות. אך יותר מהכול סמכתי על אסי האחד והיחיד, שהיה "מלך" במחלקת הקשר בגדוד ודאג להכין לי מבצע מועד "צידה לדרך". כן דאגתי מקבלת הפנים שתיערך לי על ידי אבשלום המ"פ. שהותי בגדוד הקשר בטרם ירדתי למזח, הייתה קצרה, כחודש בלבד, כך שלא הכרתי אותו ואת אורחותיו. יחד עם זאת הבנתי כי אם דעתו עליי נקבעה על ידי "אירוע המצבר" – לא אתקבל בזרי פרחים. כן זכרתי כיצד "התקיל" אותי בעת שגדוד הקשר שזה עתה סופחתי אליו שלא לרצוני, הכין עצמו ל"תרגיל הגדול" בבסיס ההדרכה החיילי.

אחד מקציני הקשר הרצה על הדרך שבה מבקשים סיוע אווירי באמצעות מברק קס"א והזכיר את המונח "קו הפצצה". אבשלום, שהתמנה לתפקידו לאחר שירות ממושך באותו בסיס הדרכה ממש, לא הצליח כנראה להיפרד כיאות מתפקידו הקודם, ומיד עם סיום ההרצאה אסף את חיילי הפלוגה - ותיקים כחדשים - לבוחן פתע.

"גדעון שביט!" קרא לפתע, וניכר היה כי הוא קורא את שמי מרשימה, "מה הוא קו הפצצה?"

חיילי הפלוגה הוותיקים שלא הכירו אותי, נשאו מבטיהם כמחפשים מי זה הגדעון הזה, ולאט-לאט הופנו כל המבטים אליי, החייל החדש. "הקו שעד אליו ניתן להפציץ ללא תיאום עם כוחותינו על הקרקע, וממנו והלאה נדרש תיאום", השבתי מבלי להתבלבל. על אף שהייתי מאוד גאה בעצמי על תשובתי המדויקת, על חבריי החדשים היא לא עשתה כל רושם. חלקם אף הביטו בי במבט שהיה בו משום "הנה עוד חוכמולוג ירוק שחושב שהוא יודע הכול ושאכפת לנו מזה". גם המ"פ לא מחא לי כפיים, כאילו אמר בזאת "אין שום דבר מיוחד בחייל שיודע את אשר עליו לדעת, ובטח לא מגיע לו פרס", ופנה מיד בשאלה חדשה לחייל אחר. בהמשך הבנתי שהבקיאות שהפגנתי לא תשנה את מעמדי - חייל חדש, שפירושו ריבוי שמירות ותורנויות מטבח.

כך או כך, ניסיתי לדחוק את חששותיי לירכתי תודעתי, באשר קיוויתי כי רווח והצלה יעמדו לי מסגן קצין הקשר (הסמג"ד) שזכר אותי לטובה עת נתגליתי במלוא תפארתו בביקור האלוף במזח.

לא הארכתני בחפיפה. לא היה בכך כל צורך. הפסקת האש הביאה עמה רוגע, נינוחות ובעיקר חוסר מעש. גם ידעתי כי אילן יהא בידיו האמונות של אסי, ואין כל מקום לדאגה.

והנה הגיע היום המיוחל. שישה חודשים ועוד עשרים וחמישה יום עשיתי במזח – שלושה שבועות מתוכם ללא אש. האם יעלה בידי להניח מאחוריי את המראות הקשים וההתנסויות שחווייתי – הרוגים המוטלים על צדם כאבן שאין לה הופכין, פצועים מרוטשים שחלקם זועק בכאב וחלקם נושך את שפתי ומבליג, המטבח העולה באש, הטנק השקוע במים, העמדות המנותצות, האבק הנושר מהתקרה ומאיים להחניק את נשימתך, השינה בנעליים, האור האדום והרך ולהבדיל אלף אלפי הבדלות, סדר הפסח המופלא האחד והיחיד; ויותר מהכול את תחושת הסכנה, הסכנה המרחפת מעליך תדיר ואורבת לך בכל אשר תפנה דקה אחר דקה, שעה אחר שעה, יום אחר יום.

יצאתי מהמזח כפי שהגעתי אליו – במשאית האספקה. את העוזי המתקפל השארתי לאסי, לא יהיה לי צורך בו במחנה האוגדה. אסי עזר לי להשליך את הקיטבג על המשאית, ואז התבונן בי ארוכות כאילו מנסה לחרוט את דמותי בלבו. נדמה היה לי שאני רואה לחלוחית בעיניו. לבסוף חיבק אותי בחום ונפרד ממני תוך שהוא מפטיר "תשמור על קשר".

לא שמרתי! לא איתו ואף לא עם אחרים שדרכם חצתה את דרכי. לא שבתי עד היום לראות לא את אסי ולא את עמוס – שני קשרי גדוד מעולים שהיו לי כאחים וחלקו עמי את שעותיי הקשות ביותר בשותפות, במסירות ובידידות.

השענתי את גבי אל הקיטבג המרוט והבטתי בגדרות המזח המתרחקות והולכות עד שנעלמו כליל. הלגונה ליוותה אותי עוד מספר קילומטרים, עד הצומת הקטנה, ואז נעלמה אף היא באובך המדברי.

רשימת קיצורים וראשי תיבות

קיצורים ושמות קוד צה"ליים המופיעים בספר ופירושם

צ"מ.....ציוד לחימה מבוקר	אג"מ.....אגף מבצעים
צמ"ה.....ציוד מכני הנדסי	בזנ"ט.....ברזל זווית נגד טנקים
קס"א.....קשר סיוע אווירי	זחל"מ.....זחל למחצה
קמב"צ.....קצין מבצעים	ח-10.....חוט טלפון צה"לי
קפל"ד.....קובע פלדה	חי"ר.....חיל רגלים
קשר"ג.....קצין קשר גדודי	חמ"ל.....חדר מלחמה
קת"ק.....קצין תצפית קדמית	חפ"ק.....חבורת פיקוד קדמית
רומ"ט.....רובה מטען	חרמ"ש.....חיל רגלים משוריין
(חצי אוטומטי)	חש"נ.....חיל שריון
רס"ג.....רב סמל גדודי	מע"ד.....מערכת יד
רס"פ.....רב סמל פלוגתי	מ"ק.....מכשיר קשר
רס"ר.....רב סמל ראשון	מש"ק.....מפקד שאינו קצין
ש"ט.....שלט טווח	אדרת.....קצין תותחנים
שכפ"צ.....שכבת פיצוץ	אספסת.....קצין הנדסה
תאג"ד.....תחנת איסוף גדודית	זהבון.....קשר
תג בצצת...תנועה, גוון, צל, צורה,	מקדח.....קצין מבצעים
תוואי לוואי	עוגן.....קצין רפואה
(עקרונות השדאות)	נ"ט.....נגד טנקים
תד"ל.....תובלת דרג לוחם,	נ"מ.....נגד מטוסים
כינוי לתרמיל שירות	נ"נ.....נושא נשק,
תמ"ק.....תת-מקלע	הכוונה לקומנדקר
תפ.....תוף	נק"ל.....נשק קל
	פזצט"א.....(פול, זחל, צפה, טווח, אש)

מערך הקשר בסיני במלחמת ההתשה

מאת אל"מ (מיל') יען ורד ותא"ל (מיל') צבי אמיד*

עם תום מלחמת ששת הימים השתרר באזור שקט מדומה וקצר; כמה שבועות אחר כך כבר אירעו התקריות הראשונות.

התקריות הלכו והתרבו, ובספטמבר 1968 התרחשה תקרית רבתי. בעקבותיה הוחלט בצה"ל על הקמת צוות תכנון שימליץ על אופן ההיערכות וההתבצרות בסיני. הצוות המליץ על הקמת קו מעוזים לאורך תעלת סואץ ועל הקמת מפקדה מרחבית ייעודית שתהיה אחראית על החזקתו, על ארגון הכוחות ועל פריסתם לאורך התעלה. אז החלה בניית קו המעוזים, מוצבי תצפית והתראה, ובדצמבר 1968 הוקמה מפקדת מערב סיני. לאחר זמן קצר נקבע שבנוסף על היותה אוגדה מרחבית היא תהפוך למפקדת אוגדה קבועה, הראשונה מסוגה בצה"ל (אוגדה 252). פריסת הכוחות בשטחים רחבים בעלי טופוגרפיה, מזג אוויר וסוגי קרקע שונים ממה שהורגלנו אליהם בעבר הכתיבה את מאפייני התכנון של הקשר.

תשתית הקשר שהושארה בשטח על ידי המצרים כללה כבל תת-קרקעי ובו 14 זוגות כבלים, אשר חיבר את הצמתים העיקריים ואת הציר שלאורך התעלה. אנשי הקשר עמדו בפני השאלה איך לבנות מערכת אמינה שתכסה את השטח, תאפשר למפקדה ברפידיים ולמפקדות הגזרות שליטה מלאה בשטח בכלל ובמעוזים בפרט (אשר הפכו לימים למוצבים מבוצרים הנתונים לאש ארטילרית יומיומית) ותאפשר ליחידות ולאנשי המעוזים קשר סביר לביתם בעורף. הקשר עם מפקדת הפיקוד התבסס על מערכת רדיו-טלפון בת 24 אפיקים לבאר שבע, ועל כבל קואקסיאלי רב-ערוצים (הראשון בישראל) אשר הונח במועד מאוחר יותר.

* צבי אמיד: קצין קשר אוגדת סיני ויען ורד: סגן קצין קשר אוגדת סיני

הקשר במעוזים

כדי לאפשר למעוזים כוח עמידה הותקנה בכל אחד מהם מערכת תקשורת מסועפת, שכללה את המרכיבים הבאים:

ציוד רדיו – תג"מ וחד-פס – לקשר עם מפקדות הגזרה (גדוד וחטיבה) ועם התצפיות.

קשר טלפוני – קישור כפול של המעוזים בכבל היקפי, מרכזייה המאפשרת לקשר כל בונקר וכל תצפית עם בונקר המפקד ומאפשרת יצירת קשר החוצה עם המפקדה האזורית.

מערכת כריזה – לקשר פנים בתוך המעוז.

מקורות כוח.

מערכת זו תופעלה על ידי אלחוטני המעוזים בסיועם של אנשי הקשר של היחידות שאיישו את הקו.

בהקמת המעוזים ובאחזקתם השתתפו אנשי מקצוע מקרב הכוחות בשטח, ממפקדת האוגדה, ממפקדת הפיקוד, ממפקדת קצין קשר ראשי ומקרב עובדי דואר ישראל (לימים משרד התקשורת).

מערכת הקשר התרכזה בבונקר הפיקוד של המעוז ונבנתה כך שניתן יהיה להפעילה במקביל גם מתוך בונקר הפיקוד החלופי.

תקינות המערכת חייבה אחזקה מתמדת של ציוד הקשר והכבלים שנפרסו. בתחילה תוחזקה המערכת על ידי אנשי דואר ישראל ומש"א 7300, אך עם התגברות פעולות האיבה נוצר צורך ביחידת שדה צבאית למשימה זו. בגדוד הקשר האוגדתי הוקמה יחידת כבלרים שעסקה באחזקת הכבלים במעוזים ובדרכי הגישה אליהם, וזאת תחת אש ארטילרית ובסיכון יומיומי. הצטיינותם של הכבלרים הביאה להכרזתם כחיילים מצטיינים. גם מערכת הקשר הסבוכה במעוז נזקקה לטיפול ולתחזוקה שוטפים, ולשם כך הוקם בגדוד הקשר האוגדתי צוות תחזוקת מעוזים. על קשר הרדיו של המעוז איימה תמיד סכנת ניתוק בגלל היפגעות האנטנות בשעת הפגזה; כדי לסכל זאת כוסו בסיסי האנטנות במגינים מיוחדים ומוקמו בשטח נמוך יותר (ליד פתחי הבונקר).

הקשר במפקדות

הכוחות במערב סיני כללו שתי חטיבות. חטיבת קו שהופקדה על שלוש גזרות, דרומית, מרכזית וצפונית שמפקדותיהן נפרסו בבלוזה, בטסה ובמתלה, והחזיקה כוחות משוריינים ניידים וארטילריה בקו החת"ם (קו התעוזים). וחטיבה עורפית שמפקדתה שכנה בביר תמדה, ואחד מגדודיה הוצב באזור רפידיים. בשלב מאוחר יותר הוקמה מפקדת חטיבה מרחבית 275, אשר מוקמה בבלוזה והופקדה על הגזרה הצפונית של התעלה. פריסה רחבה זו הכתיבה למעשה את בניית מערכת השליטה במערב סיני.

בעיקרון, הכוונה הייתה לקיים מערכת קשר הדומה במהותה למערכות התקניות בצבא, אך במשך הזמן הסתבר שיש צורך לסייע לתקשורת בין המעוזים לגזרות, בין הגזרות לבין עצמן ובין הגזרות למפקדת האוגדה – באמצעות מערכת ממסרים. בתחילה תיווכו הממסרים רק בין רשתות הרדיו, אך בהמשך הוקמו גם ממסרי רדיו-טלפון שאפשרו קשר טלפוני בעל נפח רב יותר והעניקו למפקדות ניידות.

הממסר העיקרי הוקם בג'בל יעלק ותוחזק על ידי גדוד הקשר האוגדתי. בג'בל אום-חשיבה הוקמה תחנת האזנה שאפשרה האזנה רצופה לכל רשתות הקו, למטכ"ל, למפקדת הפיקוד ולמפקדת האוגדה.

הקשר הקווי בדרגים שמעל למעוזים וכן ממזרח לקו התעלה תוחזק על ידי אנשי דואר ישראל (בתיאום קצין טלפונים מרחבי), שעסקו גם בהנחת קו הטלפונים לתעוזים ובתגבור המערכות הטלפוניות העורפיות.

עם סיום הנחת הכבל הקואקסיאלי לסיני הופעלה ברפידיים מרכזייה מרחבית אוטומטית, אשר אפשרה קשר חיוג בין היחידות בסיני וקשר חיוג עם מרכז הארץ, כולל עם הרשת האזרחית.

בנוסף על משימותיו הרגילות במסגרת האוגדה ויחידותיה שימש גדוד הקשר האוגדתי גם כיחידת אם לאלחוטני המעוזים. אלחוטנים אלה היו חלק מהגדוד וסופחו למעוזים, ועם הזמן הפכו למעשה לגורם הקבוע במעוז (היחידות כזכור התחלפו). גדוד הקשר האוגדתי שימש גם כבית למחלקת הכבלרים ולצוותי אחזקת המעוזים, לבסיס הציוד המרחבי (בצ"מ) ולמקמ"ר (מרכז קשר מרכזי) 10, אשר סיפק שירותי דואר לכל המרחב.

בסיני הוקמו גם כמה אתרי שליטה. חלקם שימשו את המפקדות הגזרתיות וחלקם הוכנו לקראת מצבי לחימה (דוגמת אום-מחצה).
ראוי לציין שבשל הטופוגרפיה המיוחדת ובשל היקפו של השטח נתקלנו בתופעות שלא היו מוכרות לנו בעבר, כגון הפרעות קשות לקיום קשר תג"ם בזמן סופות אבק והפרעות שיצרו רשתות אזרחיות באירופה (תחנות מוניות בפריס ובוורשה).

נושאים מיוחדים בתפעול הקשר בסיני

היה צורך לספק פתרונות בלתי שגרתיים. במעוז המזח למשל, אחד המעוזים המופגזים ביותר, נכתש כבל התקשורת בצורה שלא אפשרה תיקון. הוחלט להניח במקומו כבל שדה (ח-10) ממפזרות, אשר יעבור דרך הלונה החוצצת בין המעוז לסיני. פתרון זה חייב הכנה מיוחדת של חיבורי הכבל ובדיקת עמידותו במי מלח; ותבע פעילות משולבת עם שייטת 13, שהשיטה את מניחי הכבל, ועם חיל האוויר, שחיפה עליהם. תשתית קשר זו, אגב, הוסיפה להתקיים עד נפילת מעוז המזח במלחמת יום הכיפורים.

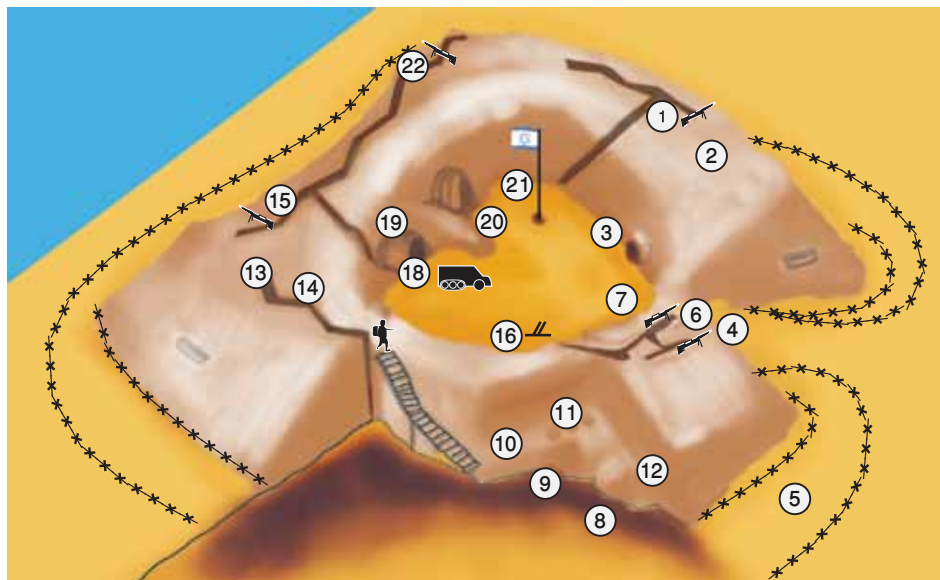
הטיפול בנושא הקשר הטלפוני בקו הקדמי (מעוזים, תיבות סעף וכבלים בקו התעלה) הועבר לגדוד הקשר האוגדתי כאשר הסתבר שאי-אפשר להעסיק עובדי דואר אזרחיים בקו האש.

בגדוד הקשר האוגדתי הופעל גם צוות מיוחד שטיפל באנטנות של המפקדות ושל אתרי השליטה. עיקר העבודה של הצוות היה טיפול בראשי התרנים (החלפת גופי תאורה ותיקון גופי האנטנה).

סיכום

מערכות השליטה והקשר המסועפות והמיוחדות שנפרסו במרחבי סיני ולאורך קו התעלה אפשרו למפקדים שליטה מלאה בכל הדרגים במשך כל תקופת מלחמת ההתשה.

תרשים סכמטי של מעוז במלחמת ההתשה

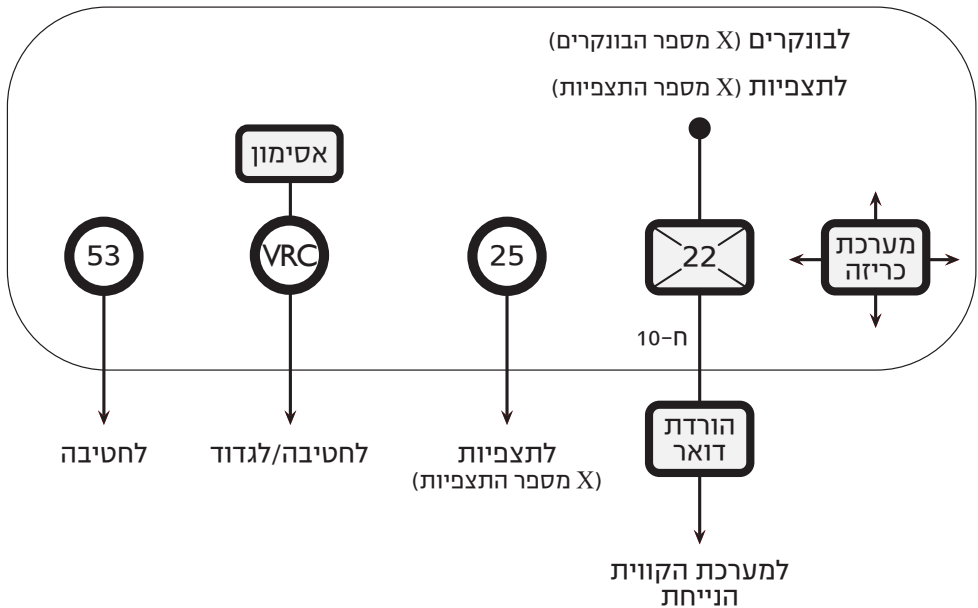

18. שירותים ומקלחת
19. מכל מים
20. חדר אוכל
21. מחפה גנרטור
22. מקלע 0.5

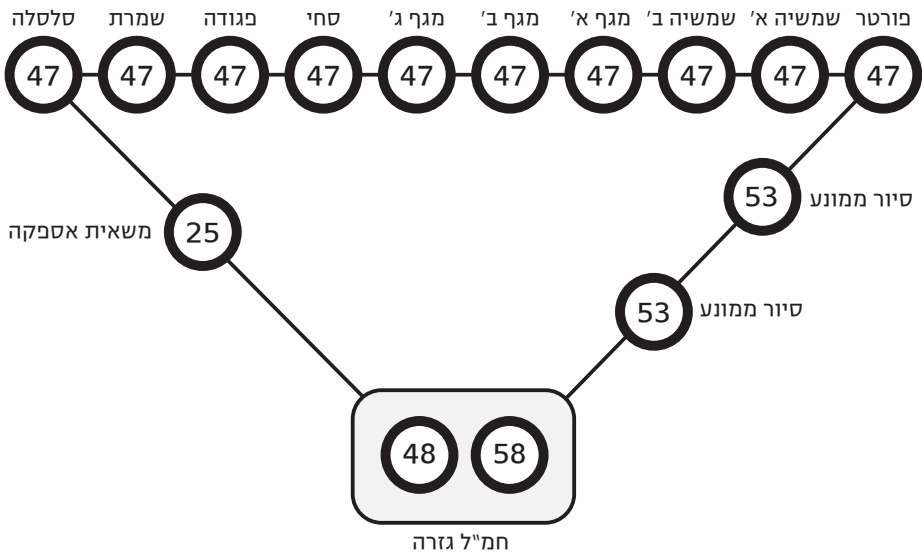
10. פסי מסילת ברזל
11. שכבת פיצוץ
12. עמדת תותח 20 מ"מ
או מק"ב
13. פתח ירידה לבונקר
14. 'שפניה'
15. עמדת תצפית ומק"ב
16. עמדת מרגמה 81 מ"מ
17. בונקר תחמושת

1. תעלת לחימה
2. מקלעון
3. קיר מגן
4. מחסום
5. שטח ממוקש
6. מק"ב ונשק נ"ט
7. עמדת נ"מ
8. קשתות ברזל
9. בונקר מגורים

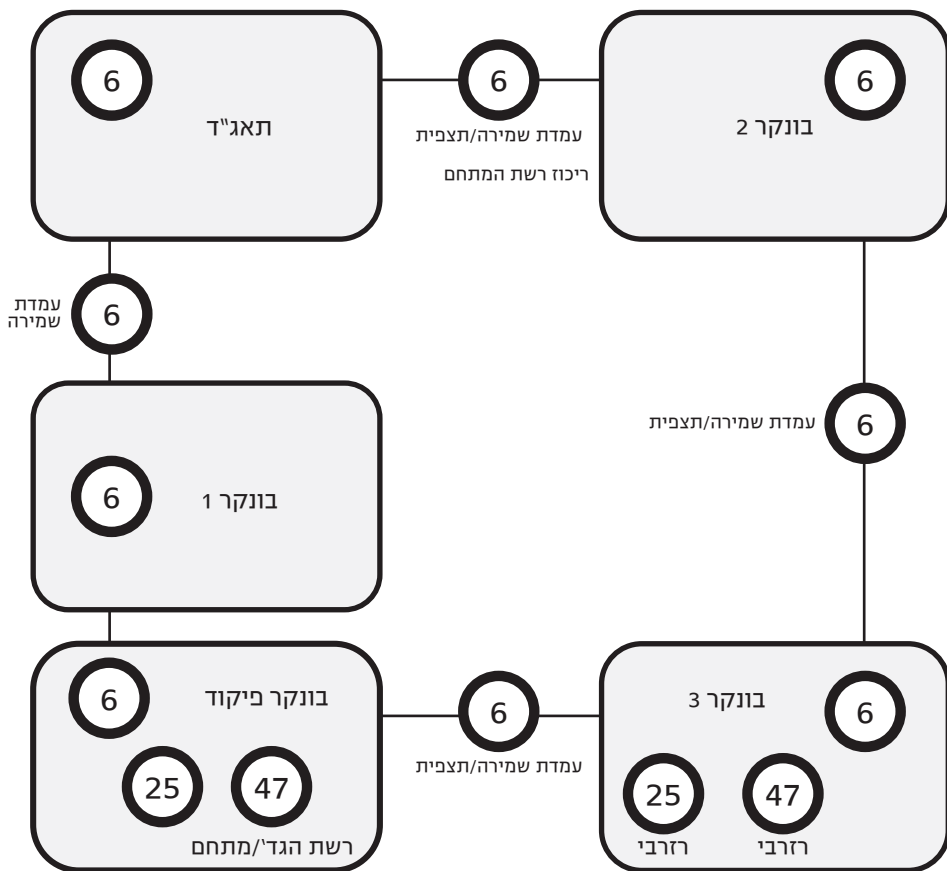
מערכת קשר במעוז - מרשם עקרוני

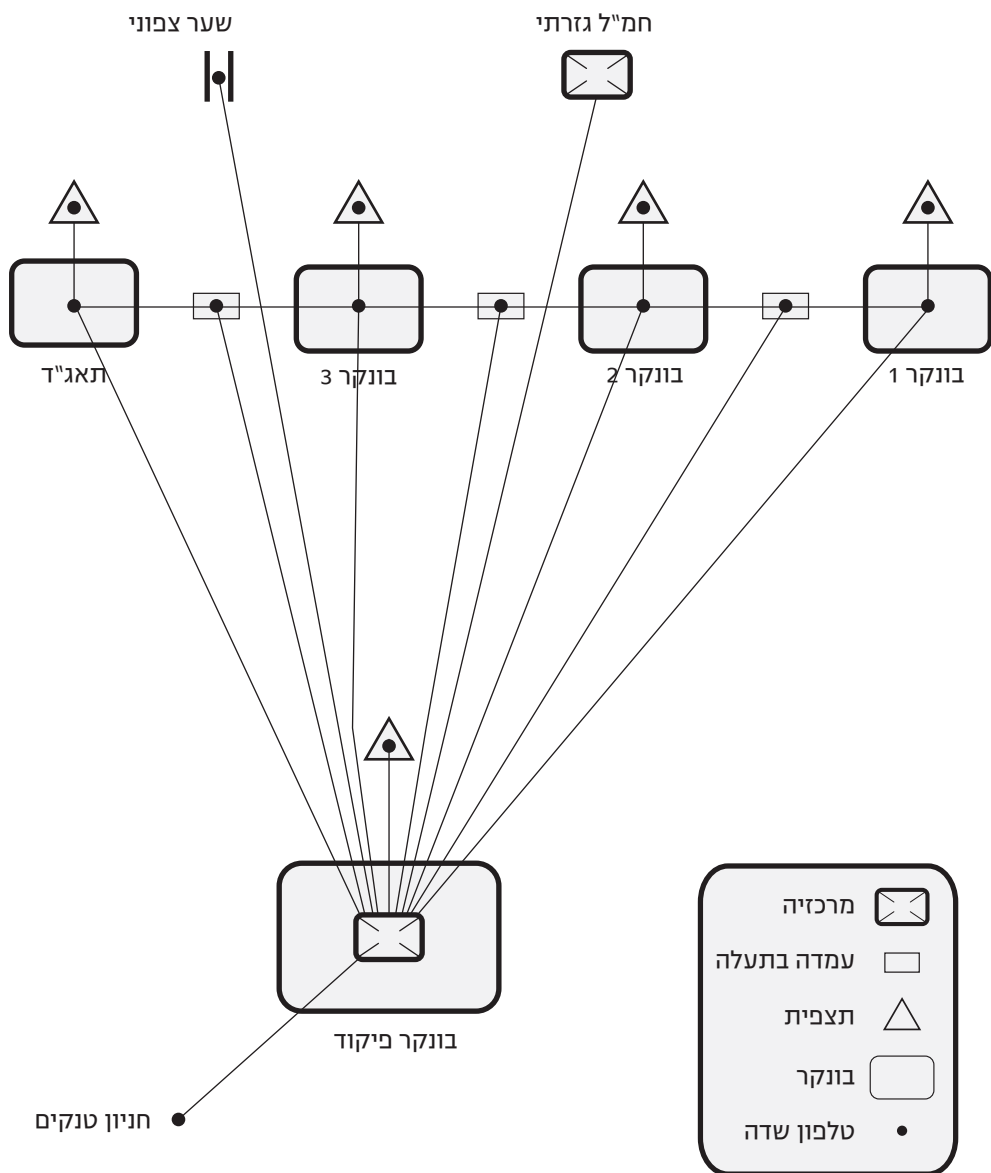
מרשם רדיו גזרתי

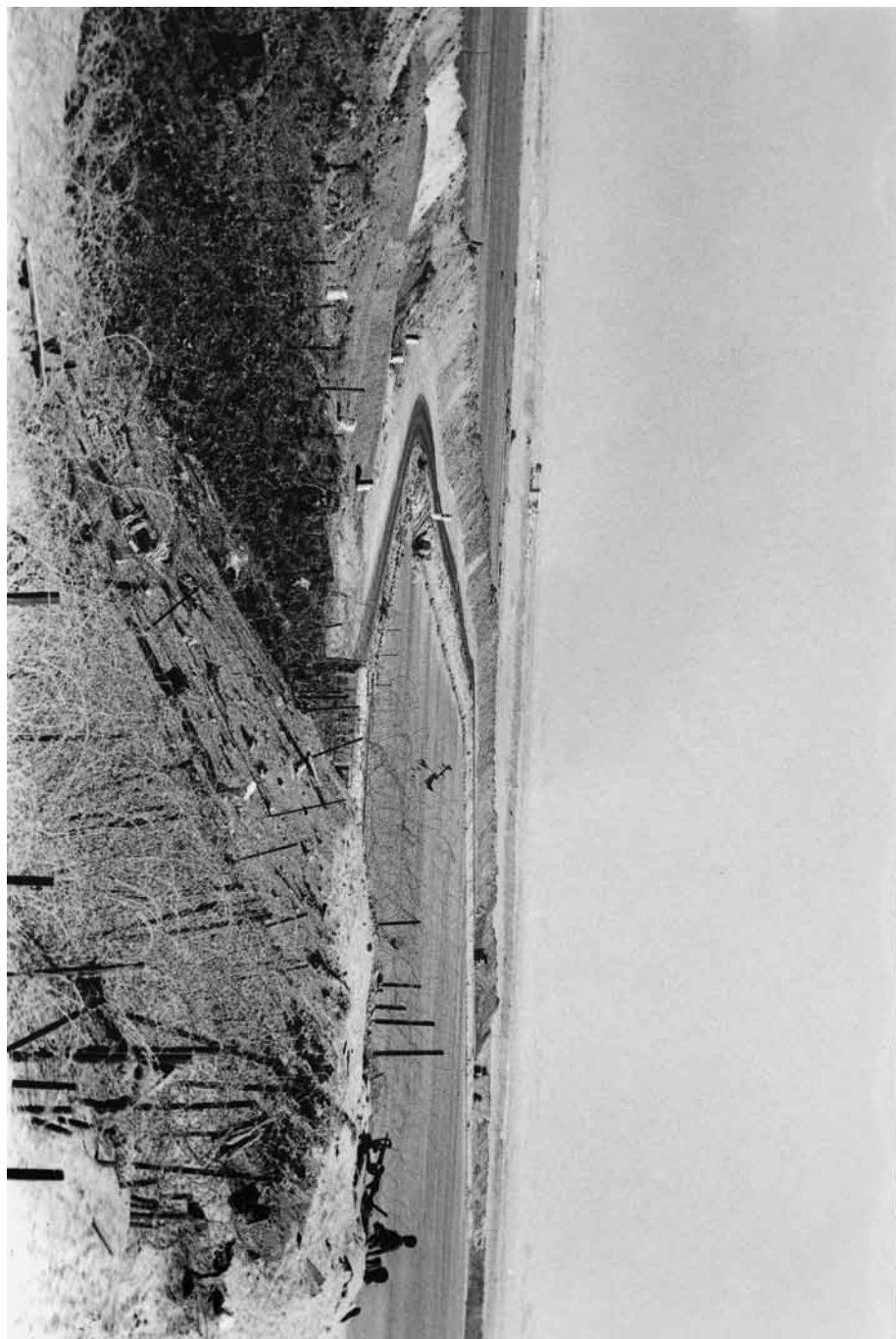

מרשם רדיו במזח

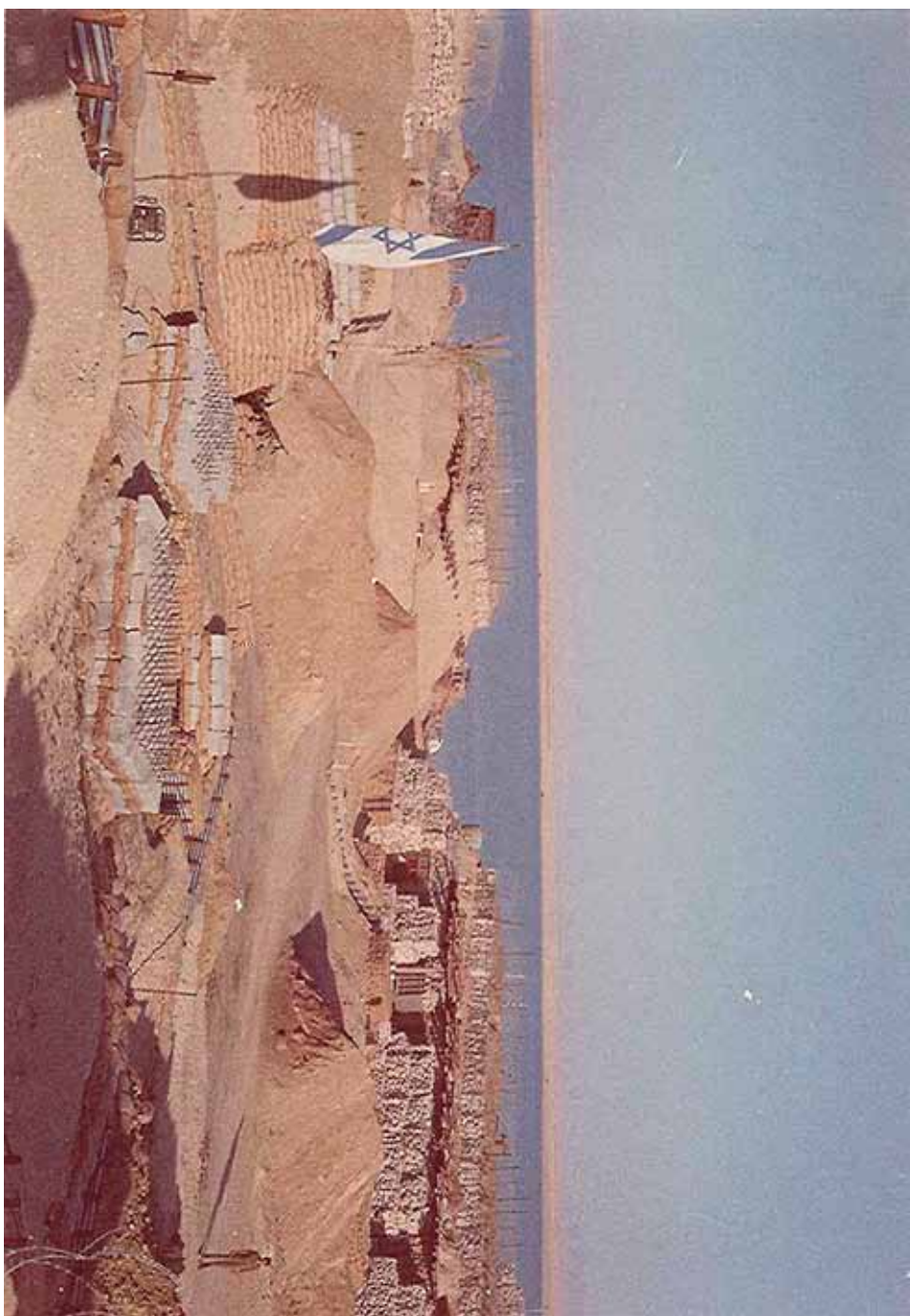

מרשם טלפוני במזח

הלמונה ולשון היבשה המובילה אל "המח"ח"

המחנה – מבט כללי

"טנזל סוכסכט" מאר

בניית בונקר

כניסה לבונקר

פנים
הבונקר

חרך הירי
בבונקר

עמדת התצפית

סלילת קו טלפון

עמדת הקשר

מחבר הספר (מימין) ושותפו ב"מזח"

מחבר הספר עם מכשיר קשר

פורט תאופיק ההרוסה

ערי הרפאים המצריות

שכבת פיצוץ מגביונים

ארגזי "לסקוב" לתעלות קשר

